

7. e-zbornik

VII. strokovno/znanstvena mednarodna konferenca
VII. naučno-stručna mednarodna konferencija

ŠOLE / in MUZEJI /
VRTCI GALERIJE

ŠKOLE / i MUZEJI /
VRTIČI GALERIJE

Sodobni izzivi teorije in prakse muzejske pedagogike

Suvremeni izazovi teorije i prakse muzejske pedagogije

18. – 20. 4. 2024 | Velenje, Muzej Velenje in Vila Bianca

Konferenčni
pokrovitelj:

EDUCA
IZOBRAŽEVANJE

Šaleška
dolina

Kazalo e-zbornika

O konferenci ter o e-zborniku / O konferenciji i o e-zborniku	5
---	---

1. PLENARNA PREDAVANJA

Umetna inteligenca in njena uporabnost v šolah, galerijah in muzejih / Artificial intelligence and its use in schools, galleries and museums Erik Novak	8
„STEAM“ kao generator kreativnosti u školama i muzejima / STEAM as a generator of creativity in schools and museums Izv. prof. dr. art. Marina Đira	12
Dostopnost muzejev za vse Mateja Meh, Ana Linasi	19
Etika za otroke gre v muzeje/galerije: kako s pomočjo obiska muzeja/galerije otroku pomagati razvijati etičnost? / Ethics for children goes to museums/galleries: how to help children develop ethics through museum/gallery visits? Dr. Smiljana Gartner	20
Vpliv spodbudnega okolja (umetnost, galerije, muzeji) na samoregulacijsko učenje otrok / The influence of a stimulating environment (art, galleries, museums) on children's self-regulated learning Ljiljana Gomerčič	25
Muzejska interpretacija - okean možnosti u saradnji muzeja i škola / Museum interpretation - an ocean of possibilities Slađana Velendečić	29

2. REFERATI PO SEKCIJAH / REFERATI PO SEKCIJAMA

A. Učni načrti in muzeji / Školski/pedagoški planovi i muzeji u kontekstu obrazovanja Pogled fizike in matematike skozi glasnost zvoka z logaritemskimi pravil / A view of physics and mathematics through sound intensity with logarithmic rules Vitjan Juretič	37
---	----

Galerija - prostor številnih povezovanj in izmenjav pogledov / Gallery - a place for many connections and exchanges of views Bernarda Stenovec	41
--	----

Muzej u koferu Nemanja Karapandžić	42
---	----

Pedagoška dejavnost zasavskega muzeja trbovlje / Pedagogical activity of the Zasavje museum of Trbovlje Gregor Jerman	43
---	----

S kustosi – dijaki po skriti zgodovini Prve gimnazije Maribor / Student curators through the hidden history of Prva gimnazija Maribor Boris Ferk	48
--	----

Nematerijalno kulturno nasleđe u muzejskoj učionici / Intangible cultural heritage in the museum classroom Milica Josimović	53
---	----

B. Medpredmetno povezovanje (korelacija) v šolah in muzejih / Međupredmetno povezivanje (korelacija) u školama i muzejima	
--	--

Slovenski ornament in lect med učenci osnovne šole polje / Slovenian ornament and „lect“ (decorated honeybread hearts) among the pupils of Polje Primary School Judita Mihev	55
---	----

Raziskovalni tabor(i) za nadarjene učence na OŠ Mihe Pintarja Toleda Velenje v sodelovanju z Muzejem Velenje / Research camp(s) for talented students at Mihe Pintarja Toleda school in Velenje in collaboration with the Velenje museum Vesna Vranješ Koprivnikar	63
--	----

Muzejske korelacije / Museum correlations Kristina Delalić Vetengl	68
--	----

Lutka kot metoda dela pri pouku zgodovine / Puppet as a working method in history lessons Urška Marguč	73
Lutka v srednji šoli: Artefakti Narodnega muzeja v lutkovni predstavi / Puppet in middle school: Artifacts of the National Museum in a puppet show Doroteja Rušnik Stramšak	79
Spoznavanje prvih civilizacij preko projektnega dela / Exploring the first civilizations through project work Jožica Apšner	85
Zgodbe knežjega mesta – primer povezovanja učnih vsebin kurikulumu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole z vsebinami Pokrajinskega muzeja Celje / Stories of the Princely Town – An example of linking the learning content of the Curriculum for the first educational period of primary school with the content of the Celje Regional Museum Enea Bronja Gajšek	90
Pedagoška priprava na ogled lapidarija Pokrajinskega muzeja v Kopru in spoznavanje ostankov gotskega ciborija koprsk stolnice / A pedagogical preparation for a visit to the lapidary of the Regional Museum in Koper, learning about the remains of the Gothic ciborium of the Koper Cathedral dr. Jure Vuga	94
Prešeren podoba na ogled postavi / Prešeren puts the portrait on display Uršula Kavalir Pobjegajlo	100
Pomnik miru kot interaktivni večpredmetni učni poligon / The monument of peace as an interactive multi-subject learning field Blanka Jamšek	107
Prezentacija projekta „Muzej u školama“ / Presentation of the project „Museum in Schools“ Bojana Petraš, Branka Sikimić	112
C. Muzeji in oblikovanje identitete / Muzeji i formiranje identiteta	
Obračanja djeci kotorskih „muzeja“ Dr. Dušica Ivetić, Jelena Vukasović	118
Kulturni identitet domaćičkih škola u Srbiji - blagostanje i obrazovana varjača / Cultural Identity of schools for housewives in Serbia - wellbeing and an educated mixing spoon Dr. Lidija Cvetić Vučković	121
Muzej kot produkt in prostor zgodovinske zavesti – izziv za sodoben pouk zgodovine / Museum as a product and space of historical consciousness - a challenge for contemporary history teaching mag. Borut Zidar	126
Prema muzeju fotografije / To the photography museum Karmen Travirka Marčina, Prof. dr. sc. Smiljana Zrilić	131
Razstava ‚Rock Postojna‘ v Notranjskem muzeju Postojna - Nostalgija kot sredstvo za krepitev identitete / The ‚Rock Postojna‘ exhibition in the Notranjska museum of Postojna as a means of strengthening identity Tine Kaluža	135
Etnološki muzej u Čačku u službi novog identiteta grada / Ethnological museum in Čačak in service of the new identity of the city Snežana Šaponjić Ašanin	140
D. Sodobni muzejsko-pedagoški pristopi in posebnosti muzejsko-pedagoške didaktike / Savremeni muzejsko-pedagoški pristupi i osobnosti muzejsko-pedagoške didaktike	
„Vijesti iz prapovijesti“ - priprema i realizacija izložbe namijenjene djeci Lorka Lončar Uvodić	145
Muzejska slikovnica Ko to gricka? / Picture book Who's been nibbling? Tatjana Ljubojević	151
Muzejski migatlon – športno obarvani programi v slovenskem šolskem muzeju / Museum Movathlon – sports-themed programmes at the Slovenian School Museum Mateja Pušnik	152

Od telovadbe do športa. Šolska telovadba na Slovenskem skozi čas. Občasna razstava Slovenskega šolskega muzeja / From exercise to sports. School gymnastics in Slovenia through time. Temporary exhibition of the Slovenian School Museum Mateja Ribarič	157
Muzej za zelence / Museum for rookies Ana Čič	163
Umetnost ranljivosti / The art of vulnerability Nina Vošnjak	169
Notranjski muzej Postojna za obiskovalce s slabovidnostjo in slepoto / The Notranjska Museum Postojna for Visitors with Visual Impairments and Blindness Tina Poljšak, Nika Jerman	173
Rimljani v Ljubljani, družinski festival / The Romans in Ljubljana, family festival Nika Damjanovič	178
Digitalne asistivne tehnologije kao didaktički alat za osobe s invaliditetom u muzeju / Digital Assistive Technologies as Didactic Tool for People with Disabilities in Museum Aida Šarac Berbić	184
Dobno diferencirani pristup dječjim arheološkim muzejskim priručnicima u Republici Hrvatskoj / Age-differentiated approach to Children's archaeological museum manuals in the Republic of Croatia Dobriša Radeka	189
Interaktivne vsebine v Muzeju novejšje in sodobne zgodovine Slovenije / Interactive content of the National Museum of Contemporary History of Slovenia mag. Nataša Robežnik, Tina Bizjak	195
Muzejska planinska pot še vedno hit Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani / The Museum Alpine Path remains the hit of the Slovenian Alpine Museum in Mojstrana Natalija Štular	201

3. PLAKATI / POSTER PREZENTACIJE

„AMZ+YT=nastava povijesti“ (Učenje kroz integraciju muzejskih edukativnih programa i digitalnih platformi) / „AMZ+YT=history education“ (Learning through integration of museum educational programs and digital platforms) Zorica Babić	208
„Muzej u školama“ / „Museum in Schools“ Dušan Marinković	210
STEAM obrazovanje u muzeju / STEAM education in museum Petra Govorčin	211
Pilot – projekt Domovinski rat u policijskoj školi Josip Jović / Homeland war in the Police School – pilot project Roberta Mijalić Krešić	212
Etnološko i nematerijalno nasleđe - lični i nacionalni identitet / Ethnological and nonmaterial heritage - Personal and National Identity Gordana Pajić, Jelena Nikolić Lekić	214
MSU na dodir - Edukativno iskustvena radionica Vidjeti drugačije / Museum of contemporary art by touch – Educational and Experiential Workshop „Seeing differently“ Daniela Bilopavlović Bedenik	216
Muzej kao platforma za globalno učenje / Museum as a platform for global learning Mr. sc. Željka Sušić	218
Barve se igrajo in raziskujejo s kandinskim / Colors at play and explored with Kandinsky Jasna Ivanuša	220

**O konferenci ter
o e-zborniku /
O konferenciji i
o e-zborniku**

Drage udeleženke in udeleženci 7. mednarodne konference ŠOLA & MUZEJI

Medtem ko prebirate ta uvodnik, se je že končala naše sedma konferenca ŠOLA IN MUZEJI. Številka 7 ima v numerologiji močan in globok pomen. Ko se srečujete s to številko, bodite pozorni na svoje občutke, intuicijo in duhovno rast. Morda vas vodi k odkrivanju starih resnic in globljemu razumevanju sveta okoli sebe. Pri tem lahko imamo v mislih nam tako ljube muzeje in galerije ter njihova globoka sporočila, ki jih prejemamo, če smo za kaj takega dovolj odprti.

Pa spregovorimo še o eni številki. Z objavo tega e-zbornika smo pri EDUCI poskrbeli za spoštljivo številko 3000. Toliko strani smo namreč do sedaj objavili v naših konferenčnih e-zbornikih. No, vsaj približno toliko. Izjemno lepa in visoka številka!

In kaj nam v numerologiji sporoča število 3000? Število 3 je povezano z ustvarjalnostjo, z rastjo ter z razvojem. Število 0 predstavlja neskončnost, večnost in celotno energijo kozmosa. Ko ti dve števili seštejemo/združimo, dobimo angelško številko 3000, ki označuje rast, razvoj in duhovno razsvetljenstvo. Torej naših 3000 strani e-zbornika nam na nek simbolni način „sporoča“, da verjamemo v svoje talente in spretnosti ter da jih uporabimo za izboljšanje svojega življenja in sveta okoli sebe. To lahko hkrati predstavlja sijajno sporočilo tudi za pravkar končano 7. mednarodno konferenco : bodimo pozorni na svoje (dobre) ideje in občutke; delimo jih z drugimi ljudmi – tudi na naših naslednjih muzejsko-pedagoških konferencah!

Dragi učesnici/sudionici 7. mednarodne konference ŠKOLA & MUZEJI

Dok čitate ovaj uvodnik, naša sedma konferenca ŠKOLA I MUZEJI je već završena. Broj 7 ima snažno i duboko značenje u numerologiji. Kada se susretnete s ovim brojem, obratite pažnju na svoje osjećaje, intuiciju i duhovni rast. Možda vas vodi ka otkrivanju starih istina i dubljem razumijevanju sveta oko sebe. Pri tome možemo imati na umu muzeje i galerije koje volimo i njihove duboke poruke koje primamo ako smo dovoljno otvoreni za tako nešto. Pa da govorimo o još jednom broju. Objavom ovog e-zbornika, u EDUCI smo dostigli respektabilni broj 3000. Toliko stranica smo do sada objavili u našim konferencijskim e-zbornicima. Barem približno toliko. Izuzetno lep i visok broj! A što nam u numerologiji poručuje broj 3000? Broj 3 je povezan s kreativnošću, rastom i razvojem. Broj 0 predstavlja beskonačnost, vječnost i cjelokupnu energiju kosmosa. Kada ova dva broja zbrojimo/ujedinito, dobijemo anđeoski broj 3000, koji označava rast, razvoj i duhovnu prosvjetljenost.

Dakle, naših 3000 stranica e-zbornika na neki simboličan način „poručuje“ da vjerujemo u svoje talente i veštine te da ih koristimo za poboljšanje svog života i svijeta oko sebe. To isto može predstavljati sjajnu poruku i za upravo završenu 7. međunarodnu konferenciju: obratimo pažnju na svoje (dobre) ideje i osećaje; podelimo ih s drugim ljudima – čak i na našim sljedećim muzejsko-pedagoškim konferencijama!

Štefan Krapše, konferenčni vodja

Velenje, 18. april 2024

1. **Plenarna predavanja**

Umetna inteligenca in njena uporabnost v šolah, galerijah in muzejih / Artificial intelligence and its use in schools, galleries and museums

Erik Novak,

Odsek za umetno inteligenco, Institut "Jožef Stefan", Ljubljana, Slovenija

erik.novak@ijs.si

Povzetek

Umetna inteligenca je v zadnjih letih pospešeno napredovala, kar se odraža tako v industriji kot v javnem sektorju, kjer se modele umetne inteligence integrirajo v delovne procese in s tem poskušajo izboljšati uporabniške izkušnje. V tem članku predstavimo umetno inteligenco in njeno uporabnost v šolah, galerijah in muzejih. Najprej si bomo ogledali, kaj umetna inteligenca sploh je, ter povzeli njene prednosti in slabosti. Nato bomo pregledali primere nalog, ki jih lahko z umetno inteligenco rešimo na področju izobraževanja in kulturne dediščine. Za zaključek pa si bomo ogledali rešitve umetne inteligence, ki so bile razvite znotraj evropskega projekta Odeuropa. Ta projekt se osredotoča na razvoj digitalnih orodij za zbiranje informacij o vonju in čustvih iz (digitalnih) zbirk besedil in slik, ki se nahajajo v galerijah in muzejih.

Abstract

Artificial intelligence has advanced rapidly in recent years, which is reflected in both industry and the public sector, where artificial intelligence models are being integrated into their work processes in an attempt to improve the user experience. In this article, we present artificial intelligence and its use in schools, galleries and museums. First, we will look at what artificial intelligence is and summarize its advantages and disadvantages. Then we will review examples of tasks that can be solved with artificial intelligence in the field of education and cultural heritage. In conclusion, we will look at artificial intelligence solutions that were developed within the European Odeuropa project. This project focuses on the development of digital tools to gather information about smell and emotion from (digital) text and image collections located in galleries and museums.

1. Uvod v umetno inteligenco

Že vrsto let se strokovnjaki dogovarjajo, kakšna naj bo definicija umetne inteligence, saj jo vsak razume na rahlo drugačen način. Vendar vse te definicije se strinjajo s trditvijo, da je "umetna inteligenca zmožnost stroja, da prikaže človeške sposobnosti, kot so sklepanje, učenje, načrtovanje in ustvarjanje" (European Parliament, 2023). S tem med drugim vključujemo sposobnost vida, govora, razumevanja vsebin in slik, ter sklepanja na podlagi predhodnega znanja.

V zadnjih letih je umetna inteligenca pospešeno napredovala. Razlogi za tem so med drugim napredek pri razvoju algoritmov, zlasti na področju globokega učenja z razvojem modelov nevronske mreže, in boljše strojne zmogljivosti, ki omogočajo izvajanje kompleksnejših operacij. To je še posebej očitno na področju procesiranja naravnega jezika (angl. natural language processing – NLP), kjer je Transformer arhitektura (Vaswani, et al., 2017), ki interno poskuša razumeti pomen in povezave med danimi vhodnimi podatki, spodbudil razvoj jezikovnih modelov, ki so prinesli orodja, kot je ChatGPT (OpenAI, 2022). To arhitekturo se aplicirali tudi na področju procesiranja senzorskih podatkov in računalniškega vida. Zmogljivost teh algoritmov je pospešila njihovo integracijo v delovne procese tako v industriji kot v javnem sektorju. Različni sektorji uporabljajo te modele za avtomatizacijo procesov, izboljšanje uporabniške izkušnje in razvoj novih aplikacij. S tem so povečali učinkovitost uporabnikov ter omogočili nove in inovativne uporabe tehnologije umetne inteligence.

1.1. Prednosti in slabosti uporabe modelov umetne inteligence

Uporaba modelov umetne inteligence in strojnega učenja prinaša tako prednosti kot slabosti. Med prednosti najpogosteje pripisujemo izjemno sposobnost odkrivanja vzorcev in povezav v podatkih, ki bi lahko ostali neopaženi s strani človeka. Ta zmožnost omogoča poglobljeno analizo podatkov in prinaša nove razsežnosti razumevanja kompleksnih podatkovnih povezav. Modele lahko vključimo tudi v avtomatske procese, ki bi tradicionalno zahtevali ročni pregled in označevanje, in s tem znatno poveča učinkovitost in natančnost, ter lahko služi kot nadomestilo ali dopolnilo človeškemu delu.

V svetu generativnih modelov umetna inteligenca služi kot temelj za osnovno razumevanje različnih konceptov in tematik, kar omogoča razvoj orodij in aplikacij, ki lahko asistirajo pri ustvarjalnih procesih. Od pisanja besedil do generiranja slik, umetna inteligenca lahko posnema ustvarjalne vzorce in s tem pomaga uporabnikom pri razvijanju novih idej in konceptov. S tem ne le olajša in pospeši ustvarjalne procese, temveč tudi spodbuja inovativnost in kreativnost pri raziskovanju.

Čeprav ima umetna inteligenca kar nekaj prednosti, se moramo zavedati tudi njenih pomankljivosti. Podobno kot ljudje, lahko modeli delajo napake, ki pa zaradi obsega svojega delovanja lahko prizadanejo na veliko širši skali. Za razvoj in uporabo teh sistemov je potrebno obsežno tehnično znanje in pogosto tudi specializirana strojna

oprema, kar lahko omeji njihovo dostopnost in uporabo v širši skupnosti.

Pri uporabi generativnih modelov pa moramo biti pazljivi, saj nam lahko s svojimi prepričljivimi tonom odgovori z neresničnimi informacijami. Poleg tega se generativni modeli včasih ne držijo strogo danih navodil, kar lahko privede do besedil, ki se oddaljijo od želenega namena ali teme, kar je še posebej problematično v natančno določenih ali reguliranih okoljih. Zaradi tega je potreben razvoj kritičnega mišljenja in etične uporabe modelov UI.

2. Primeri uporabe umetne inteligence pri izobraževanju, galerijah in muzejih

Galerije in muzeji igrajo ključno vlogo kot hranitelji kulture, umetnosti in zgodovine. Njihov pomen sega preko razstavljanja umetniških in zgodovinskih del. So tudi centri za učenje in raziskovanje, ki ljudem omogočajo raziskovanje različnih kultur, zgodovinskih obdobj in umetniških stilov. Tako galerije kot muzeji že uporabljajo umetno inteligenco pri različnih aspektih njihovih delovanj, vključno pri izboljšanju obiskovalčevih izkušenj kot pri delovanju samih ustanov. V tem poglavju bomo predstavili nekaj potencialnih primerov rab umetne inteligence pri izobraževanju, galerijah in muzejih.

Dostopnost vsebin za ljudi s posebnimi potrebami. Umetna inteligenca lahko pomaga pri prilagajanju vsebin za ljudi s posebnimi potrebami.

To vključuje pretvorbo besedila v zvočne oblike, podporo za bralnike zaslona in druge prilagoditve.

Digitalna simulacija galerij in muzejev (zemljevid prostorov in kako do izbranega dela) omogoča obiskovalcem lažjo orientacijo po prostoru in dostop do izbranega dela. UI lahko prikaže zemljevid ter ponudi korake za najdbo želenega dela. Z uporabo obogatene in virtualne resničnosti (angl. augmented and virtual reality) pa lahko obiskovalcem posamezna dela predstavimo v drugačni luči.

Komunikacijski agent (angl. chatbot) omogoča obiskovalcem, da postavljajo vprašanja in prejemajo priporočila in odgovore preko klepeta.

Prepoznavanje ponaredkov. UI lahko pomaga pri prepoznavanju ponaredkov z analiziranjem kemične strukture in motivov z uporabo slikovne spektrometrije. S tem se lahko galerije in muzeji obvarujejo pred izkoriščevalci in obvarujejo svojo avtentičnost, ter s tem tudi integriteto in vrednost svojih zbirk.

Restavratorstvo del. Z različnimi tehnologijami in umetno inteligenco lahko analiziramo stanje posameznega dela in odkrijemo načine za čim boljšo ohranitev istega dela.

Primer restavratorskega projekta je Operacija Nočna straža (angl. Operation Night Watch)¹, ki je najrazsežnejšen raziskovalen in restavratorski projekt, ki se osredotoča na dolgoročno ohranitev Rembrandtove Nočne straže. Projekta se izvaja za stekleno komoro in je viden obiskovalcem. Tekom projekta so s pomočjo tehnologij za procesiranje

¹ <https://www.rijksmuseum.nl/en/stories/operation-night-watch>

in obdelavo slik odkrili začetne skice, na podlagi česar je nato osnoval celotno sliko, in s tem našli elemente, ki so bili v začetnih fazah predvideni a jih je umetnik kasneje ni vključil. Odkrili so tudi različne snovi in elemente, ki jih je Rembrandt redkeje uporabil pri izdelavi svojega dela.

3. Odeuropa, primer uspešnega mednarodnega projekta

Projekt Odeuropa² je evropski raziskovalni projekt, ki združuje strokovno znanje na področju senzoričnega rudarjenja in dišalne dediščine. Cilj projekta je bil pokazati, da je kritično vključevanje našega voja in naše dišalne dediščine pomembno in učinkovito sredstvo za povezovanje in promocijo evropske materialne in nematerialne kulturne dediščine.

Pri projektu je sodelovalo sedem institucij iz Anglije, Nemčije, Nizozemske, Francije, Italije, in Slovenije, ki so (1) razvili nove metode za prepoznavanje in sledenje aromatskim referencam v obsežnih digitalnih zbirkah slik in besedil, v več evropskih regijah in jezikih od 17. do zgodnjega 20. stoletja, (2) izdelali digitalne in veččutne vire, ki omogočajo občinstvu prost dostop do podatkov projekta, (3) definirali in promovirali merljive standarde in najboljše prakse za kulturno dediščino povezano z vonjavami, in (4) izobraževali in usposabljali strokovnjake, kako uporabiti razvite strategije za kulturno dediščino povezano z vonjavami.

² <https://odeuropa.eu/>

Detekcija čustev v besedilu. Kot del raziskav so na projektu razvili metodologijo za detekcijo čustev v besedilu. Metodologija je sposobna odkriti 38 čustev, ki so specifična za projektno podatkovno množico, in je bila natrenirana na več jezikih (angleščina, nizozemščina, francoščina in italijanščina). Zaradi strukture in arhitekture metodologije pa se jo lahko uporabi tudi na slovenskih besedilih. S to metodologijo je bilo nato mogoče izluščiti, katere besede so bile asociirane s posameznim čustvom, in analizirati spremembe asociiranih besed skozi čas. Razviti modeli so javno dostopni^{3,4,5}, metodologija pa je opisana v objavljenem raziskovalnem članku (Rei & Mladenec, 2023).

Analiza slik. Razvilo se je tudi metodologije in pristope za prepoznavanje predmetov, prostorov, in kretenj povezanih s čustvi in vonji, ki se nahajajo v slikah. To metodologijo so nato uporabili za detekcijo omenjenih entitet iz digitalnih slik, s čimer so obogatili podatkovno množico in jo pripravili za različne rezultate projekta.

Glavni odprtodostopni rezultati projekta so:

- Brskalnik **Odeuropa Smell Explorer**⁶, ki omogoča iskanje del povezanih z vonjavami in njim povezanimi elementi.

³ <https://huggingface.co/lrei/roberta-large-emolit>

⁴ <https://huggingface.co/lrei/roberta-base-emolit>

⁵ <https://huggingface.co/lrei/xlm-roberta-base-emolit-multi-lingual>

⁶ <https://explorer.odeuropa.eu/>

- **Enciklopedia zgodovine vonjav**⁷, ki služi kot spletni referenčni vir o različnih vonjavah in kulturnih dediščinah.
- **Olfactory Storytelling Toolkit**⁸, vodič kako lahko vonjave vključimo kot komponento pri

⁷ <https://encyclopedia.odeuropa.eu/>

⁸ <https://odeuropa.eu/the-olfactory-storytelling-toolkit/>

pripovedovanju znotraj institucij povezanih s kulturno dediščino.

4. Zaključek

V tem članku predstavimo umetno inteligenco in kaj so prednosti in slabosti njene uporabe. Predstavimo nekaj primerov uporabe umetne in-

teligence pri izobraževanju, galerijah in muzejih. Članek zaključimo s predstavitvijo evropskega raziskovalnega projekta Odeuropa, ki je raziskovalo različne aspekte senzoričnega rudarjenja in dišalne dediščine, s čimer je izdelalo vrsto odprto-dostopnih metodologij in gradiv, ki jih lahko uporabimo pri izobraževanju in analiziranju del v galerijah in muzejih.

Bibliografija

European Parliament. (20. junij 2023). Pridobljeno iz What is artificial intelligence and how is it used?: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200827STO85804/what-is-artificial-intelligence-and-how-is-it-used>

OpenAI. (30. november 2022). Pridobljeno iz Introducing ChatGPT: <https://openai.com/blog/chatgpt>

Rei, L., & Mladenović, D. (2023). Detecting Fine-Grained Emotions in Literature. *Applied Sciences*.

Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A., . . . Polosukhin, I. (2017). Attention is All you Need. *Advances in Neural Information Processing Systems* (str. 5998-6008). Curran Associates, Inc.

„STEAM“ kao generator kreativnosti u školama i muzejima / STEAM as a generator of creativity in schools and museums

Izv. prof. dr. art. **Marina Đira,**

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Sveučilište u Zadru

mdira@unizd.hr

Sažetak:

Kako bih ukazala na potrebu za snažnijim prisustvom umjetnosti (ali i humanističke perspektive) u oblikovanju kvalitetnog odgoja i obrazovanja, posebnu sam pažnju posljednjih godina posvetila STEAM-u kao odgojno-obrazovnom trendu koji istovremeno afirmira STEM, ali i njegovo ispreplitanje s umjetničkim i humanističkim područjem čime nas usmjerava na stalno promišljanje u relacijama u svrhu stvaranja što slojevitijeg konteksta u odnosu na konkretni sadržaj koji se istražuje. Slojevitim kontekstom nastaje bogatstvo veza čijim se preustrojem onda otvaraju nebrojene mogućnosti za kreativnost. U oblikovanju svojih aktivnosti toga su svjesni i učitelji i muzejski djelatnici koji su i prije pojave STEAM-a podupirali različite oblike integracije znanosti i umjetnosti. Predavanjem ću stoga pažnju posvetiti upravo takvim praksama, s naglaskom na STEAM, koje uz to što povezuju različita područja često povezuju odgojno-obrazovne i kulturne ustanove.

Ključne riječi: arts integration, znanoumjetnost (artscience), STEM, STEAM, transdisciplinarnost

Abstract:

To point out the need for a stronger presence of art (but also a humanistic perspective) in shaping quality education, in recent years I have devoted special attention to STEAM as an educational trend that simultaneously affirms STEM, but also its interweaving with the artistic and humanistic fields. Such approach directs us to constant reflection in relationships to create a layered context about the content being studied. The layered context creates a wealth of connections, which can be rearranged to open countless possibilities for creativity. In designing their activities, teachers and museum workers are aware of this, and even before the appearance of STEAM, they supported various forms of integration of science and art. In the lecture, I will therefore pay attention to such practices, with an emphasis on STEAM, which, in addition to connecting different areas, often connects educational and cultural institutions.

Keywords: arts integration, artscience, STEM, STEAM, transdisciplinarity

Uvod

Kao nastavnica iz umjetničkog područja uvijek sam zainteresirana za mogućnosti promocije umjetnosti u odgoju i obrazovanju. Iz tog sam razloga posljednjih godina posebnu pažnju posvetila jednom odgojno-obrazovnom trendu koji, poput svog poznatijeg prethodnika STEM-a, proizlazi iz odgojno-obrazovnog miljea SAD-a. Riječ je o STEAM-u o kojem sam više pisala u svome radu *O STEAM-u i mogućnostima njegove primjene u nastavi iz perspektive likovnih i vizualnih umjetnosti* objavljenom prošle godine, a koji mi je polazište u ovome predavanju.

STEAM istovremeno afirmira STEM, ali i umjetničko i humanističko područje. Ipak, ono što ga u odnosu na natjecateljski nastojen STEM čini suštinski drugačijim jest to što se ne odnosi samo na paralelno jačanje kompetencija iz različitih područja, kako se STEM još uvijek često shvaća, nego naglašava potrebu za povezivanjem različitih područja u svrhu rješavanja složenih problema prilikom čega do izražaja dolaze kreativni proces, suradnički rad i razvoj transdisciplinarnog mišljenja (Đira, 2023). Te i druge STEAM-ove kvalitete u srži su svakog suvremenog pedagoškog pristupa usmjerenog na stalno promišljanje u relacijama u svrhu stvaranja što slojevitijeg konteksta u odnosu na konkretni sadržaj koji se istražuje, bilo u razredu ili muzeju. Slojevitim kontekstom nastaje bogatstvo veza čijim se preustrojem onda otvaraju nebrojene mogućnosti za kreativnost. U oblikovanju svojih aktivnosti toga su svjesni i učitelji i muzejski djelatnici koji su i prije pojave STEAM-a podupirali

različite oblike integracije znanosti i umjetnosti među kojima mogu spomenuti nekoliko koncepta poput *arts integration*, koji u SAD-u često podrazumijeva povezivanje škola i kulturnih institucija, kao i koncept znanoumjetnosti (*artscience*), usmjeren na različite mogućnosti povezivanja znanosti i umjetnosti među kojima se posebno ističu primjeri iz muzejske prakse.

Osvrt na povijesni kontekst razvijanja ideja o prožimanju znanosti i umjetnosti

I *arts integration* i STEAM i znanoumjetnost baziraju se na mogućnostima povezivanja znanosti i umjetnosti za koje u povijesti možemo pronaći brojna uporišta. Kada je riječ o trasiranju povijesnih ishodišta spomenutih integrativnih koncepta u 20. stoljeću, najčešće se u literaturi spominju dva imena. S jedne strane to je John Dewey koji je u svom poznatom djelu *Umjetnost kao iskustvo* (1934) napisao da je način na koji se umjetnosti pristupa u odgoju i obrazovanju toliko udaljen od onoga što obično povezujemo s idejom školovanja da nas svaki prijedlog učenja i poučavanja u sprezi s umjetnošću odbija. Taj stav koji je *prišio* svojim suvremenicima dalje je objasnio kao posledicu onoga što se pod odgojem i obrazovanjem tada poimalo, a odnosi se na primjenu metoda koje isključuju maštu i ne dotiču se ljudskih želja i osjećaja (Dewey, 1980). I dok se kritizirajući odgojno-obrazovni sustav svoga vremena Dewey iz svoje humanističke pozicije snažno zalagao za

umjetnost, odnosno za njezinu integraciju u odgojno-obrazovni sustav kao cjelinu koja uključuje i znanost i umjetnost, C. P. Snow je nekoliko desetljeća kasnije ta dva senzibiliteta stavio u posve odvojene ladice. U svom je poznatom djelu *Dvije kulture* (1959) napisao da se intelektualni život čitavog zapadnog društva svodi na dva pola: humanistički kojem pripadaju, kako ih je nazvao, književni intelektualci (*literary intellectuals*) i znanstveni pol prirodoslovaca među kojima je posebno istaknuo fizičare. Između ta dva pola locirao je ništa više od praznine međusobnog nerazumijevanja koju je opisao kao ogroman gubitak, praktični, intelektualni i kreativni, za sve nas (Snow, 2012). Da se taj jaz osjećao tijekom cijelog 20. stoljeća kao i to da nas je uveo u novo tisućljeće nešto je s čime bi se složili mnogi. Prilikom opisivanja koncepta znanoumjetnosti Edwards (2010) je u već uznapređovalom 21. stoljeću konstatirao da se ta podjela još uvijek snažno osjeća u kulturnim institucijama i na sveučilištima. Ipak, svaku konstrukciju, tako i ovaj dualizam, treba staviti u povijesni kontekst. Rossi-Linnemann i de Martini (2019) primjećuju da je u doba kada je Snow osmišljavao dvije kulture javnost još uvijek bila opterećena povezivanjem (prirodoslovne) znanstvene zajednice s pojavom nuklearnog oružja i Drugim svjetskim ratom kao i to da se Snow svojom provokacijom zapravo borio za dostojanstvo prirodnih područja znanosti u svijetu koji je intelektualno još uvijek bio snažno definiran humanističkom perspektivom.

Naravno da se to ubrzo promijenilo, čak se i STEM kao noviji koncept, usmjeren između osta-

log na promociju prirodnih znanosti u odgoju i obrazovanju, često povezuje s jednim događajem baš iz pedesetih godina 20. stoljeća. Riječ je o lansiranju sovjetskog Sputnika u orbitu 1957. godine (Donelly, 2019, prema Đira, 2023), s time da trebam napomenuti kako su se inicijative usmjerene na razvoj tih područja u SAD-u javile i ranije. Spominju ih Chesky i Wolfmeyer (2015), onda i povezuju s institucionalnom podrškom tim područjima u vidu dokumenta *National Defense Education Act* izglasanog u američkom Kongresu 1958. godine.

Pomak prema trendu koji će se s 21. stoljećem iskristalizirati kao STEM pretvorio je umjetničko i humanističko područje u ona za čiju će se afirmaciju ubuduće trebati snažnije zalagati. Kao pojedince koji su to aktivno činili mogu osim Deweyja istaknuti Herberta Reada koji je svojim djelom *Obrazovanje kroz umjetnost* (1943) snažno utjecao na razvoj suvremene likovnopedagoške prakse, ali i mnoge druge. U kontekstu razvoja STEAM-a Sousa i Pilecky (2018, prema Đira, 2023) posebno spominju Howarda Gardnera i Maxine Green. Što se tiče *arts integration*, i on se kao koncept uklapa u drugu polovicu 20. stoljeća. Goldberg (2021) ga opisuje kao pristup učenju i poučavanju pomoću strategija tipičnih za učenje i poučavanje u umjetničkom području kojim se umjetnost u nastavi na poseban način povezuje s drugim nastavnim predmetima. U nastavku svog teksta nudi i učestaliju definiciju za *arts integration* poznate vašingtonske kulturne institucije The Kennedy Center koja je, kako piše na njezinim službenim internetskim stranicama (n. d.) i na drugim mjestima (vidi Duma & Silverstein, 2014, prema Đira, 2023), učiteljima i školama par-

tner u ostvarivanju tih veza od 1976. godine. Već i ta godina svjedoči o dugom kontinuitetu očito postojane težnje za jačom prisutnošću umjetničkog i humanističkog područja u odgoju i obrazovanju (kao i o vezi odgojno-obrazovnog i kulturnog sektora), ali trebam napomenuti da se *arts integration* ipak razvijao tijekom dužeg perioda. Krakaur (2017, prema French, 2023) bilježi više njegovih faza od dvadesetih godina 20. stoljeća naovamo koje ugrubo dijeli na njih nekoliko obilježenih državnim podrškom umjetnosti i periode u kojima se *arts integration* držao na životu zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca. French (2023) ističe da je u SAD-u takva situacija i danas, kada *arts integration*, u sjeni standardiziranih testova, uglavnom počiva na uspješnim lokalnim suradnjama škola i učitelja s jedne i različitih organizacija, mahom onih u kulturi, s druge strane.

Standardizirane testove u odgoju i obrazovanju sam kao suprotnost *arts integration* u prethodnoj rečenici posebno naglasila, i to iz razloga što je nemjerljivost ishoda u umjetnosti standardiziranim testovima možda i jedan od razloga njezinog zanemarivanja u odgoju i obrazovanju, ne samo u SAD-u. Ipak, u SAD-u to je posebno vidljivo na primjeru jednog krovnog odgojno-obrazovnog dokumenta poznatog pod nazivom *No Child Left Behind Act* (NCLB) iz 2001. godine koji je, kako piše French (2023), svojim inzistiranjem baš na standardiziranim testovima iz matematike, prirodnih znanosti i čitanja umjetnost gurnuo u drugi plan. Zanimljivo je što se u literaturi taj dokument često povezuje s jačanjem STEM-a kao i to da se

pojavio otprilike u isto vrijeme kada i PISA istraživanja Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) koja su se počela provoditi 2000. godine (vidi Đira, 2023). Iz ove se naknadne perspektive te godine mogu shvatiti i kao važan događaj za početak snažnije afirmacije umjetničkog i humanističkog područja, i to iz razloga što je standardizacija, neprikladna za ta područja, uskoro počela dobivati i svoje prve kritike kojima se ukazivalo i dalje ukazuje na to da je odgoj i obrazovanje mnogo više od mjerljivih rezultata postignutih na takav način. Waks (2021), oslanjajući se u svojoj kritici na Deweyja, ističe kako je problem sa standardiziranim testovima u tome što, čim se uvedu, prevladaju, pretvarajući učitelje kao kreatore nastavnog procesa koji se prilagođavaju potrebama svakog učenika u puke pratitelje *receptata* opsjednute brojka.

Vezano za STEM i njegovo pragmatično shvaćanje kao običnu promociju četiri posve različita područja ugrađena u kraticu (ne i prožimanje tih područja prilikom učenja i poučavanja) trebam spomenuti Marka Sandersa kao znanstvenika koji je u svom utjecajnom radu *STEM, STEM Education, STEMmania* iz 2009. godine ukazao baš na tu potrebu za prožimanjem područja. Nekoliko godina kasnije, iz perspektive umjetnika i dizajnera zainteresiranog za tehnologiju, integraciju kao imperativ za postizanje inovacija na svoj je način istaknuo John Maeda, autor rada *STEM + A = STEAM* iz 2013. godine, objavljenog u prvom broju časopisa *The STEAM Journal*. U sljedećim je godinama *STEM to STEAM* pokret u SAD-u uzeo

maha, tako da se mjesta za njegovu implementaciju našlo i novom američkom krovnom odgojno-obrazovnom dokumentu iz 2015. godine pod naslovom *Every Student Succeeds Act* (ESSA) (Đira, 2023).

Paralelno s razvojem integrativnog odgoja i obrazovanja vezanog za područja STEM-a, onda i STEAM-a razvijao se još jedan koncept, tzv. znanoumjetnost koja se našla u naslovu istoimene knjige Davida Edwardsa iz 2008. godine. On je integraciji znanosti i umjetnosti pristupio šire, ne samo vezano za odgojno-obrazovni sustav, polazeći od osnovnih procesa koji se kod nas odvijaju prilikom osmišljavanja novih ideja, a pri čemu naše misli često izlaze iz okvira jedne discipline i prelaze u druge. Taj je proces opisao kao translaciju ideja koju je povezao s kreativnošću, a da se kreativnost može potaknuti promjenom perspektive smatrao je još Joy Paul Guilford koji je u svoja početna istraživanja kreativnosti među njene moguće faktore uvrstio i reorganizaciju odnosno redefiniciju (Guilford, 1950). I Edwardsova translacija ideja i Guilfordovo naglašavanje važnosti redefinicije u kontekstu kreativnosti upućuju na to da je za inovaciju potrebno razmišljati šire, u relacijama, i stalno mijenjati pozicije iz kojih sagledavamo isti problem. Štoviše, ta nam promjena pozicija, piše Schnugg (2019), pomaže da dobijemo nove uvide i u vlastite profesije.

Edwards (2010) te različite mogućnosti produktivnog povezivanja znanosti i umjetnosti opisuje na brojnim primjerima, s time da su možda naj-slikovitiji oni vezani za kulturne institucije, preci-

znije muzeje. Iznosi tako dva slučaja, jedan vezan za snalaženje znanstvenika Mauricea Bernarda u znanstvenom laboratoriju pariškog Louvrea kao umjetničkog muzeja, drugi vezan za minhenški Deutsches Museum, jedan od najpoznatijih muzeja znanosti i tehnologije na svijetu, i inicijative Petera Fehlhammera, ravnatelja te ustanove koji je različitim programima nastojao privući umjetnike u muzej, ali ne kako bi ih tamo učinio fizički prisutnima nego kako bi uz njihovu pomoć potaknuo posjetitelje da na drugačiji način razmišljaju o znanosti. Umjetnost je u muzeju znanosti i tehnologije vidio dakle kao provokatora. Da je Fehlhammer svoju viziju dijelio s drugima, jasno je iz općeg povećanja interesa za prisustvom umjetnosti u muzejima znanosti i tehnologije, a čemu je posvećeno više publikacija objavljenih proteklih godina u kojima se nude različiti modeli takve suradnje. Rossi-Linnemann i de Martini (2019) primjerice pišu da umjetnost u takvom muzeju, osim što može provocirati kao pomalo uznemirujući element koji potiče diskusiju, imaginaciju i samo-refleksiju, može u njima biti prisutan i suptilnije; kao narativni alat i/ili partner u edukaciji.

Karakteristike STEAM-a i mogućnosti njegove primjene u školama i muzejima

U uvodnom dijelu sam kao karakteristike STEAM-a izdvojila kreativni proces, suradnički rad i razvoj transdisciplinarnog mišljenja. Kreativni proces je usko vezan za umjetnost, poznatu po svojim

krivudavim putovima kojima dolazi do kreativnih rezultata. Štoviše, u kontekstu nekih umjetničkih radova poput land art-a Richarda Longa ili akcija Josepha Beuysa procesualnost je posebno naglašena, do te mjere da su krajnji materijalni rezultati koji iz tih radova proizlaze, poput fotografija i video zapisa, prvenstveno dokumentacija o realiziranom kreativnom procesu. Izjednačavanje procesa i rezultata u umjetničkom istraživanju, ali i u istraživanju općenito nije ništa novo i opet nas vraća na Deweyja, konkretno na njegovu promociju učenja kroz iskustvo vezano za što Madden (2016, para 13) izdvaja jedan njegov citat koji otprilike glasi ovako: „Odgoj i obrazovanje moraju biti osmišljeni kao stalna rekonstrukcija iskustva pri čemu su proces i cilj odgoja i obrazovanja jedno te isto.“ Takva su zapažanja vrlo važna i stoga što afirmacijom kreativnog procesa afirmiraju jedan njegov sastavni dio koji i nije osobito popularan danas, a to je greška. Needles (2020) vezano za STEAM piše da se kreativnost ne može promicati bez da se prigrli neuspjeh koji je dio svakog procesa, onda i to da je izbjegavanje neuspjeha, koje nas drži dalje od rizika, u sigurnom i poznatom području, zapravo jednako izbjegavanju napretka. Na slikovit način tu neminovnost neuspjeha dočarava Srića (2017) u svojoj interpretaciji lateralnog mišljenja po Edwardu de Bonu. To čini na primjeru pomalo apsurdne priče o kuhanju čaja na kraju koje zaključuje da iako će razmišljanje u širinu, punom asocijacija i propitkivanja, racionalni ljudi zamjeriti njegovu nepredvidljivost, to je još uvijek jedini put koji će s vremena na vrijeme rezultirati inovacijom.

Naravno da je inovacija poželjna, čak je svoje-

vrсна krilatica svake odgojno-obrazovne strategije danas, ali ako se promatra na sterilan način, kao rezultat odvojen od procesa, ostaje samo to – krilatica. Učitelje i nastavnike bih stoga svakako ohrabrivala u tome da prilikom planiranja svojih nastavnih aktivnosti od ishoda budu, koliko mogu, fleksibilni, kako bi prilikom realizacije tih aktivnosti ostalo dovoljno prostora za divergentna lutanja. Što se muzeja tiče, naglasak na iskustvu snažno podcrtava njegovu tradicionalnu ulogu u odgoju i obrazovanju jer muzeji su ti u koje još uvijek ne dolazimo po rezultate nego kako bismo u njima nešto doživjeli.

Suradnički rad se STEAM-om isto podupire i za njega se uzori opet mogu naći u umjetnosti, posebice glazbi, kazalištu, filmu. Osobno je smatram onom karakteristikom STEAM-a koju je, kada je riječ o planiranju aktivnosti od strane učitelja i nastavnika, možda najteže ispoštovati jer suradnički rad u školama podrazumijeva složeno međusobno usklađivanje kolega iz različitih područja koji su vezani svojim dnevnim rasporedima, ponekad i na više škola. Učitelje i nastavnike stoga treba podržavati u ostvarivanju takvih suradnja kad im se za to ukaže prilika, s time da više mogućnosti, s obzirom na način na koji im je organizirana nastava, za to imaju učitelji razredne nastave (Đira, 2023). Uz njih važno je spomenuti odgojitelje u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kod kojih je integracija svakodnevno polazište. Kada je riječ o muzejima, suradnja je organizacijski isto često zahtjevna, osobito ako se fokusiramo na već spomenute primjere koje ističe Edwards (2010), ali

naravno da STEAM ni u školama ni u muzejima ne treba počivati samo na kadrovski i logistički zahtjevnim projektima. Parcijalno, ili čak u potpunosti, povezujući sadržaje iz umjetnosti i znanosti, možemo ga u svoje nastavne i muzejskopedagoške aktivnosti implementirati svakodnevno. Ako polazim od sebe, poput mnogih nastavnika iz umjetničkog područja svoj umjetnički rad vežem za nastavni, a što bi značilo da mnogo mojih nastavnih aktivnosti izvire iz mojih umjetničkih interesa, tako i STEAM koji me prvi put zainteresirao u trenucima kada sam naišla na objektivne poteškoće prilikom realizacije nekih svojih umjetničkih ideja. Kao ilustraciju mogu navesti način na koji sam pristupila izradi DIY libela za svoj umjetnički rad *Mirno more* (2019), zatim svoje pokušaje izvedbe recepta za bioplastiku (*Recept za održivi grad*, 2020/2021) kao i istraživanje mogućnosti uporabe PLA plastike kao filamenta za 3D printer u izvedbi skulptura (*Spring Window*, 2023, *Superjunak u nastajanju*, 2023, *Departures and Arrivals*, 2023).

Vezano za moj nastavni rad, naravno da se za implementaciju STEAM-a najpodatnijim pokazalo istraživanje onih umjetničkih formi poput fotografije, filma i videa kod kojih su veze između umjetnosti i znanosti neraskidive. Mogu spomenuti više pokušaja izvedbe cijanotipije na što me prva potakla studentica koja ju je uklopila u svoje diplomsko istraživanje (vidi Matić, 2018) i eksperimentiranje s dugom ekspozicijom (vidi Đira & Vrkić, 2019). Vezano za film i video mogu izdvojiti jedan primjer koji trenutno provodim sa studentima, a odnosi se na istraživanje načina na koji je Henri-Georges Clo-

uzot u filmu *Tajna Picasso* (1956) snimao umjetnika prilikom izvedbe njegovog umjetničkog rada. Nevezano za fotografiju, film i video, kao primjere mogu spomenuti još istraživanje optičkog miješanja boja koje nekad provodim sa studentima, naslanjajući se opet na jedno diplomsko istraživanje (vidi Gagula, 2021) i radionicu *STEM i ART idu skupa!* (vidi Đira, 2023). Tu bih radionicu posebno istaknula jer se STEAM u njoj ogledao i u suradnji kolega iz različitih područja, onda i u suradničkom radu studenata koji su radionici prisustvovali, a čemu STEAM u osnovi teži. Kada je riječ o muzejima, naravno da STEAM često prizivaju umjetnici u čijim je istraživanjima veza između umjetnosti i znanosti posebno naglašena. Prije više godina se u zadarskoj Kneževoj palači jednom takvom izložbom predstavio Davor Sanvicenti (*Rubna titranja*, 2019) koju sam posjetila sa studentima. Ipak, inicijativa ne treba biti uvijek umjetnička. Polazišta za suradnju umjetnika i znanstvenika u muzeju mogu kretati od znanosti.

Vezano za Hrvatsku poznate su primjerice skulpture Ivana Fiolica u Muzeju krapinskih neanderthalaca.

Transdisciplinarnost kao osobitost STEAM-a navodim posljednju jer se odnosi na ono što iz kreativnog procesa i suradničkog rada proizlazi. Doduše, u odnosu na multidisciplinarnost i interdisciplinarnost teže ju je opisati kao što je prožimanju općenito teško odrediti granice. Toš (2021) nudi jednu njenu radnu definiciju prema kojoj je opisuje kao krajnje uključivi pristup, usmjeren na sveobuhvatno rješavanje problema pri čemu je

stalna interakcija između svih uključenih sudionika prisutna od početka do kraja. U nastavku teksta pak konstatira da iako se zahtjevi za ostvarivanjem transdisciplinarnosti sve češće izražavaju, izostaje njezina provedba u praksi za što navodi više razloga, a kao prvi ističe naše tradicionalno vezanje za pojedine discipline. Nasuprot takvom shvaćanju transdisciplinarna suradnja počiva na otvorenosti koja je, mogu dodati, i u izvornom kodu STEAM-a. Ako se vratim na Edwardsa (2010) i njegovu translaciju ideja, istaknula bih još da se transdisciplinarnost kod STEAM-a ne očituje samo u suradnji. Ishodište za nju javlja se već u prirodnim tokovima naših misli koje u suštini nisu ograničene okvirima pojedinih disciplina. Štoviše, žive od asocijacija i veza.

Zaključak

STEAM, kako je opisan ovim predavanjem, čini se pomalo raspršenim pojmom koji možda priziva potrebu za nekom vrstom formalnog uokviravanja u vidu novog nastavnog predmeta i sl., ali to je zadnje što bi trebalo učiniti jer bi takvi pokušaji samo doprinijeli daljnjem rastakanju naših odgojno-obrazovnih sustava. Upravo suprotno, kada govorimo o STEAM-u, govorimo o onome što smo izgubili onoga trena kada smo rezultatima dali prednost pred iskustvom učenja i poučavanja i stoga ga uz *arts integration* i znanoumjetnost prije vidim kao svojevrsnog *poziva na promjene* nego kao dobitnu formulu. Činjenica jest da slovom A STEAM promovira zapostavljenu umjetnost, a i

humanističko područje, ali ne radi se o tome da pojedine discipline trebaju biti *jače* u odnosu na neke druge nego da nam je naprosto potrebna šira perspektiva koju su zagovarali Dewey i mnoga stoljeća prije njega. Osvrćući se na prošlost Edwards (2010) piše da u danima kada je znanost tražila pravila, umjetnik istinu, postojala je svježina, ranjivost, postojalo je iznenađenje. Mišljenja sam da STEAM to oživljava i danas, afirmirajući odgoj i obrazovanje u svojoj slojevitosti. Jasno je da je uloga muzeja u tom smislu velika, a što se naših učionica tiče, i one se itekako mogu nadahnjivati takvom i sličnim integracijama koje u konačnici učenike *treniraju* za ono što se od aktivnih građana danas i očekuje; uključivost i suradnju u suočavanju sa složenim suvremenim izazovima.

Bibliografija

- Chesky, N., & Wolfmeyer, M. (2015). *Philosophy of STEM Education*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137535467>
- Dewey, J. (1980). *Art as Experience*. Perigee Books.
- Đira, M. (2023). About STEAM and Possibilities of Its Application in the Teaching Process from the Perspective of Fine and Visual Arts. *Croatian Journal of Education*, 25 (1), 9-41. <https://doi.org/10.15516/cje.v25i1.4660>
- Đira, M., & Vrkić, M. (2019). Istraživanje suvremene umjetnosti kao nastavni projekt. In Balić Šimrak, A., & Županić Benić, M. (Eds.), *Zbornik radova. 1. međunarodna umjetničko-znanstvena konferencija* (pp. 49-64). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. https://ed2.ufzg.hr/ACE/BOOK_OF_PAPERS_ACE_2019.pdf ISBN 978-953-8115
- Edwards, D. (2010). *Artscience*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1ns7ms1>
- French, S. (2023). A Deeper Look at Arts Integration in the Context of Educational Research and Theory. In Goering, C. Z., Pham, H. K., & Hackett-Hill, K., French, S. (Eds.), *A Primer on Arts Integration* (pp. 187-190). Information Age Publishing.
- Gagula, K. (2021). *Istraživanje poentilističkog načina slikanja i slikanja po principima akcijskog slikarstva* (urn:nbn:hr:162:717405) [Master's Thesis, University of Zadar]. Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zadru. <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A5297>
- Goldberg, M. (2021). *Arts Integration* (6th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367809805-2>
- Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5(9), 444-454. <https://doi.org/10.1037/h0063487>

- Madden, J. C. (2016). To Realize Our Museums' Full Potential. In Nichols, S. K. (Ed.), *Patterns in Practice* (section 1, ch. 6). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315422893>
- Matić, A. (2018). *Medij fotografije u nastavi likovne kulture* (urn:nbn:hr:162:018029) [Master's Thesis, University of Zadar]. Digitalni repozitorij Sveučilišta u Zadru. <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A2801>
- Needles, T. (2020). *STEAM Power*. International Society for Technology in Education. https://www.google.hr/books/edition/STEAM_Power/qc-CEAAQBAJ?hl=hr&gbpv=1&dq=STEAM+power+needles&printsec=frontcover
- Rossi-Linnemann, C., & de Martini, G. (2019). Introduction. In Rossi-Linnemann, C., & de Martini, G. (Eds.). *Art in Science Museums* (ch. 2). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429491597>
- Schnugg, C. (2019). *Creating ArtScience Collaboration*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-04549-4>
- Snow, C. P. (2012). *The Two Cultures*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139196949>
- Srića, V. (2017). *Sve tajne kreativnosti. Kako upravljati inovacijama i postići uspjeh*. Algoritam.
- The Kennedy Center. (n. d.). *Changing Education Through the Arts Schools*. <https://www.kennedy-center.org/education/networks-conferences-and-research/networks-and-strategic-leadership/ceta-schools/>
- Toš, I. (2021). Interdisciplinarity and Transdisciplinarity – Problems and Guidelines. *Collegium antropologicum*, 45 (1), 67-73. <https://doi.org/10.5671/ca.45.1.8>
- Waks, L. J. (2021). John Dewey and the Cult of Efficiency. In Avila, J., Ring, E., Rud, A. G., & Waks, L. (Eds.), *The Contemporary Relevance of John Dewey's Theories on Teaching and Learning* (section 1, ch. 1). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003108146-2>

Dostopnost muzejev za vse

Mateja Meh,

CVIU Velenje

mateja.meh@cviu-velenje.si

Ana Linasi,

CVIU Velenje

ana.linasi@cviu-velenje.si

Povzetek:

Opredelili bova dostopnost muzejev z vidika različnih skupin oseb s posebnimi potrebami (gluhe in naglušne osebe, slepe in slabovidne osebe, gibalno ovirane osebe, osebe z motnjo v duševnem razvoju, osebe z avtističnimi motnjami, osebe z govorno jezikovnimi motnjami, osebe s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, osebe s čustvenimi in vedenjskimi motnjami).

V nadaljevanju se bova osredotočili na vidik dostopnosti informacij s pomočjo lahkega branja. V tem okviru bova predstavili primere dobre prakse iz tujine in Slovenije (Muzej na Velenjskem gradu in Muzej premogovništva Slovenije).

Etika za otroke gre v muzeje/galerije: kako s pomočjo obiska muzeja/galerije otroku pomagati razvijati etičnost? / Ethics for children goes to museums/ galleries: how to help children develop ethics through museum/gallery visits?

Dr. Smiljana Gartner,

Univerza v Mariboru

smiljana.gartner@um.si

Povzetek:

Muzejska, galerijska etika je presečišče mnogih raznovrstnih etik: od profesionalne etike, poslovne etike, marketinške etike pa vse do izobraževalne etike. S slednjo se srečamo predvsem pri muzejski etiki razstav. Naravna, kulturna in znanstvena dediščina, razstave z občutljivimi temami in dilemami, predmeti in primerki sami, njihovo pridobivanje ter še veliko drugega, je lahko del programov družbeno odgovornih muzejev, ki otrokom pomagajo pri razumevanju, preiskovanju etike na manj šolski in manj tradicionalni način. Otroci lahko spoznajo pomen etičnega ravnanja, vpliv na njihovo življenje in življenje drugih, lahko usvajajo kritično mišljenje in etično razumevanje, presojanje in uporabo.

Muzeji in galerije imajo tako pomembno vlogo pri moralni vzgoji in jih lahko obravnavamo kot moralne posrednike, ki omogočajo otrokom prepoznavati in preiskovati etične dileme.

Abstract:

Museum/gallery ethics is the intersection of many different ethics: from professional ethics, business ethics, marketing ethics to educational ethics. The latter is encountered especially in the museum ethics of exhibitions. Natural, cultural and scientific heritage, exhibitions with sensitive themes and dilemmas, the objects and specimens

themselves, their acquisition, and much more can be part of socially responsible museum programmes that help children to understand, to inquire ethics in a less school-like way and in a less traditional teaching way. Children can learn about the importance of ethical behaviour, the impact on their own lives and the lives of others, they can develop critical thinking and ethical understanding, judgement and application. Museums and galleries thus play an important role in moral education and museum educators can be seen as moral agents that with facilitation help children to recognize and to inquire ethical dilemmas.

Uvod

Etika je področje filozofije, ki se ukvarja z moralno dobrim, moralno slabim, z etičnim oz. ne-etičnim delovanjem na splošno. Z razširjanjem svoje vloge (socialne, kulturne, finančne) se sodobni muzeji soočajo s številnimi izzivi. Tudi s filozofskimi: s spoznavnimi, ontološkimi in z etičnimi. Etika je področje filozofije, ki se ukvarja z moralno dobrim, moralno slabim, z etičnim in neetičnim delovanjem posameznika za dobro posameznika ali za dobro skupine. Muzejsko etiko lahko razdelimo na poslovno etiko, izobraževalno etiko, svetovalno etiko in marketinško etiko, ki se izražajo pri muzejski etiki razstav(ljanja). Slednja pa se izraža pri občinstvu skozi izobraževanje, okolje, marketing in storitev (Huang in Chian, 2007, str. 374). Če zapišemo natančneje, muzejska etika se nanaša na: vključevanje javnosti in javno korist; na zbirke in spoštljivo upravljanje z njimi; na način predstavljanja in interpretacije zgodovine, kulture, identitete; na dostopnost in vključevanje vseh glasov; na restitucijo in repatriacijo; na preglednost in odgovornost glede svojih praks, virov financiranja in postopkov odločanja. Prav tako je del etike vprašanje plačila muzejskih delavcev

(razlika po spolu, po kategorijah ...), spoštovanje mnenja vseh muzejskih delavcev in javnosti. Muzeji in etika so tako večplastno povezani, žal pa se z vprašanji etike najpogosteje pričnemo ukvarjati takrat, kadar nastane konkreten problem, po možnosti javen. Ker pa so etične dileme že po svoji naravi kompleksne in občutljive, bi bilo dobro, če se s filozofijo oz. etiko pričnemo ukvarjati že mnogo prej.

Icomov kodeks (Icom Kodeks, 2005) muzejske etike ne določa de facto etike in razlage etičnih pojmov, določa pa minimalne standarde vedenja in delovanja, za katere naj bi si prizadevali muzejski delavci. Prav tako določa, kaj lahko javnost pričakuje od muzejskega poklica. Predvsem 3. in 4. poglavje se dotikata izobraževalne vloge javnosti, saj govorita o odgovornosti do razlage, do vrednotenja in do spodbujanja razumevanja dokazov ter uveljavljanja naravne in kulturne dediščine. Vprašanje pa je, koliko takšen kodeks pomaga pri razvijanju etične občutljivosti vseh vpletenih.

V nadaljevanju bomo razmišljali o tem, na kakšen način, kaj in zakaj bi lahko razvijali etiko oz. občutek za etičnost pri otrocih, s tem pa morda tudi spodbudili razmišljanja o etiki pri vseh muzejskih delavcih in širši javnosti.

Zakaj?

Otroci svoje čudenje še vedno, ne le morejo, temveč tudi hitro in intenzivno izražajo, če le imajo občutek, da je to dovoljeno, celo zaželeno. Za čudenjem pride želja oz. motivacija po preiskovanju, vprašalnici *zakaj* in *kako* ter filozofiranje, razmišljanje. Poučevanje, ki ga nudijo muzeji s svojimi zbirkami in programi, je, tako Vallance, manj strukturirano, manj kontrolirano, bolj odprto za individualne interese, a je težje ocenjevanje kot poučevanje v šoli. (Vallance, 2003, str. 12) Glede na to, da se muzejsko izobraževanje lahko razlikuje od izobraževanja v šoli, saj je lahko manj formalno, manj tradicionalno, nam daje možnost povezovanja, sodelovanja in ustvarjanja varnega prostora za vse vključene, kjer se lahko odpirajo različna vprašanja, se spodbuja razmislek in razprava s presojanjem. V takšnem varnem prostoru pa se lahko ukvarjamo tudi z občutljivimi temami, si zastavljamo etična vprašanja in odpiramo etične dileme, spodbujamo skupni razmislek, razpravo s presojanjem in vrednotenjem. Muzeji so torej lahko kot moralni izobraževalci, kot moralni akterji, a paziti moramo, da ni posledica tega moraliziranje, ki prej naleti na odpor kot na sprejemanje – tako

pri otrocih kot pri mladostnikih. Pa tudi odraslih. Otroci in mladostniki se namreč ne pridejo v muzej učiti, temveč pridejo po vsebino, po izkušnjo, kar pomeni spremembo paradigme: danes otroke dojemamo kot aktivne udeležence, izvedence svojih lastnih življenj in kompetentne posameznike, ki delijo svoje mnenje in poglede. (James Prout, 1997, v Dockett, Main, Kelly, 2011, str. 15) Preiskovanje etike v muzejih je torej lahko drugačen način in drugačen prostor pri spoznavanju pomena etičnega ravnanja. Prav tako lahko pri tem otrokom pomagamo razvijati veščine kritičnega mišljenja, jih spoznavati s pomenom etičnega ravnanja, ki vpliva na njihovo življenje in življenje drugih.

Še več, nekateri avtorji trdijo, da bi muzeji lahko uresničili svoj potencial kot nosilci sprememb pri spodbujanju socialne vključenosti, enakosti, poštenosti in človekovih pravic, tako znotraj kot zunaj institucije. (Marstine, 2011) Hein pripisuje muzejem institucionalno moralno, ki presega osebno in poklicno etiko, saj trdi, da muzeji sicer nimajo vesti, imajo pa možnost moralnega posredovanja: socialno vključevanje, radikalno preglednost in skupno skrbništvo nad dediščino.

To pa pomeni, da bi morali ubirati različne pristope, z veliko pozornostjo na odzivu udeležencev, ki si danes ne želijo informacij, ki so z digitalizacijo dobesedno na dosegu roke, temveč vsebino ali kontekst. Tisti, ki želijo biti vključeni, čudeči se, ki jih čudenje stimulira, da preiskujejo, ki ne želijo zgolj gledati, ker lahko gledajo po najrazličnejših spletnih platformah, temveč tudi čutiti, vonjati, slišati, torej, doživeti, tisti si želijo vsebino. Širša publika si želi kontekst, osnovno interpretacijo.

Birch (2018) zapiše, da primarna izkušnja razstave ni več objekt, temveč vmesnost. Ne objekt, ne subjekt, primarna izkušnja je relacija, je fenomen, ki vodi v dožemanje muzejev kot izkustvenih prostorov. S tem pa že prehajamo na vprašanje, kako to doseči v praksi.

Kako?

V knjižnici so knjige, tišina ..., na športnem stadionu glasba, navijanje ..., vsaka omenjena stvar ima svoj namen, vsebino, pričakovanja, obnašanje, pravila. Muzeji so stavbe s sobami, kjer so za steklom, za vrvicami, na vrvicah, na stenah predmeti, ki jih gledamo, včasih poslušamo. Gotovo pa se jih ne dotikamo. John Dewey, filozof in eden najpomembnejši pedagogov 20. stoletja, je kritiziral tradicionalne muzeje, tako kot je kritiziral tradicionalne šole. Menil je, da si javnost predstavlja muzeje (in šole) kot zaprašen prostor, zapolnjen z vrstami predmetov, ki so lepo katalogizirani, toda brez interakcije, ki bi animirala vedenje. (Hein, 2004, str. 420) Lahko bi odgovorili, da animiramo lepo vedenje, ki pa je prej v obliki izobraževanja, poučevanja, prisiljevanja, kot v obliki spoznavanja, preiskovanja in razumevanja. »Izobraziti jih« vzpostavlja neenakovreden superiorno – inferioren odnos, enosmerno komunikacijo od izobraženega k tistemu, ki ga moramo izobraziti, slednji je v vlogi pasivnega prejemnika. Muzeji ponujajo možnost različnih, netradicionalnih pristopov, dvosmerno komunikacijo, relacijo, vključevanje in sodelovanje vseh, veliko pozornost na odzivu udeležen-

cev. Rovšnik (2019) trdi, da spodbujanje javnosti, da aktivno sodeluje z muzejem, ni za zahodno, predvsem anglosaško kulturno okolje nič novega. Spodbujanje sodelovanja obiskovalcev »izhaja iz ideje o ustanovi, osredotočeni na javnost, iz ideje, da obiskovalci sami gradijo svoje lastne pomene iz kulturnih doživetij in iz ideje, da lahko glasovi uporabnikov sporočajo informacije in poživljajo oblikovanje projektov in javnih programov«. Kaj to pomeni, ko govorimo o otrocih in etiki?

Ni cilj postaviti se in vse na nivo otroka, ni cilj v izdelavi igralnic-muzejev, saj smo tako še vedno osredotočeni zgolj na predmet ali na subjekt. Če želimo krepiti vmesnost, fenomen, relacijo, ki bo spodbudila prepoznavanje, razmišljanje, presojanje etičnih značilosti, dilem, lahko dovolimo, da sede na tla, da leže, da mu podaš dnevnik zapisovanja, kaj v posamezni sobi misli, kaj čuti, fotoaparati. Lahko eksperimentiramo s številom eksponatov v prostorih, z osvetlitvijo, s pregradami, z glasbo, vonjem itd.

Kaj in kako etika?

Obravnavanje etičnih tem v muzejskem izobraževanju otrok vključuje premišljene strategije in prakse. Tukaj je nekaj pristopov:

Etični kodeksi: spodbujanje spoznavanja in razumevanja etičnega delovanja, spoštljivega in odgovornega obnašanja v muzejih.

Pripovedovanje zgodb in igranje vlog: slike, skulpture, predmeti, predstave so stimuli, kjer se

lahko otroci srečujejo z ustvarjenimi zgodbami, z naracijami in se dotikajo etičnih dilem. Te zgodbe otrokom omogočajo raziskovanje različnih perspektiv, posledic in moralnih odločitev. Igra vlog jim pomaga razumeti posledice in etično razmišljanje ter tako razvijajo etično občutljivost.

Vizualna predstavitev vrednot: etična načela in vrline (pravičnost, pravica, resnica, ljubezen, prijaznost, prijateljstvo) so lahko vizualno ali slušno predstavljena. S tem stimuliramo preiskovanje abstraktnih pojmov, saj izgleda bolj oprijemljivo, lahko tudi bolj motivirajoče.

Kontekstualizacija etičnih dilem: uporaba muzejskih artefaktov, ki so pridobljeni v različnih obdobjih. Preiskovanje tem, kot so socialna pravičnost, prisvajanje kulture, vojne, identiteta.

Sporne umetnine: umetnost je lahko tudi sporna, za nekoga žaljiva, škodljiva. Kako potem uskladiti umetniško svobodo z občutljivostjo za različno občinstvo oziroma, kako narisati črto med cenzuro in svobodo.

Muzejske zbirke in razstave: zagotavljanje raznolike zastopanosti na razstavah in v zbirkah je ključnega pomena. Muzeji se spopadajo z vprašanjem, kako in zakaj verodostojno predstaviti marginalizirane skupnosti in vse glasove.

Ko muzeji digitalizirajo zbirke, se pojavljajo vprašanja o dostopnosti, avtorskih pravicah in za-

sebnosti podatkov. Tudi *sodobne (etične) teme*, kot so podnebne razmere, se dotikajo muzejev in otrok: ekstremni vremenski pojavi ogrožajo muzejske zbirke.

Predstavljena vprašanja so del tem omenjenih na začetku, saj etične dileme niso radikalno ločene po življenjskih obdobjih. Z vsem omenjenim spodbujamo etično občutljivost, preiskovanje etičnih elementov, vprašanj, dilem, vrednotenje in odločanje, kar nam je omogočeno s kritičnim mišljenjem, ki pa ni vezano na starost. Tisto, kar prilagodimo, so metode in pristopi, je način sporočanja, način videanja. Glede na že omenjeno, lahko imamo drugačno učenje, lahko imamo interaktivno učenje oziroma bi ga, tako bi dejal John Dewey, morali imeti. In sicer, a. S spodbujanjem razprav med vrstniki (šole) ali odraslimi (starši, stari starši) o etičnih dilemah; b. S pisanjem, risanjem, fotografiranjem svojih misli, občutkov, vprašanj, dilem; c. Z oblikovanjem muzejskih prostorov, ki bodo spodbudili razmišljanje o etičnih vprašanjih. Z zavedanjem, da je potrebno okolje speljati v muzej in muzej v okolje.

Namesto zaključka

Zdi se, da smo izpostavljali zgolj alternativni:

muzej vs. šola. Tukaj so tudi starši, skrbniki, ki po podatkih tujih raziskav prednjačijo pri obiskih z otroki. Pa tudi otroci, glede na raziskave, raje obiščejo muzej z družino, saj je manj prilagajanja, več možnosti, da se sliši njihov glas.

Zraven tega moramo spodbujati sodelovanje vseh: staršev, učiteljev, vzgojiteljev in skrbnikov idr. Vse prevečkrat je program narejen zgolj za otroke, učitelji, vzgojitelji, starši, skrbniki pa so pasivni obiskovalci, če sploh gredo zraven. S tem jih odtujujemo drugega od drugega, ločujemo prostore za odrasle in prostore za otroke, prireditve za odrasle in prireditve za otroke. A brez sodelovanja, povezovanja, deljenja izkušnje, ne bodo imeli dovolj informacij za nadaljnje razprave (po obisku muzeja), kar je pogoj za kontinuiran proces, za razvoj etične občutljivosti vseh sodelujočih.

Nujno je, tako tudi J. Dewey, če želimo sodelovanje, vključevanje, preiskovanje in razvijanje etičnosti, zavedanje, da gre za stalen proces. Če želimo to doseči, morajo otroci, mladostniki pa tudi odrasli redno, kontinuirano obiskovati muzej in ne zgolj enkrat na leto kot poseben dogodek. S tem pa smo na začetku, saj bo to mogoče šele takrat, ko muzej ne bo pasivna institucija, ki posreduje informacije pasivnim, temveč bo sodelujoča, vključujoča institucija, ki si želi večkratnih obiskov aktivne, čudeče se, raznolike javnosti.

Literatura

- Birch, J. (2018). Museum spaces and experiences for children – ambiguity and uncertainty in defining the space, the child and the experience. *Children's Geographies*, 16(5), 516–528. <https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1447088>
- Dockett, S., Main, S., & Kelly, L. (2011). Consulting Young Children: Experiences from a Museum. *Visitor Studies*, 14(1), 13–33. <https://doi.org/10.1080/10645578.2011.557626>
- Hein, G. (2004). John Dewey and Museum Education. *Curator: The Museum Journal*. 47. 413 - 427. 10.1111/j.2151-6952.2004.tb00136.x.
- Huang, C. Y., & Chiang, L. (2007). Learning Ethics From Museum Exhibitions: Possible or Impossible? *Ethics & Behavior*, 17(4), 367–386. <https://doi.org/10.1080/10508420701519528>
- Icomov kodeks muzejske etike (2005), Društvo ICOM, Mednarodni muzejski svet, Slovenski odbor, zanj Nina Zdravič Polič. Medium, Žirovnica.
- Marstine, J. (2011). *The Contingent Nature of the New Museum Ethics*. V J. Marstine (ur.), *The Routledge Companion to Museum Ethics: Redefining Ethics for the Twenty-First-Century Museum*. Routledge, str. 3–26.
- Rovšnik, B. (27. 11. 2019). *Etika sodelovanja oz. participacije v muzejih*. Dostopno na: <https://muzeji.github.io/participacija/2>. 4. 2024
- Vallance, E. (2003). A Curriculum-Theory Model of the Art Museum Milieu as Teacher. *The Journal of Museum Education*, 28(1), 8–16. <http://www.jstor.org/stable/40479275>

Vpliv spodbudnega okolja ⟨umetnost, galerije, muzeji⟩ na samoregulacijsko učenje otrok / The influence of a stimulating environment ⟨art, galleries, museums⟩ on children's self-regulated learning

Ljiljana Gomerčič,

samostojna raziskovalka, strokovni prispevek

ljiljana963@gmail.com

Povzetek:

Priprava spodbudnega okolja je odvisna od materialnih pogojev, usmerjenosti vodstva in strokovnega kadra. Vse to vpliva na otrokove izkušnje, zato je treba dobro premisliti, kako oblikovati in izkoristiti prostore v katerih otrok biva, da bodo spodbudni za razvoj otrok. Otroci se učijo z opazovanjem in posnemanjem v družini, vrtcu in v družbi. Da bi otrok lahko razvijal svoje potenciale, mora imeti za to primerne pogoje, ti pa so odvisni od več dejavnikov. Samoregulacijsko učenje pomeni sposobnost razvijanja znanja, veščin in stališč, ki podpirajo in spodbujajo prihodnje učenje, ter omogoča prenos v druge učne položaje, kot je okolje v katerem otrok živi.

Ključne besede: galerije, muzeji, okolje, otrok, samoregulacijsko učenje, umetnost

Abstract:

The preparation of a stimulating environment depends on the material conditions, orientation of management and professional staff. All this affects the child's experiences, so it is necessary to think carefully about how to design and use the spaces in which the child stays, so that they are stimulating for children's development. Children learn by observing and imitating in the family, kindergarten and in society. In order for a child to be able to develop his potential, he must have suitable conditions for this, and these depend on several factors. Self-regulated learning means the ability to develop knowledge, skills and attitudes that support and encourage future learning and enables transfer to other learning situations, such as the environment in which the child lives.

Key words: art, child, environment, galleries, museums, self-regulated learning

Uvod

Samoregulacijsko učenje razumemo kot proces usmerjanja vedenja k doseganju zastavljenih ciljev, njegovo bistvo pa je vključevanje povratne informacije, ki služi za zmanjšanje odstopanj med trenutnim in zaželenim vedenjem (Lončarić, 2014). Lončarić (2014) prav tako navaja, da gre za kompleksen psihološki proces, ki vključuje kognitivne, afektivne, motivacijske in vedenjske komponente. Njihova naloga je posamezniku omogočiti, da prilagodi dejavnosti za doseganje ciljev in jih uskladi s spreminjajočimi se okoljskimi razmerami. Tako tudi večina drugih avtorjev (Zeidner, Boekaerts in Pintrich, 2000) kot pomembne značilnosti samoregulacijskega učenja navaja določanje ciljev, upravljanje, uporabo povratnih informacij in samovrednotenje. Pri vsem tem je najbolj poudarjen proaktivni pristop k učenju, in sicer kot lastno usmerjevalni proces, s katerim posamezniki preoblikujejo svoje mentalne sposobnosti v akademske spretnosti ter usmerjajo vedenje k doseganju zastavljenih ciljev.

Okolje

Bronfenbrennerjeva teorija opisuje večsmerno naravo otroškega okolja in njegove vplive na proces odraščanja in učenja. Bronfenbrenner je svoj izvirni model poimenoval »teorija ekoloških sistemov«. Skozi to perspektivo je ugotovil potrebo po razumevanju razvoja posameznikov v njihovem okolju. Da bi konceptualiziral okoljske kontekste, je opisal pet sistemov: mikrosistem, mezosistem, ekosistem in makrosistem. Bronfenbrenner (1979) ugotavlja, da imajo neposredni dogodki v okolju, v katere smo vpleteni, močan pečat v našem življenju. Aktivno sodelovanje ali celo zgolj izpostavljenost temu, kar drugi pogosto počnejo, navdihne osebo, da se sama loti podobnih dejavnosti. Tako, pravi avtor, da se bo že triletni otrok bolj verjetno nauči govoriti v okolju, kjer se drugi okoli njega pogovarjajo, še posebej če je to neposredni govor z njim. Avtor (Bronfenbrenner, 1979) v (Gomerčič, 2022) pri tem izhaja iz spoznanja, da otrok išče, se odziva in interpretira dogodke na podlagi modela, ki ga je razvil v otroštvu in ta model prilagaja novim izkušnjam iz okolja.

Vpliv spodbudnega okolja

Sodobno razumevanje otroka in nova paradigma vzgoje opozarjata na pomen celovitega razumevanja otrokove osebnosti v kontekstu celotnega družbenega okolja, v katerem živi. V spodbudnem okolju se umetniška govorica aktivira v komunikaciji z drugimi oblikami umetniških odnosov: glasbo, plesom, dramo in literaturo. Ustvarjalnost na likovnem področju otroku v marsičem pomaga prepoznati svoje potenciale, se izraziti in ustvariti svet, v katerem se počuti varnega, z ustvarjanjem novih situacij in prizorov, ki mu bodo dajali občutek varnosti (Malchiodi, 1998). Na ta način mu neposredno »pomagamo« spodbujati samoregulacijsko učenje. Vsako umetniško delo na vsakega posameznika vpliva drugače, zato je vsako umetniško delo vir novih izkušenj in informacij o svetu. Zupančič in Duh (2009), poudarjata da s spodbujanjem različnih spominov in čustev pri vsakem posameznem otroku, otrok ne dobi le novih spoznanj o delu, umetniku, likovnih prvinah, temveč dobijo tudi priložnosti za predelavo izkušenj in čustev, kar neposredno vpliva na njihov ču-

Slika 1: Lička kapa (vir: Klara Kostelac, 2022)

stveni razvoj in razvoj samoregulacijskega učenja.

Muzejski prostori omogočajo različne načine organiziranja socialnih interakcij otrok, kar spodbuja so konstruktivističen pristop k vsebinskemu raziskovanju ter medsebojnemu dogovarjanju in odkrivanju pomena vsebine. Muzej je prostor, kjer lahko otroci in odrasli gradijo učečo se skupnost. Odrasli imajo na voljo številne strategije za podporo otrokovemu raziskovanju in spoznavanju dediščine v muzejskem kontekstu. Vzgojitelji v dogovoru z otroki izvajajo projekte. Projekte se v literaturi pogosto opisuje in veljajo za obliko naravnega, integriranega učenja otrok. Čeprav obstajajo različne definicije in faze projektnega dela, običajno pomenijo samostojno delo otrok, ki ga posredno in diskretno spodbuja vzgojitelj ali učitelj. Ko gre za projekte kulturne dediščine, likovne in glasbene umetnosti se vedno skozi projekte organizira obisk galerije ali muzeja, kateri imajo

vsebinsko postavo najbližjo za namene izvajanja projekta v vrtcu ali šoli. Projekt se lahko izvaja več mesecev ali skozi celo šolsko leto.

Muzej Gacke Otočac

Muzej Gacke je lokalni muzej, ki se nahaja v samem središču Otočca, v stavbi kulturnega centra. Stalna razstava pripoveduje o šest tisoč let dolgi zgodovini poselitve tega prostora. Obiskovalci se lahko seznani z nedavnimi zgodovinskimi dogodki, ravno tako z delom domačih umetnikov. Stalna razstava Muzeja Gacke je sestavljena iz šestih enot, v katerih so razstavljeni predmeti iz šestih muzejskih zbirk. V pritličju stavbe so štiri enote, ki jih sestavljajo predmeti iz Arheološke zbirke, Spominske zbirke Stojana Aralice, Likovne zbirke in Zgodovinske zbirke. Peti del stalne razstave se nahaja v kletnih prostorih stavbe, sestavljajo pa ga predmeti iz Etnografske zbirke. Stalna razstava Muzeja Gacke se zaključuje z razstavo Dediščina v izginjanju: Otoška pivovarna, del eksponatov pa predstavljajo predmeti iz Kulturno-zgodovinske zbirke. V prvem delu stalne razstave Muzeja Gacke je razstavljenih približno 300 predmetov iz Arheološke zbirke. Razstavljeni predmeti pripadajo različnim časovnim obdobjem in zajemajo obdobje od bronaste dobe do srednjega veka. Gre predvsem za nakit, posode, orodje in orožje iz brona, keramike, jantarja, lesa, stekla, steklene mase, kamna in kosti, ki pričajo o prvih prebivalcih Gacke, pa tudi druge predmete, ki pričajo o kasnejši poselitvi. Ilirsko pleme Japodov se pojavi na

celotnem območju Gacke in širše v pozni bronasti dobi v 9. in 8. stoletju pr.n.št., Japodska kultura je bila izjemno bogata in živa ter se delno razlikuje od kultur drugih ilirskih plemen. Prav najdragocenejše arheološke najdbe so bile izkopane na najdiščih na območju Gacke.

Slika 2: Portret Japodke (vir: Klara Kostelac, 2022)

Primer dobre prakse

Obisk muzeja za otroke je poseben dogodek, saj ga doživljajo kot izlet, ker se spremeni dnevna rutina v vrtcu. V nadaljevanju bomo opisali projekt, ki ga je v sklopu svoje magistrske naloge naredila študentka Klara Kostelac, sedaj že magistrica profesorica predšolske vzgoje, v sodelovanju z mestnim muzejem Gacke v Otočcu in otroškimi vrtcem Ciciban Otočac na Hrvaškem. Projekt so začeli februarja 2022, ko so naredili prvi obisk s skupino »Metuljčki« v kateri je bilo 15 otrok. Otroke je po muzeju spremljal strokovni voditelj, kje so ogledali arheološko in etnografsko zbirko. Etnografska zbirka prikazuje tradicionalno življenje, njihov vsakdan in navade prebivalcev Gacke iz prve polovice 20. stoletja (Kostelac, 2022). Veliko pozornosti se posveča kulturni dediščini in tradicionalnim običajem, glasbi in narodnim nošam. Študentka je skozi vzgojno izobraževalne dejavnosti otrokom želela približati pomen kulturne

dediščine in pomen muzeja v ohranjanju slednje. Dejavnosti je razdelila na motive. Prvi motiv je bil »Lička kapa«, drugi motiv je bil »Tradicionalna oblačila«, tretji motiv »Portret Japodke«, četrti motiv »Japodski nakit« in peti »Plav«/»Čoln«.

Zaključek

V članku smo prikazali pomen spodbudnega okolja za izvajanje vzgojno izobraževalne dejavnosti in vpliv na samorgulacijsko učenje otrok v predšolskem obdobju. Za aktivno učenje je značilno, da dajejo pobude za dejavnosti otroci, tudi materiale izbirajo otroci sami ter se na podlagi tega odločajo, kaj početi z njimi, kako jih raziskovati in kako s svojimi besedami opisati lastne izkušnje. Vloga odraslega pri aktivnem učenju je, da poskrbi za ustrezne in številne materiale, s katerimi se otroci lahko igrajo, pripravi prostor, kjer lahko te materiale uporabljajo, in dejavnosti časovno uskla-

Slika 3: Risba narodne noše (vir: Klara Kostelac, 2022)

di. Obenem nenehno spremlja otrokove dejavnosti in namene ter po potrebi otroke spodbuja k samostojnosti. V prispevku smo prikazali samo manjši del kako se je projekt razvijal skozi celo šolsko leto in navduševal otroško domišljijo.

Literatura:

- Bronfenbrenner, U. (1997). Ecological models of human development. V M. Gauvain in M. Cole (ur.), *Readings on the development of children* (str. 37–43). Basingstoke: W. H. Freeman.
- Duh, M., Zupančič, T. (2009). Komunikacijske možnosti suvremene umjetnosti u okviru likovno pedagoškog rada, *Informatologia*. 42, (3) 180-185.
- Gomerčič, L. (2022). *Vloga vzgojitelja v procesu samoregulacijskega učenja otrok v vrtcu*. Doktorska disertacija Koper: Univerza na Primorskem – pedagoška fakulteta.
- Kostelac, K. (2022). *Dječje likovno stvaralaštvo potaknuto kulturnom tradicijom Muzeja Gacke*. Magistrsko delo, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- Lončarić, D. (2014). *Motivacija i strategije samoregulacije učenja: teorija, mjerenje i primjena*. Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Understanding children's drawings*. Guilford Press.
- Zeidner, M., Boekaerts, M. in Pintrich, P. R. (2000). Self-regulation: directions and challenges for future research. V M. Boekaerts, P. R. Pintrich in M. Zeidner (ur.), *Handbook of self-regulation* (str. 749–768). San Diego: Academic Press.

Muzejska interpretacija - ocean mogućnosti u saradnji muzeja i škola / Museum interpretation - an ocean of possibilities

Slađana Velendčić, viši kustos – muzejski pedagog,
rukovodilac Odeljenja za muzejsku edukaciju i odnose s javnošću
Muzej Vojvodine, Novi Sad
sladjana.velendecic@muzejvojvodine.org.rs

Sažetak:

U vremenu kada smo svakodnevno izloženi velikom broju senzacija i različitih nadražaja, u vremenu izrazito intenzivne digitalne transformacije društva možemo li govoriti o krizi muzejske interpretacije? Ili možemo reći da su nove okolnosti postale podsticajne upravo za muzejske stručnjake koji tragaju za novim mogućnostima interpretacije i prezentacije kulturne baštine? Održavanje relevantnosti i privlačnosti za publiku ključno je za muzejsku interpretaciju, a ono zahteva konstantno prilagođavanje i inovacije kako bi muzeji ostali relevantni i privlačni za različite kategorije posetilaca. Ono što je potrebno naglasiti je da te inovacije ne moraju da se odnose isključivo na nove tehnologije koje se menjaju mnogo bržim tempom nego što to muzeji mogu da isprate. Dobra rešenja za unapređenje interpretacije treba tražiti u umetnosti koja je neodvojivi deo čoveka – u pokretu, teatru, muzici, igri, story tellingu... Kroz primere dobre prakse predavanje će pokušati da odgovori i koje su mogućnosti osnaživanja partnerstva između obrazovnog sistema i muzeja unapređenjem interpretacije, a koje su prepreke koje treba preskočiti.

Abstract:

In a time when we are exposed to a large number of sensations and different stimuli every day, in a time of extremely intense digital transformation of society, can we talk about a crisis of museum interpretation? Or can we say that the new circumstances have become stimulating for museum experts who are looking for new possibilities of interpretation and presentation of cultural heritage? Maintaining relevance and different methodologies is key to museum interpretation, and it requires constant adaptation and innovation in order for museums to remain relevant and attractive to different categories of visitors. What needs to be emphasized is that these innovations do not have to be exclusively related to new technologies that are changing a much faster pace than museums can keep up with. Good solutions for the improvement of interpretation should be sought in art, which is an inseparable part of man - in movement, theater, music, play, storytelling... Through examples of good practice, the lecture will try to answer what are the possibilities of strengthening the partnership between the educational system and the museum by improving interpretations, and what are the obstacles to be overcome.

Interpretacija kulturne baštine obuhvata proces prenošenja značenja, vrednosti i konteksta kulturnih artefakata, mesta ili tradicija posetiocima. To je jedan od osnovnih zadataka muzeja koji se očitava i u novoj ICOM-ovoj¹ definiciji muzeja po kojoj je muzej “neprofitna, trajna institucija u službi društva koja istražuje, prikuplja, konzervira, interpretira i izlaže materijalno i nematerijalno nasleđe. Muzeji su otvoreni za javnost, dostupni i inkluzivni, neguju diverzitet i održivost. Funkcionišu i komuniciraju etički, profesionalno i uz učešće zajednica, nudeći različita iskustva za obrazovanje, uživanje, razmišljanje i deljenje znanja”.

Interpretacija se zasniva na dokazima, kulturnim ili prirodnim, materijalnim ili nematerijalnim i nastoji da promoviše vrednosti nasleđa. Njen glavni cilj je povećanje svesti o značaju nasleđa omogućujući zajednici da ga otkrije, istraži, posmatra, analizira, razume, oseti, doživi i kontinuirano koristi. (Živanović K, 21) Razumevanje interpretacije nasleđa menjalo se kroz vreme u zavisnosti od aktuelnih teoretskih pristupa, ali takođe i u odnosu na različite naučne discipline.

Interpretacija kulturne baštine počinje s detaljnim istraživanjem i analizom predmeta ili tema koje se obrađuju. Nakon toga identifikuje se značenje i kontekst i to na osnovu razumijevanja istorijskog, socijalnog, političkog i kulturnog značaja predmeta, mesta ili teme. Interpretacija često uključuje pripovedanje priča koje mogu biti lične

¹ ICOM International Council of Museums – Međunarodni savet muzeja je neprofitna, nevladina, međunarodna organizacija osnovana 1946. godine u sistemu Organizacije ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu UNESCO.

Muzejske dramske radionice

prirode, istorijske anegdote ili priče koje ilustruju širi društveni kontekst. Ključna uloga interpretatora je da uspešno komunicira sa publikom, na pristupačan i privlačan način, bez obzira koji medij i tehniku za prenošenje informacije koristi. Cilj interpretacije je edukacija, ali ona takođe mora podstaknuti korisnike na razmišljanje i postavljanje pitanja, dok je njen indirektni cilj razvoj svesti o

važnosti očuvanja i zaštite kulturne baštine.

Prvu definiciju interpretacije dao je Friman Tilden² kao i prvi pregled principa dobre interpre-

² Po Frimanu Tildenu, ocu interpretacije, ona je obrazovna aktivnost koja ima za cilj da otkrije značenje putem korišćenja originalnih predmeta, ličnim doživljajem i pomoću ilustrativnih medija pre nego da samo barata činjenicama.

Muzejske radionice

tacije³. Do danas njegovi principi ostaju suštinski, ali se u skladu sa novim tendencijama njihov broj povećao, tako da u knjizi Interpretacija za 21 vek Lari Bek i Ted Kejbl navode sledeće principe (K. Živković, 25):

3 Po Frimanu Tildenu osnovni principi interpretacije su: 1. Svaka interpretacija koja ne uključuje iskustva posetioca je sterilna; 2. Informacija sama po sebi nije interpretacija; 3. Interpretacija je umetnost koja u sebi kombinuje različite umetnosti; 4. Osnovni cilj interpretacije nije pouka, već provokacija; 5. Interpretacija treba radije da predstavi celinu, nego delove; 6. Interpretacija za decu ne sme da bude skraćena interpretacija za odrasle.

1. Interpretacija se mora oslanjati na iskustvo posetioca.
2. Svrha interpretacije nije samo prenošenje informacija, već obezbeđivanje dubljeg značenja i istina.
3. Interpretativna prezentacija mora biti dizajnirana kao priča koja informiše, zabavlja i objašnjava.
4. Svrha interpretativne priče je da inspiriše i izazove posetioce da prošire svoje vidike.

5. Interpretacija treba da prezentuje teme i da se obraća pojedincu u celini.
6. Interpretacija za decu, tinejdžere i odrasle mora da ima potpuno različit pristup.
7. Svako mesto je istorijsko. Interpretatori treba da ožive prošlost kako bi učinili sadašnjost prijašnjom, a budućnost sadržajnijom.
8. Tehnologija može otkriti svet na uzbudljivo nove načine. Međutim, uključivanje tehnologija u interpretativne programe mora biti precizno i pažljivo.
9. Interpretator mora voditi računa podjednako o kvantitetu i kvalitetu informacija koje predstavlja.
10. Pre nego što uključi umetnost u interpretaciju, interpretator mora ovladati osnovnim komunikacijskim tehnikama.
11. Interpretativno pisanje mora da bude usmereno ka temama o kojima čitaoci žele nešto više da saznaju, uz mudrost, ali i poniznost i brižnost.
12. Svaki interpretativni program morao bi biti sposoban da privuče podršku – finansijsku, političku, administrativnu, podršku volontera, ili bilo koji drugi vid podrške da bi se program razvijao.
13. Interpretatori treba da usađuju publici mogućnost i želju da osete lepotu svog okruženja, kako bi obezbedili sopstveni napredak, ali i osigurali zaštitu nasleđa.
14. Interpretatori treba da obezbede optimalno iskustvo kroz promišljene programe i dizajn.

15. Strast je specijalni dodatak za snažnu i efektivnu interpretaciju – podjednako strast prema nasleđu i ljudima koji dolaze da budu inspirisani njime

Interpretativni programi za škole u Muzeju Vojvodine

U najvećem broju slučajeva u muzejima glavni mediji komunikacije je stalna postavka u okviru koje se interpretiraju različite teme i fenomeni. S obzirom na svoju složenost i činjenicu da je uvođenje promena u stalnu postavku teško izvodivo, a da istovremeno način interpretacije nije u skladu sa promenljivim potrebama publike različitih kategorija, ona može postati poligon za različite interpretativne programe. Oblikovanjem ovakvih programa mogu se zadovoljiti potrebe različitih kategorija publike, ali i održati aktuelnost stalne postavke.

Takođe je čest slučaj da se muzejski interpretatori koji rade direktno sa publikom ograničavaju na ponu-

đenu koncepciju stalne postavke i na panoramski obilazak čitave izložbe. Gubi se iz vida da svaki izloženi predmet može biti polazište za interpretativni program i da upravo fokusirana ili tematska interpretacija u jednom delu izložbe može imati veći efekat na posetioce nego panoramski obilazak.

Stalna postavka Muzeja Vojvodine predstavlja hronološki pregled prošlosti teritorije današnje

Vojvodine, od kamenog doba do 20. veka, i postoji nekoliko nivoa interpretacijske panoramske šetnje kroz nju. Ali svaki pojedinačni eksponat može biti iskorišćen za nekoliko različitih interpretacijskih programa koji odgovaraju nekoj potrebi publike ili posetilaca. Npr izložena atraktivna mitropolitska kočija iz 18. veka može da bude nosilac interpretacije u obradi različitih fenomena – kao saobraćajno sredstvo u temi koja se bavi fenome-

nom kretanja/saobraćaja, kao zanatlijski proizvod u temi koja se bavi fenomenom ručnog rada i dizajna, kao statusni simbol kada se bavimo ulogom crkve u 18 veku, kao rezultat uspešne konzervacije i restauracije kada se bavimo temom zaštite/važnosti kulturne baštine...Svaki pojedini eksponat može da postane polazište za interpretativni program na različitim nivoima. Kada se na ovaj način koristi stalna postavka onda ona zaista postaje more mogućnosti za različite interpretacije.

Dolazak u muzeje je dugo vremena podrazumevao isključivo panoramski obilazak uz veštog ili manje veštog interpretatora, ali razvoj profesije muzejskog pedagoga/edukatora/inter-

pretatora i sve učestalije usavršavanje, dovelo je do ekspanzije najrazličitijih interpretativnih programa.

Odeljenje za muzejsku edukaciju Muzeja Vojvodine godinama gradi ponudu edukativnih programa koristeći različite oblike interpretacije namenjene grupama koje dolaze iz obrazovnih ustanova svih nivoa, bez obzira da li im je fokus na formalnom, neformalnom ili informalnom obrazovanju. Prilikom osmišljavanja i kreiranja programa uvek se ostavlja prostor za nadogradnju ili prilagođavanje programa specifičnim interesima konkretne grupe, odnosno programi se mogu prilagoditi redovnim školskim zadacima, različitim uzrasnim kategorijama učenika kao i grupama koje čine osobe sa invaliditetom ili teškoćama u razvoju. Nekada je modifikaciju jednostavno napraviti proširivanjem ili smanjenjem obima sadržaja, nekada je interpretaciju potrebno prilagoditi na didaktičko-metodičkom nivou, a u slučaju specifičnih potreba koje prevazilaze znanje i iskustvo interpretatora promene se prave u saradnji sa spoljnim saradnicima odgovarajućih kompetencija.

Takođe problem nedostatka osoblja u većini muzeja koje je zaposleno na poslovima interpretacije prevladavamo već od izbora oblika interpretacije prema raspoloživom osoblju. Kako obim posla i sve složeniji zadaci, koji se često stavljaju pred zaposlene u oblasti interpretacije i edukacije i u slučajevima kada se vodi računa o ljudskim resursima, mogu otežati realizaciju programa Muzej strpljivo gradi mrežu spoljnih saradnika.⁴

⁴ Regrutovanje spoljnih saradnika vrši se kroz različite volon-

Svojom dugom tradicijom, neki programi su se izdvojili i postali i svojvrnsni brend Muzeja Vojvodine:

Teatrić Muzeja Vojvodine – predstavlja muzejski lutkarski teatar. U njemu se kao sredstvo interpretacije koriste lutke i dramski tekst. Bilo da je reč o otkriću zakopanog blaga u predstavi Otkud šlem u babinoj bašti, simpatičnoj igri provodadžisanja u predstavi Au što je lepa mlada ili o neobičnom prijateljstvu konja i kamile u predstavi Kad je Zelenko sreo Ajšu svaka je bazirana na sadržaju stalne postavke Muzeja. Predstave su prilagođen deci od 4 do 10 godina i podrazumevaju živu interakcije sa publikom. Iako se interpretativni sadržaj odnosi na konkretan eksponat, događaj ili element nematerijalnog nasleđa dramskom igrom se deci prenose i odgovarajuće vrednosti i ideje. Pa na primer iako

terske organizacije, kroz programe stručne prakse ili druge vrste stručnog osposobljavanja, kroz različite muzejska, vršnjačka ili profesionalna udruženja i klubove. Muzej Vojvodine ima izuzetno razvijenju saradnju sa Univerzitetom u Novom Sadu na polju realizacije studentske prakse i volonterskog rada, takođe je razvijena saradnja sa Novosadskim volonterskim servisom u okviru kojeg su se već izdvojili volonteri senzibilisani na ovu vrstu angažmana. U nastajanju je i Klub učitelja i profesora Muzeja Vojvodine sa idejom da se u interakciji sa njima detektuju stvarne potrebe u sferi obrazovanja na koje Muzej može da odgovori, kao i da se zajednički osmišljavaju didaktičko metodičke osnove interpretativnih i edukativnih sadržaja Muzeja. Na ovaj način kreirani muzejski edukativni sadržaji postaju još kvalitetniji i dobijaju još jedan kanal promocije kroz profesorska, nastavnička i učiteljska udruženja i klubove. Razvijajući ovakav vid saradnje u perspektivi je moguće dobiti u učiteljima i profesorima spoljne saradnike koji će i samostalno u Muzeju moći da realizuju pojedine edukativne sadržaje bez posredstva vodiča, edukatora, muzejskog pedagoga ili kustosa.

je muzejska predstava Kad je Zelenko sreo Ajšu vezana za veliku bitku za Petrovaradinsku tvrđavu 1716. godine ona prenosi poruku o prijateljstvu, različitosti, toleranciji, saosećanju i besmislu rata. Takođe svaka predstava je istovremeno i motivacija za nastavak programa na stalnoj postavci gde temu iz predstave interpretator dovodi direktno u vezu sa izloženim eksponatima.

Teatrić Muzeja Vojvodine je, takođe zamišljen i kao generator ideja za čitav niz pratećih programa kao što su radionice izrade scenografije, pozorišnih lutaka, radionice za pisanja dramskog teksta, režije... koje su namenjene tinejdžerima, studentima, ali i profesionalcima iz različitih kreativnih industrija.

Ispici pa reci – je program u kojem sredstvo interpretacije čine kartice sa kratkim tekstovima i informacijama o pojedinim eksponatima. U paru ili samostalno, istraživanjem stalne postavke učenici tragaju za "svojim" eksponatom. Na osnovu tekstualnog materijala sastavljaju priču o predmetu i kontekstu koju zatim prezentuju ostatku grupe. Na ovaj način, dobro osmišljenim izborom eksponata i informacija o njima, može se realizovati jedna nastavna ili muzejska tema. Istovremeno učenici savladavaju veštine analize teksta, javnog nastupa, prezentovanja/pripovedanja i osvešćuju značaj međusobne saradnje i svakog pojedinačnog truda za krajnji rezultat jednog projekta.

Avanture miša Harlampija čini serijal kratkih video zapisa u kojima lutka - miš Harlampije, prezentuje pojedine muzejske eksponate, fenomene, događaje ili elemente materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Ovaj oblik interpretacije, u kojem

se koristi kratka video forma, namenjen je deci od 4 do 8 godina. Sadržaj se interpretira kratko, jasno, uz šaljive komentare i avanturističke nezgode, apostrofirajući pouku, prigodan komentar ili postavljajući pitanje nastojeći da motiviše gledaoca na posetu izložbi.⁵

Muzejska učionica – Ovaj edukativni program nastao je na osnovu korelacije muzejskih sadržaja sa formalnim školskim kurikulumom. Detljnom analizom nastavnih tema različitih nastavnih predmeta (osnovnih i srednjih škola) i sadržaja stalne postavke Muzeja osmišljene su različite muzejske učionice. Osnovni oblik interpretacije je pričanje priča ili razgovor, koji se oslanja na muzejski i nastavni sadržaj, zatim se uz osmišljen metodički materijal stečeno znanje, utisci i osećanja nastoje učvrstiti u svesti korisnika. Takođe interpretaciji izabranih tema se pristupa fenomenološki da bi se kroz nju povezali sadržaji različitih školskih predmeta (korelacija). Ovaj oblik interpretacije je zahvalan jer kada se jednom osmisli priča i metodički materijal za rad on se neograničeno može koristiti tako da neke od muzejskih učionica postoje već gotovo 20 godina.

Muzej sa sto-lica – Muzejska učionica prilagođena učenju na daljinu, u realnom vremenu, uz

⁵ Od 2023. godine Avanture miša Harlampija delimično producira RTV Vojvodine i one se emituju u sklopu njihove programske šeme. Takođe, ovaj program je inicirao i osmišljavanje porodičnog, istraživačkog, interaktivnog programa Harlampijeva mapa namenjenog za zajednički obilazak stalne postavke odraslog i deteta. Prateći stope miša Harlampija, uz pomoć mape napisane u stihu, roditelj i dete partnerski usvajaju određena znanja o eksponatima na stalnoj postavci rešavajući pri tome zadatke osmišljene sa elementima igre.

pomoć Zoom aplikacije. Program je nastao tokom pandemije izazvane korona virusom, ali je ostao u ponudi za sve one koji iz nekog razloga ne mogu posetiti Muzej Vojvodine. Ukoliko su korisnici samo prostorno udaljeni od Muzeja onda ovakav program ima i motivacionu snagu da se Muzej poseti kada se za to steknu uslovi.

Muzej kao inspiracija – je interpretativni program namenjen starijim korisnicima, srednjoškolicima i studentima. Ovde tema interpretacije ne mora nužno da bude vezana za izložbu nego može

da bude osmišljena polazeći od arhitekture zgrade, enterijera, organizacije rada u Muzejima...u ovakvim programima interpretacija je zasnovana na prezentacijama, pričanju priča, tehničkoj analizi, a cilj joj je motivacija korisnika na rešavanje nastavnih zadataka koji su usmereni na realan problem. Jedan od najuspešnijih primera ovog programa je realizovan sa studentima arhitekture gde je njihov ispitni zadatak bio izrada plana nove Arheobotaničke bašte Muzeja, najuspešniji radovi su posle ispita bili izloženi na prigodnoj izložbi, a najbolji

Teatrić, foto marija Erdelji

od njih će i praktično biti realizovan 2024. godine.

Publikacije kao sredstvo interpretacije – izdavačka delatnost takođe može biti poveznica između muzeja i škola u kontekstu interpretacije. Muzej Vojvodine ima 6 objavljenih interaktivnih publikacija za decu koje svoje mesto mogu naći u nastavi.

Mobilne aplikacije – Prateći tendencije u digitalizaciji i novim tehnologijama muzeji i ovaj medij interpretacije sve učestalije koriste. U Muzeju Vojvodine one zauzimaju istaknuto mesto. Osmišljeno je nekoliko mobilnih aplikacija za različite kategorije posetilaca od kojih su pojedine interaktivne.

Zaključak

U ovom radu akcenat je stavljen samo na one programe koji su direktno usmereni na škole, ali

spiskom nisu iscrpljeni svi interpretativni programi koji čine ponudu Muzeja Vojvodine. Manifestacije, predavanja, projekcije, istraživačke mape, logičke igre, različite akcije usmerene na ciljanu publiku koristimo da zadovoljimo različite potrebe, ali i sopstvenu kreativnost u potrazi za idealnom komunikacijom između kulturne baštine i zajednice.

Analizom interpretativne edukativne ponude muzeja u čitavom regionu, koja je u poslednje dve decenije doživela neverovatnu ekspanziju, jasno je da se pred nama pruža čitavo more mogućnosti za saradnju muzeja i škola. Ipak i dalje postoje prepreke koje je potrebno prevazići, da bi pre svega korisnici – đaci i studenti, maksimalno iskoristili potencijale obe institucije.

Za početak – rad na interpretaciji, kada su u pitanju programi za škole, treba da bude partnerski i da uključuje interpretatore, ali i učitelje, nastavnike i profesore kako bi se zaista išlo u susret potreba-

ma korisnika, u ovom slučaju đaka i studenata.

Takođe velika je korist od umrežavanja, ne samo interpretatora kulturne baštine i nastavnog osoblja, potrebno je praviti i mrežu spoljnih saradnika koji će svojim kompetencijama podići kvalitet svakog interpretativnog programa.

Stvaranje zajedničke baze primera dobre prakse ili platforme na kojoj je moguće deliti interpretativni sadržaj i metodički materijal znatno bi doprineo unapređenju interpretativne prakse i njenoj decentralizaciji posebno kada su u pitanju muzeji koji nemaju posebne službe koje se bave interpretacijom i edukacijom. Na ovaj način demokratizovali bi upotrebu različitih sredstava muzejske interpretacije, učili da posmatramo kulturnu baštinu kao opštu vrednost i svi zajedno se približili cilju da odnegujemo generacije koje imaju razvijenu svest o kulturnoj baštini, njenom čuvanju i njenoj važnosti za budućnost.

Literatura

Draženović, M. Smrekar, A. (ur.) (2020) Priručnik za interpretaciju baštine, ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Ljubljana

Hems, A., Blockley, M. (eds.) (2006) *Heritage Interpretation*, Routledge, London.

Hooper-Greenhill, E. (1999) *The Educational Role of the Museum*, Routledge, London and New York.

Tilden, F. (1977) *Interpreting our Heritage*, 3rd edition, University of North Carolina Press.

Živanović, K. (2014) Interpretacija kulturnog nasleđa kao preduslov za korišćenje arheološke baštine u društveno-ekonomskom razvoju zajednice, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,

2.

Referati po sekcijah / Referati po sekcijama

A. Učni načrti in muzeji / Školski/pedagoški planovi i muzeji u kontekstu obrazovanja

Pogled fizike in matematike skozi glasnost zvoka z logaritemskimi pravil / A view of physics and mathematics through sound intensity with logarithmic rules

Vitjan Juretič,

ŠC Nova Gorica

vitjan.juretic@gmail.com

Povzetek:

V predstavitvi mednarodnega referata bom opisal povezavo med merjenjem zvoka z napravo, ki jo imenujemo decibel meter. Uvodni del bo tudi zgodovinsko obarvan saj bo kar nekaj besed namenjenih Aleksandru Bellu – izumitelju telefona. Po njem uporabljamo namreč enoto za merjenje glasnosti zvoka in sicer decibele – (dB). V nadaljevanju sledi povezava iz glasbenega vidika in sicer raznih glasbil oziroma zvočil. V tehničnem muzeju v Münchnu je oddelek, kjer ta glasbila lahko analiziramo na fizikalen način. Z dijaki smo merili glasnosti različnih glasbil in naredili lastno tabelo. Zadnji del referata je matematični in se nanaša na uporabo logaritemske enačbe za izračun gostot ali glasnosti zvoka. Skozi to enačbo spoznamo z dijaki vsa pravila za logaritmiranje, torej v povezavi s fiziko.

Abstract:

In the presentation of my international paper I will describe the connection between the measuring of the sound with a device, called the decibel meter. The introduction will be based in history, since a large part of it will be dedicated to Alexander Bell – the inventor of the telephone. His surname, namely the decibel (dB), is used to measure the intensity of sound. I continue with the musical aspect, namely the various musical instruments or sound making objects. The Technical museum in Munich has a department in which these instruments can be analysed in the physical aspect. My students and I measured the sound intensity of various instruments and created our own table. The last part of my paper is mathematical and is related to the use of a logarithmic equation for the calculation of density or intensity of sound. Through this equation the students become acquainted with the rules for logarithmization, therefore the connection with physics.

V današnjem času, ko je življenje nepredvidljivo, hitro in nemirno, skoraj težko najdemo kraje, kjer bi bila popolna tišina. Težava ni le v hitrem tempu, temveč tudi v veliki zvočni onesnaženosti v naši okolici. O tem smo se med poukom pogovarjali tudi z dijaki 3. letnika tehnika mehatronike, s katerimi sem navezal pogovor na fizikalni pogled zvočne onesnaženosti – natančneje na merjenje glasnosti zvoka v okolici. Nekateri so vedeli, da je enota, ki jo pripišemo glasnosti decibel (dB), neznano pa jim je bilo dejstvo, da ne gre za izpeljano enoto, ampak je slednja po dogovoru nastala in dobila ime v čast znanemu izumitelju telefona Alexandru Grahamu Bellu.

Bell se je rodil 3. marca 1847 v Edinburgu na Škotskem. Tako njegov oče, Den, kot brat sta se ukvarjala z govorom, medtem ko sta mama in žena bili gluhi. Prav zaradi tega se je tudi sam začel ukvarjati z govorom in zvokom, predvsem ga je zanimalo, ali je mogoče prenašati zvok na »daljavo«. In prav s tem se je ukvarjal tudi med študijem na univerzi v Edinburgu in ga je nato, po selitvi v Kanado, nadaljeval še v Torontu. V tem času je prišel do odkritja, za katero je 14. februarja leta 1876 njegov odvetnik prijavil patent – šlo je za izum delovanja telefona. To odkritje je bilo med vsemi Bellovimi najbolj prepoznavno. Alexander Graham Bell je umrl 2. avgusta leta 1922 in za seboj pustil velik pečat.

Da bi dijaki razširili svoje vedenje o času življenja Alexandra G. Bella, je bila z njimi izvedena ura medpredmetne povezave s predmetom zgodovina. Predvsem je bila tu pomembna umestitev Bellovega življenja v obdobje Francoske revolucije,

ki se je v nadaljevanju razširila še na Habsburško. Ocenil sem namreč, da je ključnega pomena, da se dijaki zavedajo dogodkov tistega časa in se seznanijo o neizogibnih ekonomskih migracijah, ki so zaznamovale tudi velike znanstvenike, ki so v tistih težkih evropskih časih ustvarjali in razvijali znanost in napredek, predvsem pa, da se je med slednjimi znašel Alexander G. Bell.

Po širjenju znanja s področja zgodovinskega dogajanja, smo se posvetili za fiziko relevantnim procesom. Začeli smo se namreč podrobneje ukvarjati z zvokom in z eksperimenti, ki so predvideni v učnem načrtu in s pomočjo katerih bomo spoznali bistvo jakosti oziroma glasnosti zvoka.

Najprej je bil dijakom predstavljen teoretični del, ob katerem so dijaki najprej spoznali teorijo energije zvoka ter gostote zvočne energije, podana je bila definicija oziroma razlaga pojma zvočni tok in opredeljen pojem glasnost oziroma jakost zvoka. Nato so bili, po pogovoru z dijaki in njihovem razmisleku, podani podatki o določeni spodnji meji slinosti za človeka oziroma še dovoljeni gostoti zvočnega toka, ki je standardizirana in ki znaša $1 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$. Določili smo tudi zgornjo še dovoljeno mejo slinosti za človeka oziroma gostoto zvočnega toka, s katero naj bi se človeško uho oziroma bobnič še ne poškodoval in ki znaša 1 W/m^2 . Strokovnjaki ocenjujejo, da naj bi ušesni bobnič počil med 150 dB in 160 dB. Po usvojenem teoretičnem delu, je sledil praktični, ki je od nas zahteval opravljanje meritev. Z dijaki smo izvedli eksperiment, pri katerem smo merili glasnost ozi-

roma jakost zvoka različnih zvočil z zato ustrezno napravo – decibel metrom. Gre za napravo, ki meri v širokem območju od 5 dB do 140 dB.

Dijaki so pred začetkom meritev bili razdeljeni v pare, vsakemu so bila dodeljena različna zvočila – glasbila in drugi pripomočki. Obenem so bili parom podane tudi lokacije, na katerih so morali večkrat izmeriti glasnost zvoka. Želja oziroma vodilo eksperimenta je bilo, da dijaki izhajajo izključno najprej iz svojih občutkov, na podlagi katerih ocenijo, kaj je že blizu škodljive glasnosti, kaj je srednja glasnost in kaj blaga glasnost, torej tista, ki je še komaj zaznavna. Občutja so nato primerjali z meritvami. Meritve so zapisovali v tabelo in jih seveda večkrat ponovili. Meritve so bile opravljene tudi v muzeju v Münchenu, kjer so razstavljena določena glasbila (klavir, pianino, violine ...). V muzeju je sicer v povezavi z zvokom še veliko drugih področji, ker pa je naš cilj bil eksperimentalno naravnano na glasnost, se jim, tudi zaradi časovne omejenosti, nismo uspeli kaj več posvetiti. Zagotovo je ena od zanimivosti, ki je v dijakih vzbudila največ zanimanja, bil pianino oziroma klavir, ki je igral »sam«, kar pa ni nič presenetljivega, saj mehatroniki tudi sami ustvarjajo določene modele naprav, ki jih lahko vodijo na ukaz ali s pomočjo sprožitve cikla ponovitev določenega zapisanega programa. Dijaki so podatke tako pridobivali tudi na podlagi zvoka slednjega, nato pa jih zapisovali kar na vnaprej pripravljene liste za vpisovanje meritev. Te so bile po povratku v Slovenijo umeščene v tabelo. Kraji in naprave, ki so še bili dodeljeni dijakom za merjenje, so navedeni v spodnji tabeli.

Tabela: Merjenje glasnosti zvoka na različnih mestih

Šelestenje listja	16dB
Šepetanje	21dB
Glasno govorjenje v učilnici	66dB
Normalen pogovor v učilnici	62dB
Glasen radio	78dB
Prometna ulica	76dB
Avtomobilska sirena	101dB
Pospeševanje vlaka	89dB
Vzlet športnega letala (oddaljenost 20 m)	105dB
Zborovsko petje	94dB
Klavir	72dB
Trobenta	90dB

Vse zgoraj navedene vrednosti v tabeli so dejanske povprečne vrednosti, in sicer pridobljene na način, da se je meritev 10-krat ponovilo.

Kot je iz tabele razvidno, sta prva dva dijaka opravljala eksperiment ob pomoči odpadlega drevesnega listja v bližini šole v »Borovem gozdičku«. En dijak je z rokami premikal kup listja, drugi pa je z decibelmetrom meril glasnost ustvarjenega zvoka. Na polovici meritve (po 5 izmerkih) sta se zamenjala.

Druga dva dijaka sta imela enostavnejšo nalogo, saj sta vajo lahko izvedla kar v šolskih prostorih in tako pridobila podatke med vajo kar po pouku. Ponovno je eden meril, drugi šepetal. Na polovici meritev sta vlogi zamenjala.

Tretjo meritev smo opravili kar v razredu. Prvič v razredu, kjer je bilo sicer enkrat 25 dijakov, drugi pa le 15. Rezultat se, glede na samo vrednost glasnosti, ni skoraj nič razlikoval kljub neskladnosti števila dijakov.

Naslednjo meritev, ki je temeljila na zvoku radija, sta dijaka izvedla kar doma. Glasnost radia sta navila približno do $\frac{3}{4}$ jakosti in opravila 10 meritev z decibel metrom. Povprečje je pokazalo vrednost 78 dB.

Naslednja dva dijaka sta merila glasnost v prometu. Ponovno smo se dogovorili, da meritev opravita na dveh različnih lokacijah. Prvih 10 meritev sta opravila takoj po 15:00 uri, ko je prometna konica skozi Novo Gorico največja, drugih 10 meritev pa ob avtocesti, neodvisno od časa dogajanja. Povprečni vrednosti sta se razlikovali za 4 dB, in sicer je v dnevni konici v Novi Gorici bila vrednost 78 dB, ob avtocesti pa 74 dB. V tabeli je podano povprečje obeh dveh.

Za meritev glasnosti pri avtomobilski sireni sta se dva dijaka odpravila pred urgentni center Splošne bolnišnice Franca Derganca Nova Gorica (v Šempetru) in tam čakala na reševalna vozila. Dogovorili smo se, da je za ta primer dovolj, če izmerita le 5 meritev, zato sta dijaka počakala 5 prihodov/odhodov reševalnih vozil in merila vrednost, ko je slednje vozilo zapeljalo nekaj metrov stran od njiju.

Pospeševanje vlaka sta dijaka izmerila kar na podlagi zvoka tovarnega vlaka, ki se je odpravljal iz novogoriške železniške postaje. Meritev sta opravljala od ponedeljka do petka, in sicer tako, da sta jutraj ob prihodu na železniško postajo čakala

na odhod start prvega vlaka, po zaključku pouka pa sta se posvetila še drugemu. Tako sta dobila 10 meritev glasnosti, ki so skoraj vse dale enako vrednost 89 dB.

Dijak, ki se ukvarja s športnim letenjem, je sam predlagal, da bi izmeril glasnost motorja športnega letala pri vzletu iz ajdovskega letališča (Letališče Ajdovščina). Sošolec je opravljal meritev, dijak pa je z letalom vzletel. Po občutku naj bi dijak, ki je opravljal meritev, stal približno 20 metrov pravokotno na linijo vzleta športnega letala. Meritve sta izvajala skoraj mesec dni, saj dijak leti maksimalno dva- do trikrat tedensko.

Tudi druga dva dijaka, ki se ukvarjata z glasbo, sta sama predlagala, da bi na eni od vaj izmerila jakost petja v dB. Način pridobivanja podatkov o jakosti zvoka klavirskega glasu, ki je bil predstavljen tudi že predhodno, je torej temeljil na meritvah, ki smo jih izvedli v tehničnem muzeju v Münichu. Tam smo s pomočjo decibel metra izmerili glasnost klavirja, ki igra samostojno. Vrednosti se za 10 meritev niso veliko razlikovale. V muzeju smo merili še glasnost hrupa ljudi in zvočnika, iz katerega so prihajale informacije o nekih novih dogodkih, ker pa je slednja meritev bila enkratna, je v tabeli ne omenjamo. Tabela zaključuje meritev glasnosti trobente. Tu je dijak meritev opravil tako, da se je s trobento postavil na razdaljo 3 m stran od decibel metra in zatrobil, drugi dijak pa je vrednost odčital. Meritev sta ponovila 10-krat.

Po zaključku eksperimentalnega dela s pridobivanjem meritvenih podatkov, je sledilo delo v učilnici, pri katerem so se učenci posvetili izračunom.

Za ta del uporabljamo logaritemsko enačbo:

$$J = 10 \log \left(\frac{j}{j_0} \right) \quad \text{ali} \quad \log(j/j_0) = \frac{J}{10}$$

Pri računanju nalog v povezavi z glasnostjo velja omeniti neposredno povezanost med predmetom fizike in matematike, saj moramo poznati vsa matematična logaritemska pravila, in sicer:

Slika 1. Matematična logaritemska pravila

$$a^{\log_a x} = x$$

$$\log_a(xy) = \log_a x + \log_a y$$

$$\log_a\left(\frac{x}{y}\right) = \log_a x - \log_a y$$

$$\log_a(x^n) = n \log_a x$$

$$\log_a(\sqrt[n]{x}) = \frac{1}{n} \log_a x$$

$$\log_c x = \frac{\log_a x}{\log_a c}$$

Navajam še primer naloge in uporabo reševanja z dijaki.

Naloga:

Kolikšna gostota zvočnega toka povzroča glasnost $J = 85$ dB? Meja slišnosti je $j = 1 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$.

Izpišemo podatke in zapišemo logaritemsko enačbo za izračun glasnosti J in dobimo rezultat $J = 3,2 \times 10^{-4} \text{ W/m}^2$

Bistveni poudarek pri reševanju nalog zgornjega tipa je medpredmetno povezovanje in z njim povezano utrjevanje matematičnega znanja in opazna uporaba le tega pri izračunih v fiziki.

Če povzamem, lahko ob zaključku povem, da so se dijaki v 14 dneh naučili in razumeli, kaj dejansko pojem glasnost zvoka je, kolikšna jakosti zvoka je še varna/priporočljiva in kolikšna ne in kako je pomembno, da se predolgo ne izpostavljajo res glasnemu zvoku. Naučili so se tudi povezovati pomembne znanstvenike in jih umeščati v zgodovinska obdobja ter pomembnosti znanja matematike in matematičnih logaritemskih enačb kot osnovnega orodja za reševanje. Vsekakor pa je po mojem mnenju ključnega pomena, da se dijaki zavedajo danosti, ki jih imajo in s katerimi lahko kjerkoli sami ocenijo glasnost zvoka in nevarnosti, ki jih slednji ima za lasten sluh oziroma zdravje.

Galerija - prostor številnih povezovanj in izmenjav pogledov / Gallery - a place for many connections and exchanges of views

Bernarda Stenovec,

Zavod sv. Stanislava (Galerija Staneta Kregarja in Škofjska klasična gimnazija)

Bernarda.stenovec@stanislav.si

Povzetek:

Vsaka razstava odpira številne možnosti povezovanj med ustvarjalci, razstavljavci, obiskovalci in različnimi institucijami. V jubilejnem letu Galerije Staneta Kregarja 2023 pa smo to izkusili še toliko bolj intenzivno, saj so nas poleg stalne zbirke in jubilejne razstave Antični motivi v Kregarjevem slikarstvu tudi ostale priložnostne razstave in projekti v tem letu povezale s številnimi posamezniki in skupnostmi, tako da je nastala široka paleta različnih dejavnosti, dogodkov in ustvarjalnih izdelkov, ki pričajo, kako rodovitno so se na razstavah in ob njih srečevali, prepletali in izmenjevali pogledi številnih udeležencev – od otrok v vrtcu do upokojencev z univerze za tretje življenjsko obdobje.

Abstract:

Every exhibition opens up many opportunities for connections between artists, exhibitors, visitors and different institutions. In the jubilee year of the Stane Kregar Gallery, we have experienced this even more intensively, because in addition to the permanent collection and the jubilee exhibition Ancient Motifs in Kregar's Painting, other occasional exhibitions and projects have connected us with many individuals and communities during the year. A wide range of activities, events and creative products have been created, which are testimony to the fruitful way in which the views of many participants - from kindergarten children to seniors from the University for the Third Age - have met, intertwined and exchanged at and around the exhibitions.

Muzej u koferu

Nemanja Karapandžić,

viši kustos istoričar, Gradski muzej Bečej

Karapandzula.nk@gmail.com

Sažetak:

Gradski muzej Bečej je zavičajni muzej kompleksnog tipa, koji po svojoj sistematizaciji nema pedagošku službu. Stoga je kustos istoričar preuzeo na sebe i taj deo muzejske delatnosti, sve u cilju bolje povezanosti naše ustanove sa publikom. Poslednjih godina, kustos sprovodi projekat „Muzej u koferu“, koji je prevashodno namenjen deci i učenicima. Naime, cilj projekta je da se najmlađa publika upozna sa ulogom i značajem muzeja, sa istorijom i običajima našeg područja i stvori jedna trajna veza sa budućim posetiocima. Istoričar je uspostavio saradnju sa predškolskom ustanovom, kao i osnovnim i srednjim školama, sa ciljem da se muzej uključi u realizaciju njihovih nastavnih programa. Projekat se sastoji iz dve celine. Prva je da se u stari drveni kofer spakuju razni predmeti iz muzeja i da se odlazi u njihov prostor sa određenom pričom, koja je pre toga dogovorena sa vaspitačima i učiteljima, odnosno nastavnicima. Druga etapa projekta sastoji se iz niza predavanja i radionica koje se potom realizuju u prostoru muzeja. Izlaganje na konferenciji „Škole i muzeji“ u Velenju sastojće se iz prezentacije primera i jedne i druge etape projekta, odnosno biće prikazan kreativan rad sa zabavištacima, osnovnicima i srednjoškolcima.

Pedagoška dejavnost zasavskega muzeja trbovlje / Pedagogical activity of the Zasavje museum of Trbovlje

Gregor Jerman,

višji kustos,

Zasavski muzej Trbovlje

Gregor.jerman@muzejzmt.si

Povzetek:

V besedilu je predstavljena pedagoška dejavnost Zasavskega muzeja Trbovlje, ki jo sistematično izvajamo od leta 2007. Z leti smo ugotovili, da šolarji z veseljem in polni pričakovanj prihajajo na našo stalno pedagoško ponudbo, precej manjši pa je obisk pedagoške ponudbe na naših občasnih razstavah.

V pedagoški program je vpet celoten kolektiv muzeja, saj nimamo zaposlenega kustosa pedagoga. Pri tem so nam ves čas veliko pomagali muzejski informatorji, ki so z veseljem prenašali svoje znanje na najmlajše.

Tako smo v teh letih pripravili več kot 20 učnih ur in muzejskih delavnic, kjer je predstavljena bogata dediščina Zasavja.

Abstract:

The text represents the pedagogical activity, which Zasavje Museum of Trbovlje has been systematically carrying out since 2007. During this time, we have found out that pupils and students always use our permanent pedagogical services full of motivation and expectations for gaining new knowledge, while our pedagogical offer at our periodic expositions receives far less visitors.

As we do not have a specialized curator pedagogue, the entire museum team is involved in the pedagogical programme. We have often received help from museum informers, who have been eager to transfer their knowledge to the younger population.

Thus, we have prepared over 20 lessons and museum workshops, where we present the rich heritage of Zasavje.

V Zasavskem muzeju Trbovlje smo pričeli s sistematičnim delom in pripravo učnih ur, delavnic ter vodstev za šolske in vrtčevske skupine v letu 2007. To nalogo je takrat prevzela kolegica Nevenka Hacin. Vsak začetek je težak in tudi tu je bilo treba vložiti veliko truda, da je sodelovanje predvsem z zasavskimi osnovnimi šolami danes na takšni ravni.

Sodelavka se je sistematično lotila priprave stalne ponudbe pedagoških dejavnosti, ki so bile (in so še vedno) povezane z našimi stalnimi postavitvami. Tako so se oblikovale prve učne ure in delavnice, ki so naletele na zelo pozitiven odziv na šolah. Ponudili smo jim obogatene vsebine naše stalne ponudbe, kjer se vedno najde kaj privlačnega in dragocenega, kar se lahko vključi v šolski učni načrt ter tudi v izvenskole dejavnosti.

Ponudba je bila in je še vedno prilagojena posameznim triadam (razdelitev tudi znotraj triad), tako da za vsak razred ponujamo prilagojeno ponudbo.

Pedagoška ponudba, povezana z našimi občasnimi razstavami, je bila nekaj časa v rokah drugih kustosov, potem pa je tudi to delo za kratek čas prevzela Nevenka Hacin. Pri tem je kmalu spoznala (enako tudi drugi zaposleni), da pedagoško ponudbo za občasno razstavo lažje sestavi sam avtor razstave, zato to delo spet opravljamo vsi zaposleni v Zasavskem muzeju Trbovlje.

To dobro utečeno sodelovanje s šolami je v letu 2020 prekinila epidemija covid-19. Takrat smo bili vsi muzeji pred enakimi izzivi in smo morali

poiskati nove poti, po katerih bi lahko predstavili naše vsebine. Imeli pa smo tudi čas, da smo pripravili nove vsebine in predrugačili ter obogatili naše stalne ponudbe.

Tako smo tudi v Zasavskem muzeju Trbovlje posodobili naše delavnice, pripravili nove učne liste ter natisnili publikacijo, kjer je predstavljena celotna pedagoška ponudba našega muzeja.

Ko se je življenje počasi spet vrnilo v stare tirnice, nas je bilo kar malo strah, ali se bodo skupine vrnile v enakem obsegu kot pred epidemijo. A že ob prvem obisku šolske skupine smo spoznali, da je bil ta strah popolnoma odveč, saj so nam nasmejani obrazi otrok, njihovi vedoželjni pogledi in nešteta vprašanja povedali, da so tudi otroci pogrešali obisk našega muzeja in skupna druženja.

Naše uspešno delo s šolskimi skupinami je opazila tudi lokalna skupnost. Tako Občina Hrastnik od leta 2020 za učence hrastniških šol krije vse stroške pedagoških vsebin v Muzeju Hrastnik.

Vodstva za šole, muzejske delavnice in učne ure lahko šolske skupine izbirajo po želji, skupaj pa pripravimo vedno takšne vsebine, ki lahko tudi za več ur zadržijo otroke pri nas. Na tak način spoznajo naše vsebine v celoti, ne da bi se jim dejavnosti ob ostalih obiskih muzeja podvajale. Ob izbrani vsebini lahko vedno izberejo tudi ogled kakšne izmed razstav v Zasavskem muzeju Trbovlje, seveda pa vedno poskrbimo, da jim ponudimo nepozabno doživetje v našem muzeju.

Pedagoške dejavnosti za vrtčevske in šolske skupine izvajamo v:

- matični stavbi Zasavskega muzeja Trbovlje,
- rudarski koloniji Njiva v Trbovljah,
- Hiši ustanovnega kongresa KPS na Čebinah,
- muzeju v Hrastniku,
- Galeriji Mašinhaus v Hrastniku in
- v Mlakarjevem stanovanju v Hrastniku.

Pedagoška ponudba Zasavskega muzeja Trbovlje za vrtčevske in šolske skupine vključuje vodstva za šole, učne ure in muzejske delavnice

Vodstva za šole

Vodstva po stalnih in občasnih razstavah prilagodimo starosti, interesom in predznanju skupin ter tako vsem zainteresiranim omogočimo pridobitev poglobljenih vedenj o naši bogati preteklosti.

Razstavljeno gradivo opremimo s podatki in z zgodbami, eksponatom pa poskušamo vdihniti dušo, da bi šolarji začutili odmaknjeni čas oziroma ga podoživeli.

Skupinam omogočimo vodstva po naslednjih stalnih postavitvah:

v Trbovljah:

Srečno ... črne doline

Rudarsko stanovanje na Njivi (postavitev in situ)

Spominska hiša Ustanovnega kongresa KPS na Čebinah

Slika 1: Vodstvo za šolske skupine

Kiparska zbirka Stojana Batiča
Etnološka pot po rudarskih kolonijah

V Hrastniku:
Mlakarjevo stanovanje (postavitev in situ)
Znamenja ob poti
Lutke in lutkarji
Razvoj osnovnega šolstva v Zasavju

Učne ure

Poznavanje preteklosti nam omogoča lažje razumevanje sodobnosti, nekoliko nam razjasnjuje tudi predstave o prihodnosti. Najboljši vpogled v preteklost nam nudijo spremembe v domačem okolju. Najprimernejše mesto, kjer obiskovalci, še posebno najmlajši, lahko spoznajo te spremembe in „sestopijo“ v preteklost, je seveda muzej.

Na učnih urah predstavljamo izbrane vsebine, ki se navezujejo na učne načrte. Obiskovalci poglobijo znanja, pridobljena v šolskih učilnicah, spodbujamo pa jih tudi k razmišljanju, sklepanju in h kritičnemu presojanju ...

Obiskovalci vidijo predmete in fotografije iz preteklih časov, slišijo celo besede, ki jih mnogi danes ne uporabljajo več ali pa poredko.

Slika 2: Učna ura moj kraj nekoč in danes

Učne ure, ki jih v Zasavskem muzeju Trbovlje nudimo za šolske skupine, so naslednje:

V Trbovljah:

Moj kraj nekoč in danes

Iščemo spomenike Stojana Batiča

Bivalna kultura

Kaj imata skupnega industrijska revolucija in gošpodarstvo?

Perkmandeljč vam predstavi

Življenje med hauzi

• Pokukajmo v muzej

V Hrastniku:

Šola nekoč in danes

Lutke in lutkarji

Moj kraj nekoč in danes

Bivalna kultura

Pokukajmo v muzej

Življenje med hauzi

Perkmandelc vam predstavi

Muzejske delavnice

Najbolj obiskane pedagoške dejavnosti Zasavskega muzeja Trbovlje so muzejske delavnice, ki se izvajajo pod vodstvom strokovnega osebja, v preteklosti pa tudi ob pomoči muzejskih informatorjev.

V muzejskih delavnicah obiskovalci preizkusijo uporabnost znanj, pridobljenih na vodstvih po razstavah ali na učnih urah. Z osvajanjem novih veščin ali z izdelovanjem praktičnih izdelkov spodbujamo njihovo ustvarjalnost in inovativnost.

Sproščenost, zabavnost, kreativnost in igrivost so vodila in pristopi pri spoznavanju muzeja in naše bogate preteklosti.

Slika 3: Muzejska delavnica moja lutka

Muzejske delavnice, ki jih v Zasavskem muzeju Trbovlje izvajamo za šolske skupine, so naslednje: v Trbovljah:

Igre na hofu

Bodi kustos

Ob pritoku reke Save

Po Savi navzdol in navzgor?

Pucanje šuhov

Zgodovinski viri v vlogi muzejskih eksponatov

Mojstri podob

Malanje na steklo

V Hrastniku.

Igre na hofu

Bodi kustos

Ob pritoku reke Save

Po Savi navzdol in navzgor?

Pucanje šuhov

Moja lutka

Ročna dela – naredimo cof

Lepopis iz leta 1930

S čim so se igrali dedki in babice?

Mojstri podob

Malanje na steklo

Pri izvajanju muzejskih delavnic je treba omeniti izdatno pomoč nekaterih muzejskih informatorjev, ki so v vseh teh letih z velikim veseljem pomagali pri prenašanju svojih spominov in zgodb, izkustev ter znanja na mlajše generacije. Brez njih si izvajanja nekaterih muzejskih delavnic sploh nismo mogli predstavljati, sčasoma pa je celotna izvedba muzejskih delavnic padla na ramena zaposlenih, saj je čedalje manj posameznikov, ki bi bili še vedno pripravljeni prenašati svoje znanje na najmlajše.

Zasavski muzej Trbovlje pri pripravi muzejskih delavnic že 17 let uspešno sodeluje s Slovenskim šolskim muzejem iz Ljubljane. Tako za 4. razrede osnovnih šol v Muzeju Hrastnik, kjer stoji popolnoma opremljena stara učilnica, pripravimo ce-

lodnevni program, ki je sestavljen iz naslednjih vsebin:
muzejska delavnica Lepopis iz leta 1930 v izvedbi gospodične učiteljice iz Slovenskega šolskega muzeja,
učna ura Šola nekoč in danes ter
muzejska delavnica Ročna dela – naredimo cof.

Projekt Mladi raziskovalci

V šolskem letu 2022/23 smo na željo vodje podružnične šole Alojza Hohkrauta pričeli z organizacijo dejavnosti za učence 4. razreda, ki smo jo poimenovali Mladi raziskovalci. Skupina 10 otrok je pričela z rednimi obiski našega muzeja (obiskali so nas vsaka 2 tedna), kjer smo jim v krajših učnih urah, ki so bile povezane z delavnicami, predstavili zgodovino naših krajev. Odziv učencev in učiteljev je bil zelo pozitiven, zato smo v šolskem letu pričeli že z drugo sezono te dejavnosti, razmišljamo pa tudi o razširitvi te ponudbe še na druge lokalne osnovne šole.

Problemi in izzivi pri izvajanju pedagoških dejavnosti

Zaradi majhnega števila zaposlenih v Zasavskem muzeju Trbovlje nimamo kustosa pedago-

ga. Dejansko to nalogo opravljamo vsi zaposleni, saj smo si v zadnjih letih medsebojno porazdelili vodstva po posameznih pedagoških ponudbah.

Skozi leta smo v Zasavskem muzeju Trbovlje ugotovili, da smo z našo stalno pedagoško ponudbo vzpostavili zelo uspešno sodelovanje z lokalnimi osnovnimi šolami, kljub temu pa ugotavljamo, da nas obiskujejo predvsem učenci od 1. do 5. razreda (razredni pouk), saj je njim najlažje uskladiti urnike.

Obisk skupin je zelo odvisen tudi od razrednikov. Na mnogih šolah se počasi menja učiteljski kader in nekateri mlajši učitelji še niso prevzeli ustaljenih učnih načrtov svojih predhodnikov.

Ugotavljamo pa, da pedagoška ponudba, ki je vezana na naše občasne razstave, pri šolah ne naleti na odziv, kot si ga želimo. Tudi ob pripravi še tako zanimivih spremljevalnih dejavnosti odziv šol ni niti približno na takšni ravni kot obisk naše stalne ponudbe.

Prav tako tudi ugotavljamo, da posamezne šole učence prve triade vodijo na kulturne dneve v Ljubljano, kjer obišejo tudi muzej. Seveda ni v tem nič slabega, a naše mnenje je, da morajo otroci najprej spoznati lokalno zgodovino in lokalno okolje. Naloga nas muzealcev je, da predstavimo našo ponudbo vsem lokalnim osnovnim šolam (učiteljem

in ravnateljem) in se še bolj vključimo v njihov učni načrt ter tako šolske skupine privabimo v muzej.

Pri izvajanju muzejskih delavnic je treba omeniti izdatno pomoč nekaterih muzejskih informatorjev, ki so vsa ta leta z velikim veseljem pomagali s pripovedovanjem svojih spominov, zgodb in izkušenj ter pri prenašanju znanja na mlajše generacije. Brez njih si izvajanja nekaterih muzejskih delavnic sploh nismo mogli predstavljati, sčasoma pa je celotna izvedba muzejskih delavnic padla na ramena zaposlenih, saj je žal čedalje manj posameznikov, ki bi bili še vedno pripravljeni prenašati svoje znanje na najmlajše.

Zaključek

Na podlagi vsega napisanega lahko v Zasavskem muzeju zatrdimo, da bomo še naprej z veseljem pripravljali pedagoške dejavnosti za šolske skupine. Seveda bomo vse skupaj še nadgrajevali, da bo vsako leto kaj novega za naše najmlajše in da bodo še naprej z veseljem in željo po novem znanju prihajali k nam. Poseben izziv pa vidimo v tem, da bi v Zasavski muzej Trbovlje privabili šolske skupine tudi iz drugih krajev Slovenije. Menimo, da si naši kraji zaslužijo, da bi tudi širše po Sloveniji spoznali preteklost in bogato dediščino, ki so nam jo zapustili naši predniki.

S kustosi – dijaki po skriti zgodovini Prve gimnazije Maribor / Student curators through the hidden history of Prva gimnazija Maribor

Boris Ferk, prof.,

Prva gimnazija Maribor

boris.ferk@prva-gimnazija.org

Povzetek:

Kot poklon 150 let stari „lepotici na Maistrovem trgu“ sem z izjemnim timom dijakov in dijakinj ustvaril izobraževalno, družabno igro, s katero smo se dotaknili zanimive preteklosti naše šole. Zgodovinskim dejstvom smo primešali nekaj fantazije in tako oblikovali preplet skrivnosti in ugank, ki se jih udeleženci lotijo v obliki interaktivnega sprehoda po šoli. Rešitev igre in s tem usode šole je odvisna od iznajdljivosti in sodelovanja celotne ekipe. Ker so bili dijaki in dijakinje soustvarjalci projekta, je ta namenjen predvsem njim, pa tudi zaposlenim na šoli ter ostalim.

Abstract:

As a tribute to the 150 years old „beauty on Maister Square“, I created an educational and sociable game with an exceptional team of students, which takes a closer look at the interesting history of our school. Historical facts were interwoven with a bit of fantasy to create a mix of mystery, riddles and curses that participants tackle in the form of an interactive walk around the school. The solution of the game, and thus the fate of the school, depends on the ingenuity and cooperation of the whole team. As the students were the co-creators of the project, it is aimed primarily at them, but also at the school staff and others.

Ker sem navdušenec t. i. sob pobega, sem poskusil v tej smeri razviti idejo, ki bi bila nekaj podobnega, a vseeno nekaj drugačnega, unikatnega. Ob raziskovanju zgodovine naše šole sem izvedel veliko novega in zanimivega o zgradbi, ki sem jo obiskoval že kot dijak, danes pa kot profesor. Med drugim sem ugotovil, da so ob začetku gradnje v šolske temelje zakopali pravo časovno kapsulo s skrbno izbranimi predmeti, ki so postali

temelj oz. izhodišče unikatne zgodbe in projekta, v katerega sem začel vključevati dijake in dijakinje ter zaposlene.

2. oktobra 1873 je v Mariboru odprla svoja vrata stavba takratne Višje realke, današnja Prva gimnazija Maribor, kar pomeni, da smo 2. oktobra 2023 obeležili 150-letnico obstoja te stavbe. Gradnja se je pričela 10. junija 1871, ko so med slovesnostjo v

temeljni kamen položili škatlo s skrbno izbranimi predmeti: fotografijo takratnega župana, Matthäusa Reiserja, avstrijske novce, aktualni izdaji dnevnih časopisov Tagespost in Marburger Zeitung, tloris realke, spominsko listino in vino pekrskega vinarja Rauscherja (Vrbnjak, 2000). In prav v povezavi z okroglo obletnico in omenjenimi predmeti sem dobil zamisel, da na šoli izpeljem projekt v obliki izobraževalne igre, v kateri bi udeleženci po šoli iskali replike predmetov iz temeljnega kamna. Da pa bi bil izziv čim bolj zanimiv za sodobne generacije dijakov, sem iskanju predmetov dodal še domišljjski zaplet. Igro sem poimenoval Quadrivium po štirih ženskih figurah, ki stojijo na strehi šole in predstavljajo alegorije antičnega kvadrivija: aritmetiko, geometrijo, astronomijo in glasbo. Prav te figure imajo ključno vlogo pri uspešni rešitvi igre.

Zgodba se začne v sodobnem času, ko delavci ob obnovi šole odkrijejo dnevnik prvega ravnatelja, Josefa Essla. V njem tedanji ravnatelj opisuje dogodke, ki so se zgodili med gradnjo realke. Gre za mešanico resničnih zgodovinskih dejstev ter fikcije. Morda najbolj presenetljiv in za današnje čase precej neverjeten je podatek, da so eno najbolj reprezentativnih stavb v Mariboru zgradili le v dveh letih – od zamisli do slavnostnega odprtja je namreč minilo le 28 mesecev. Za takšen podvig so bili zaslužni trije možje: ravnatelj Josef Essl, župan Matthäus Reiser in arhitekt Wilhelm Bücher, ki so tudi glavni liki zgodbe (fotografija 1). A brez zapleta seveda ne gre. Iz ravnateljevega dnevnika izve mo, da je tik pred polžitvijo temeljnega kamna med njim in arhitektom prišlo do hudega spora.

Fotografija 1 - Dijaki v 10. vlogah prvega ravnatelja Essla župana Reiserja in arhitekta Bucherja (B.Ferk)

Búcher, ki je bil priznan arhitekt v tedanji Avstro-Ogrski, pa tudi član prostozidarske lože, je želel kljub omejenemu proračunu na pročelje šole postaviti štiri kipe alegorij - personifikacij antičnega kvadrivija, ravnatelj pa je bil bolj naklonjen manjši in cenejši uri. Župan je odobril arhitektov predlog. V noči, tik pred slavnostno položitvijo temeljnega kamna se je Búcher oglasil pri razjarjenemu Esslu in mu razložil, da kipi po prostozidarskih prepričanjih varujejo stavbo pred nesrečami. Prosil ga je tudi, da v temeljni kamen položi še miniature alegorij, ki bodo poskrbele, da bo šola dolgo in uspešno delovala. A ravnatelj, ki ni bil naklonjen vraževerju, arhitektovi želji ni ugodil. Gradnja šole je sicer potekala hitro in brez večjih težav, a že nekaj dni po slovesnem odprtju Višje realke so se nad njo zgrnili temni oblaki. Občini je zmanjkalo denarja za ureditev kanalizacije in pločnika pred šolo, za uro, ki si jo je ravnatelj tako želel, so morali zbirati prostovoljne prispevke, kvarilo se je gretje, učenci in profesorji so obolevali... Skrbi in nesreče so ravnatelja Essla tako izčrpale, da je tudi sam resno zbolel in po le nekaj mesecih pouka, 19. aprila 1874 umrl, star le 44 let. Kmalu po njegovi smrti so težave izginile. Občina je uredila trg, namestili so uro in zgradili še telovadnico.

Šola je nato uspešno delovala skoraj stoletje in pol, ko so se zaradi epidemije koronavirusa zaprla šolska vrata, decembra 2020 pa jo je poškodoval še potres. Obnova je bila nujna in prav med njo so v prostorih nekdanjega ravnateljevega stanovanja našli dnevnik, ki je sprožil govorice o starem prekletstvu. In če verjamete ali ne – razen odkritja

dnevnika, spora in prekletstva, so vsi dogodki v zgodbi resnični.

Zgodbo iz prejšnjega poglavja izvajalci igre oziroma kustosi (pojem pomeni čuvaj, varuh ali stražar oseb, krajev ali predmetov) predstavimo igralcem oziroma udeležencem igre in jih na takšen način povabimo v svet, kjer se mešata fikcija in resnica. Ob tem prejmejo ravnateljev dnevnik, ki jim je v pomoč in vodilo pri reševanju nadaljnjih korakov. Z namigi, ki so skriti po šoli, udeleženci izsledijo predmete iz temeljnega kamna ter podobe alegorij, ki so ključne za pomiritev prekletstva. Ob tem na zanimiv in interaktiven način spoznavajo zgodovino šole ter pomembne dogodke in zgodovinske osebnosti povezane z Mariborom in stavbo Prve gimnazije. Obenem pa se učijo sodelovanja in timskega dela, uporabljajo logično mišljenje. V pomoč so jim tudi QR kode, ki nudijo poglobljen vpogled v zgodovinske dogodke povezane z določenim krajem ali predmetom na šoli. Cilj igre je odkriti škatlo iz temeljnega kamna ter vanjo zložiti vse ustrezne predmete, rešiti šolo prekletstva ter tako Prvi gimnaziji omogočiti, da bo uspešno delovala še vsaj naslednjih 150 let. Skupina, največ šestih udeležencev, mora biti precej miselno in fizično aktivna, da igro pripelje do konca v manj kot eni uri. Na zadnji točki se med udeležence vrne kustos, ki pregleda vsebino škatle in če je ustrezno polna, jim preda diplomo za uspešno rešitev uganke in šolske prihodnosti.

Ko sem v izhodišču ideje sestavil opisano kombinacijo zgodovinskih dejstev in fikcije ter v to vključil predmete iz temeljnega kamna, so na vrsto

prišli dijaki in dijakinje. V tim sem povabil tiste, za katere sem menil, da bo z njimi možno doseči čim boljše rezultate pri izdelavi predmetov, izboljšavi igre ter izpeljavi zgodbe. Najprej smo morali izdelati sedem kvalitetnih replik vseh predmetov, ki so v temeljnem kamnu ter nekaj dodatnih predmetov, s katerimi smo igro smiselno povezali v celoto. Najmanj dela smo imeli z novci, saj smo mošnjiček napolnili z nekaj manj vrednimi kovanci. Tudi portret župana smo hitro našli, ga kvalitetno natisnili ter vstavili v okvir za slike. Da smo udeležencem igre nekoliko otežili delo, smo dodali še dva njegova županska predhodnika, igralci pa morajo s pomočjo namigov in informacij skritih po šoli ugotoviti, v katerem okvirju se skriva pravi portret. Vina seveda nismo replicirali, tako da je steklenica v igri prazna. Smo pa oblikovali domišljjsko vinsko etiketo, s podobami alegorij, s posebnim imenom ter z namigom za naslednji korak v igri. Spominsko listino smo vsebinsko priredili, napisana je s pisavo, ki spominja na starinske pisalne stroje in natisnjena na postaran rumenkast papir. Večji izziv sta predstavljala oba časopisa in tloris šole. Časopisa smo oblikovali v originalni podobi, s primernim fontom in prirejeno slovensko vsebino. Tloris smo povečali, prevedli njegovo vsebino v legendi, ga primerno dopolnili in natisnili na starinski papir (fotografija 2). Ker sem v zapletu zgodbe predmetom iz temeljnega kamna dodal še novega - štiri kipe alegorij - je imela najtežjo nalogo dijakinja, ki se je lotila njihovega oblikovanja iz modelirne polimerne gline (fimo mase). Pri tem si je pomagala z bližnjimi fotografijami kipov, ki krasijo pročelje strehe naše šole. Sam pa sem oblikoval vsebino

dnevnika ravnatelja Essla, na katerem temelji celotna zgodba.

Med pripravo gradiva smo potek igre večkrat testirali. Izbral sem dve skupini dijakov, skupino zaposlenih ter skupino, ki prostorov šole ni poznala. Z njihovim sodelovanjem sem iz različnih zornih kotov dobil povratno informacijo glede vsebinske in strateške priprave posameznih korakov igre. Glede na upoštewane opombe sem vnesel manjše spremembe, izboljšave in tako smo igro dokončno oblikovali ter jo pričeli izvajati. Dijake in dijakinje, ki so bili v timu, sem usposobil za kustose, saj so komaj čakali, da bodo po šoli lahko vodili skupine. A še pred začetkom izvajanja smo želeli poskrbeti za ustrezen predstavitev projekta. Dijakinja je oblikovala unikaten logotip, kjer šolske alegorije obkrožajo šolsko uro, ki je še en arhitekturni simbol Prve gimnazije Maribor. Uporabili smo ga v obliki žiga za šolsko knjižnico in na diplomi, ki jo podelimo udeležencem igre.

Ker pa sem imel v timu tri dijake in štiri dijakinje, sem dobil zamisel, da bi lahko osnovno idejo projekta posneli v obliki kratkega, promocijskega filma. Fantje so bili idealni za vloge treh glavnih akterjev v zgodbi: prvega ravnatelja, takratnega mariborskega župana in arhitekta šolske stavbe. Dekleta pa so se prelevila v štiri alegorije, po katerih je tudi poimenovan naš projekt. Promocijski film na kratko predstavi zgodbo nastanka gimnazije ter usoden spor med arhitektom in prvim ravnateljem, ki smo ga začinili s skrivnostnim in nekoliko zloveščim prikazovanjem alegorij, ki ravnatelja mučijo v sanjah.

Fotografija 2 - Replike nekaterih predmetov iz temeljnega kamna Prve gimnazije Maribor (B.Ferk)

Da so se dijaki tudi pri filmu odlično odrezali, nam je potrdil celoten učiteljski zbor Prve gimnazije Maribor ter profesorice in profesorji zgodovine, ki so se udeležili avgustovskega študijskega srečanja v Ljubljani.

Široko zastavljen projekt je zahteval obširno teoretično pripravo, tako da je bilo didaktičnih pristopov in strategij pri aktivnosti dijakov in dijakinj res veliko. Izdelali smo kvalitetne replike predmetov iz originalnega temeljnega kamna in

tiste, ki smo jih za namen projekta dodali. Ustrezno in smiselno smo jih razporedili (za namene projekta jih skrijemo) po šoli, posamične točke pa smo opremili še s QR kodami, ki udeležence seznanijo z bogato zgodovino šole in mesta. Oblikovali smo logotip projekta in diplomu za udeležence, ki uspešno rešijo uganko. Najbolj ponosni pa smo na promocijski film, s katerim so dijaki in dijakinje pokazali, da so izjemno motivirani pri projektu, ki je povezan z zgodovino šole, ki jo obiskujejo.

Fotografija 3 - Mladi novi dijaki - kustosi med pripravo na projekt (B.Ferk)

Še pred poletnimi počitnicami smo preizkusili igro z zaposlenimi na šoli, saj smo jih želeli na neformalen, igriv način informirati o visoki obletnici, ki jo je šola obeležila v začetku oktobra. Projekt

Quadrivium je požel tudi kar nekaj zanimanja medijev. V časniku Večer so nam posvetili daljši članek, na šoli pa nas je obiskala ekipa RTV Slovenije, ki je z avtorji projekta posnela reportažo o Quadriviu-

mu. Premierno je bila predvajana le nekaj dni pred obletnico, isti dan pa sta dva mlada kustosa sodelovala tudi na Mladem festivalu sprehodov, ki jih v Mariboru vsako leto organizira društvo Rajzefiber. Festival omogoča učencem, dijakom in študentom, da obiskovalcem predstavijo zgodovino in zanimivosti mesta skozi njihove oči. Naš sprehod je bil posebnost festivala, saj je bil zavrt v tančico skrivnosti, udeležba pa omejena. Dijaka sta skupino občanov pozdravila že na trgu pred šolo in jih z uvodno zgodbo Quadriviuma tako dobro motivirala, da so se brez večjih težav spopadli z ugankami in uspešno rešili šolo pred večnim prekletstvom. Sprehoda se je udeležilo tudi nekaj staršev dijakov iz tima, ki so se tudi sami odlično zabavali, nekateri pa so celo izpostavili, da so njihovi otroci zaradi sodelovanja pri Quadriviumu postali bolj odprti, družabni, samostojni in pogumni, povezali so se s skupino ter se naučili javnega nastopanja in timskega dela.

Prva faza projekta Quadrivium, ki je bil zasnovan prav v čast 150-letnici stavbe Prve gimnazije Maribor, je uspešno za nami. Ker je polovica originalne skupine kustosov zaključila šolanje, v tem šolskem letu v zgodbo že vključujem nove kustose, ki bodo k udeležbi uganke pritegnili veliko radovednih dijakov in dijakinj (fotografija 3).

Viri in literatura:

Vrbnjak, V. (2000). Prva gimnazija v Mariboru od ustanovitve do lastne stavbe. Zbornik ob 150-letnici Prve gimnazije v Mariboru, Ljubljana, str. 44 – 54.

Marburger Zeitung (1871) 70, str. 2, 11. 6.;

Marburger Zeitung, (1873) 120, str. 1-3, 5. 10.;

Marburger Zeitung, (1874) 48, str. 4, 22. 4.

Nematerijalno kulturno nasleđe u muzejskoj učionici / Intangible cultural heritage in the museum classroom

Milica Josimović,

msr pedagog, muzejski pedagog

Muzej Vojvodine

milica.josimovic@muzejvojvodine.org.rs

josimovic.mina@gmail.com

Sažetak:

U periodu od 15. do 30. septembra 2023. godine u Muzeju Vojvodine obeležila se manifestacija Dani evropske baštine na temu Živo nasleđe. Nematerijalno kulturno nasleđe pruža priliku da izbliza pogledamo rad čuvara naše baštine. Živo nasleđe je važno jer može da promoviše socijalnu koheziju, poštovanje različitosti, kao i da pomogne zajednicama da izgrade otporna, mirna i inkluzivna društva. Učenici se podstiču na ispitivanje različitih načina života, a posebno onog koji se odnosi na njihov zavičaj i kulturu. Različite teme i fenomeni kulturnog nasleđa mogu da se koriste i kao alatke i izvori, što kod učenika podstiče razmišljanje o budućnosti čovečanstva i promenama kao što su medijske inovacije, tehnološki razvoj, a u isto vreme učvršćuje njihovo poznavanje svetskih kultura.

Abstract:

In the period from 15 to 30 September 2023, the Museum of Vojvodina marked the manifestation Days of European Heritage on the theme of Living Heritage. The intangible cultural heritage provides an opportunity to take a closer look at the work of the guardians of our heritage. Living heritage is important because it can promote social cohesion, respect for diversity, as well as help communities build resilient, peaceful and inclusive societies. Students are encouraged to examine different lifestyles, especially those related to their homeland and culture. Different themes and phenomena of cultural heritage can also be used as tools and resources, which encourages students to think about the future of humanity and changes such as media innovation, technological development, and at the same time strengthens their knowledge of world cultures.

**B. Medpredmetno povezovanje
⟨korelacija⟩ v šolah in muzejih /
Međupredmetno povezivanje ⟨korelacija⟩
u školama i muzejima**

Slovenski ornament in lect med učenci osnovne šole Polje / Slovenian ornament and „lect“ (decorated honeybread hearts) among the pupils of Polje Primary School

Judita Mihev,

vzgojiteljica predšolskih otrok

judita.mihev@ospolje.si

Povzetek:

V tem modernem svetu večkrat pozabljamo oziroma celo zanemarjamo našo kulturno dediščino in domačo obrt, v katero spada tudi slovenski ornament in izdelovanje lectarskih izdelkov. Ornament v širšem pomenu ni samo lepotičje ali okrasek, temveč ima v različnih obdobjih svojo funkcijo ter je vedno povezan z našim vsakdanjim življenjem. Obe izročili se ohranjata do današnjih dni, vendar ju naši učenci ne poznajo.

Moja želja je bila, da bi otroke seznanila z našo kulturno dediščino, da spoznajo slovenske značilnosti, posebnosti, ki oblikujejo narodno istovetnost. Zato sem se odločila, da učencem na razredni stopnji bolj podrobno približam nekaj našega bogastva in barvitega razkošja. Ta svet je poln krasilnih podrobnosti. To je svet, ki je našim prednikom pomenil lepoto. V članku so predstavljeni konkretni primeri dejavnosti, ki so bili izvedeni z učenci 4. razreda osnovne šole.

Ključne besede: slovenski ornament, srce iz lecta,, kulturna dediščina, krepitev spretnosti, dejavnosti

Abstract:

In this modern world we often forget or even neglect our cultural heritage and craftsmanship, which includes Slovenian ornament and the making of honeybread products. In its broader sense, ornament is not just a decoration or a thing of beauty, but has had its function in different time periods and has always been linked to our everyday lives. Both traditions have been preserved to the present day, yet they are not known to our pupils.

It was my wish to make our pupils aware of Slovenian cultural heritage. I wanted them to learn about Slovenian characteristics, special traits that form our national identity. That is why I decided to introduce some of this richness and colourful splendour to pupils in the lower primary school. This is a world full of stunning details. It is a world that represented beauty to our ancestors. In this article I describe concrete examples of activities carried out with pupils in the fourth year of primary school.

Key words: Slovenian ornament, „lect“ (honeybread) hearts,, cultural heritage, skills development, activities

Slovenski ornament

Beseda ornament izvira iz latinske besede ornare, pravi (Karlovšek J., 1935-1937, str. 48, 53, 54), kar pomeni krasiti. Ornamentika se je gojila v vseh časih in pri vseh narodih. K spoznanju sloga ornamentike, ki je značilen za posamezne čase kakor tudi za narode, nas vodijo štiri glavne reči: vrste motivov, obdelava, sestava in barva posameznih motivov ali celotnega ornamenta. Ornamentiko šteje kot likovno vejo umetnosti. Ornament je likovna umetnost, ki se ves čas razvija, izpopolnjuje in dopolnjuje, in sicer v vseh časih. Naš ornament ima svojo tradicijo in zgodovino. Razvijal in dopolnjeval se je s slovenskim življenjem do današnjega dne. Svet slovenskega ornamenta je raznovrsten, pisan, barvit, zanimiv, domisel in pester. Poln je krasilnih podrobnosti. To je svet, ki je našim prednikom pomenil lepoto. Motivi slovenskega ornamenta so povzeti iz narave, iz poljedelstva in vrtnarstva. Poleg rastlinskih motivov pa v ornamentu najdemo tudi motive ptičev, petelinčkov, jelenčkov, jagenčkov. Izmed geometričnih motivov pa se uporabljajo krogi, rombi, zvezdice, pikice, vejice, vitice.

Barve so priljubljene nežne in lahne (rumena, rjava, rdeča, lahno zelena, lahno modra in razne prehodne). Vsak motiv je pobarvan drugače, enakomerno, ne senčno, in prav tako je često tudi vsak listič na vejici ali v cvetki drugače poslikan. Vendar so glavni motivi podani v jasnejših in močnejših tonih (rdeče, rumeno in modro), da se bolj uveljavijo, medtem ko so postranski motivi izraženi v mirnejših in prehodnih tonih (zeleno, oranžno, rjavo itd.). Da dobijo večji motivi slikovitejša lica, so porazdeljeni na več dekorativnih delov, ki so nato tudi različno pobarvani. Pri slikanju se ne gleda na to, kakšno barvo ima motiv v naravi, temveč slika se poljubno, da se še z barvo povzdigne umetniški učinek, ki se hoče dati ornamentu. (Karlovšek J. 1935-1937, str. 57)

(Karlovšek, J., 1935-1937) trdi, da so Slovani razvijali ornament na vezeninah ter nato to metodo prenašali na druge materiale. Ljudje so si radi krasili predmete in ornament je bil najbolj primeren, ki je dajal preprostemu materialu večjo estetsko vrednost. Naš ornament ima svojo tradicijo in zgodovino. Razvijal in dopolnjeval se je s slovenskim življenjem do današnjega dne.

Naša naloga je, da ohranjamo slovensko kulturo in ne smemo dopustiti, da izgine.

Srce iz lecta

Lectovo srce je medenjak za posebne prilležitosti in pozornosti. Lectarstvo je ena najstarejših obrti pri nas, pravi Bogataj, J., (1999). Gre za izdelovanje dekorativnih medenjakov z barvnimi sladkornimi premazi. Lect je torej poltrajno Bogataj, J., (1993), medeno figuralno pecivo, ki je okrašeno z barvnimi sladkornimi premazi ter s sladkornim okrasjem, ki ga nanašajo na osnovo iz medenega testa. Za lectarstvo poznamo tudi lep slovenski izraz-strdenje, ki izhaja iz glavne sestavine lecta-medu. A uveljavila se je beseda lect, ki izhaja iz nemške besede »lebezelt«. Valentar, K. (2003) navaja, da je zelt beseda nemškega izvora in je okrajšava za zelten, kar pomeni plitek kolač. Lect je polnotrajno pecivo v obliki ploščic ali figuralnih, ornamentiranih ali predmetnih podobnjakov. Glavna sestavina testa je poleg moke med, ostale sestavine pa še zmleti cimet, zmleti klinčki, malo zmletega popra in sol. Testo je oblikovano v lesenih ali pločevinastih modelih ali prostoročno. Prvotno medeno pecivo ni bilo barvano, ampak je bilo značilne medene barve. Takšen lect je najbolj poznan z območja Škofje Loke in Dražgoš na Gorenjskem. Okrasno pecivo iz medenega testa na

škofjeloškem imenujejo mali kruhek, v Dražgošah pa dražgoški kruhek. Kasneje se je pojavil lect z okrasjem iz barvanega sladkorja, škroba in želatine. Nastajala so živobarvna lectova srca z ogledalci, verzi, sličicami.

Bogataj, J., (1999) v reviji Otrok in družina z naslovom Medičar in svečar piše, da so bili nekdaj srčki priljubljeni predvsem kot dragocena ljubezenska darila. Srce je simbol ljubezni, rdeča barva je simbol strasti. Rumena pentljica na lectu, naj bi simbolizirala neskončnost, zelena rožica pa rast in razvoj. Ogledalce na srčku pa je dekletom omogočalo, da so se v njem občudovala. Namesto ogledalca je na lectu pogosto tudi verz z ljubezensko ali hudomušno vsebino. Druge tradicionalne oblike so tudi konjički, podkvice, punčke in podobno.

Kulturna dediščina

Kulturna dediščina je vse tisto, kar je rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja v slovenskem prostoru. Zaradi njihove zgodovinske, kulturne in civilizacijske sporočilne vrednosti je spoštovanje in varovanje kulturne dediščine zaveza naroda in vsakega posameznika. Grafenauer, B. (2009, str.6)

Kulturna dediščina je vsa tista človeška ustvarjalnost, ki je nastala mimo lastnega delovanja narave ali iz nje. Torej imamo pri kulturni dediščini opraviti z najrazličnejšimi oblikami razmerij med človekom in njegovim kulturnim okoljem ter njegovim stvaritvami v njem. Bogataj, J. (1992, str.11)

Kulturna dediščina zaokrožuje katerokoli kulturno izražanje, ki je preneseno iz preteklosti in podedovano s strani sodobne družbe. Grafenauer, B. (2009, str.6)

Krepitev spretnosti

Otrokom je treba omogočiti različne dejavnosti in jih spodbujati, da v prostoru in na prostem razvijajo gibalne sposobnosti. Fina motorika predstavlja ključen del otrokovega razvoja, ki vpliva na številne vidike vsakdanjega življenja. Od drobnih gibov rok in prstov, ki omogoča držanje svinčnika, do natančnih manipulacij z majhnimi predmeti. Fina motorika igra neprecenljivo vlogo v otrokovem učenju, socialnem vključevanju in pripravi na šolsko okolje. Fine motorične spretnosti so več kot le izvajanje majhnih gibov-predstavljajo most med otrokovimi željami po raziskovanju sveta okoli sebe in njegovo sposobnostjo, da te želje uresniči s pomočjo rok. Vsi lahko pomembno prispevamo k temu pomembnemu procesu. Veščine fine motorike izboljšujejo koordinacijo in spretnosti finih gibov, manipulacijo s predmeti, razvijanje koordinacije oko-roka, dvoprstni prijem-prijem čopiča, kontrolo škarij pri striženju, zavezovanje vozlov, uporabo pribora-igla za šivanje Krašovec, B., Sovinc, N., Bizjak, A., (2020).

Fina motorika vključuje uporabo manjših mišic rok, kot so mišice v zapestju in prstih. Te mišice skupaj z možgani nadzorujejo in usklajujejo gibanje dlani in prstov, ki jih uporabljamo pri različnih dejavnostih (npr. pisanje, striženje, sestavljanje kock ali sestavljanek, šivanje ipd.).

Učinkovitost finomotoričnih gibov pomembno vpliva na kakovost, natančnost in hitrost izvajanja različnih opravil, pri katerih uporabljamo dlani in prste. Učinkovite finomotorične spretnosti zahtevajo dozorevanje številnih komponent, ki pomagajo rokovati s predmetom ali opravijo nalogo. Vključujejo koordinirano usklajevanje impulzov med možgani in malimi mišičnimi skupinami rok ter so povezane z razvojem fine motorike. Potrebujemo jih tako pri šolskem delu kot tudi pri vsakodnevnih opravilih Povše, B., povzeto po Wart Plat, M. (2006).

Hrovat (2017) opisuje pomen fine motorike kot sposobnosti, da otrok izvaja natančne drobne gibe rok in ob tem ohranja dobro kondicijo med prsti in oči.

Veščine fine motorike in krepitev ročnih spretnosti v likovnem in tehničnem kotičku na osnovni šoli Polje in v Muzeju lectarstva v Radovljici:

Slika 1: Oder v spodnji avli naše šole

1. Šivanje na filc, izdelava dveh izdelkov (roža za mamico in srček za prodajo na šolski pomladni tržnici). To je bila dolgotrajna vaja, ki je zahtevala natančnost, spretnost, vztrajnost, motivacijo, koncentracijo.

2. Slikanje slovenskega ornamenta za okrasitev panoja v spodnji avli šole.

3. Slikanje slovenskega ornamenta na srček ljubezskim sporočilom.

4. Risanje in izrezovanje cvetličnih motivov za namen dekoracije za kulturni praznik na odru šole. Iz različnih motivov smo sestavili ornament.

5. Pisanje pisem z roko na okrašenem papirju (pismo smo poslali v Dom starostnikov na Fužinah in učiteljici Anji na porodniškem dopustu).

Slika 2: Tako nastaja okrasek iz pod otroških rok

Slika 3: Že okrašen pano

Slika 4: Drugošolci krasijo lepoto po naše

6. Obisk šolske knjižnice (priprava na obisk muzeja).

7. V muzeju Lectarstva v Radovljici smo z naravnimi barvami, s posebnimi pripomočki (polivinilne vrečke napolnjene z barvo) okrasili medene srčke.

Dejavnosti z otroki

Z otroki v 4. razredu smo izpeljali delavnice, ki so potekale v daljšem časovnem obdobju. Pripravljali smo se na kulturni praznik in šolo okrasili

s Slovenskim ornamentom (okrasjem). Po vsaki obravnavi besedila smo izvedli dejavnosti v obliki dela po postajah. V skupinah so si med seboj lahko pomagali in sodelovali. Ves čas so bili aktivni,

Slika 5: Deli filca sešiti v celoto

Slika 6: Rožica za mamico

rokovali so se z različnimi materiali. Dejavnosti so bile zanimive in primerne razvojni stopnji otrok, ter njihovim zmožnostim, vsebino pa smo povezovali z tekočo učno snovjo ali medpredmetno. Na ta način smo pri otrocih poglobljali njihova doživetja ter krepili različne spretnosti.

V nadaljevanju so opisani primeri dejavnosti, ki smo jih izpeljali v šoli, v knjižnici in v muzeju.

Slika 7: Šivalni kotichek 1

Slika 8:
Šivalni kotichek 2

Slika 9: Srčki pripravljeni za na tržnico

1. SLOVENSKI ORNAMENT V OSNOVNI ŠOLI POLJE

Iz barvnega tršega papirja smo narisali motive za ornament. S cvetovi, ki so včasih krasili balkone, prtičke, slike, skrinje, posteljnino, smo spletli okrasje v lepo dekorativno sliko. Okrašen oder smo pripravili za prireditev, ki so jo pripravili učenci.

2. SLIKANJE ORNAMENTA IN LECTOVEGA SRCA Z LJUBEZENSKIM SPOROČILOM

Slika 10: Vabilo na šolsko tržnico

Slika 11: Pisanje pisem

S tempera barvami smo slikali srca z okrasjem (ornamentom), dodali smo kratko ljubezensko ali hudomušno sporočilo. Sporočila so si otroci domislili sami, več listkov s sporočili pa sem prinesla v razred sama. Že pred dejavnostjo smo omenjali praznik Valentinovo in se seznanili s tem, da ga v Sloveniji ne praznujemo. Govorili smo praznikih pri nas, o ljudskem izročilu, kako so se obdarovali včasih in kako so izkazali ljubezen do drugega.

Slika 12:
Pismo napisano
na roko

Slikanje ornamenta je bilo otrokom zelo všeč. Zelo so se trudili s slikanjem, bili so kreativni pri izbiri barv in vzorci so bili vedno lepši. Seveda smo nekaj ornamentov pogledali tudi v literaturi. To dejavnost smo izpeljali z otroki od prvega do petega razreda. Na koncu so vsi panoji naše šole krasile slike z ornamentom. Srčke pa smo podarili svoji izbranki in svojemu izbrancu.

3. ŠIVANJE NA FILC-ROŽICA ZA MAMICO

Pri tej dejavnosti smo naredili rožico za mamico, jo pritrdili na voščilni papir. Kos filca so obrobili z osnovnim šivom in šivom za vezenje. Na sredino cveta so prišli gumb. Več delov skupaj so prišli in nastala je cvetlica. Pri dejavnosti so morali biti pazljivi s šivanko. Izbirali so barve niti in gumb. Razvijali so ustvarjalnost in razvijali spretnosti specifičnih tehničnih sposobnosti. Nad dejavnostjo so bili navdušeni.

4. ŠIVANJE NA FILC-LECTOV SRČEK

Iz rdečega filca sem izrezala dva srčka. Otroci so s šivom za vezenje obrobili oba srčka. Prvi šiv za obrobo je bil rumene, drugi šiv bele in tretji šiv zelene barve. V istih barvah smo izbrali gumbke

v obliki rožice, jih prišli na lice srčka. Nekateri so izbrali še rožico iz filca, ki smo jo nalepili spredaj. Srčkom smo dodali trak za obešanko, srček zavili v prozoren darilni papir in ga zavezali z lepo rdečo pentljo. Dodali smo ljubezensko sporočilo. Srčki so bili namenjeni prodaji na naši tržnici s programom za Pozdrav pomladi.

5. PISMO NAPISANO Z ROKO

V tednu od 22. do 26. januarja 2024 je potekal projekt Teden pisanja z roko. Namenjen je bil oza-veščanju pomena pisanja z roko v vse bolj digitalni dobi. Osrednja tema so bili Zapisi časa o nas. Iskali so načine, kako ujeti čas in ga zapisati. Zato smo pisali pismo in ga poslali v Dom starostnikov na Fužinah, eno pismo pa smo pisali naši učiteljci Anji na porodniškem dopustu. Vsebin pisem nisem brala, saj sem želela, da otroci samostojno napišejo nekaj o sebi, o prostem času, ki ga preživljajo, ko niso v šoli. Na spodnji del lista smo narisali motive iz Slovenskega ornamenta.

6. V ŠOLSKI KNJIŽNICI NAM GA. MATEJA DRNOVŠEK ZVONAR ODPRE VRATA V MUZEJ

S šolsko knjižnico pogosto sodelujemo, jo obiskujemo, saj nam nudi prijetno bivanje in otrokom nudi sproščeno druženje ob prijetni družbi knjig in naše knjižničarke ga. Mateje. Vedno nam pripravi kakšno literarno delavnico, predstavitev nove knjige in nam omogoča, da spoznavamo svet znotraj šole na drugačen način. Z moje strani je prišla pobuda in želja, da nam predstavi nekaj o muzejih

Slika 13: Obisk šolske knjižnice

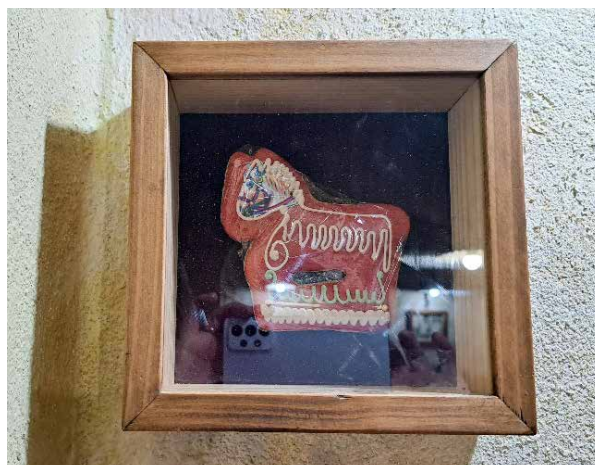

Slika 14: Aktivno sodelovanje učencev v knjižnici

Slika 15: Delavnica s kustosinjo

na Slovenskem, da bi se lažje pripravili na obisk Muzeja lectarstva in delavnice v Radovljici. Z veseljem se je odzvala in nam pripravila lep literarni dogodek v knjižnici. Tako smo četrtošolci in petošolci v obliki okrogle mize prisostvovali in se kot aktivni poslušalci vključevali v pogovor. Predstavila nam je ustanove, ki hranijo določene zgodovinske vire. Razložila nam je, kako vire zbirajo, hranijo in z njimi pripravljajo razstave. S slikovnim gradivom je

Slika 16:
Nekaj najstarejših
primerkov

prikazala različne muzeje. Pri vsaki fotografiji smo se ustavili in določili kraj in namen muzeja. Tako so imeli otroci možnost tudi sami povedati nekaj o njem. Sledila sem njihovim pripovedovanju o obisku muzejev, ki so jih obiskali s starši ali pa s svojimi učitelji. Otroška vedoželjnost je bila intenzivna, zanimalo jih je prav vse. Obe z učiteljico sva bili ponosni in presenečeni ob njihovem znanju o muzejih. Največ zanimanja so pokazali pri temi,

Slika 17: Krašenje srčka

kaj lahko vse počnemo v muzejih: od razstav, s pomočjo interaktivnih zaslonov, multimedijske predstavitve, virtualne ekskurzije in delavnice, ki jih tam pripravijo. Bonton v knjižnici je bil predstavljen zelo natančno, omenili smo vsa odgovorna in spoštljiva ravnanja. Zelo domiselno pa nam je bila predstavljena beseda »restavriranje«, prikazani so bili primeri restavriranja. Za zaključek smo se ustavili pri drsnici, ki je prikazala Muzej lectarstva

v Radovljici in se o njem bolj podrobno pogovorili. Naš namen je bil, da ga v bližnji prihodnosti tudi obiščemo. Po pogovoru z otroki v učilnici, po končanem obisku knjižnice, so bili navdušeni nad predstavitvijo muzejev na Slovenskem.

7. OBISK LECTARKEGA MUZEJA IN DELAVNICE LECTAR V RADOVLJICI

V muzeju nas je sprejela kustosinja in nas vodila po prostorih. Razlagala nam je zgodovino ozadja muzeja in pojava lectarstva v Radovljici. Govorila je o razvoju lectarstva in nam na primerkih pojasnila razliko nekoč-danes. Razkazala nam je orodje, pripomočke in sestavine za izdelavo lecta. Ogledali smo si razstavne najstarejše primerke lecta. V de-

lavnici je pripravila testo, ga oblikovala v srce. Že sušene je z rdečo glazuro prebarvala. Otroci so dobili navodila za okraševanje srčkov. Sami so s krasilno vrečko brizgali barvno glazuro na srčke in jih poljubno okrasili. Na koncu so pritrdili še posušeno rožico in ogledalce. Srčke smo zložili v lično izdelane škatlice.

Zaključek

V želji, da domača krasilna umetnost ne bi zamrla ali se izgubila v vsesplošni globalizaciji in prevzemanju tuje motivike, kot zmotno vrednejše v svoji eksotičnosti, svežini in medijsko pogojeni popularnosti, sem skušala ponesti vse elemente v

razgibanem prepletu podob in delo v ustvarjalnih dejavnostih tudi mlajšim otrokom na naši šoli. Z veseljem smo jih odkrivali na različne načine v dejavnostih povezani z likovno umetnostjo, tehniko in uvideli kulturno-zgodovinsko vrednost. Navdihujoče raziskovanje lepote iz časov naših babic in dedkov lahko učitelji s svojo pedagoško prakso načrtno vnašamo tovrstne dejavnosti, s tem pa tudi krepimo njihove spretnosti. Otroci so z veseljem sodelovali, kar se mi zdi najbolj pomembno. Mene pa je predvsem navdušilo kako dediščino razumejo in doživljajo, ustvarjajo smisel iz okolja, ki so jih zanje ustvarili odrasli. Pri dejavnostih, ki sem jih navedla, so uživali, bili sproščeni in hkrati ponosni, ko so izdelek dokončali.

Viri:

- Bogataj, J. (1999). Medičar in svečar Hrabroslav Perger. Otrok in družina. Str. 5.
- Bogataj, J. (1999). Medičar in svečar Hrabroslav Perger. Otrok in družina. Str. 72.
- Bogataj, J. (1999). Mojstrovine Slovenije: srečanje s sodobnimi rokodelci. Ljubljana. Rokus. Str. 160.
- Grafenauer, B. (2009). Turistična geografije in kulturna dediščina. Elektronska knjiga. Ljubljana. Str. 6.
- Hrovat, L. (2017). Razvijanje fine motorike. Didakta, letnik 26 i.e. 27, številka 194. Str. 35-37.
- Karlovšek, J. (1935-1937). Slovenska ornamentika. Ljubljana. Narodni muzej Slovenije. Str. 48-57.
- Krašovec, B., Sovinc, N., Bizjak, A. (2020). Vaje za spretnosti prste. Ljubljana. Rokus Klett.
- Povše, B. (2006). Specialna rehabilitacijska pedagogika. Povzeto po Wart Plat, M. The wonder years. London.
- Valentar, K. (2003). Praznični poklic: lectarstvo. Mag, letnik 9, št. 46, str. 71.

Raziskovalni tabor(i) za nadarjene učence na OŠ Mihe Pintarja Toleda Velenje v sodelovanju z Muzejem Velenje / Research camp(s) for talented students at Mihe Pintarja Toleda school in Velenje in collaboration with the Velenje museum

Vesna Vranješ Koprivnikar, prof. soc. in zgod.,

OŠ Mihe Pintarja Toleda, Velenje

Vesna.vranjes-koprivnikar@mpt-velenje.si

Povzetek:

Nadarjeni učenci na področju zgodovine se najpogosteje izkažejo zaradi njihovega izjemnega spomina, analitičnih sposobnosti, strasti do preučevanja preteklih dogodkov ter sposobnosti povezovanja in razumevanja kompleksnih zgodovinskih procesov. Ti učenci pogosto blestijo pri raziskovanju zgodovinskih virov, pisanju esejev in interpretaciji zgodovinskih dogodkov. Tem učencem v aktivu družboslovja učiteljice in učitelji pripravljamo raziskovalne tabore na različne zgodovinske teme, ter aktivnosti za njih oblikujemo skupaj z Muzejem Velenje ter ostalimi institucijami v lokalnem okolju.

Ključne besede: nadarjeni učenci, delo z nadarjenimi učenci, raziskovanje, zgodovina, Muzej Velenje.

Abstract:

Gifted students in the field of history most often stand out due to their exceptional memory, analytical skills, passion for studying past events, and the ability to relate and understand complex historical processes. These students often excel at researching historical sources, writing essays, and interpreting historical events. We prepare research camps on various historical topics for these students in the social studies field, and we design activities for them together with the Velenje Museum and other institutions in the local area.

Key words: gifted students, work for gifted students, research, history, Velenje Museum.

Uvod

Zakon o osnovni šoli in še posebej Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v osnovni šoli iz leta 1999, temelji na definiciji, da so nadarjeni ali talentirani tisti otroci in mladostniki, ki so na predšolski stopnji, v osnovni ali srednji šoli pokazali visoke dosežke ali potencialne na intelektualnem, ustvarjalnem, specifično akademskem, vodstvenem ali umetniškem področju in poleg rednega šolskega programa potrebujejo posebej prilagojene programe in aktivnosti (Bežič, 2012, str. 15).

Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni šoli se kontinuirano na OŠ Mihe Pintarja Toleda odvija že od leta 2015. V začetku šolskega leta opredelimo načrtovanje, delo in evalvacijo z nadarjenimi učenci, opredelimo tudi vlogo in strokovne naloge vsakega strokovnega delavca šole v zvezi z uresničevanjem Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci.

Kdo so nadarjeni učenci?

Obravnavanje in delo z nadarjenimi otroki ni zgolj domena današnjega časa, temveč področje, s katerim so se ukvarjali že v 1. stoletju pr. n. š., ko je Horac označil nadarjenost kot božji dar (Kukanja, 2006). V svetovnem merilu je danes poznanih približno dvesto različnih definicij nadarjenosti, kjer je moč zaslediti tudi izraze: sposoben, izjemen, talentiran idr. ... V Konceptu za Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli, ki je bil sprejet na seji Strokovnega sveta RS za splošno

izobraževanje dne, 11. 2. 1999, so torej že v uvodu zapisali, da v strokovni literaturi ni enotne definicije nadarjenosti (Žagar, 1999, str. 47).

Pri izdelavi koncepta so izhajali iz Marlandove definicije nadarjenosti, ki je zapisana tudi v ameriškem zakonu o izobraževanju nadarjenih. Po tej definiciji so „nadarjeni ali talentirani tisti otroci in mladostniki, ki so bodisi na predšolski stopnji bodisi v osnovni ali srednji šoli pokazali visoke dosežke ali skrite potencialne na intelektualnem področju, na področju ustvarjalnosti, na specifičnih

akademiških področjih, v vodenju ali v vizualnih ali izvajalskih umetnostih in kateri potrebujejo poleg rednega šolskega programa tudi posebej prilagojene programe in aktivnosti. Odkrivanje nadarjenih učencev naj bi potekalo v treh stopnjah: evidenciranje, identifikacija in seznanitev ter pridobitev mnenja staršev (Žagar, 1999, str. 48).

Aktualna šolska zakonodaja veliko bolj zajema področje nadarjenih otrok v primerjavi s preteklimi. Priprave za uvajanje koncepta, odkrivanje nadarjenih učencev, soglasje staršev in delo z na-

darjenimi učenci so stopnje, ki jim morajo vse analize opravljenega dela slediti vsi akterji v vzgojno-izobraževalnih institucijah v tesnem sodelovanju z družino in širšim družbenim okoljem (Kukanja, 2006, str. 49–50).

Kukanja zapiše (2006), da v praksi učitelji pri delu z nadarjenimi učenci že uporabljajo različne pristope, tako učne diferenciacije, kot tudi individualizirani pouk. Kljub vsemu pa je to zgolj majhen del pristopov in oblik dela, saj obstaja še veliko drugih, ki so uporabni na različnih stopnjah in pri različnih vrstah otrokove nadarjenosti.

Učitelj naj bi glede na sposobnost otrok načrtno, smiselno in logično izbral različne didaktične pristope in alternativne oblike dela v povezavi s pestrostjo metod, ki nadarjene učence motivirajo za delo pri rednem pouku in zunaj njega. Zlasti pomembno je, da tudi učitelj zgodovine dela z nadarjenimi učenci znotraj pouka v obliki učne diferenciacije in individualizacije, velik poudarek pa naj pri individualnem razvoju posameznika nosijo različne dodatne dejavnosti – alternativne oblike dela na šoli, zunaj rednega pouka (Kukanja, 2006, str. 52).

Nadarjeni učenci na področju zgodovine

Nadarjeni učenci imajo v okviru družboslovnih predmetov zaradi njihove kompleksnosti, razvijanja specifičnega humanističnega mišljenja, vzorčno-posledičnega razumevanja preteklosti in kritičnega razmišljanja o sedanjosti in priho-

dnosti, veliko možnosti za razvoj svojih specifičnih nadarjenosti (Čas, 2012, str. 244).

Po Mojci Kukanja (2006, str. 50) pa je nadarjenost za zgodovino lahko prirojena, vendar so v njenem razvoju in rasti odločilnega pomena zunanje okoliščine, ki omogočajo in pripomorejo, da se ta posebna naravna dispozicija lahko realizira. K temu pripomorejo tako družinske, institucionalne in tudi družbene okoliščine.

Nadarjenost za zgodovino (prav tam, str. 50)

se tako lahko prikaže v nekaj tipičnih lastnostih nadarjenih otrok, ki pri pouku zgodovine prikažejo svojo razsežnost in visoko storilnost, ter izstopajo pri visoki sposobnosti razumevanja, primerjanja, analiziranja in interpretiranja zgodovinskih dejstev, kar pa podkrepijo tudi z visoko ustvarjalnostjo, ki jo prikažejo pri interpretaciji le-teh.

Kukanja (prav tam, str. 50) se glede izvirnosti nadarjenih učencev pri pouku zgodovine naveže na Rutar Ilčevo (2003), ki pravi, da se slednja kaže s tem, ko izzovemo učenčevo radovednost, vedoželjnost, ljubezen do zgodovinskih vsebin, ki so plod lastnega razmišljanja in ustvarjanja. S tem posežemo tudi dalje od domišljajske igre, saj pri učencih razvijamo procese kompleksnega mišljenja, predstavljanje lastnih idej na različne načine, imaginativne spretnosti, ustvarjalne in procesne spretnosti.

Učitelj je torej ključna komponenta za spodbujanje in razvoj inovativnosti, saj mora ustvariti pogoje, v katerih lahko skupaj z učenci ustvarja lastni učni program in s sistemskimi pristopi omogoča, da sami odkrivajo, soustvarjajo in s svojo ustvarjalnostjo bogatijo zgodovinska dejstva. Če človeštvo želi preživeti, je treba razviti zmožnost inteligentnega predvidevanja prihodnjih problemov, dogodkov, oblikovanja vizije in več alternativnih predlogov za njihovo oblikovanje (Kukanja, 2006, str. 50).

Ne zgolj pri delu z nadarjenimi, pač pa že pri sprotnem pouku lahko učitelj z uporabo zgoraj omenjenih pristopov približa zgodovino vsem

učencem, ki na zgodovino gledajo z odporom, kot nekaj preteklega in nezanimivega.

Danijel Lilek je zapisal nekatere oblike, ki nudijo možnosti za razvoj nadarjenosti pri učencih: tekmovanja, raziskovalno delo (naloge), dodatni pouk, interesne dejavnosti, individualizacija pouka, sobotna šola, dnevi dejavnosti, projektni dnevi (teden), ekskurzije, organizirani obiski prireditev in ustanov. Znotraj teh oblik so lahko zajete naslednje aktivnosti: terensko delo, oblikovanje in predstavitev referatov, oblikovanje in predstavitev zapisanega poročila, turistično vodenje po določenem območju, izdelava projekcij prihodnjega razvoja na podlagi različnih virov, uporaba različnih gradiv (grafičnega, slikovnega, tekstovnega) kot vir za pridobivanje vseživljenjskega znanja in razvijanje različnih spretnosti, sposobnosti in veščin, igranje vlog, dramatizacija, izvedba okrogle mize (Lilek, 2012, str. 236–237).

Nadarjeni učenci pri zgodovini izkazujejo tudi naslednje značilnosti vedenja: pismenost, zgodovinsko znanje, zgodovinsko razumevanje in raziskovanje (Lilek, 2012, str. 236–237).

Tabor za nadarjene učence OŠ Mihe Pintarja Toleda Velenje na področju zgodovine

Učencem, ki izkazujejo nadarjenost na področju družboslovja (zgodovina, geografija, umetnost in slovenščina) od leta 2015, na osnovi šoli Mihe

Pintarja Toleda Velenje pripravljamo raziskovalno-ustvarjalni tabor. Vsako šolsko leto se v okviru aktivna dogovorimo za temo in s tem povežemo vse ali nekatere prej navedene učne predmete. K sodelovanju povabimo tudi zunanje institucije, večji del vsebin pa pripravimo učiteljice. Pripravimo program, ki je namenjen spodbujanju raziskovalnega dela in poglobljanja učenja med nadarjenimi učenci. Taki tabori ponujajo učencem priložnost, da se osredotočijo na svoje interese in strasti ter razvijajo svoje raziskovalne sposobnosti. Dvodnevni tabor organiziramo na podružnični šoli Plešivec, v krajevni skupnosti Plešivec. Že sam kraj, poleg lepe narave, ponuja učencem teme za raziskovanje lokalne zgodovine in kulturne dediščine. Večkrat smo k sodelovanju povabili Muzej Velenje. V enem od taborov pa smo želeli učencem predstaviti pomen pohoda XIV. divizije za Šaleško dolino, in dogajanje v času 2. svetovne vojne. Ob prihodu na podružnično šolo, jih je najprej pozdravila vodja šole in učiteljica, Franka Klančnik, ki jim je predstavila življenje in delo na šoli skozi zgodovino. Razložila jim je, da je na šoli poučevala tudi Ana Lušin, ki

je bila pri sedemnajstih mladostna ljubezen Ivana Cankarja. Izvedeli so, da je ljubezen med njima vplivala tudi na njegovo umetniško delo. Odpeljala jih je tudi na njen grob. Nato smo se z učenci od šole odpravili peš na Graško goro, kjer smo si ob predavanju kustosa, Vinka Mihelaka iz Muzeja Velenje, pogledali spominsko sobo in razstavo, ki so jo prenovil leta 2014, ob 70. obletnici prihoda Štirinajste divizije na Štajersko (Slika 1). Spominski park Graška gora je podoba celovitega spominskega območja s povezavo obeh ključnih obeležij dobil leta 2015, ob 70. obletnici konca druge svetovne vojne. Isti dan so se učenci zvečer seznanili še s slovenskim pesnikom, Karlom Destovnikom, s partizanskim imenom Kajuh in brali njegove pesmi ter literarno poustvarjali (Slika 2). Vinko Mihelak pa jim je pripravil še predavanje o zgodovini Slovencev in predstavil pomembne zgodovinske dogodke, ki so bil vezani na Šaleško dolino. Naslednji dan so kustosi Muzeja Velenje učencem pripravili delavnico na temo zgodovinski viri in njihovo hranjenje. Spoznali so propagando gradivo iz časa 2. svetovne vojne, ter se preizkusili v vlogi konservatorja.

Nato je sledila likovna delavnica v izvedbi našega likovnega pedagoga Roberta Klančnika. Učenci so ustvarjali likovne izdelke na temo miru (Slika 3). Kolikor jim je v teh dveh dneh ostalo prostega časa, so se učenci zabavali ob poučnih socialnih igrah in druženju. Svoje ustvarjanje in delček dogodivščin so ob koncu raziskovalno-ustvarjalnega tabora učenci predstavili tudi svojim staršem.

Zaključek

S pomočjo zgodovinskega raziskovanja na terenu lahko učenci boljše razumejo preteklost in prispevajo širšemu kulturnemu in intelektualnemu razvoju družbe. Prav tako učenci s pomočjo problemskih dejavnosti razvijajo samostojno kritičnost, vrednotno zavest in druge spretnosti, ki jih bodo ob vseh življenjskih ovirah znali uspešno premagati. Učenci morajo zgodovinsko problematiko razširiti tudi na druga področja, ki se neposredno povezujejo z zgodovino: etiko, moralno, geografijo, politiko, sociologijo ... (Kukanja, 2006, str. 53).

Viri in literatura:

Bezić, T. (2012). Vzgojno izobraževalno delo z nadarjenimi učenci po desetih letih uvajanja novega Koncepta za odkrivanje in dela z nadarjenimi učenci v 9-letni OŠ; Kje smo in Kaj hočemo. Vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci osnovne šole: priročnik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 12–25.

Čas, M. (2012). Nadarjeni učenci pri družboslovju. Vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci osnovne šole: priročnik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 244–249.

Lilek, D. (2012). Teoretične podlage organizacijskih in didaktičnih pristopov za delo z nadarjenimi na področju geografije in zgodovine. Vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci osnovne šole: priročnik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 236–240.

Kukanja, M. (2006). Alternativne oblike dela z nadarjenimi učenci pri pouku zgodovine v osnovni šoli. Zgodovina v šoli: let. 15, št. 1/2, 2006, str. 49–63.

Žagar, D. (1999). Nadarjeni učenci v devetletni osnovni šoli. Psihološka obzorja = Horizons of psychology: let. 8, št. 4, dec. 1999, str. 45–53.

Muzejske korelacije / Museum correlations

Kristina Delalić Vetengl, mag. edu. lik. kult, viši kustos pedagog,

Muzej likovnih umjetnosti Osijek

kdvetengl@gmail.com

Sažetak:

Što muzeji mogu ponuditi učiteljima, nastavnicima i profesorima? Muzejski tezaursi neiscrpan su izvor inspiracije koji kroz inovativne pristupe oblikovanja nastavnih sadržaja doprinose kvaliteti nastave. „Tri su osnovne muzejske funkcije (tzv. PRC model (Preservation – Research - Communication / Zaštita - Istraživanje – Komunikacija) prema P. van Menschu. Drugim riječima, zaštita, istraživanje i komunikacija kao temeljne muzeološke funkcije mogu se komplementarno povezati unutar cjeline muzeja, a mogu i individualno djelovati na okolinu i primati utjecaje iz okoline, neovisno o drugim muzeološkim funkcijama. Uz PRC model postoji još i CC (Curation – Communication / skrb - komunikacija) model i oba su utemeljena više na praksi, tj. funkcioniraju muzejske institucije nago na muzeološkoj teoriji.“ Uloga muzeja u društvu i odgojno – obrazovnom sustavu se mijenjala te je sasvim logična potreba snažnog povezivanja muzeja sa zajednicom u kojoj djeluje kao i razvijanje senzibiliteta prema njihovim potrebama u planiranju medijacije muzejskih sadržaja.

Kreiranje muzejsko edukativnih programa Muzeja likovnih umjetnosti temeljeno je na komunikaciji povremenih izložbi i bogatom fundusu s ciljem stjecanja novih znanja, razvojem kritičkog mišljenja i osvještavanja važnosti očuvanja kulturne baštine. Uz izložbeni program osmišljavamo aktivnosti koje nisu usmjerene samo na posjet odgojno – obrazovnih institucija, nego pružaju kvalitetno i kreativno provođenje slobodnog vremena sugrađana svih uzrasta, kao i uključivanje u razne manifestacije.

Ključne riječi: muzejska institucija, fundus, povremene izložbe, radionice, publika, Drava, grafika, otisak

Abstract:

What can museums offer teachers and professors? Museum's priceless artifacts are an inexhaustible source of inspiration that contribute to the quality of teaching through innovative approaches to the design of teaching content. „There are three basic museum functions (the so-called PRC model (Preservation - Research - Communication) according to P. van Mensch. In other words, preservation, research and communication as basic museological functions can be complementary connected within the museum as a whole, and they can also individually act on the environment and receive influences from the environment, independent of other museological functions. In addition to the PRC model, there is also the CC (Curation – Communication) model, and both are based more on practice, i.e. museum institutions function on museological theory.“ The role of the museum in society and the educational system was changing, and there is a completely logical need to strongly connect the museum with the community in which it operates, as well as to develop sensibility according to their needs in planning the mediation of museum contents.

The creation of museum educational programs of the Museum of Fine Arts is based on the communication of occasional exhibitions and a rich fund with the aim of acquiring new knowledge, developing critical thinking and raising awareness of the importance of preserving cultural heritage. In addition to the exhibition program, we design activities that are not only aimed at visiting educational institutions, but also provide quality and creative spending of free time for fellow citizens of all ages, as well as participation in various events.

„Muzej likovnih umjetnosti specijalizirana je muzejska institucija koja se bavi prikupljanjem, čuvanjem, istraživanjem i prezentiranjem umjetničke baštine u rasponu od baroka do recentnog stvaralaštva. Fundus Muzeja podijeljen je na nekoliko zbirki čiji sadržaj čine slike, crteži, grafike, skulpture i medalje 18., 19., 20. i 21. stoljeća. Temelj muzejskog fundusa čine djela od kojih mnoga imaju kapitalnu važnost za hrvatsku likovnu baštinu od sredine 18. st. do danas, a po kojima je osječki muzej, kao muzejska ustanova regionalnog središta, najpoznatija i najpriznatija. To se, prije svega, odnosi na djela stranih majstora kasnog baroka, klasicizma i romantizma, potom prve generacije hrvatskih pejzažista i portretista sredine 19. stoljeća te djela s prijelaza u 20. stoljeće i njegove prve polovice, kada se utemeljuje hrvatsko moderno slikarstvo. Nadalje, tu su i djela klasika hrvatskog neomodernizma i suvremene umjetnosti, za sad bez željenog opsega, no bez sumnje s vjerodostojnim kvalitetom. Najopsežniji i najvrjedniji dio muzejskog fundusa čine zbirke slika. Upravo je zbirka slika Muzeja likovnih umjetnosti jedinstvena u hrvatskoj po broju i vrijednosti umjetnina koje su bile u vlasništvu slavonskih velikaških obitelji iz 18. i 19. stoljeća. Ta djela čine vrlo vrijedan dio nacionalne kulturne baštine, koji ulazi i

u srednjoeuropski kulturni korpus. Pored toga, u Muzeju je zastupljen najširi raspon svih osječkih umjetnika, pretežno prve polovice 20. stoljeća, te najveći dio njihovog likovnog stvaralaštva. Izložbeni program, kao najprisutniji oblik djelovanja Muzeja likovnih umjetnosti, ima svoja uporišta u predstavljanju likovnih stvaralaca grada i regije, nacionalne baštine, te njegovanju međunarodne suradnje, posebno sa susjedima i inozemstvom u najširem smislu. Uz samostalne i retrospektivne izložbe Muzej tradicionalno organizira sljedeće likovne manifestacije: Slavonski biennale, Memorijal Ive Kerdića – Triennale hrvatskog medaljarstva i male plastike, te Dane grafike.”¹

Vrijedne umjetnine iz fundusa temelj su i poticaj kreiranja edukativnih programa. Muzej likovnih umjetnosti, na žalost, zbog prostornih ograničenja i opsežnog izložbenog programa, nema stalni postav, stoga se u organizaciji posjeta baziramo na povremene izložbe ili odabrana djela iz fundusa koje se za te prigode iznose pred publiku. Među najvažnijim skupinama posjetitelja su djeca koja će kroz dolaske u muzej steći naviku odlaska u institucije u kulturi, dok će se kroz pomno osmišljene aktivnosti i prilagođenu medijaciju sadržaja osjećati ugodno u izložbenim prostorijama što će

svakako pozitivno utjecati na to da postanu naša stalna publika u budućnosti.

„Devedesetih godina su se u hrvatskom obrazovnom sustavu dogodile neke značajne promjene: osim potpune promjene promatranja povijesti i analiziranja gradiva, novi pristup je išao u smjeru rasterećivanja opsega nastavnog gradiva i tada je „bezbolno“ smanjen broj sati likovne (glazbene, tehničke) kulture na 1 sat tjedno. Dvadeset godina kasnije, posljedice takve odluke su itekako vidljive: iako živimo u vremenu u kojem prevlast imaju vizualni mediji i komunikacija, jasno je da je razina svijesti o vizualnom na tragično niskim granama.”² „Hrvatska ima samo jedan sat likovne kulture tjedno u svojim školama, dok se satnica u većini zemalja EU kreće između 2 do 4 sata tjedno.”³

„Ritam” rada škole i muzeja je različit. Suprotno od muzeja školski sati strogo su raspoređeni, jasan je plan i program rada koji se dovodi u realizaciju te načela vrednovanja i ocjenjivanja postignuća učenika. Ipak, obje institucije imaju zadatak obrazovati te su čuvari i prenositelji kulturnog sjećanja što čini vrlo čvrst zajednički temelj za suradnju. ICOM Hrvatska u Priručniku o suradnji škola@

² <https://pogledaj.to/drugestvari/zasto-je-nuzno-povecati-broj-sati-likovnog-obrazovanja-u-skolama/> (25.3.2024.)

³ <https://pogledaj.to/drugestvari/zasto-je-nuzno-povecati-broj-sati-likovnog-obrazovanja-u-skolama/> (25.3.2023.)

¹ <https://www.mlu.hr/index.php/o-muzeju> (26.3.2024.)

muzej ističe dodatne vrijednosti suradnje između ovih odgojno – obrazovnih institucija koje svakako trebamo istaknuti. Dok će škole kroz ovakvu suradnju spoznati nove procese učenja, produbljivati i umrežavati znanja, jačati kompetencije i dobiti priliku za stvaranje kulturnog profila škole muzeji će privući novu publiku, dati nove sadržajne impulse (biti muzej koji uči) te se pozicionirati kao mjesto kulture i učenja u društvenom okruženju. MLU na ovaj način želi postati partner u komunikaciji osnova vizualnog jezika kroz interpretaciju reprezentativnih umjetnina prilagođujući ih nastavnim sadržajima kako bismo, između ostalog, premostili ograničeno i vrlo kratko vrijeme koje nastavnici likovne kulture imaju na raspolaganju. Stoga je najbolji način za organiziranje posjeta školskih grupa pravovremeno planiranje sa učiteljima i nastavnicima prije početka školske godine kako bi osmislili uz koje nastavne jedinice i u kojem periodu planirati posjet.

„Odgoj i obrazovanje u osnovnoj školi ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikulumu, nastavnog plana i programa i školskog kurikulumu. Nacionalni kurikulum utvrđuje vrijednosti, načela, općeobrazovne ciljeve i ciljeve poučavanja, koncepciju učenja i poučavanja, pristupe poučavanju, obrazovne ciljeve po obrazovnim područjima i predmetima definirane ishodima obrazovanja, odnosno kompetencijama te vrednovanje i ocjenjivanje. Sukladno članku 26. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj srednjoj školi, nacionalni kurikulum donosi ministar nadležan za obrazovanje. (Narodne novine br.: 87/2008, 86/2009, 92/2010, ispr. -105/2010, 90/2011, 16/2012, 86/2012 - pro-

čišćeni tekst i 94/2013, 152/2014). Izradom Strategije za izradu i razvoj nacionalnoga kurikulumu za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje te donošenjem Nacionalnoga okvirnoga kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011.), strukturirana prema odgojno-obrazovnim razinama i odgojno-obrazovnim ciklusima, stvoren je prostor za dublje zahvate u odgojno-obrazovnom sustavu. Na taj se dokument nastavlja Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (Narodne novine br.: 124/2014.). koja pruža holistički pristup obrazovanju, a usredotočena je na nekoliko glavnih ciljeva koji strategiju ujedno i prožimaju: kvalitetno, učinkovito i relevantno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima. Strategija uvažava prethodno donesene strateške i razvojne dokumente te predviđa omogućivanje fleksibilnosti i prilagodljivosti sustava obrazovanja, ali i njegovu podložnost stalnom preispitivanju i periodičnim revizijama. Strategija je usmjerena obrazovanju koje aktivno potiče cjelovit individualni razvoj svakog učenika, te promiče društvenu jednakost i demokratske vrijednosti i snažno pridonosi društvenome i gospodarskome razvoju.“⁴

„Svaki muzej je sam po sebi obrazovna institucija jer, prema Heinu 3, od trenutka kada je muzej preuzeo odgovornost izlaganja povijesnih predmeta, ujedno je preuzeo i njegovu obrazovnu ulogu. Istovremeno je postavljen kamen temeljac

4 <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hr/national-education-systems/croatia/poucavanje-i-ucenje-u-osnovnoj-skoli> (25.3.2024.)

muzejsko- pedagoškoj struci sa zadatkom pravilne i uspješne interpretacije i komunikacije spram različitih ciljanih skupina o vrijednosti baštine.“⁵

ŠTO MUZEJ I VODENICA IMAJU ZAJEDNIČKO?

Predstavila bih radionicu sa zanimljivim međupredmetnim povezivanjem, a koja se dogodila na izvanučioničkoj nastavi na vodenici. O njoj sam već izlagala na Međunarodnom znanstvenom i umjetničkom simpoziju o pedagogiji u umjetnosti – Inovativne metode poučavanja u umjetničkom području u organizaciji Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Akademije za umjetnost i kulturu 2020. godine, no rad nije objavljen a sam koncept radionice izazvao je veliko zanimanje među kolegama i otvorio puno novih suradnji.

Međunarodni Dan rijeke Drave tradicionalno organizira Javna ustanova agencija za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Osječko – baranjske županije a Muzej se uključuje kao partner. Radionica se postavila kao zanimljiv problemski zadatak. Kako sam u uvodu već istaknula, fundus muzeja je vrlo vrijedan i nemoguće je iznositi originalna umjetnička djela u prostore koji ne zadovoljavaju svim klimaktološko – sigurnosnim uvjetima, stoga smo odlučili predstaviti neke od naših aktivnosti po kojima smo poznati. Vodili smo se mišlju da predložena radionica mora povezati

5 https://hrmud.hr/sekcija_pedagoga/zbornik_8_2015/253_Skaric_Mila.pdf (26.3.2024.)

likovnost, naš rad, rijeku Dravu i biti u korelaciji s predmetom priroda i društvo kako bismo dodatno naglasili povezivanje muzejskih eksponata s mnogobrojnim nastavnim jedinicama.

Muzej likovnih umjetnosti osim povremenih izložbi organizira nekoliko tradicionalnih manifestacija. Jedna od njih, koja je poslužila kao inspiracija za ovu radionicu su Dani grafike. „U sklopu ove manifestacije organiziraju se radionice koje za glavni cilj imaju prezentirati i popularizirati grafičke tehnike, a 2018. godine organizirane su dvije izložbe suvremene japanske grafike ... „škole generalno nepoznate u Europi, a od velike važnosti i utjecaja na svjetskoj likovnoj sceni. Izložba se ostvaruje posredovanjem Veleposlanstva Japana u Republici Hrvatskoj te će označiti početak proslave 25. godišnjice uspostave diplomatskih odnosa Japana i Republike Hrvatske, manifestacije koja se obilježava tokom cijele godine.“⁶ „HAN17 je tokijska udruga grafičara s ograničenim brojem članova koji to mogu postati isključivo putem poziva ili natječaja. Svaki član bavi se jednom grafičkom tehnikom. Cilj udruženja je popularizacija i prezentacija suvremenih strujanja u umjetničkoj grafici i očuvanje tradicionalnih tehnika koje se prenose generacijama još od vremena Hokusaija i tradicionalne ukiyo-e škole, preko pokreta shin-hanga i sosaku-hanga do suvremenih metoda tiska. U tome se očituje specifičnost japanske grafičke škole – njegovanje tradicije duboko je ukorijenjeno u likovnoj umjetnosti, zapravo u japanskoj kul-

⁶ <http://www.mlu.hr/index.php/component/content/article?id=367> (21.10.2020.)

turi uopće. Ipak, u suvremenom likovnom jeziku japanske grafike osjetan je utjecaj zapadnjačke grafike. Taj utjecaj jest osjetan, ali nije sveobuhvatan budući da su svi umjetnici izrasli na duboko ukorijenjenim temeljima tradicionalne japanske grafike. Prvenstveno se Japanci razlikuju u bogatom koloritu i motivici te u principima i metodi izrade samih grafika, onim nevidljivim postupcima koji prethode konačnom umjetničkom djelu.“⁷

⁷ <http://www.mlu.hr/index.php/component/content/article?id=367> (21.10.2020.)

Korištenjem pigmenata na bazi vode u otiskivanju ove grafike suprotnost su od onog što poznajemo kao zapadnjačku grafiku, a upoznavanje s drugim kulturama i prezentacija svoje baštine, u konkretnom slučaju obilježavanja Međunarodnog dana rijeke Drave, bio je odličan odabir. Kod izvođenja grafika u Japanu postoje brojne obaveze, ukoliko ih tako možemo nazvati, jer oni sami to smatraju brigom za buduće generacije i čuvanju flore i faune. Matrice za grafike izrađuju se od trešnjina drveća po principu svaka boja jedna matri-

ca. Boja se ne nanosi klasično kao u zapadnjačkoj grafici utiskujući ju u podlogu ili pomoću valjka. Potreban je poseban senzibilitet kao bi se kistom ili četkom na matrici nanijela vibrantna lazura koja će se kroz proces otiskivanja u kojem se ne koristi grafička preša stapati u završni otisak i tvoriti grafički list. Povezujući njihovu kulturu brige o okolišu i generacijama koje će tek doći s umjetnošću djeci smo objašnjavali važnost brige za biljni i životinjski svijet rijeke koja je dio našeg života.

Grafika je najjednostavnije rečeno bilo koji otisak, od prvih otisaka ruke ili dječje igre otiskivanja predmeta oko sebe. Na tragu toga dolazimo do ideje za radionicu, popularno zvanu štukotisak, iako smo, ako ćemo biti iskreni otiskivali babuške. Stoga smo za ovu prigodu odabrali tradicionalnu japansku tehniku otiskivanja Gytaku, koju je moguće koristiti i u školama. Važno je odmah napomenuti da smo radili s ekološki prihvatljivim bojama, a sve ribice smo žive vratili u rijeku.

Dolaskom na Vodenicu učenici su se podijelili u dvije grupe. Jedna je razgledala vodenicu, istraživala za što nam ona služi, dok je druga grupa sud-

jelovala na radionici. Učenici koji su željeli mogli su upecati ribu koju bi tada „otisnuli“ u grafičkoj tehnici gyotaku. Na žalost, nije bilo uspješnih ribiča, ali za tu mogućnost smo se pripremili unaprijed, tako što smo, nabavili ribu. Kroz aktivnost pecanja djeca su osvijestila još jednu važnu ulogu rijeke, a to je prehrambena. U davna vremena, kada nije bilo mogućnosti bilježenja ribolovnih trofeja ljudi su se domislili te ulovljenu ribu premazali bojom, položili ju na tvrdi podlogu, preko nje stavili rižin papir te nježnim pritiskom ruke otisnuli, ili jednostavnije rečeno, poput žiga zabilježili dokaz svoga ulova. U nekim dijelovima Japana još uvijek se na tržnici mogu naći prodavači koji će vrlo rado otisnuti ribu iz ponude.

Za rad, odnosno razrjeđivanje boje koristili smo dravsku vodu, a nakon otiskivanja djeca su završavala radove oslikavajući okolinu u kojoj riječne ribe žive ili neku vizuru iz mašte gdje ih oni zamišljaju. Neki su se prvi puta susreli s dodirivanjem žive ribe, što je bio poseban doživljaj uz smijeh i poneki vrisak kada su ribe odbijale biti mirne želeći se vratiti u svoje prirodno stanište. Po završetku dijela

s otiskivanjem djeca su ribe vratila u rijeku, iako ih nismo ulovili, nego kupili u ribarnici. Budući da su ribe u tom trenutku bile šarene od boje kojom su premazane jedna djevojčica je rekla da će naše ribice sada napraviti modnu reviju u Dravi.

Na kraju smo izložili sve radove kako bismo ih analizirali. Razgovarali smo o važnosti rijeke za život ljudi, bogatstvu koje ona ima, grafici, otiscima, kompoziciji i maštovitim dodatcima koja su djeca slikala u samoj rijeci. Na primjer, jedan je učenik naslikao i sunce u vodi kako bi naglasio njegovu ulogu u razvoju biljnog i životinjskog svijeta. Rado vi su bili izuzetno kreativni, originalni i svi učenici su pokazali velik interes za likovno djelo, prirodnu i kulturnu baštinu kojom smo okruženi.

Potaknuti uspješnim radionicama s ciljem međupredmetnog povezivanja učitelji i nastavnici su kolegama prenosili pozitivna iskustva, te je danas ovakav tip osmišljavanja posjeta jedan od najčešćih. Ovakvim pristupom muzeji se povezuju sa zajednicom u kojoj djeluju te razvijamo senzibilitet prema potrebama iste u planiranju medijacije muzejskih sadržaja.

Lutka kot metoda dela pri pouku zgodovine / Puppet as a working method in history lessons

Urška Marguč,

Osnovna šola Pod goro Slovenske Konjice

urska.marguc@podgoro.si

Povzetek:

V referatu bodo predstavljeni pozitivni učinki pouka zgodovine v ustanovah kot so muzeji. Obisk dijakov Narodnega muzeja Slovenije in Lutkovnega muzeja je vodil v medpredmetno povezovanje pouka zgodovine in likovne umetnosti. Materialni viri so skupaj z dobro pripravljenim vodenjem po muzeju postali odlična podlaga za ustvarjalno delo pri pouku zgodovine. V opisanem primeru dobre prakse so tako dijaki pripravili dramska besedila na temo materialnih virov videnih v muzeju, pri čemer je bilo v ospredju samostojno pridobivanje zgodovinskega znanja, razvijanje ustvarjalnosti, s poudarkom na ozaveščanju nekaterih vrednot, iskanje ali oblikovanje pozitivnega sporočila gledalcem ter vživljanje dijakov v lutko, ki so jo izdelali pri pouku likovne umetnosti.

Abstract:

This paper will present the positive effects of history teaching in institutions such as museums. The student visit at the National Museum of Slovenia and the Puppet Museum led to cross-curricular integration of history and fine arts. The material resources, together with the well-prepared guided tours of the museum provided an excellent basis for creative work in history lessons. In the example of good practice described here the pupils prepared drama texts on the theme of material sources seen in the museum, the focus was on the independent acquisition of historical knowledge, developing creativity, with focusing on raising awareness of certain values as well as finding or creating a positive message for the audience through puppets the students made during art lessons.

UVOD

Lutke so me navduševale že v otroštvu, saj so mi omogočale razvijanje moje domišljije. Svojo ljubezen do lutk sem prenesla tudi na moje otroke in skupaj smo doma pripravili in si v gledališču ogledali veliko lutkovnih predstav. Pri svojem poklicnem delu kot učiteljica zgodovine pa sem igro z lutkami postavljala ob stran, saj nekako nisem našla načina, kako praktično združiti zgodovinsko znanje, pripravo scenarijev, izdelavo lutk in izvedbo lutkovne predstave. Veliko oviro pri tem sem videla predvsem v pomanjkanju časa za pripravo in izvedbo. Pred časom sem na izobraževanju Lutka v vzgoji in izobraževanju, kjer sem pridobila veliko novega znanja in praktičnih izkušenj, spoznala učiteljico, ki je imela podobno željo kot jaz, da v svoj pouk vnese lutko. In želja je vodila v projektno delo, ki je vodilo v uspešno pripravo in izvedbo lutkovnih predstav.

MEDPREDMETNO POVEZOVANJE

Medpredmetno povezovanje v šoli pomeni, da učenci pridobivajo predvidena znanja, spretnosti in sposobnosti pri posameznih šolskih predmetih na tak način, da se ta znanja, spretnosti in sposobnosti prenašajo od enega k drugemu šolskemu predmetu in se združujejo v logično in uporabno celoto (Gros Novak, 2005). V okviru tega sem se povezala z učiteljico likovne umetnosti v srednji šoli, kjer poučujem zgodovino. V začetku šolskega leta sva načrtovali ogled Narodnega muzeja, Naro-

dne galerije in Lutkovnega gledališča (Lutkovnega muzeja) v Ljubljani, zato se nama je porodila ideja, da z dijaki skozi celotno šolsko leto razvijava in nadgrajujeva znanje in izkušnje, ki so jih pridobili v teh kulturnih ustanovah. Ker sva obe navdušeni nad lutkami in lutkovnimi predstavami, so ideje o projektnem delu hitro stekle. Želeli sva, da so v vse faze projektnega dela vključeni vsi dijaki, da se pri delu počutijo dobro in sproščeno, zato sva postavili trdno strukturo in jasna navodila in naloge. S tem sva skozi celotno projektno nalogo dosegali, da je delo potekalo ustvarjalno, kvalitativno in brez zapletov.

POTEK MUZEJSKO – PEDAGOŠKE AKTIVNOSTI

Priprava dijakov na obisk muzeja in ogled razstave v muzeju

Priprava na obisk muzeja je eden ključnih elementov pri izvedbi. Pri tem je enako pomembna učiteljeva osebna priprava kot priprava dijakov. Z učiteljico likovnega pouka sva se odločili, da si bodo dijaki najprej ogledali razstavo Narodnega muzeja Slovenije in nato Lutkovni muzej. Pred samim obiskom muzejev, sva dijakom predstavili namen obiska in jim napovedali aktivnosti, ki bodo v okviru medpredmetnega povezovanja sledile po obisku muzejev. Namen tega je bil dijakom pripraviti in motivirati za pozorno poslušanje kustosa in opazovanje artefaktov v Narodnem muzeju in različnih lutk v Lutkovnem muzeju. Dijaki so bili zaradi tega zelo motivirani za pridobivanje informacij in so

aktivno sodelovali, opazovali in poslušali. V muzeju se je pokazalo, da so dijaki zainteresirani za spoznavanje različnih zgodovinskih artefaktov in obdobj. Hitro sem lahko predvidela, za proučevanje katerega zgodovinskega artefakta se bo odločil posamezni dijak. Ob koncu ogleda razstave v Narodnem muzeju so že skoraj vsi dijaki vedeli, o čem bo govorila njihova lutkovna predstava. Ogled Lutkovnega muzeja in pogovor s kustosom po njem, pa jim je že nekoliko vizualiziral njihovo lutko.

Slika 1: Dijaki v Narodnem muzeju opazujejo drevak.

Preučevanje zgodovinskih artefaktov in zgodovinskih okoliščin nastanka le-teh

Po ogledu razstave v Narodnem muzeju so dijaki pri pouku preučevali zgodovinski artefakt, ki

so si ga izbrali v muzeju. Skupina dijakov, v kateri je tudi dijak, ki je strasten zbiralec starin, je izrazila željo, da bi preučevali zgodovinske artefakte iz časa prve svetovne vojne. V lokalnem okolju smo si namreč ogledali tudi muzejsko zbirko vojaških predmetov avstro-ogrskega obdobja. Prav tako je skupina dijakov želela preučevati dogodke iz lokalne zgodovine, o katerih priča spominska tabla v Slovenskih Konjicah, ki obeležuje kmečki upor leta 1515. Ker pri pouku pogosto izhajam iz interesov dijakov, sem obema skupinama omogočila, da proučujeta artefakte, vire in dogodke iz lokalne zgodovine.

S pomočjo literature in spleta so iskali dejstva o življenju v času, ko je artefakt nastal. Učenje je temeljilo na aktivnem odkrivanju zgodovinskih dejstev. Dijaki so prihajali do določenih spoznanj na podlagi lastnega raziskovalnega dela, v katero so se poglobili in posledično so snov tudi zelo dobro razumeli. Med dijaki sta potekala sodelovanje in diskusija, zato so se hitro učili, snov so si zelo dobro zapomnili in bili zelo motivirani za delo. Tako je ena skupina preučevala paleolitsko piščal in življenje v starejši kameni dobi, druga skupina drevak in najstarejše leseno kolo z osjo in življenje v času koliščarjev, tretja skupina rimsko orožje in bitko pri Mrzli reki, četrta skupina viteški meč iz Ljublanice, ki ga je povezala z lokalno zgodovino kmečkih uporov, peta skupina pa številne osebne predmete in orožje iz časa prve svetovne vojne, ki jih je povezala s soško fronto.

Dijaki so na podlagi naloge zapisali osnovna spoznanja o predmetu in z njim povezanim zgo-

dovinskim dogajanjem. Nastali so naslednji zapisi, ki so bili podlaga za zapis sinopsisa.

1. skupina: Paleolitska piščal

- predmet: paleolitska piščal, kost jamskega medveda, najstarejše glasbilo
- čas nastanka: starejša kamena doba, stara 60.000 let
- dogodek iz nacionalne zgodovine: življenje v prazgodovinski skupnosti
- prostor: prazgodovinska jama Divje babe I., ob ognju
- udeležene osebe: prazgodovinski ljudje, medved
- opis življenja: lov, (nabiralništvo), začetki glasbe

2. skupina: Koliščarji

- predmet: deblak, najstarejše leseno kolo z osjo (les), Idol iz Ljubljanskega barja
- čas nastanka: mlajša kamena doba oz. bakrena doba
- dogodek iz nacionalne zgodovine: življenje koliščarjev
- prostor: kolišče
- udeležene osebe: koliščarji
- opis življenja: ribolov, plovba z drevakom, poljedelstvo (prevažanje na dvokolesnem vozu), kolarstvo, živinoreja, lončarstvo (Idol), metalurgija

3. skupina: Bitka pri Mrzli reki

- predmet: rimske puščične osti in ostalo orožje
- čas nastanka: stari vek, rimska doba, leto 394
- dogodek iz nacionalne zgodovine: bitka pri Mrzli reki, boj med pristaši krščanske in poganske vere
- prostor: ob reki Hubelj ali Vipavi, bojno polje

- udeležene osebe: cesar Teodozij I. Veliki, proticesar Evgenij, vojaški poveljnik Arbogast, rimski legionarji

- opis življenja: vojaško življenje (stroga disciplina, pogum, izurjenost v boju), boj za vero med pogani in kristjani

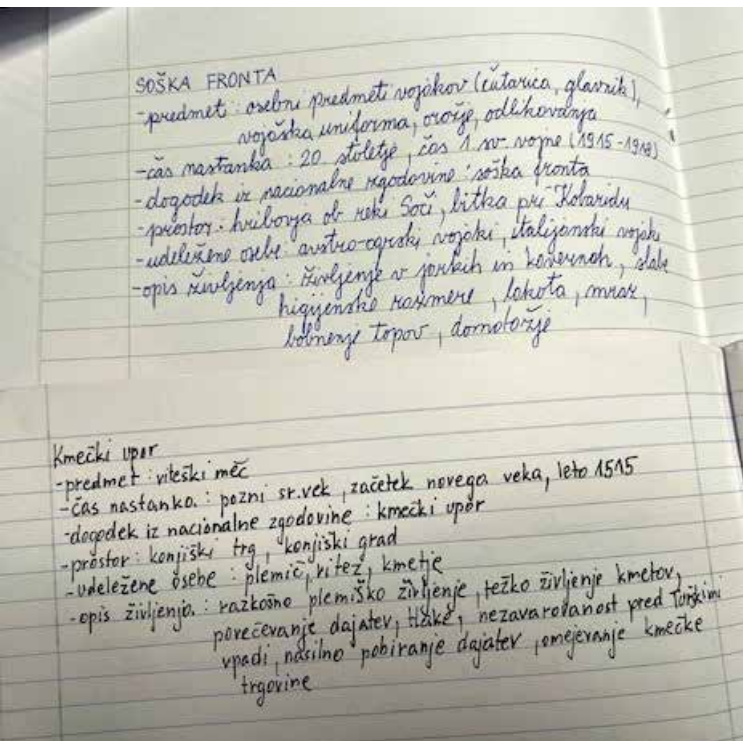
4. skupina: Kmečki upor

- predmet: viteški meč
- čas nastanka: pozni srednji vek, začetek novega veka, leto 1515
- dogodek iz nacionalne zgodovine: kmečki upor
- prostor: konjiški trg, konjiški grad
- udeležene osebe: plemič, vitez, kmetje
- opis življenja: razkošno plemiško življenje, težko življenje kmetov (povečevanje dajatev, tlake, nezavarovanost pred turškimi vpadi, nasilno pobiranje dajatev, omejevanje kmečke trgovine)

5. skupina: Soška fronta

- predmet: osebni predmeti vojakov (čutarica, glavnik), vojaška uniforma, orožje, odlikovanja
- čas nastanka: 20. stoletje, čas prve svetovne vojne od 1915 dalje
- dogodek iz nacionalne zgodovine: soška fronta
- prostor: hribovja ob reki Soči, bitka pri Kobaridu
- udeležene osebe: avstro-ogrski vojaki, italijanski vojaki
- opis življenja: življenje v jarkih in kavernah, slabe higienske razmere, lakota, mraz, bobnenje, domotožje

Po preučevanju virov in dogodkov so dijaki že oblikovali sinopsis, „kratko besedilo z opisom vse-

Slika 2: Zapis nastali z preučevanjem artefaktov in zgodovinskih okoliščin nastanka le-teh.

bine, glavnih oseb kot podlago za scenarij, uprizoritev.“ (Gledališki terminološki slovar, 2007). Ta zapis je predstavljal idejo od zapleta, vrha in razpleta zgodbe. Razdeljen je bil že na določene vloge. Po oblikovanju sinopsisa so dijaki lahko v skupinah začeli pisati scenarije za zgodovinske zgodbe.

Pisanje scenarija lutkovne predstave

Sama imam s pisanjem scenarijev in pripravo predstav nekaj izkušenj, vendar pa želim pouda-

riti, da sem se s tem ukvarjala neprofesionalno in večinoma z manjšim številom igralcev. Dijakom sem predstavila svoja znanja in izkušnje. Predstavila sem jim tudi vlogo režiserja, kot „ustvarjalca, ki umetniško in organizacijsko načrtuje, oblikuje, vodi uprizoritveni proces, usklajuje različna izrazila in jih povezuje v gledališki, radijski, filmski, televizijski produkciji.“ (Gledališki terminološki slovar, 2007). Vlogi režiserja sva prevzeli obe učiteljici, ves čas pa sva pri delu upoštevali tudi ideje dijakov.

Pri pisanju scenarije so bili pri dijakih močno aktivirani miselni procesi. Pokazala se je velika ustvarjalnost. Tekom pisanja scenarijev so se dijaki nadvse vživeli v zgodovinske dogodke in situacije ter so prevzemali identiteto sebi najljubših akterjev. Dolžino scenarijev smo omejili na 10 do 15 minut. V scenarij je bilo potrebno vključiti muzejski zgodovinski artefakt. Dijake sem usmerjala, da so sledili rdeči niti določene zgodovinske teme, saj jih je občasno zaneslo izven teme. Spodbujala sem jih, da v scenarij vnesejo tudi elemente humora. Po dogovoru naj bi bila predstava namenjena osnovnošolcem zadnjega triletja, zato so morali ves čas biti pozorni tudi na to, da besedilo ni bilo niti preveč niti premalo zahtevno. To je vodilo tudi k poglobljenemu razmišljanju o sporočilu, ki ga želijo dijaki povedati z njihovo zgodbo.

Izbira vrednote in zapis sporočila gledalcem

Velik poudarek pri pisanju scenarijev je bil namenjen sporočilni misli gledalcem lutkovne pred-

stave. Pri tem smo se dogovorili, da sporočilna misel izhaja iz vrednot, katerim pri pouku zgodovine ves čas namenjamo poseben poudarek. Dijaki so želeli gledalce spodbuditi h krepitvi medsebojnega razumevanja, spoštovanja, empatije, solidarnosti. Vsak scenarij je imel na koncu sporočilo za gledalce, ki je vsebovalo osnovno vrednoto, ki so ji dijaki sledili. Nastala so naslednja sporočila:

Sporočilo lutkovne predstave Paleolitska piščal je izhajalo iz glasbe kot vrednote in je citat Jožeta Removša „Glasba razveseljuje človeka in olepša njegove vesele trenutke, glasba mu pomaga preboleti najhujše žalosti, glasba ga opogumlja, glasba mu pomaga k zbranosti in ga tudi sama po sebi duhovno plemeniti.“

Sporočilo lutkovne predstave Bitka pri Mrzli reki je izhajalo iz vere kot vrednote in se glasi: Vera je vrednota, ker je vera eno izmed vodil, ki človeka usmerjajo, vodijo skozi življenje, mu kažejo pot... Ljudje so za vero živeli, za vero so se vojskovali; za vero so umirali, se žrtvovali.

Sporočilo lutkovne predstave Koliščarji je izhajalo iz znanja kot vrednote in je sledeče: Tile koliščarji so morali imeti veliko znanja. Verjamem, da so se učili iz narave. Morali so biti vztrajni in znova in znova poizkušati narediti stvari, ki so jim olajšale življenje in delo. V znanju je moč. Njihovo znanje in trdo delo sta vodila k uspehu, ki kot kolo poganja tudi naša življenja.

Sporočilo lutkovne predstave Kmečki upor je izhajalo iz človekovih pravic in svobode kot vre-

dnote ter so ga dijaki oblikovali sami: Nekoč nam vendar vzide dan, ko človek več ne bo tlačan. Ko vredno vsako bo življenje, prepovedano bo mučenje in trpljenje. Ko ne bodo veljale le plemiške rešnice in bodo spoštovale vsakega človeka pravice. Vsi, ki tukaj ste z menoj, naj to ne bo poslednji boj. Prelita danes bo moja kri, a kmečki boj naj dlje živi. Dragi bratje, sinovi ... naj moja kri ne bode voda... in nekoč naj vznikne nam svoboda.

Sporočilo lutkovne predstave Soška fronta pa je delno izhajalo iz citata Lidijskega kralja Kroiso-sa in iz razmišljanja dijakov: Že nekoč so rekli, da nihče ni tako nespameten, da bi mu bila vojna ljubša kakor mir: kajti v miru pokopavajo otroci starše, v vojni pa starši otroke.“ Le kdaj bo za vse nas napočil mir?

Kljub moji želji, da bi dijaki gledalce nagovorili predvsem z animacijo lutke, so se dijaki v glavnem odločili za besedno izražanje sporočilne misli. Razumeti je namreč treba, da so imeli prvič priložnost takšnega projektnega dela, ki je v njihovo delo vneslo veliko novosti, katere so bolj ali manj upoštevali pri svojem delu.

Analiza likov, preučevanje oblačil in določitev scene

Tekom pisanja scenarijev so dijaki razmišljali tudi o sceni, kostumih, glasbi in rekvizitih, ki bodo potrebni za uprizoritev. Glede na temo so izbrali vloge, ki bodo nastopale v predstavi. Določili so glavne in stranske vloge ter njihove medsebojne

odnose. Nato so natančno analizirali vsako vlogo oz. lik. Vsakemu liku so določili karakter, odnos do ostalih likov, fizične in verbalne reakcije ter s pomočjo literature preučili oblačila likov. To znanje so nato uporabili pri izdelavi lutke pri pouku likovne umetnosti. Dijaki so izbrali tudi gledališki prostor, sceno in rekvizite, ki so jih prav tako oblikovali pri pouku likovne umetnosti.

Priprava na lutkovno predstavo in izvedba pred gledalci

Po izdelavi lutk in scene smo pri pouku zgodovine začeli z vajo za lutkovno predstavo. Dijaki so si dokončno razdelili vloge, čeprav se je že tekom pisanja scenarija pokazalo, kdo bo imel kakšno vlogo. Dodeljevanje vlog je potekalo tudi na podlagi karakterja, moči glasu in tempa glasu dijakov. Najprej so v skupinah opravili bralno vajo. Po bralni vaji smo se odkrito pogovorili o tem, kaj je dobro in kje so potrebne še izboljšave. Sledila je aranžirana vaja, kjer so se igralci seznanili s prihodi in odhodi na sceno ter z gibanjem po sceni. Dijakom je bil ta

del izredno težaven, saj so morali biti pozorni na zelo veliko istočasnih elementov in sicer na vidljivost lutke, vodenje lutke, gibanje lutke, svoj govor in značaj lutke. Nato so utrjevali posamezne dele predstave in sproti odpravljali pomanjkljivosti in napake. Spodbujala sem jih tudi k temu, da besedilo vadijo doma ter se ga naučijo na pamet.

Po nekajurni vaji, ko so predstavo lahko zaigrali že skoraj v celoti, je sledila tehnična vaja, kjer so uskladili tudi glasbo, razsvetljavo ter druge tehnične zadeve.

Slika 3: Dijaki vadijo animacijo lutke.

V okviru projektnega tedna smo izvedli še nekaj vaj in nato generalko, kjer je bilo prisotnih tudi nekaj zunanjih opazovalcev - gledalcev, ki so na

Slika 4: Predstava.

koncu odkrito izrazili svoje mišljenje o predstavah. S pomočjo njihovih komentarjev so dijaki odpravili še zadnje pomanjkljivosti. Ob zaključku projektnega tedna je vsaka skupina dijakov odigrala lutkovno predstavo pred širšo množico dijakov drugih razredov. Občinstvo je predstave sprejelo z navdušenjem in dijaki so bili za trud nagrajeni z bučnimi aplavzi. Zaradi odlične sprejetosti predstav smo se odločili, da jih uprizorijo tudi dijakom in učiteljem, ki so v tem šolskem letu uspešno opravili Bralno značko in osnovnošolcem šestega razreda.

UGOTOVITVE IN SKLEPI

Z uporabo lutke v vzgojno-izobraževalnem procesu smo ustvarili pogoje za kreativno izražanje dijakov,

jih spodbujali k samostojnosti, vplivali na razvoj njihovega besednega izražanja, vplivali na njihov čustveni in socialni razvoj, stimulirali smo njihovo domišljijo, razvijali njihove moralne in duhovne vrednote, krepili smo njihovo samozavest in pozitivno samopodobo. Dosegli smo vse zastavljene cilje: spoznavanje slovenske zgodovine, razvijanje verbalnega izražanja, utrjevanje socialnih vezi med dijaki, vzpodbujanje dela v skupinah in pripravo lutkovne predstave. Dijaki so se soočili s premagovanjem strahu pred nastopanjem in so na koncu doživljali zadovoljstvo nad lastno ustvarjalnostjo.

Opisano projektno delo je učiteljicama ponudilo alternativne možnosti poučevanja, dijake pa vzpodbudilo k temu, da so na učiteljici gledali z drugačnega zornega kota. Kljub povsem novemu načinu dela pri pouku zgodovine, je bilo ves čas mogoče zaznavati sproščeno in veselo vzdušje v učilnici, kar priča o tem, da se lahko veliko naučimo skozi zabavo.

Literatura in viri:

Gros Novak, A. (2005). Medpredmetno povezovanje pri pouku zgodovine. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino. Ljubljana.

Gledališki terminološki slovar. Ljubljana. Založba ZRC, 2007.

Lutka v srednji šoli: Artefakti Narodnega muzeja v lutkovni predstavi / Puppet in middle school: Artifacts of the National Museum in a puppet show

Doroteja Rušnik Stramšak,

Šolski center Slovenske Konjice-Zreče

doroteja.rusnik@guest.arnes.si

Povzetek:

Dijaki so skozi medpredmetno povezovanje likovne umetnosti in zgodovine izdelovali lutke, ki so jih skozi temo zgodovina človeka ponazorili in interpretirali v lutkovni predstavi. Vključiti so morali zgodovinske artefakte slovenskega naroda, ki so si jih ogledali v Narodnem muzeju Slovenija. Obiskali so Lutkovno gledališče Ljubljana (Lutkovni muzej), kjer so spoznali različne vrste lutk. Osredotočili so se na javajke (lutke na palici), ki so jih izdelovali pri pouku. Spoznali so prostor in pomembnost le-tega. To jim je pomagalo osmisлити sceno in izpostaviti najpomembnejše elemente, ki so jih kasneje odigrali. Igra je bila predstavljena sošolcem in učiteljem ob zaključku Bralne značke.

Abstract:

Through the interdisciplinary integration of fine art and history, the students made puppets, which were illustrated and interpreted in a puppet show through the theme of the history of man. They had to include historical artifacts of the Slovenian nation, which were viewed in the National Museum of Slovenia. They visited the Ljubljana Puppet Theater, where they learned about different types of puppets. They focused on the puppets (stick puppets) that they made in class. They realized the space and its importance. This helped them to make sense of the scene and highlight the most important elements that they later acted out. The game was presented to classmates and teachers at the completion of the Reading Badge.

UVOD

Sodobna šola že zdavnaj ne ponuja klasičnega pouka, ampak sledi novim pristopom podajanja in pridobivanja znanja. Projektno delo, medpredmetno povezovanje, tehniški dnevi ter druge dejavnosti postavljajo dijake v vlogo samostojnih, aktivnih udeležencev. Še pomembneje je, da se posamezne vsebine učne snovi med predmeti prekrivajo ter dopolnjujejo. Tako je smiselno, da se posamezni elementi povežejo in osmislijo tudi za dijake. Vsebina ni samo ozko šolska, ampak se povezuje z družbo ter njenimi problemi.

Že ob načrtovanju tega šolskega leta smo se dogovorili, da se bosta medpredmetno povezovali likovna umetnost in zgodovina, saj se učni cilji in vsebine povezujejo, podane teme pa se lahko osvetlijo z različnih vidikov. Skupno izhodišče je bila lutka, ki je oba področja povezala.

Izkustveno učenje je pomembno, saj si zapomnimo samo 20% slišane in 30 % videne. Kar 90% si zapomnimo, če naučeno snov uporabimo v praksi. Snov, ki so jo dijaki pri pouku spoznali, so jo z ogledom Narodnega muzeja podkrepili. Obiskali so tudi Lutkovno gledališče Ljubljana, kjer so spoznali različne vrste lutk - vseh pet skupin. Posebej so izpostavili lutke javajke – to so lutke na palici, ki smo si jih zastavili kot končen izdelek, s katerim so lahko igro odigrali. Spoznavali so različne prostore igranja igre in pomembnost le-tega. To jim je pomagalo osmisлити sceno, zastaviti scenarij in izpostaviti najpomembnejše elemente, ki so jih kasneje odigrali v lutkovni predstavi.

Sledili smo dvema ključnima ciljema, ki sta opredeljena kot pomembna cilja v učnih načrtih. Razvoj pozitivnega odnosa do umetnostne in kulturne dediščine ter iskanje povezav med umetnostjo in poklicnim področjem.

NARODNI MUZEJ, NARODNA GALERIJA IN LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA (Lutkovni muzej)

Z obiski galerij in muzejev ponudimo dijakom drugačen vidik razmišljanja. Predmeti in umetnine, ki jih sicer vidijo samo kot sličice v učbeniku ali na projekciji, dobijo obliko in vsak artefakt dobi svojo zgodbo.

Prostor Narodnega muzeja, v katerega vstopijo jih nagovori s svojo veličino. Personifikacije naših veljakov s fresk jim ponudijo vstop v zgodovino slovenskega prostora in s tem obujanje kulturne dediščine. Sprejmejo jih prijazni kustosi, ki jih nagovorijo v njim domačem jeziku. Posamezne artefakte so skozi različna zgodovinska obdobja lahko doživeli z različnimi čutili. Poleg tega, da so si jih lahko ogledali, so jih tudi poslušali (paleolitska piščal), dotikali (srednjeveški meč) ali so jih vonjali (rimski jedi). Enega dijaka so oblekli v Emonca v njegovo tipično oblačilo togo. Tako že v muzeju poskrbijo, da se dijaki vživijo v različna zgodovinska obdobja. Spoznajo različne artefakte, ki so bili nadeni v Sloveniji. S tem, ko dijaki spoznajo avtentično okolje, lažje in bolje osvojijo snov, bolj jim je blizu, prej snov ozavestijo. V njih se tudi budi slovenska narodna zavest. Zavest, da se do-

godki niso dogajali nekje daleč od njih, temveč na slovenskem ozemlju.

V Narodni galeriji so spoznali umetnine in znane slovenske umetnike. Opazovali so upodobitve različnih žanrov umetnosti skozi zgodovino. Različna tematika, različna likovna področja ter zgodbe so jim ponudile ogromno možnosti razmišljanja upodobitve lika lutke.

Ob obisku Lutkovnega gledališča Ljubljana nas je na prav poseben način pozdravila stavba. Sama stavba je služila nekaj časa gasilcem in ker smo jo obiskali ravno ob polni uri, sta se na stolpu prikazala Martin Krpan in njegova kobilica in naznanila polno uro. Še bolj doživeto je bilo, da nas je kustos popeljal na vrh stolpa in pokazal, kje se nahajata Martin Krpan in njegova kobilica. Predstavil je, kako in čemu je stavba služila v preteklosti. Kako sta trgovina in gasilski dom odigrali pomembno vlogo, ki jo je stavba iz preteklosti ohranila v sedanjost. Tako na primer visoki stropi omogočajo vnos in postavitve večjih scen, dvizno dvigalo omogoča dvig težjih predmetov v višja nadstropja. Tunel pod gradom, ki je v preteklosti služil kot naravni hladilnik za trgovino, sedaj omogoča prav posebno doživetje za določene igre (scene, ki se dogajajo v tunelih, vojaške tematike,...). Odmevi v različnih prostorih in stalna hladna temperatura omogočajo še ostalim čutilom, da z njimi doživijo občutke, skozi katere se lahko približajo vsebini. Pokazali so nam kar pet različnih prizorišč, skozi nekatera so nas popeljali. V nekaterih smo posedeli, da smo spoznali njihov namen in značilnosti. V nekaterih

prostorih je že bila postavljena scena za lutkovno predstavo. Le ta igra ključno vlogo pri ustvarjanju vzdušja in s tem omogoči zgodbi ter likom, da zaživijo. Predstavili so nam, da moramo upoštevati različne dejavnike kot so:

Ozadje in okolje določata zgodbo, kjer se bo dogajalo. Lahko so statična ali so premična, kar je odvisno od potreb predstave. Biti mora prilagodljiva, da lahko omogoča različne prizore in situacije.

Podlaga določa, po čem se bo lutka gibala. Lahko je iz trave ali peska, lahko pa je kot morje in mora biti iz ustreznih materialov.

Rekviziti so predmeti, ki jih liki uporabljajo med predstavo. Postavljeni morajo biti tako, da so dostopni lutkarjem ter ne smejo ovirati gibanja lutk ali prekrivati pogleda občinstvu.

Osvetlitev igra ključno vlogo pri ustvarjanju razpoloženja in poudarjanju določenih elementov na sceni. Lahko se ustvari dramatični učinek ali pa se poudari določeni del scene.

Velikost in razporeditev je prav tako pomembna. Scena mora biti dovolj velika, da omogoča gibanje lutk, hkrati pa morajo biti vsi elementi postavljeni tako, da med predstavo ne pride do zmedenosti.

Tehnični vidiki. Upoštevati je potrebno, da se lahko po potrebi spremeni ozadje ali pa da se dodajajo posebni učinki kot so dim ali megla.

Dijaki so spoznali, kako zelo je pomemben prostor in da velikost prostora omeji posamezne lutke.

Prav tako so ugotovili, da od scene zavisi, kako predstava zaživi in navduši občinstvo ter ustvari nepozabno izkušnjo za gledalce.

Nato so nam predstavili in pokazali, katere vrste lutk obstajajo v različnih kulturah in gledališčih po vsem svetu. Izpostavili so ročne lutke (najbolj znane so maped lutke in mimične), marionete, namizne ali nošene lutke, lutke na palici – javajke, bunraku lutke (japonske lutke, kjer več oseb upravlja eno lutko), kamishibai lutke (japonske lutke ob slikah), senčne lutke ter telesne lutke (lutkarji nosijo na telesu). Vse lutke so dobili v roke, da so z njimi malo poskušali zaigrati in jih upravljati. Dijaki so se naučili, da ima vsaka lutka svoje značilnosti in se uporablja za ustvarjanje različnih učinkov in izkušenj za občinstvo. Ugotovili so, da ni tako lahko upravljati z njimi.

S kustosi smo je vnaprej dogovorili, da bomo v šoli izdelovali lutke javajke, zato so nam le-te podrobneje predstavili.

Lutka na palici – javajka, je na nek način podaljšek ročne lutke. Vodimo jo nad paravanom, vendar jo držimo za palico. Prvotne lutke prihajajo iz Indije, znane so kot „Vajang Golek“ in „Vajang Kulit“. S hinduizmom so se razširile na ostale dežele. Lutke na palici z Jave so izrezljane iz lesa in poslikane. Glave so pritrjene na palico, prav tako telo, da jih lahko lutkar suče. Roki sta členjeni, pripeti na ramena, lutkar pa jih vodi s tankima palicama, ki sta privezani na njegovi roki. Oblečene so v dolga krila, ki pokriva animatorja in hkrati predstavlja spodnji

del telesa lutke. Lutka se premika po prostoru, s premikanjem roke dajemo ritem premikanja. S tem razvije različne gibe in izraze, kar omogoča živahno in dinamično predstavo. Ne more se priklanjati in kimati. Njeno izrazno sredstvo so glava in roki. V Evropi so se uveljavile šele z začetkom 20. stoletja. Avstrijec Richard Teschner se je na Nizozemskem srečal z lutkami iz Jave. Kasneje je razvil svoj stil, kjer je združeval različne tehnologije. Znanje je obdržal le zase. V Rusiji je Nina Efimova postavila temelje ruskemu lutkarstvu, drugje so prevladoval marionete (Vogelnik, 2020).

Menim, da so se z ogledom Narodnega muzeja, Narodne galerije in Lutkovnega muzeja dijaki lažje poistovetili s kasnejšim delom. Tako z izdelavo lutke, scene in scenarija.

Slika 1: Dijaki v lutkovnem gledališču

SCENARIJ

Pri zgodovini so dijaki pripravili scenarije, ki so se nanašali na različna zgodovinska obdobja. Vsak dijak je lahko izbral svojo skupino in temo. Ob pomoči profesorice so se med sabo uskladili, da se področja niso ponavljala. Upoštevati so morali, da so v svoj scenarij vpeljali sporočilno misel in artefakte iz Narodnega muzeja.

IZDELAVA LUTK IN SCENE V ŠOLI

Za lažjo prestavo in motivacijo so si pogledali kratko lutkovno predstavo, kjer so nastopale lutke javajke.

Vnaprej je bilo potrebno načrtovati in pripraviti potreben material. Upoštevati je bilo potrebno, da je v razredu 29 dijakov, kar je pomenilo ustrezno količino materiala. Za lutko so potrebovali naslednji material:

- olfa nože, ostre škarje, vroče lepilo, lepilo Nestik
- 1m dolge in 1cm široke palice
- debelejša 15 cm pena (za glavo, telo, stopala)
- tanjša pena 1cm debeline za roke in noge
- tulec za na palico, ki smo ga vstavili v penasto glavo
- različne vrste blaga (odvisno od vloge, ki so jo igrali)

- dodatki (oči, gumbi, trakovi, zaponke, posodice za čelade ...)
- volna ali kožuh za lase

Izdelava javajk:

Vsi dijaki so v osnovi izdelovali enako lutko, ki se je razlikovala v oblačilih in dodatkih. Dijaki so najprej dobili peno v velikosti 15 x 15 x 10 cm, ki so jo morali oblikovati v glavo. Posebej smo izpostavili obliko glave. Pogovarjali smo se o proporcijah glave, kje so oči, nos, ušesa, usta ter obrvi, kje so vbokline in izbokline. Zamisliti so si morali svoj lik, glede na čustva, ki jih je predstavljala lutka, kar je vplivalo na položaj obrvi (jezen lik, vesel, nevtralen). Proučevali so različne oblike obrazov. Zanimivo je, da so lahko izbirali med moško ali žensko postavo, vendar so prav vsi upodobili lutke v enakem spolu, kot so sami. Tako je nastalo osemindvajset moških in en ženski lik. Ugotovila sem, da jim je prostorsko zaznavanje predstavljalo kar težko nalogo. Nekateri dijaki so dobro upodobili obraz in tudi zajeli karakteristike lutke. Drugi so izhajali iz oblike jajčaste glave in so naknadno lepili izbočene dele obraza, nekateri pa so naredili obraz po svoji lastni zamisli. V vrtnem delu glave so dijaki naredili zarezo in vstavili tulec, ki je bil s spodnje strani razširjen in so ga približno 2 cm pustili zunaj.

To je predstavljalo lutkin vrat. Nato so že lahko vstavili palico in nanjo namestili ramenski del iz pene. Pripravili so si dlani iz kartona, v katero

so vstavili žico in jo na koncu zaščitili s peno. Nadlaht in podlaht roke je bila izdelana iz tanjše pene. Povezoval ju je košček usnja, kar je predstavljalo gibljive sklepe. Celotno roko so vstavili s koščkom usnja v ramenski del. S tem je postal ta del gibljiv. Podrobnosti rok nismo izdelovali, saj so lutke imele v večini z oblačili skrite roke. Barvanje obrazov, telesa ter barvanje scene so izvedli istočasno, saj so se morali izdelki ustrezno posušiti. Od tukaj dalje so se njihove lutke razlikovale glede na karakter in lik, ki so ga predstavljale. Predvsem so se razlikovale po oblačilih oz. različnih vrst blaga ter konstrukciji telesa (nekateri lutke so dobile še telo in noge, druge pa ne). Izdelala sem jim preprost kroj iz dveh pravokotnikov (za telo in za roke), kar je predstavljalo osnovo oblačil za vse lutke. Sami so si položili kroj na blago in ga izrezali. Nekateri dijaki so posamezne dele sestavljali kar z lepilom (pračlovek je imel kožuh), drugi so jih šivali s šivalnim strojem.

Vsi dijaki, ki so šivali, so prvič šivali z gospodinjskim šivalnim strojem. Nihče ni odklonil. Šivali so samo ravne šive. Izbirala sem blago, ki se lahko šiva in se ne razteguje med šivanjem. Najprej so sestavili ramenski šiv telesa. Na sredini so pustili luknjo za vrat. Prišli so rokav in na koncu stranski šiv oblačila. Hlače so sestavili samo iz dveh stranskih ravnih šivov in dveh sredinskih. Na sredini hlačnice so pustili odprtino za palico. Pazili so, da je blago čim bolj krojeno tako, da nima nitk, ki bi visele iz tkanine. Pri vrtnem izrezu so na oblačilu naredili globljo zarezo, da so lahko lutko oblekli. Nato so gor prišli ali prilepili dodatke, ki so si jih

Slika 3: Šivanje oblačil za lutko

Slika 2: Osnova za izdelavo lutke

Slika 4: Skupina lutk za predstavo Bitka pri Mrzli reki

Slika 5: Lutka za predstavo Paleolitska piščal

zamislili oz. so jih videli iz slikovnega gradiva zgodovinskih virov. Čisto na koncu so dodali oči, da so lutke spregledale.

Slika 6: Izdelava scene za lutkovno predstavo

Scena:

Ker so dijaki bili dobro pripravljeni, kaj naj bi scena zajemala (glede na scenarije), so se po skupinah intenzivno lotili svoje postavitve. Izdelali so si skice in nato načrte na karton. Vsaka skupina je pripravila elemente, ki jih je vključeval njihov scenarij. Za izdelavo so potrebovali različne debeline kartonov ter akrilne barve, s katerim so si osmislili prostor in ga tudi ustrezno pobarvali.

LUTKOVNA PREDSTAVA

Lutkovna predstava je kompleksno umetniško delo, pri katerem je potrebno upoštevati več dejavnikov, da bi bila predstava uspešna in privlačna za občinstvo. Posebej moramo biti pozorni na zgodbo, oblikovanje lutk, dobro obvladovanje in manipulacija z lutko, scena, glasba in zvok, origi-

nalnost in tehnično izvedbo (osvetlitev). Z dijaki smo vadili, kako se lutka giblje po prostoru, kako se prikaže na paravanu, kako lutka govori in kje mora lutka biti v danem trenutku. In nenazadnje so se dijaki morali na pamet naučiti svoj del besedila, povezanega z zgodovinskimi dejstvi in artefakti, ki so jih spoznali v muzejih.

Na Srednji poklicni in strokovni šoli v Zrečah vsako leto izvedemo projektne dneve. Letos smo te ure namenili vajam v lutkovni predstavi. Ob zaključku projektnega tedna vsaka skupina predstavi, kaj so novega spoznali. To je bila priložnost, da lutkovno predstavo pokažemo širši javnosti – dijakom drugih razredov. Samo z upoštevanjem ključnih elementov so dijaki lahko dosegli uspeh, svoje zadovoljstvo ter zadovoljstvo občinstva. Predstava je bila odlično sprejeta, zato smo jo ponudili tudi dijakom in učiteljem, ki so v letošnjem letu uspešno opravili Bralno značko. Predvsem pa smo že v

začetku leta načrtovali predstavo za osnovnošolce šestega razreda.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Medpredmetno povezovanje nudi razgibano in raznoliko delo. Dijaki so bili izredno ustvarjalni in

domiselni, hkrati pa so se tudi zabavali. Z medpredmetnim sodelovanjem celostno spoznavamo snov, izboljšujemo sposobnost kritičnega mišljenja ter razvijamo razumevanje odnosov med perspektivami, ki izhajajo z različnih predmetnih področij, hkrati pa pridobivamo možnost uporabe novega znanja pri vsaki disciplini, kar krepi samozavest dijakov.

Takšno delo je nekoliko drugačno, zato so bili

dijaki izjemno motivirani. Nastali so izvirni izdelki – lutke, ki so jih odlično vključili v predstavo. Pri tem smo dijakom omogočili bolj celovito razumevanje snovi, spodbujali smo njihovo kritično mišljenje, razvijali njihove komunikacijske veščine in ne nazadnje tudi ročne spretnosti ter gibanje in koordinacijo v prostoru. Pripravljali so se za realno življenje in to je bil naš končen cilj.

Viri in literatura:

Vogelnik, E., (2020). Od lutke do lutke: priročnik o izvoru, pedagoški rabi in ustvarjanju lutk. Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za kulturno dejavnost.

Spoznavanje prvih civilizacij preko projektne del / Exploring the first civilizations through project work

Jožica Apšner,

Osnovna šola Mihe Pintarja Toleda

jozica.apsner@mpt-velenje.si

Povzetek:

Projektno učno delo je metoda poučevanja, pri kateri je učenec osrednji izvajalec dejavnosti od začetka do konca. V prispevku je predstavljena izvedba projektne delo pri zgodovini z učenci sedmega razreda pri učnem sklopu Prve civilizacije. Učenci so v dvojicah raziskali različne značilnosti prvih civilizacij, pripravili krajšo seminarsko nalogo, predstavitev in skupni časopis Prve civilizacije. V sklopu projektne delo smo obiskali tudi Muzej Velenje in si ogledali razstavo V zlati senci faraonov. Učenci so s projektne delo pridobivali številne izkušnje, kot so samostojnost, ustvarjalnost, kritično mišljenje, uporaba IKT-tehnologije in še več.

Abstract:

Project-based learning is a teaching method where the student is the central executor of activities from start to finish. This article presents the implementation of project work in teaching history to seventh-grade students, focusing on the topic of the First Civilizations. In pairs, students explored various characteristics of the first civilizations, prepared short seminar papers, presentations, and a joint newspaper on the First Civilizations. As part of the project work, we also visited the Velenje Museum and viewed the exhibition „In the Golden Shadow of the Pharaohs.“ Through project work, students gained numerous experiences such as independence, creativity, critical thinking, the use of ICT technology, and more.

UVOD

Danes se pri pouku vedno večji poudarek namenja sodobnim pedagoškim praksam pouka in različnim pristopom k samemu poučevanju. Sodobne didaktične strategije učencem omogočajo aktivnejšo vlogo pri pouku in s tem uspešnejše učenje ter trajnejše in bolj uporabno znanje. Namen šole ni več zgolj kopičenje faktografskega znanja, ampak razvijanje aktivnega učenja, samostojnosti, kritičnega razmišljanja ter ustvarjalnosti pri delu učencev. Da bi učenci pridobili tovrstna znanja, moramo učitelji s pomočjo raznolikih didaktičnih strategij ter metod skrbno načrtovati in izvajati dejavnosti pri pouku.

V prispevku je predstavljena izvedba projektne dela pri zgodovini z učenci sedmega razreda pri učnem sklopu Prve civilizacije.

PROJEKTNO DELO PRI POUKU

Pomembno je, da naloga šole in učiteljev ni več le posredovanje znanja, temveč tudi vzgajanje za življenje, oblikovanje ustreznih življenjskih navad, vrednot, razvijanje pozitivne samopodobe, samostojnega razmišljanja ter spodbujanje ustreznih medsebojnih odnosov. Na tak način učencem veliko lažje približamo učno snov, znanje pa postaja vse bolj življenjsko in praktično.

Pri projektne delu učitelj učence postopno vodi skozi učni proces. Pri tem je pomembno ureničevanje vzgojno-izobraževalnih ciljev in nalog,

ki jih je učitelj postavil v sodelovanju z učenci na začetku izvajanja projekta.

Med potekom projektne dela učitelj učenec spodbuja, usmerja in jim pomaga pri izvajanju nalog. Učenci pa se samostojno učijo ob posredni učiteljevi pomoči, lahko opazujejo pojav, zbirajo podatke, raziskujejo, rešujejo problem ali izvajajo praktično aktivnost. Učenci tako prihajajo preko lastne aktivnosti do neposrednih spoznanj, ugotovitev in znanj (Bezjak, 2003).

Projektne delo temelji na naslednjih načelih:

- ciljna usmerjenost,
- tematsko problemski pristop pri postavitvi projekta,
- življenjskost projektne tem,
- načrtnost dela,
- odprtost in fleksibilnost projekta,
- spoštovanje razvojnih in individualnih razlik med udeleženci,
- spodbujevalni stil dela,
- težišče na aktivnosti udeležencev,
- sinergija,
- težišče na učnem procesu,
- celovit razvoj osebnosti (Novak, 2009).

Uspešno projektne delo je potrebno tudi dobro načrtovati. Samo načrtovanje izvedejo vsi udele-

ženci, pomembno pa je tudi, da imamo med načrtovanjem jasne odgovore na sledeča vprašanja:

KDO bo posamezne naloge izvajal;

KATERI SODELAVCI bodo pri posameznih nalogah sodelovali;

KDAJ se bo posamezna naloga izvajala in koliko časa bo trajala;

KJE se bo izvajala posamezna naloga;

KAKO bodo posamezne naloge izvajane (postopki, metode in tehnike);

S ČIM bodo dejavnosti izvajane, pripomočki in sredstva (Tominc, 2010, str. 13).

Najpogostejše napake pri načrtovanju projektne dela so:

- večji del načrta postavi vodja projekta sam;
- ne sodelujejo vsi izvajalci projekta;
- v načrtu so dodani novi cilji oz. dejavnosti, ki jih v idejni skici ni. Na tak način se
- projekt širi in vsebinsko presega prvotno zamisel izvedbe;
- načrt ni pregleden;
- v načrtu niso zajete vse sestavine, ki določajo in usmerjajo potek nadaljnega dela (Tominc, 2010).

Pomembno je, da se projekt konča z vidnim izdelkom. Ob zaključku projektne dela je po-

membno, da se izvede tudi evalvacija, ovrednotenje rezultatov in celotnega dela projekta. Priporočljivo je, da vrednotenje izvedejo vsi udeleženci projekta, ki skupaj z učiteljem analizirajo posamezno fazo projekta, njihov potek, izkušnje ali probleme.

PROJEKTNO DELO PRVE CIVILIZACIJE

Projektno delo z naslovom Prve civilizacije sem izvedla v dveh oddelkih sedmega razreda naše šole. Na začetku je potrebno dobro načrtovanje projektnega dela, zato sem najprej preučila učni načrt za zgodovino v 7. razredu.

Posodobljen učni načrt za zgodovino v 7. razredu je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje sprejel leta 2011. Zasnovan je tematsko in zajema ključne zgodovinske pojave ter procese, ki pomenijo pogoj za razumevanje kulturnega in civilizacijskega razvoja človeštva.

Učni načrt predpisuje obvezne in izbirne tematske sklope. Učitelj se lahko tako samostojno odloči, kateri izbirni tematski sklop bo obravnaval.

Tema prve civilizacije je v učnem načrtu obravnavana v treh sklopih, prvi je Stari Egipt in civilizacije rodovitnega polmeseca, ki je obvezna tema v učnem načrtu. Druga dva sta izbirni temi, sklop Stara Indija, Kitajska, Amerika in sklop kulturna dediščina starih civilizacij Egipta, Mezopotamije in Bližnjega vzhoda.

V sklopu projektnega dela Prve civilizacije sem sledila sledečim ciljem iz učnega načrta.

Obvezna tema: Stari Egipt in civilizacije rodovitnega polmeseca, cilji:

- učenci razložijo pogoje za nastanek prvih civilizacij;
- opišejo značilnosti družbene ureditve prvih držav;
- na primeru prvih držav rodovitnega polmeseca opišejo najpomembnejše arhitekturne dosežke in glavne dosežke znanosti;
- na primeru prvih civilizacij rodovitnega polmeseca opišejo verski sistem in mitologijo.

Izbirna tema: Stara Indija, Kitajska, Amerika, cilji: ob zemljevidu opredelijo, kje so se razvile prve civilizacije stare Indije, Kitajske, Amerike;

- analizirajo glavne dosežke prvih civilizacij stare Indije, Kitajske, Amerike na področju arhitekture, znanosti, umetnosti;
- analizirajo glavne družbene in verske značilnosti prvih civilizacij.

Izbirna tema: Kulturna dediščina starih civilizacij Egipta, Mezopotamije in Bližnjega vzhoda, cilji:

- razložijo zgodovinske okoliščine za gradnjo piramid, templjev in drugih velikih stavb pri civilizacijah starega Vzhoda;
- pojasnijo potek gradenj pri civilizacijah starega Vzhoda;

- primerjajo podobnosti in razlike v gradnjah civilizacij starega Vzhoda;
- naštejejo vrste pisav;
- primerjajo primere vsebine prvih zapisov pri civilizacijah starega Vzhoda;
- primerjajo podobnosti in razlike pri verovanjih (Učni načrt, 2011).

Po pregledu učnega načrta sem določila teme, ki so jih učenci raziskali, in učenec pripravila navodila za pripravo krajše seminarske naloge, računalniške predstavitev in časopisa Prve civilizacije.

Za prvi dan projektnega dela je bila načrtovana ena šolska ura. Na začetku prve ure sem izvedla motivacijo in napoved obravnavane teme. Sledila je možganska nevihta o pomenu besedne zveze prve civilizacije, pogovori o nadaljnjem poteku projekta ter uskladitev idej, želja in predlogov učencev. Učenci so se nato sami razdelili v pare. Vsak par je izžrebal temo, ki jo je obravnaval. Učenci so dobili napisana osnovna navodila projektnega dela. Nato se je polovica učencev odpravila v šolsko knjižnico iskat literaturo, povezano z njihovo temo, medtem ko je druga polovica učencev pripravila osnutek in plan njihovega dela. Sledila je menjava skupin.

S knjižničarjem sem se predhodno dogovorila, katero temo bom obravnavala, tako da je učenec že pripravil določeno literaturo in jim svetoval pri izbiri. Konec prve ure so dobili domačo nalogo,

da ustrezno literaturo poiščejo tudi v Mestni knjižnici Velenje.

Naslednje ure so v računalniški učilnici pripravljali predstavitev v wordovem dokumentu. Uvodoma sem jim razložila osnovne funkcije dela v wordovem dokumentu, saj nekateri učenci tega niso nikoli uporabljali. Sledilo je delo v parih. Pri delu sem učence usmerjala, jim pomagala in jih vodila. Ob koncu vsake ure sem njihovo delo pregledala in si zabeležila opravljen napredek.

Naslednje ure so bile namenjene pisanju naloge in pripravi powerpoint predstavitve. Moja želja je bila, da večino dela opravimo v šoli, zato sem, ker sem bila sama razredničarka enemu razredu, prosila še sodelavko, ki je bila razredničarka sosednjemu razredu, da smo tudi dve uri oddelčne skupnosti namenili našemu projektu. Večina učencev je delo v šoli tudi končala. Učenci, ki so bili prej gotovi, so se zadnjo uro pripravljali na predstavitev.

V sklopu projekta smo obiskali tudi razstavo z naslovom V zlati senci faraonov na Velenjskem gradu, ki je sovpadala z našo temo. Razstava je potekala ravno v času izvajanja našega projektne dela, zato sem kontaktirala direktorico Muzeja Velenje, ki nas je z veseljem povabila na ogled razstave.

S to razstavo je Muzej Velenje želel počastiti sto-to obletnico od odkritja Tutankamonove grobnice, zato so raziskali, kaj povezanega s to obletnico se skriva v arhivu Muzeja Velenje. Predstavljeno je

bilo fotografsko gradivo dveh čeških raziskovalcev, in sicer Františka Foita in Jirija Bauma, ki sta leta 1931 potovala po Afriki in med drugim skoraj en mesec preživela tudi v Egiptu. Avtorji razstave so bili Tanja Verboten (Muzej Velenje), dr. Marko Frelih in Blaž Verbič (Slovenski etnografski muzej), mag. Urška Furlan (doktorska študentka univerze Swansea v Walesu) in dr. Adela Junova Mackova (Masaryk inštitut in arhiv, Češka).

Učenci so poleg fotografskega gradiva iz Egipta obnovili tudi znanje o Františku Foitu, kiparju, raziskovalcu in popotniku, enemu tistih Čehov, ki so pomembno zaznamovali tudi kulturno zgodovino Velenja. Bil je navdušen nad afriško umetnostjo, ki ga je očarala že med študijem, ko mu je potovanje v Afriko omogočila Karlova univerza, saj je soustanovitelj Hrdličkovega muzeja izrazil zanimanje za doprsne kipe Afričanov, s katerimi bi dopolnil muzejske zbirke. František Foit se je v Afriko odpravil še drugič, takrat ga je spremljala žena Irena.

Drugo potovanje, ki naj bi trajalo eno leto, se je zaradi takratnih družbenih in političnih razmer v Afriki in na Češkoslovaškem podaljšalo za 23 let. Dogodki leta 1968 na Češkoslovaškem so močno zaznamovali življenje zakoncev Foit, ki sta se leta 1971 zaradi prepovedi vrnitve na Češkoslovaško naselila v Velenju. Velik del gradiva in dokumentacije, ki sta jo zbrala v Afriki, sta podarila Muzeju Velenje (Življenjska zgodba, 2023).

Po razstavi nas je popeljala Tanja Verboten, direktorica in višja kustosinja Muzeja Velenje. Dve učenki sta bili tudi zadolženi, da po opravljenem

ogledu z njo opravita intervju in pripravita prispevek za naš časopis Prve civilizacije.

Preden smo pričeli s predstavitvami, so mi učenci morali posredovati povzetek svojih raziskav. Sama sem nato iz njihovih povzetkov, opisov pripravila skupen časopis z naslovom Prve civilizacije, ki ga je prejel vsak učenec. Seveda je bilo potrebno tudi fotografiranje, da sta bili poleg članka tudi fotografiji avtorjev posameznega članka. Priprava časopisa mi je res vzela zelo veliko časa, saj sem jo izvedla sama, ampak nad končnim izdelkom smo bili vsi zelo navdušeni. Časopis je vseboval tudi križanko s pomembnejšimi pojmi, ki so jih učenci slišali med predstavitvami, ter nekaj mnenj učencev o samem projektne delu.

Sledila je predstavitev obravnavanih tem. Po obravnavi smo naredili skupen povzetek. Učencem sem pripravila delovni list, s katerim smo ponovili bistvene značilnosti obravnavanih tem.

Sledila je evalvacija projektne dela. Učenci so podali svoje mnenje o projektu, kaj jim je bilo zanimivo, kaj nam je uspelo, kaj bi v prihodnje spremenili. Nekaj mnenj sem vključila tudi v časopis, ki smo ga zadnjo uro pred ocenjevanjem z veseljem prebirali.

Iz projektne dela so učenci dobili tudi oceno. Del ocene je bila njihova naloga in predstavitev, drugi del pa vprašanja iz skupne teme Prve civilizacije. Učenci so tokrat kot osnovo za pripravo na ustna vprašanja imeli časopis Prve civilizacije, kjer so bile predstavljene vse teme.

ZAKLJUČEK

Projektno delo združuje različne učne metode pri pouku. V pouk vnaša spremembe in ga naredi bolj zanimivega. Učencem omogoča razvijati individualne sposobnosti, omogoča jim medpredmetno sodelovanje, hkrati pa jih nauči tudi timskega dela. Prednost projektnega dela je tudi ta, da učenci sodelujejo pri oblikovanju in načrtovanju dela, da so oni tisti, ki so glavni izvajalci, učitelj pa jih pri tem usmerja.

Pri izvedbi projektnega dela se je pojavilo tudi nekaj težav. Presenetila me je precej slaba računalniška pismenost učencev. Veliko učencev ne obvlada dela z wordom, ne poznajo osnovnih funk-

cij delovanja in je zato nekaterim pisanje naloge predstavljalo veliko težavo. Priprava powerpoint predstavitev jim je bila lažja.

Učenci so imeli veliko težav s tem, kako pripraviti povzetek za časopis, izluščiti bistvo svoje naloge. Zelo pomembno je bilo moje sprotno nadziranje dela, da so se določene napake popravile že ob samem delu. Lažje bi bilo, če bi prvi dve uri bila v učilnici dva učitelja, poleg mene tudi učitelj računalništva, saj je pri 25 učencih težko pomagati vsem, ki dela z računalnikom ne obvladajo. Nad časopisom so bili navdušeni učenci in starši, vendar oblikovanje časopisa zahteva veliko dodatnega dela učitelja.

Sama sem predvidevala, da bo delo potekalo

hitreje, porabili smo več ur, kot sem načrtovala, vendar sem to kombinirala z urami oddelčne skupnosti.

Težava se je pojavila tudi pri ogledu razstave. Na urniku nismo imeli blok ure, ampak eno uro, v tem času ogleda ni bilo mogoče izvesti. Odločila sem se, da oba oddelka peljem na ogled ločeno, ker so tako učenci ob ogledu razstave bolj zbrani. Oba sta imela uro oddelčne skupnosti kot zadnjo uro, zato smo se z vodstvom šole dogovorili, da lahko gremo zadnjo uro, in ker je ogled trajal dve uri, so lahko bili naslednjič prosti.

Večini učencev je bila ta oblika dela zelo všeč, še posebej so bili navdušeni nad časopisom Prve civilizacije, saj so bili oni avtorji časopisa.

Literatura:

Bezjak, J. (2003). Idejni projekti ob tehniških dnevih. Ljubljana: Somaru.

Novak, H. (2009). Projektno delo kot učni model. V Projektno delo kot učni model v vrtcih in osnovnih šolah (str. 11–63). Radovljica: Didakta.

Tominc, J. (2010). Projektno delo v osnovni šoli pri pouku geografije, diplomsko delo. Maribor. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=19391&lang=slv>

Učni načrt (2011). Program osnovna šola, Zgodovina. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo.

Življenjska zgodba (2023). www.etno-muzej.si/sl/razstave/zivljenjska-zgodba-frantiska-vladimirja-foita/3. 3. 2024

Zgodbe knežjega mesta – primer povezovanja učnih vsebin kurikuluma za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole z vsebinami Pokrajinskega muzeja Celje / Stories of the Princely Town – An example of linking the learning content of the Curriculum for the first educational period of primary school with the content of the Celje Regional Museum

Enea Bronja Gajšek,

prof. likovne umetnosti, kustosinja pedagoginja

Pokrajinski muzej Celje

enea-bronja.gajsek@pokmuz-ce.si

Povzetek:

V letu 2021 smo v Pokrajinskem muzeju Celje zasnovali program za šole Zgodbe Knežjega mesta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje. Otroci s pomočjo zemljevida in preprostih nalog raziskujejo preteklost in skrivnosti mesta Celje. Sprehod po mestu otroke spodbuja k opazovanju, odkrivanju, povezovanju in razumevanju prostora. Omogoča, da otroci izražajo svoje mnenje in poglede. Med izmenjavo mnenj spoznajo različne vidike življenja ljudi v preteklosti in sedanjosti. Zemljevid je učno gradivo in pomoč učiteljem, da lahko vsebine nadgradijo z vsebinami v šoli.

Abstract:

In 2021, we designed the school program Stories of the Princely Town for the first educational period in the Regional Museum of Celje. With the help of a map and simple tasks, children explore the past and secrets of the city of Celje. Walking around the city encourages children to observe, discover, connect and understand the space. It allows children to express their opinions and views. During the exchange of opinions, they learn about different aspects of people's lives in the past and present. The map is a teaching material and a help for teachers to upgrade the content with the content in the school.

UVOD

Kulturna dediščina nam omogoča učenje o preteklih časovnih obdobjih, kaže kontinuiteto do današnjega časa, ga bogati, daje iztočnice za razmišljanje in možnosti za nove oblike ustvarjalnosti. Zajema dediščino bivanja, prehranjevanja, oblačenja, idr. To niso le kulturni spomeniki, temveč vse kulturne sestavine, ki so se ohranile iz preteklosti. Raziskovanje preteklosti prebuja domišljijo. Domišljija pa je ključna sestavina ustvarjalnosti (Kuščević in Ivon, 2013). V učnem načrtu za predmet spoznavanje okolja v osnovni šoli je priporočeno, da se vključuje tudi nadaljevanje in usmerjanje spontanega otroškega raziskovanja sveta in odkrivanja prepletenosti ter soodvisnosti v pojavih in procesih v naravnem in družbenem okolju (Kolar et al., 2011, str. 4).

Vodenje po mestu za vodnike predstavlja velik izziv. Srečujemo se z veliko dejavniki, ki lahko motijo pozornost in koncentracijo otrok. Da bi se izognili pasivnosti in nezainteresiranosti otrok ter da bi mesto opazili kot celoto (Kernc, 2017), smo imeli pri oblikovanju zemljevida v mislih, da bo učni list služil kot motivacija. Predvsem, da bi s pomočjo gradiva izvedeli karseda največ o me-

stu Celje in da bi lahko učitelji učni list uporabili za medpredmetno povezovanje, ponavljanje in dopolnitev vsebin v šoli (Strgar, 2003).

Ilustracije na zemljevidu so narisane ročno, naloge pa vključujejo obkroževanje, dopolnjevanje in opazovanje. V nadaljevanju so predstavljene

točke sprehoda po mestu in možnosti nadgradnje v šoli. Predviden čas za vodstvo po mestu z zemljevidom je petinštirideset minut do ene ure.

KNEŽJI DVOR

Raziskovanje mestnih znamenitostih se začne na Knežjem dvoru oziroma na ploščadi Pokrajinskega muzeja Celje. Knežji dvor, tudi Spodnji grad je bil bivališče grofov in knezov Celjskih, ki so ga v času Marije Terezije spremenili v vojašnico. Po odhodu vojske leta 1980, je zgradba samevala in propadala. Mogočna zapuščina Celjskih, tri zvezde, je še vedno vidna na Slovenski zastavi, avtomobilskih tablicah in samem grbu mesta Celje. Preprosta naloga na zemljevidu se navezuje na grb družine Grofov Celjskih, kjer morejo otroci obkrožit pravilni odgovor. Na voljo imajo tri sličice z grbom različnih krajev. Otroci na tem mestu spoznavajo preteklost in sedanost življenja na gradovih in dvorcih (Kolar et al., 2011, str. 7).

Nadgradnja v šoli: grb domačega kraja, simbolika, miti in legende, grad, vodni jarek, oblegovalne naprave, gradnja srednjeveškega gradu.

CELJSKI BISERI

Naloga na zemljevidu nas vodi do školjke z biserom. Otroci z opazovanjem kar hitro ugotovijo, da nekaj ni v redu oziroma, zakaj bi bila morska školjka sredi Celja? Z vprašanji, če jih kaj spominja na školjko ali biser, kaj hitro pogled zaide na steklene kupole, ki so „razmetane“ po trgu. Stekljeni biseri simbolizirajo mesto Celje v 19. stoletju, ko so turiste vabili na kopanje v reko Savinjo. Reka je veljala za zdravilno. Pod steklenimi kupolami pa se skriva skrivnost, ostanki antične Celeie oziroma rimsko svetišče. Otroci imajo na zemljevidu vprašanje *Obkroži zgradbo, ki se skriva pod biseri in jo poimenuj*. Na voljo imajo tri sličice, Stari grad

Celje, železniško postajo in rimsko svetišče. Na prvi pogled težka naloga, se izkaže zelo enostavna, saj s podvprašanji kar hitro ugotovijo pravi odgovor.

Nadgradnja v šoli: pogovor o biserih, kako biser nastane, arhitektura, prevozna sredstva nekoč in danes, ogled železniške postaje, vrste vlakov.

JOSIP PELIKAN

Nadaljujemo z iskanjem naslednjega motiva. Na zemljevidu je naslikana ptica pelikana s fotoaparatom. Otroci morejo na začetku ugotoviti za katero ptico gre in kaj ima okoli vratu. Z opazovanjem lahko ugotovijo, da se nekaj metrov stran od biserov nahaja bronast kip Josipa Pelikana na kolesu, s fotoaparatom okoli vratu in klobukom. Josip Pelikan je bil fotograf in umetnik, ki je v mestu Celje pustil velik pečat. Fotografiral je pomembne dogodke takratnega časa (obe svetovni vojni, začetek in propad države, mestne vedute in arhitekturo). Bil je mojster portretov.

Nadgradnja v šoli: oblačila, fotografija nekoč in danes, kiparstvo, kip, material, izdelava kipa, obisk ateljeja Josipa Pelikana, vrste ptic.

CERKEV MARIJINEGA VNEBOVZETJA

Naslednji motiv na zemljevidu predstavlja gorečo cerkev Marijinega vnebovzetja. Cerkev je leta 1798 prizadel katastrofalni požar, zaradi katerega

je mesto pogorelo do tal, samo nekaj hiš je ostalo celih. Do požara je prišlo, ker so neprevidne nune matala ribe v vroče olje. Naloga na zemljevidu se navezuje na gorečo cerkev, kaj se dogaja z njo in kaj je bil vzrok požara. Otroci imajo na voljo tri živali: jež, črna mačka in riba. Vsi najprej pomislimo na črno mačko, vendar je bilo za to nesrečo kriva neprevidnost nun in ribe. Cerkev je pa tudi pomembna, ker so Grofje Celjski v njej uredili družinsko grobnico. Originalne lobanje hranimo v Pokrajinskem muzeju Celje.

Nadgradnja v šoli: nesreče, požar, varnost, vraževirje, deli telesa.

RIMSKA CESTA CARDO MAXIUMS

Pot vodi po Prešernovi ulici do stranske rimske ceste, kjer so danes urejeni zlati krogci v smeri ceste sever – jug. Rimska Celeia je bilo bogato mesto zgrejeno iz belega marmora. Še danes lahko vidimo njeno bogatost s številnimi ostanki po mestu (Celeia – Mesto pod mestom, največja prezentacija rimske Celeie v „in situ“, zunanji in notranji lapidariji, Rimska vila iz 1. stoletja, s čudovitimi freskami, ki spominajo na Pompejanske, ostanek vile na Turistično informacijskem centru s prezentacijo centralnega ogrevanja, Herkulovo svetišče, Starokrščanska krstilnica, idr.).

Nadgradnja v šoli: ceste nekoč in danes, vozila nekoč in danes, zgodovina, prehod za pešce nekoč in danes, smeri naba.

KAMNITI VODNJAK Z LETNICO IN NAJSTREŠJA LEKARNA PRI ORLU

Naslednja naloga na zemljevidu nas popelje do vodnjaka z letnico 1781 in grbom s tremi zvezdami. Pri vodnjaku spoznavamo števila in ugotavljamo, da so včasih števila lahko tudi okraševali, zato so nekatera skoraj neprepoznava. Naloga otroke vodi, da morejo v pravilnem zaporedju napisati števila. Nasproti vodnjaka stoji olivno zelena stavba, ki so jo konec 18. stoletja poimenovali Lekarna „Pri orlu“. Releifa, Higije in Eskulapa na fasadi stavbe, še danes spominjata na lekarniško dejavnost v njej. Eskulap ima ob sebi palico, okoli nje se ovija kača, ki simbolizira medicino in astrologijo. Naloga otrok je, da s pozornim opazovanjem obkrožijo podobo, ki nas opazuje iz fasade.

Nadgradnja v šoli: števila, miti in legende, simboli.

TURISTIČNO INFORMACIJSKI CENTER (TIC)

Ogled nas vodi do TIC-a, kjer je paviljon za prezentacijo arheologije, kjer so na ogled arheološki ostanki „in situ“ - na mestu odkritja. Otroci vidijo

Literatura

- Kernc, B. (2017). Mesto kot muzej – zgodovinsko terensko delo s pametnim telefonom. Dostopno na: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-OAFIG7W5/> 30.03.2024
- Kolar, M., Krnel, D., Velkavrh, A. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja, str. 4. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovnasola/Ucninacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf/ 30.03.2024
- Kuscevic, D. in Ivon, H. (2013). School and the Cultural-Heritage Environment: Pedagogical, Creative and Artistic Aspects. Ceps journal (3) 2, 29-50
- Strgar, M. (2003). S svinčnikom skozi muzej. Dostopno na: https://hrmud.hr/sekcija_pedagoga/zbornik_2_2002/49_Stergar_Metka.pdf/ 30.03.2024
- Strnad, B. (2017). Umetnostni muzej kot prostor avtentičnega učenja: primer Umetnostne galerije Maribor. V: Šolsko polje. Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja. Letnik 26, številka 5/6, str. 95–117.

ostanke rimske vile, mozaik in prezentacijo centralnega ogrevanja. Vidni so tudi kamniti izstrelki iz druge polovice 15. stoletja, saj je bila na tem mestu mestna orožarna in prva mestna hiša, ki jo je mestu podaril Friderik II. Celjski. 1451.

Nadgradnja v šoli: vrste bivališč, oprema, ogrevanje.

HIPOKAMP

Zadnja točka na zemljevidu se nahaja na cerkvi sv. Danijela. Na dveh ločenih poljih sta upodobljena dva motiva. Levo, večje pravokotno polje skoraj v celoti zapolnjuje hipokamp, na desnem polju pa je delfin s trizobom. Hipokampi so veljali za fantastične morske živali, katere spodnji del ima obliko delfina, zgornji del pa konja s krili. Na tem mestu prepoznamo živali in oblike.

Nadgradnja v šoli: mitologija, simbolika živali, živali.

ZAKLJUČEK

Zemljevid vključuje devet igrivih in poučnih dogodivščin po mestu, s pomočjo katerega lahko učenci in učitelji doživijo prostor na drugačen na-

čin, saj ne gre za klasično vodenje. Odprt prostor, kjer je prisotnih veliko dejavnikov in kjer lahko otroci hitro zgubijo koncentracijo sledimo ideji drugačne izkušnje, kjer je učno gradivo oblikovano po meri otrok, ki bo kot didaktični element kar najbolje podpiral učni proces (Strnad, 2017).

Pedagoška priprava na ogled lapidarija Pokrajinskega muzeja v Kopru in spoznavanje ostankov gotskega ciborija koprške stolnice / A pedagogical preparation for a visit to the lapidary of the Regional Museum in Koper, learning about the remains of the Gothic ciborium of the Koper Cathedral.

dr. Jure Vuga,

Srednja trgovska in aranžerska šola Ljubljana

jurevug@yahoo.com

Povzetek:

Predstavil sem kamniti klesani inventar v lapidariju Pokrajinskega muzeja v Kopru, ki najverjetneje pripada beneškemu gotskemu ciboriju iz druge polovice 14. stoletja in je nekoč stal v koprski stolnici. Osvetlil sem neposredno zaznavne lastnosti spomenika, ki jih lahko učitelj ali muzejski pedagog razbere, oziroma pomaga prepoznati mlajšim obiskovalcem muzeja. Na ta način spodbuja njihovo samostojno opazovanje, razlikovanje reliefno upodobljenih obličij svetnikov in prepoznavanje njihovih atributov, spodbuja razvozlanje v gotski pisavi zapisanih imen, razbiranje živalskih in rastlinskih motivov in posebnosti beneške gotike. Predstavil sem obliko in funkcijo ciborija, politično-kulturni vpliv Benetk in pomen Svetega Nazarija za identiteto srednjeveškega Kopra.

Ključne besede: pedagoška priprava na ogled lapidarija Pokrajinskega muzeja v Kopru, stolnica Marijinega vnebovzeta v Kopru, gotski ciborij, beneška gotika, koprška škofija, mestni zavetnik Sveti Nazarij

Abstract:

I have presented a carved stone inventory in the lapidary of the Regional Museum in Koper, which most probably belonged to a Venetian Gothic ciborium from the second half of the 14th century and once stood in the Cathedral. Highlighting the directly perceptible features of the monument, a teacher or a museum educator can help younger museum visitors recognizing them. Encouraging in this way their independent observation, involved in distinguishing the features of the saints and their attributes, encouraging the deciphering of their names written in venetian gothic alphabet, the identification of animals and plants and recognizing the qualities of venetian gothic. I have furthermore explained the form and the function of the ciborium, the political as well as cultural influence of Venice and the importance of Saint Nazarius for the medieval identity of Koper.

Keywords: pedagogical preparation for the visit to the lapidary of the Regional Museum in Koper, Cathedral of the Assumption of the Virgin Mary in Koper, Gothic ciborium, Venetian Gothic, patron Saint Nazarius

KRATEK ZGODOVINSKI ORIS SREDNJEVEŠKEGA KOPRA

S pomočjo power point prezentacije dijakom predstavim načrt mesta Koper Giacomina Fina iz leta 1619. Omenjeni mestni načrt nam služi za orientacijo in določitev lege najpomembnejših objektov, kot so mestno obzidje z Mudinimi vrati, ki so prek mostu povezovala otok s kopnim, območje solin (solinarstvo je bilo ena temeljnih ekonomskih panog), pristanišče Porporella, glavne ulice, trge in samostane, sedež posvetne oblasti v Pretorski palači in sedež cerkvene oblasti v škofijski palači ter kompleksu stolnice z zvonikom in krstilnico. Sledi kratka razlaga o srednjeveškem zgodovinskem kontekstu. Leta 1186 je Koper postal svobodna komuna z voljenimi mestnimi predstavniki. Po daljšem obdobju samostojnosti je leta 1279 prešel pod oblast Serenissime in ostal beneško mesto do razpustitve pomorske republike s strani Napoleona ob koncu 18. stoletja.

POMEN ZAVETNIKA SVETEGA NAZARIJA V KONTEKSTU IDENTITETE KOPRSKE SREDNJEVEŠKE MESTNE KOMUNE

Dijakom pokažem nekaj likovnih del z upodobitvijo mestnega zavetnika Svetega Nazarija, ki je skladno s tradicijo upodobljen tako, da na dlani drži maketo mesta Koper. Sveti Nazarij je bil po legendi doma iz kraja Elpidium (domnevno Boršta). Bil je prvi koprski škof, ki je s podporo bizantinskega cesarja Justina I leta 524 prevzel skrb za bogoslužje v Kopru (tedanji Egidi ali Caprisu). Na otok, kjer je stalo mesto, naj bi po izročilu prišel peš, hodeč po vodni gladini, podobno kot je Jezus hodil po Galilejskem jezeru. Na že omenjenem Finovem načrtu mesta pokažem kraj, kamor naj bi Sveti Nazarij hodeč po vodi prispel v mesto: to je nekdanja riva San Pieri oziroma današnje Vojkovo nabrežje. 19. junija v Kopru obhajamo paznik svetega Nazarija, ki predvideva tudi slavnostno

procesijo. Sveti Nazarij je umrl pred letom 557 in bil pokopan v stolni cerkvi Marijinega vnebovzeta v Kopru. Njegove posmrtne ostanke so skrili pred napadi Longobardov in jih kasneje čudežno odkrili v posodi pod kamnitimi stopnicami, kakor navaja koprski škof Paolo Naldini (Naldini, 1700). Na tem mestu dijake pozovem, da pobrska po spominu in naštejejo nekaj dragocenih relikvij, za katere so nemara že slišali tudi v povezavi z večjimi romarskimi središči v Rimu, Santiagu de Composteli in Jeruzalemu (spomnim jih na dogodivščine v filmu Indiana Jones, kjer slednji odkrije najsvetejši zaklad vitezov Templarjev, Sveti Gral). Ob tem pojasnim vlogo romanj v srednjeveški družbi, romarskih poti in cerkva, ki so bile zgrajene, da bi hranile pomembne relikvije (na primer cerkev svetega Nikolaja v Bariju, bazilika Svetega Petra v Rimu, bazilika Kristusovega groba v Jeruzalemu, Kölnska katedrala itd).

DRAGOCENI MARMORNI SARKOFAG SVETEGA NAZARIJA

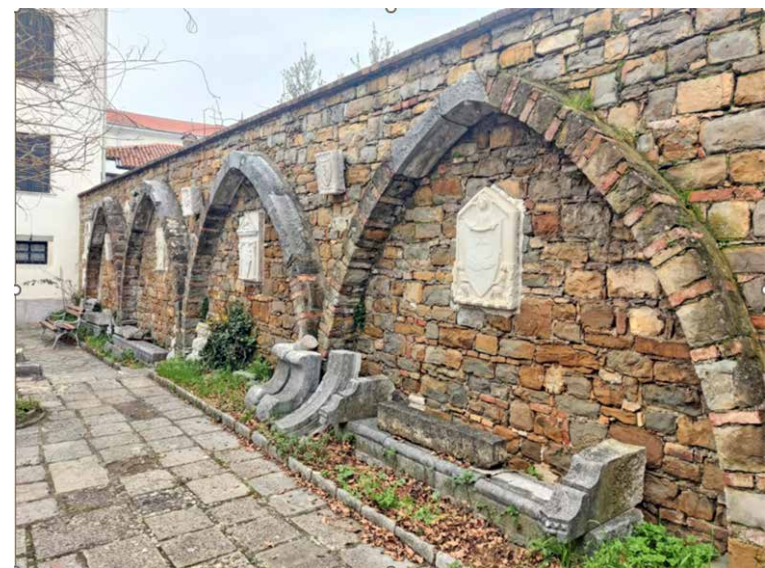
Relikvije Svetega Nazarija so shranjene v marmornem sarkofagu iz leta 1350, ki se nahaja za škofovskim sedežem in je delo beneške delavnice Filippa Calendaria. Isti kamnoseki so izdelali tudi reliefne kapitole Doževe palače v Benetkah, zato koprski sarkofag velja za najkvalitetnejše kiparsko delo beneške gotike na istrskih tleh. Za ponazoritev dijakom pokažem vogalno skulpturo z motivom Noetove pijanosti na Doževi palači: gesta zaprepadenosti z naprej iztegnjenimi rokami enega od Noetovih sinov se namreč ponovi na koprskem sarkofagu v figuri, ki je priča čudežem Svetega Nazarija. Gre za čudežne ozdravitve oseb, ki so kot pohabljeni upodobljeni na prednji strani sarkofaga. Ob tem bi lahko spregovorili tudi o srednjeveški medicini, higieni in pomanjkljivi prehrani, ki je botrovala nastankom bolezni, kot je ogenj svetega Antona. Vzrok te bolezni so bili alkaloidi v rženih rožičkih, primešanih v moko, ki so povzročali posinjelost, sušenje ter odpadanje členkov in udov. Na sarkofagu je v latinščini zapisano: „To domovino ohranjaj in vodi, Sveti Nazarij, ki veljaš za očeta in varuha Justinovega mesta.“ (Tigler, 2000, str. 160-169). Leta 1380 so Genovežani oplenili Koper in v Genovo odnesli zavetnikove relikvije. Koprski škof Jeremija Pola je šele leta 1422 dosegel, da so jih vrnili. Na tem mestu je možna kratka digresija o dveh dominantnih pomorskih republikah: Benetkah in Genovi, ki sta si delili oblast v Sredozemlju.

LITURGIČNA FUNKCIJA CIBORIJA

Dijakom pokažem nekaj fotografij ciborijev v Benetkah, Poreču in Zadru in pojasnim praktični in liturgični pomen tovrstnega kamnitega baldahina. V cerkveni arhitekturi je ciborij kamnit nadstrešek, postavljen na štirih stebrih, ki prekriva glavni oltar v prezbiteriju stolnice. Na vizualni ravni je ciborij učinkovit način označevanja oltarja in poudarja njegov pomen, imel pa je tudi praktično funkcijo, da se na oltarju ni nabiral prah (ali da ga ne bi onedčila ptica, ki bi zašla v cerkev). Zgodnji ciboriji so imeli zavese, ki so visele iz palic med stebri, tako da je bil oltar lahko skrit pred občestvom.

KRONOLOŠKA IN PROSTORSKA UMEMSTITEV KOPRSKEGA CIBORIJA

Dijakom pokažem fotografije notranjščine koprške stolnice, ki je bila barokizirana v 18. stoletju po načrtih beneškega arhitekta Giorgia Massarija. Na podlagi tlorisa podrte srednjeveške stolnice pojasnim, da je nekoč na istem mestu stal dvignjen kor z apsido, na katerega je vodilo devet stopnic. Pod njim je bila pod zemljo vkopana obokana kripa, naslonjena na nižje stebre. V središču dvignjenega kora je stal oltar svetega Nazarija, poleg oltarja je bil položen sarkofag mestnega zavetnika, nad njim in oltarjem pa je bil razpet kamnit baldahin ali ciborij. V lapidariju Pokrajinskega muzeja v Kopru so prezentirani štirje loki nekdanjega ciborija, sestavljeni iz štirih ohranjenih sklepnikov in ostankov osmih segmentov kamnitih

Slika 1

arkad z reliefnimi upodobitvami enajstih figur (slika 1) (Tigler, 2000, str. 184). Ciborij v stari romanski koprski stolnici je bil postavljen v drugi polovici 14. stoletja, za tem, ko so Benečani zatrli upor Koprčanov leta 1348 in jim v znak sprave podarili sarkofag za mestnega zavetnika in pred letom 1380, ko so Genovežani razdejali mesto. Razpet je bil nad oltarjem, posvečenim svetemu Nazariju v središču prezbiterija, kjer je stal tudi sarkofag, sprva v funkciji oltarnega nastavka (Alisi, 1932, str. 29). Ciborij, ki se je fragmentarno ohranil, lahko upravičeno imenujemo „ciborij svetega Nazarija“, saj podoba mestnega zavetnika zavzema privilegirano lego v enem od štirih sklepnikov podločij in je sovpadala z upodobitvijo Svetega Nazarija na sarkofagu (slika 2). Koprski ciborij so žal demontirali v sredini 18. stoletja, ko so predručali romansko stolnico,

Slika2

vklučno z odstranitvijo kripte in nad njo dvignjenega prezbiterija, kjer je nekoč stal ciborij (Vuga, 2020, str. 113-132).

PODLOČJA CIBORIJA V LAPIDARIJU POKRAJINSKEGA MUZEJA V KOPRU IN IDENTIFIKACIJA SVETNIŠKIH FIGUR

V sklepnikih se pojavljajo figure Kristusa, Marije, Janeza Krstnika in svetega Nazarija. Dijakom razdelim liste z reprodukcijami reliefnih polj arhivoltov ciborija in jih spodbudim, da si enega izberejo in ga prerišejo z vsemi nadrobnostmi. Med prerinjanjem svetniške figure jih opozorim naj bodo pozorni na vse predmete s katerimi je svetnik upodobljen. Figure so namreč zaznamovane z atributi kot so knjiga, pisalo, škofovski klobuk, papeška

tiara, tunika in krona, ki nam pomagajo razbrati njihovo identiteto. Ko je bil v 18. stoletju ciborij odstranjen in uničen, so se ohranili le posamični kosi, ki zdaj predstavljajo zamešano in nepopolno sestavljanjo. Dijake skušam motivirati k samostojnemu raziskovanju tako, da se vživijo v detektivsko zgodbo: v vlogi detektivov morajo razbrati identiteto neznane osebe na podlagi indicev. Za primerjavo jim pokažem splošno znano ali generično upodobitev Svetega Hieronima s škofovskim klobukom, papeža s tiaro, Janeza Krstnika, ogrnjenega v ovčje kože in podobno. V nekaterih primerih so ohranjena tudi v kamen zapisana imena svetnikov in prerokov na fragmentih obravnavanih arhivoltov, vendar v sedanji muzejski postavitvi, ki je bila izvedena pred skoraj sto leti, niso vselej razvrščena na prava mesta. Imena, zapisana v gotski kapitali, je včasih težko prebrati, a prav v razvozlanju uganke se skriva poseben mik ali čar detektivskega umetnostnozgodovinskega dela. Nekatere figure lahko prepoznamo na podlagi napisov, izpisanih v slogu beneške gotiske pisave 14. stoletja: kratica „P“ označuje preroka („*prophetae*“), kratica „S“ pa svetnika („*santvs*“). Tako na podločjih arhivoltov, kakor na prednji strani zavetnikovega sarkofaga, je upodobljen tudi papež Aleksander I. je bil šesti rimski papež, ki je umrl mučeniške smrti leta 115 po Kr. Njegovi posmrtni ostanki so v neznanem času prispeli v Koper in so shranjeni v leseni skrinjici v istem sarkofagu poleg relikvij svetega Nazarija. Figura svetega Aleksandra na ohranjenem fragmentu ciborija je neposreden „citat“ Aleksandrove sohe na sarkofagu svetega Nazarija: na obeh upodobitvah je karakteriziran z

brado, sorodno oblikovano papeško tiaro in oblačilom, v levici drži knjigo in blagoslavlja z desnico. V arhivolti, ki se je vzpenjala k sklepniku s figuro patrona, so bile nanizane podobe svetnikov, ki jih je častila koprski cerkev, kot sta papež Aleksander (s pripisom S. ALEXANDER) in sveti Hieronim (napis IERONIMVS). Prevajalec *Septuaginte* je tesno povezan z lokalno krščansko zgodovino, saj izročilo pravi, da je bil doma v bližnjem antičnem mestu Stridunumu. Lok s figuro Kristusa v sklepniku obdajajo reliefi apostolov v školjčnih nišah z izpisanimi imeni, ki izstopajo po večji globini reliefa in umetelno izoblikovanih nišah, v katere so „naseljeni“. Iz glavne ladje so bila gledalcem vidna najkakovostnejše okrašena reliefna polja frontalnega arhivolta ciborija s figuro Kristusa v sklepnem delu in z apostoli pod katerimi lahko preberemo imena: S. IACOBVS, S. PETRUS, S. IACOBUS (Minor), S. BARTOLOMEV(s).

MOTIVI BENEŠKE GOTIKE NA FRAGMENTIH KOPRSKEGA CIBORIJA

Da bi se bolje spoznali z arhitekturnimi posebnostmi beneške gotike dijakom predstavim nekaj primerjalnega slikovnega gradiva kot so Porta della Carta Doževe palače, portal cerkve Svetega Štefana v Benetkah in gotski portal koprski stolnice, ki je imeniten spomenik beneške gotike na naših tleh. Imenujem značilne elemente kot so zobčasti friz, motiv vrvi, bujno gotsko valovito listje oziroma vegetabilna ornamentika. Tudi na borduri ahivolta nekdanjega koprškega ciborija

je ohranjena dekorativna obroba gotskega listja, za katerega – na podlagi novoodkritih fragmentov – vemo, da je bilo nekoč pozlačeno. Leta 2007 je bil med gradbenimi deli prenove Foresterie ob Pretorski palači odkrit in žal tudi deloma poškodovan segment gotskega arhivolta z ohranjeno originalno pozlato, ki je slogovno-formalno soroden fragmentom lokov v koprskem lapidariju. Sočasno se je v Antikvariatu Tartini v Piranu pojavil relief s sv. Filipom, ki je pripadal istemu spomeniku in ga je odkupil Pokrajinski muzej v Kopru. Izmed značilnih elementov beneške gotike, ki jih zasledimo na fragmentih ciborija, izstopa zobčasti friz, ki je dobro ohranjen na borduri arhivolta in bogato gotsko listovje s cvetovi na visokih pecljih. Odstoten je motiv vrvi, ki je prav tako značilen za beneško gotsko arhitekturo in ga zasledimo na portalu koprške stolnice iz prve četrtine 15. stoletja. Bordura nad sklepnikom s Kristusom Pantokratorjem je zaznamovana z golobico svetega duha, kar nakazuje, da je to najprezentativnejši izmed štirih lokov, ki je stal nad oltarjem. Zastopan je tudi motiv školjke v školjčnih nišah, ki se nanašajo na dediščino rimskega stavbarstva in potrjujejo, da je otoško mesto korenine lastne identitete iskalo v antiki.

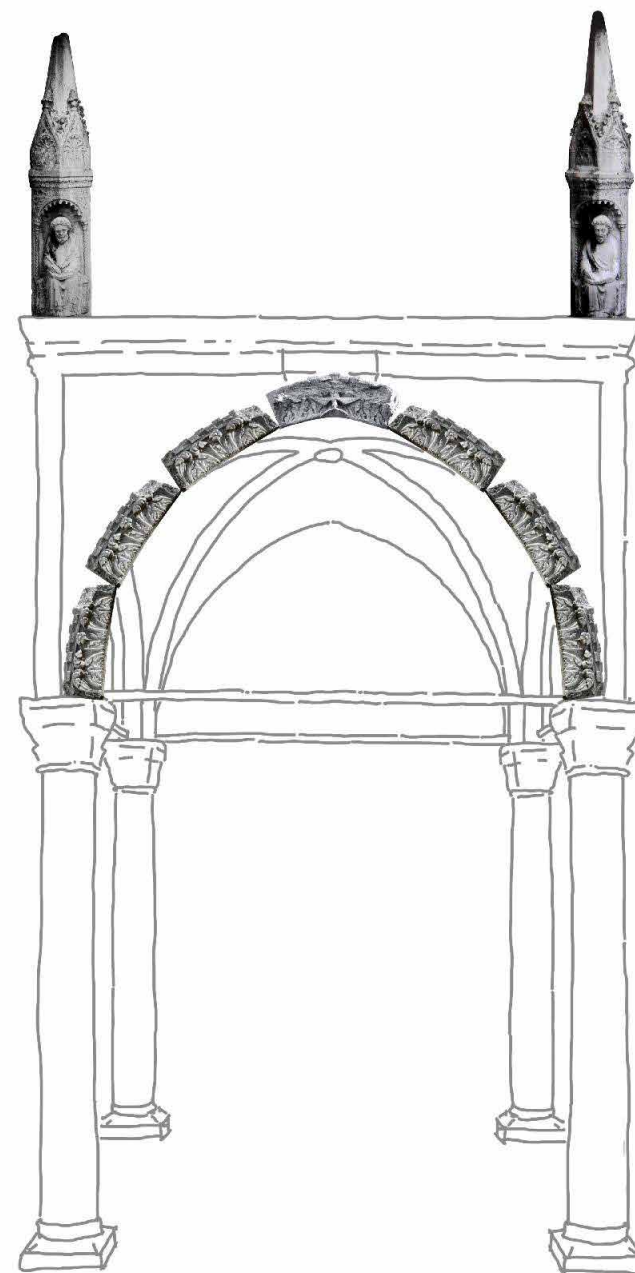
STRUKTURA CIBORIJA

Glede na znane analogije ciborijev iz Benetk, Poreča in Zadra, domnevamo, da so tudi arhivolte koprškega ciborija utrjevale železne palice. Vhodna partija glavne ladje koprške stolnice je bila

ob koncu leta 2019 deležna radikalne prenove. Med prenovo pevske empore sta bila odkrita dva gotska marmorna kapitela, ki bi z avtorjevo stilnega sovpadanja z ohranjenimi fragmenti lahko pripadala koprskemu ciboriju. Kapitela sta bila v baročnem času predelana v kropilnika in vzdignjena v notranjo fasado koprške stolnice. Sled utorja za železno palico na enem izmed njiju legitimira domnevo, da so bili loki kamnitega baldahina učvrščeni z železnimi palicami. Koprski ciborij so na temenu zaključevale fiale s štirimi evangelisti, ki so jih ob barokizaciji stolnice znižali in prestavili v niše na cerkveni fasadi (slika 3).

VPLIV BENETK NA CIBORIJ SVETEGA NAZARIJA

Romanski ciborij v baziliki Svetega Marka je zagotovil tipološki vzor za sorodne gotske spomenike na območju Istre in Dalmacije. Kot je že bilo ugotovljeno, so naročniki, cerkveni dostojanstveniki in predstavniki beneške oblasti v Benetkam podrejenih mestih v Istri in Dalmaciji, delovali kot promotorji venecijanizacije katedral (Marinković & Marušić 2016, str. 55). Posnemanje ciborija svetega Marka v stolnicah v Kopru, Poreču in Zadru priča o namerah naročnikov po izražanju politične pokornosti Benetkam.

Slika 3

Bibliografija:

Naldini, P. (1700), *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria*, Bologna: Forni editore.

Alisi, A. (1932): *Il duomo di Capodistria*. Rim: Alisi.

Marinković, Ana; Marušić, Matko Matija (2016): *Fatto a imitazione di quello di s. Marco. Istočnojadranske inačice korske pregrade crkve sv. Marka u Veneciji*. V: *Razmjena umjetničkih iskustava u Jadranskome bazenu: zbornik radova znanstvenog skupa Dani Cvita Fiskovića održanog 2014. godine*, Zagreb: FF press, str. 55 – 67.

Tigler, G. (2000): *Sarkofag sv. Nazarija; Fiale s štirimi evangelisti; Dvanajst reliefov s poprsji svetnikov in prerokov*. V: *Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije*. Koper, Tiskarna Vek, str. 184 – 191.

Vuga, J. (2020): *Poskus rekonstrukcije „ciborija Svetega Nazarija“ v srednjeveški stolnici Marijinega vnebovzetja v Kopru*. V: *Annales, Ser. hist. Sociol*, 30, 2020, str. 113 – 132.

Prešeren podobo na ogled postavi / Prešeren puts the portrait on display

Uršula Kavalarič Pobegajlo,

Center šolskih in obšolskih dejavnosti Ljubljana

ursa.kavalaričpobegajlo@csod.si

Povzetek:

CŠOD v okviru Dnevnega centra Čopova hiša izvaja kulturne dni za učence in dijake. Za učence prve in druge triade izvajamo kulturni dan z naslovom *En pesnik je živel, iz Vrbe je bil...* Dan dejavnosti poteka v Prešernovi rojstni hiši, nadgradimo pa ga z ustvarjalnimi delavnicami v Čopovi spominski hiši. Gre za medpredmetno povezovanje slovenščine, spoznavanja okolja (oz. družbe pri petošolcih), likovne umetnosti. Z učenci spoznavamo način življenja včasih in ga primerjamo z današnjim časom. V prostor in čas umestimo življenje in delo Franceta Prešerna. Ne moremo pa mimo njegove podobe. Znano je, da v času pesnikovega življenja ni nastala nobena njegova fotografija, ravno tako nimamo portreta. Vse podobe so nastale po njegovi smrti. Z učenci ugotavljamo, kako je pesnik izgledal in poskušamo izdelati njegov portret. Letos smo si zadali še posebej zanimivo nalogo in sicer smo izdelovali portrete s svinčnikom, barvicami, volno in blagom. Nastale so res zanimive umetnine, ki smo jih ob kulturnem prazniku razstavili v Čopovi spominski hiši.

Abstract:

CŠOD organizes cultural days for pupils and students within the Čopova Hiša Day Center. For the pupils of the first and second triad, we hold a cultural day entitled *One poet lived, from Vrba he was...* The day of activities takes place in France Prešeren's birth house, and we upgrade it with creative workshops in Čop's memorial house. It is a cross-curricular integration of Slovene language, environment and fine arts. With the students, we get to know the way of life in the past and compare it with today's time. We place the life and work of France Prešeren in space and time. But we can't ignore his image. It is known that no photograph of the poet was taken during his lifetime, nor do we have a portrait. All images were created after his death. With the students, we find out what the poet looked like and try to make his portrait. This year we set ourselves a particularly interesting task, namely we made portraits with pencil, crayons, wool and fabric. Really interesting works of art were created, which we exhibited in Čop's memorial house during the cultural festival.

PREŠEREN PODOBO NA OGLED POSTAVI

Center šolskih in obšolskih dejavnosti je javni zavod, ki je bil ustanovljen leta 1992 za opravljanje strokovnih in organizacijskih nalog, povezanih s posredovanjem znanja, z uvajanjem v raziskovalno delo, s kulturnimi dejavnostmi in za realizacijo posameznih delov programa na področju vzgoje in izobraževanja.

Poslanstvo CŠOD je pomoč šolam pri izvajanju programov šole v naravi, ki oblikujejo in spodbujajo zdrav način življenja in odgovoren odnos do naravnega okolja, vzgajajo za spoštovanje in

sodelovanje, za sprejemanje drugačnosti in medsebojno strpnost.

Trenutno imamo 26 domov za izvajanje šole v naravi in različnih tematskih tednov ter sedem izpostav Dnevnih centrov, kjer izvajamo preko petdeset različnih dnevnih dejavnosti v okviru naravoslovnih, kulturnih, tehniških dni ter ekskurzij.

Med kulturnimi dnevi je tudi program z naslovom En pesnik je živel, iz Vrbe je bil... Dejavnost je namenjena učencem prve in druge triade, ki na kulturnem dnevu ob spoznavanju načina življenja v preteklosti spoznajo tudi življenje in delo pesnika Franceta Prešerna. Poimenujemo in ogledamo si

prostore v Prešernovi rojstni hiši, ugotavljamo namembnost posameznih predmetov ter v prostor in čas vtremo življenje našega največjega pesnika. Sprehodimo se do vaške lipe, si ogledamo Prešernov kip ter cerkev sv. Marka. Drugi del kulturnega dne poteka v Žirovnici in je namenjen ustvarjalnim delavnicam: učenci rišejo ali izdelajo Prešernov portret, rišejo na steklo, izdelajo plakat, narišejo in napišejo razglednico, napišejo pesem ter se prešerne volje vrnejo nazaj domov.

Dan dejavnosti je medpredmetno zasnovan, saj uresničujemo cilje slovenščine, spoznavanja okolja, družbe ter likovne umetnosti.

Cilji:

predmet	cilj
LIKOVNA UMETNOST	Učenci: preizkušajo različne risarske materiale in pripomočke, narišejo oblike z različnimi risarskimi materiali in pripomočki na podlage različnih velikosti, rišejo oblike po opazovanju, spominu in domišljiji spoznajo likovni motiv: portret, avtoportret, skupinski portret, razporejajo oblike v risbi, gradijo risbo od celote k delom, bogatijo narisane oblike s teksturami (črtnimi, točkovnimi), spoznavajo značilnosti različnih risarskih materialov in pripomočkov, uporabljajo različne risarske materiale in pripomočke. ob uporabi različnih materialov, orodij in tehnologij razvijajo motorično spretnost in občutljivost.

DRUŽBA	LJUDJE V ČASU Učenci: spoznavajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti domači pokrajini) in ga primerjajo z današnjim življenjem, spoznavajo slovensko kulturno dediščino in razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti, raziskujejo preteklost z uporabo različnih virov in dejavnosti (terensko delo), spoznavajo načine življenja danes in v preteklosti, ugotavljajo razmerja med posameznikom in različnimi skupnostmi, družbo ter njihovim naravnim in kulturnim okoljem, primerjajo dediščino preteklosti in sodobnost, razvijajo pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine.
SPOZNAVANJE OKOLJA	Učenci: znajo razlikovati preteklost in sedanost v svojem življenju in vedo, da je bilo življenje ljudi v preteklosti drugačno, spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz), poznajo pomen dediščine, znajo poimenovati nekaj praznikov, ki jih praznujemo v Sloveniji (lokalnih in državnih), in jih razlikovati glede na njihovo povezanost s kulturno, versko in državotvorno tradicijo. vedo, da živimo v državi Sloveniji, in poznajo državne simbole
SLOVENŠČINA	Učenci: si oblikujejo pozitivno razmerje do slovenskega jezika in do svojega prvega jezika (če ta ni slovenščina) ter se zavedajo pomembne vloge materinščine in slovenščine v svojem osebnem in družbenem življenju. Tako razvijajo svojo jezikovno, narodno in državljansko zavest, spoštovanje in naklonjenost do drugih jezikov in narodov ter medkulturno in socialno zmožnost. Zavedajo se tudi vloge, ki jo je imela slovenščina v zgodovini slovenskega naroda; spoznavajo temeljne mejnike v razvoju slovenskega (knjižnega) jezika in slovenske pisave.

Učni načrti:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_likovna_vzgoja.pdf

Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje: kulturna zavest in izražanje, sporazumevanje v maternem jeziku, učenje učenja.

Prešernova podoba

France Prešeren, naš največji pesnik, je, kar se tiče poznavanja njegove podobe, zelo skrivnostna oseba. Nimamo njegove fotografije, niti ne portreta iz časa njegovega življenja. Vse podobe pesnika, ki jih danes poznamo, so nastale po njegovi smrti, po spominu in pripovedovanju tistih, ki so ga poznali. Prešeren je v pesmi *Soldaška* napisal, da meri čevljev pet in palcev pet in da je krepke postave od nog do glave..., kar naj bi bilo okrog 170 centimetrov in je imel predpisano vojaško mero. Ko je bil mlad, je bil zelo suh, z leti je pridobival na teži in po štiridesetem letu je bil že kar predebel. Hčerka Ernestina Jelovšek ga je v svojih spominih opisala tako kot ga je opisovala njena mati, Ana Jelovšek, ki je rekla, da bi ga še takrat lahko narisala, če bi le znala slikati (Jelovšek, 1997). Imel naj bi ovalen obraz, zdrave barve, nekoliko zagorel od sonca. Čelo je bilo belo in ne previsoko, ker so mu ga zakrivali bujni, temno rjavi, skoraj črni, nekoliko kodrasti, bleščeči lasje. Navadno jih je nosil zelo dolge. Oči je imel sive, bolj majhne, na pol odprte, pogled je imel navadno resen. Imel je svetle in košate obrvi. Njegov nos je bil podolgovat in nekoliko zakrivljen, usta majhna. Imel je fine ustnice, zgornjo nekoliko preko spodnje. Brado je imel mehko in okroglo, s plitvo jamico. Hodil je nekoliko sklonjen, z upognjenimi rameni. Korakal

je hitro, kadar je bil razburjen, je skoraj tekel. Koraki so bili kratki in eno nogo je nekoliko vlekel za seboj. Imel je majhne roke in noge, kljub temu, da je bil kmečki sin. (Jelovšek, 1997)

Oblačil se je po tedanji modi. Poleti je nosil črn frak (rekli so mu tudi kveker), na glavi je imel cinder, za vsakdanje dni tudi čepico s ščitkom. Za boljše priložnosti je nosil črno obleko, belo srajco in kravatno ruto. Drugače pa je imel obleko temno sive ali zelenkaste barve. Svetle obleke ni nosil nikoli. Pozimi je nosil suknjo s širokim ovratnikom. Nosil je tudi telovnik (vestijo), ki ga je zapel do vratu. (Mušič, 1993)

Prva Prešernova podoba je nastala šele eno leto po Prešernovi smrti. Prešeren je sicer poznal slikarja Matevža Langusa. Z njim se je seznanil že med študijem na Dunaju, še bolj sta se zblížala po vrnitvi v Ljubljano. Matevž Langus je imel slikarski atelje na Starem trgu. Bil je zelo cenjen portretist tistega časa in je med drugimi narisal tudi Matijo Čopa, Andreja Smoleta in Primičevo Julijo. Portretiranje je leta 1837 ponudil tudi Prešernu, a ga je ta zavrnil, češ, da se bo dal narisat, ko se bo poročil. Po Prešernovi smrti je Franc Potočnik prosil slikarja Langusa, naj Prešerna portretira na mrtvaškem odru, a se le-ta prošnji ni odzval. In tako za prvo Prešernovo podobo velja portret, ki ga je leto po Prešernovi smrti narisal ljubljanski slikar Franz Kurz zum Thurn und Goldenstein. Gre za manjšo sliko, risano na platno z oljnimi barvami. Slikar Goldenstein je bil profesor risanja na Mahrovi trgovski šoli in se je s Prešernom večkrat družil med letoma 1844 in 1846, ko je Prešeren zapustil Ljubljano in

se preselil v Kranj. Slika je bila v zasebni lasti Franca Potočnika, ki jo je leta 1883 podaril Franu Levcu, tedaj najbolj znanemu prešernoslovcu. Levčevi dediči so portret prodali leta 1965 Prešernovemu spominskemu muzeju v Kranju, kjer ga hranijo še danes. (Mušič, 1993, str. 10) Danes za to sliko pravimo, da je „dogovorjena podoba Prešerna“. Kasneje so mnogi slikarji in kiparji upodabljali Prešerna,

Slika 1: France Prešeren (slikar Franz Kurz zum Thurn und Goldenstein)

med njimi Ivan Grohar, Božidar Jakac, Maksim Galspari, Alojzij Šubic, Miha Maleš, Hinko Smrekar, Ivan Vavpotič, Rudi Španzel, Franz Ksaver Zajec, Ivan Zajec, Lojze Dolinar, Frančišek Smerdu,... in mnogi neznani avtorji.

Nastajanju novih Prešernovih portretov lahko sledimo že več kot pol drugo stoletje. Zlasti pogosto se pojavljajo novi portreti ob praznovanju pesnikovih obletnic. Prešeren je s tem, ko se ni pustil portretirati, pustil pravico vsakomur, da si ga predstavlja po svoje, vse do današnjih dni. Lahko bi dejali, da je upodabljanje dr. Franceta Prešerna postalo eden izmed najbolj posebnih, samosvojih motivov v slovenski likovni umetnosti. (Globočnik, 2012, str. 11)

Naše ustvarjanje

Z učenci se najprej sprehodimo do Prešernovega spomenika v Vrbi, kjer se pogovorimo o njegovi podobi. Učenci opisujejo Prešernovo zunanost. Potem pogledamo Goldensteinov portret Prešerna in ugotovimo, da se razlikujeta. Večini je kiparska upodobitev bližja, ker gre za upodobitev pesnika v mladih letih. Učenci vedno najprej povejo, da je imel dolge, skodrane lase. Opišejo tudi njegovo obleko, vidijo, da za vratom ni imel ne kravate in ne metuljčka, temveč nekaj vmes. V Prešernovi hiši, na razstavi poiščemo še druge upodobitve Prešerna in pogledamo, kako se med seboj razlikujejo. Učenci ugotavljajo, katera podoba pesnika je njim najbližja. Med portreti različnih moških poi-

ščejo tiste, za katere sklepajo, da gre za Prešerna. Poskusijo ponazoriti izraz na Prešernovem obrazu in hitro ugotovijo, da nikjer nima narisane nasmeška.

V drugem delu kulturnega dne sledijo ustvarjalne delavnice. V letošnjem šolskem letu smo se odločili za nekoliko drugačno ustvarjanje portreta. In sicer naj bi ga izdelali z dodatkom volne in blaga. Izdelava portreta je lahko zabavna in poučna dejavnost in hkrati čudovita umetniška izkušnja, ki zahteva potrpežljivost in dobro opazovanje. Najprej se pogovorimo o tem, kaj pravzaprav portret je in kako se lotiti dela. Učenci opazujejo drug drugega in ugotavljajo, kakšne oblike je glava, kakšne oblike so oči, kje na obrazu so oči, da imamo nad njimi še obrvi in čelo, kje je nos, kje so usta, da imamo dve ustnici, ne samo črte,...

Material, ki ga potrebujemo za delo:
risalni list,
svinčnik,

Slika 2: končni izdelki oddelka prvošolcev (foto: Uršula Kavalarič Pobegajlo)

Slika 3: končni izdelki skupine tretješolcev (foto: Uršula Kavalir Pobegajlo)

barvice,
škarje,
lepilo,
različni ostanki volne,
ter ostanki blaga.

Učencem prvega in drugega razreda razdelimo natisnjene Prešernove portrete (na listu formata A4). Njihova naloga je, da jih najprej nalepijo na sredino risalnega lista. Nato z barvicami pobarvajo Prešernov obraz, oči, usta, obrvi. Izberejo si volno poljubne barve in jo narežejo na primerno dolge vrvice. Nato z lepilom namažejo list na delu okrog obraza. Na ta del polagajo volno za pesnikove lase. Sledi izbira blaga za izdelavo oblačil. Ko blago izberejo, ga morajo primerne odrezati. Pogovorimo se o tem, kje režemo blago (da ne začnemo na sredini), kako držimo škarje, da lažje režemo. Ob tem razvijajo motorično sposobnost. Nato z lepilom namažejo še del lista, kamor bodo nalepili blago. Tisti najbolj spretni, izdelajo še kakšen detajl, npr. kravatno ruto ali klobuk.

Učencem od tretjega do petega razreda razdelimo slike Goldensteinove upodobitve Prešerna. Natančno si ogledajo obrazne podrobnosti, izraz, gube. Dogovorimo se, da ima lahko njihov Prešeren tudi nasmeh na obrazu.

Risalni list bo naše platno, na katerem bomo ustvarili portret. S svinčnikom bomo naredili osnovni obris in detajle portreta, barvice pa bomo uporabili za barvanje. Za ustvarjanje tridimenzionalnega učinka bomo uporabili volno za oblikovanje las in blago za oblačila na portretu.

Učenci pri delu uporabljajo različne tehnike – risanje, barvanje, rezanje, lepljenje, sestavljanje.

Sedaj pa si oglejmo postopek izdelave portreta Franceta Prešerna:

Osnovni obris: Naš prvi korak je, da narišemo osnovni obris obraza Franceta Prešerna. Začnemo z oblikovanjem glave, nato dodajamo obrazne poteze, kot so oči, nos, usta in ušesa. Ne pozabimo na brado!

Detalji in izrazi: Ko imamo osnovni obris, nadaljujmo z dodajanjem detajlov, ki bodo portretu dali življenje. Poudarimo izraze na obrazu, kot so gube, trepalnice in obrvi.

Barvanje: Sedaj je čas, da uporabimo barvice in dodamo barvo našemu portretu. Barvamo kožo, oči, ustnice. Lahko se poigramo z različnimi odtenki, da ustvarimo globino in teksturo.

Dodatki z volno in blagom: Za dodaten učinek uporabimo volno in blago. Z volno ustvarimo lase. Učenci si izberejo poljubno barvo in debelino volne. Z lepilom namažejo risalni list na mestu, kjer bodo lasje. Volno narežejo s škarjami, jo oblikujejo

in nalepijo na papir. Nato izberejo različne vrste blaga, iz katerega izrežejo oblačila in jih ravno tako nalepijo na risalni list. Lahko mu naredijo oblačila taka, kot jih vidijo na sliki ali pa ga postavijo v današnji čas in mu naredijo oblačila po lastni izbiri.

Zaključek in predstavitev: Ko so učenci zadovoljni z izdelanim portretom, ga postavimo na ogled. Vse portrete razstavimo na tabli in si jih ogledamo. Drug drugemu pripovedujejo o svojem ustvarjanju, o občutkih med delom, na kaj so še posebej ponosni, kje so imeli težave.

Priprava razstave

Ker so učenci izdelali res zanimive portrete, se nam je porodila ideja, da bi ob kulturnem prazniku,

8. februarju, pripravili razstavo v Čopovi spominski hiši. Nekatere učence smo prosili, da so nam posodili svoje izdelke za razstavo. Izdelkov je bilo več kot smo imeli samega razstavnega prostora, zato smo sestavili komisijo za izbor del. Odločili smo se, da bomo izbrana dela uokvirili. Izbrali smo lesene okvirje z zaščitnim steklom na sprednji strani. Vsak izdelek je bilo potrebno primerno obrezati in vstaviti v okvir. Vsak izdelek je dobil tudi nalepko z imenom in priimkom avtorja ter šole, iz katere avtor prihaja. Sledilo je odločanje o razporeditvi portretov v prostoru. Postavitev razstave je ključen del procesa, ki omogoča, da umetniška dela živijo in komunicirajo s publiko na učinkovit in privlačen način. Dan pred kulturnim praznikom je bila razstava postavljena. Najava razstave je bila

tako na vabilu za pohod Po poti kulturne dediščine Žirovnica ob 8. februarju, kot tudi na radiu in na družbenih omrežjih. Ob kulturnem prazniku je Čopovo spominsko hišo obiskalo par tisoč ljudi, ki so si ogledali tudi razstavo portretov, ki so jih izdelali učenci različnih slovenskih šol. Verjetno se s takim obiskom razstave v enem dnevu težko pohvalijo tudi že uveljavljeni umetniki. Požela je mnogo navdušenja. Kulturni praznik je bil tako praznik ustvarjalnosti, izraza in povezovanja, ki nas je spomnil na moč umetnosti, da nas navdihuje, vznemirja in združuje kot skupnost. Odločili smo se, da pustimo razstavo na ogled še nekaj časa, verjetno do konca šolskega leta.

Vabljeni, da nas obiščete.

Literatura:

Jelovšek, E. (1997). Spomini na Prešerna. Celovec: Založba Wieser

Mušič, J. (1993). Prešeren v upodobitvah. Ljubljana: Založba Mladika

Peternel, G. (2022). Prešernov spominski muzej in stalna razstava. V: Peternel, G. (ur.) France Prešeren Pesnik. Kranj: Gorenjski muzej, str. 12 – 13

Kidrič, F. (1980). Prešernov album. Ljubljana: DZS

Dr. Globočnik, D. (2012). O iskanju Prešernove podobe. V: Čufer, A (et al.) (ur.) Iskanje Prešernove podobe. Žirvnica: Zavod za turizem in kulturo, str. 3 – 12

Učni načrti:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_likovna_vzgoja.pdf

Pomnik miru kot interaktivni večpredmetni učni poligon / The monument of peace as an interactive multi-subject learning field

Blanka Jamšek,

Javni zavod Miren Kras

Povzetek:

Pomnik miru na Cerju ponuja veliko izobraževalnih možnosti za učence vseh starosti. Poleg posebne naravne okolice in čudovitih razgledov na vse strani neba, ponuja območje tudi pretresljivo zgodbo naših prednikov. Naša predstavitev prikazuje nekaj primerov kako lahko naši eksponati podpirajo šolske učne načrte in dejavnosti. S sodelovalnim pristopom smo ustvarili skupinske aktivnosti za vaše učence v medpredmetnem modelu. Bodisi za odkrivanje preteklosti preko zgodovinsko-literarne analize ali celodnevne športne dne na kraški pokrajini, ekipa Javnega zavoda Miren Kras vam je na razpolago za ustvarjanje nepozabnega in poučnega dne na naši lokaciji.

Abstract:

The Monument of peace on Cerje offers many educational opportunities for students of all ages. In addition to the special natural surroundings and wonderful views in all directions, the area also offers a poignant story of our Slovenian ancestors. Our presentation shows a few examples of how our exhibits can support school curricula and activities. With a collaborative approach, we have created group activities for your students in an interdisciplinary model. Either to discover the past through a historical-literary analysis or an all-day sports event in the Karst region, the team of the Miren Kras Public Institute is at your disposal to create an unforgettable and educational day at our location.

POMNIK MIRU KOT INTERAKTIVNI VEČPREDMETNI UČNI POLIGON

Pred vami je edinstvena priložnost popeljati učence ali dijake na vključujočo poučno izkušnjo, ki si jo bodo za vedno zapomnili. Zgodovina. Geografija. Slovenščina. Umetnost. Naravoslovje. Šport.

V Pomniku miru na Cerju se obiskovalec sprehodi čez preteklost, pomudi v sedanjosti in razmišlja o prihodnosti. Spomini in zgodbe naših prednikov so zakladnica življenjskih modrosti. Takšna izkušnja je posebej pomembna za mlade generacije, da se naučijo preko vrednotenja zapuščine prednikov ceniti svoje življenje in skrbeti za dobrobit vseh ljudi na planetu.

Pomnik braniteljem slovenske zemlje stoji na razglednem vrhu Cerje na zahodnem robu kraške planote, od koder se odpira širok pogled na severni del Jadranskega morja, Furlanijo, Dolomite, Julijske Alpe, Vipavsko dolino. Pobuda za postavitve tega monumentalnega spomenika vsem tistim, ki so se na tem ozemlju borili in padli, je nastala v rodoljubni organizaciji TIGR. Lokacija in vsebinska zasnova pomnika sta skrbno preiščeni. Pomnik je zasnovan kot sedem-etažni stolp oziroma trdnjava, ki bo s svojo vsebino povezovala preteklost in prihodnost. V sedmih etažah se obiskovalec lahko sprehodi skozi različna obdobja slovenske zgodovine, prelomnih časov – od prazgodovine do obdobja svetovnih vojn, vojne z osamosvojitve Slovenije do zadnje etaže z razgledno ploščadjo, ki simbolizira pogled v prihodnost.

Kamniti velikan, postavljen na Cerju v poklon vsem braniteljem slovenske zemlje v polpretekli zgodovini, se na skrajnem robu kraške planote ponosno dviga v nebo kot ptica tik pred vzletom. Z višine 25-ih metrov ponuja nepozabne razglede na Jadransko morje, Furlansko nižino, Julijske Alpe in Vipavsko dolino. Tu bolj kot kjerkoli drugje začutimo svobodo in doživimo lepoto pokrajine v vseh barvah narave. Temeljni kamen je bil postavljen leta 2002, slavnostna otvoritev Pomnika za javnost se je odvila leta 2013.

V pritličju, v slavnostni avli, obiskovalce pozdravi kamen Brižinskih spomenikov, najstarejših pisanih spomenikov slovenskega narečja, ki pred-

stavlja vstop slovenskega naroda v zgodovino. Nad njim se razprostira zvezdnato nebo, ki zasije v postavitvi poletnega in zimskega solsticija, tako kot je sijalo ob osamosvojitvi 25. 6. 1991 ter ob razglasitvi plebiscita 26. 12. 1990.

V sosednjem prostoru je postavljena monumentalna slika Ples življenja in smrti, delo akademskega slikarja Rudija Španzla. Posvečena je vsem, ki so se borili in še posebej tistim, ki so žrtvovali svoja življenja na soški fronti in nas hkrati opominja, da se tako kruta obdobja zgodovine ne smejo ponoviti. Umetniško delo, ki v simboliki detajlov pripoveduje zgodbo soške fronte, je v strokovnih krogih dobilo naziv „Slovenska Gurenica“.

V kletnih prostorih je postavljena razstava Tolminskega muzeja „Ljudje in vojna“, ki na nazoren način pokaže blišč in bedo vojn ter njihov vpliv na človeka kot intimno bitje. Zelo nazorno sporočilo gradi na detajlih, ki ste dotaknejo srca in pustijo globok odtis.

V nadstropjih razstave osvetljujejo pot slovenskega naroda od preporoda leta 1848 do osamosvojitvene vojne leta 1991. Poseben poudarek je namenjen 1. svetovni vojni in soški fronti, ki je prav na območju Poti miru na Krasu in Parka miru na

Cerju, v katerem stoji pomnik, najhuje pustošila.

Muzejska zgodba se nadaljuje z narodno obrambnim gibanjem v obdobju fašizma, s posebnim poudarkom na primorskih Čedermacih in organizaciji TIGR. Del postavitev prikazuje tudi zgodbo lokalnega prebivalstva, ki je bilo v obdobju vojn prisiljeno k migracijam. V zadnjem, petem nadstropju pokrita in pred vetrom varovana ploščad ponuja dih jemajoče razglede na pokrajino in tudi arhitekturno simbolizira pogled v svetlo prihodnost.

Kot ste prebrali, ponuja Pomnik miru na Cerju različne možnosti vsebinsko zaokroženih informacij, s katerimi je mogoče zadovoljiti številne izobraževalne potrebe v katerikoli šolski ustanovi. Velik poudarek naših muzejskih vsebin je na 1. svetovni vojni, ki je že sama po sebi med najpomembnejšimi dogodki bližnje zgodovine, ampak imajo razstave in arhitekturni deli vsestranski pomen.

Ravno na teh raznolikih pogledih temeljijo naši predlogi za ogled Pomnika miru. Poleg zgodovinskega študija se lahko pri nas učenci ali dijaki poglobijo v literarni aspekt preko pisanja in branja, ekonomski aspekt pri analizi stanja pred, med in po vojni v Evropi, likovno-umetniški aspekt ob interpretaciji slik akademskega slikarja Rudija Španzla, naravovarstveni aspekt povezan s kraško okolico in prepoznavanjem avtohtonih in tujerodnih rastlin, požara in dolgoletnega pogozdovanja, in nenazadnje tudi športno-rekreativni aspekt, saj so pohodi po kraški planoti izredno priljubljeni.

Skupinsko delo v Pomniku miru podpira več stilov učenja in krepi pomembne veščine 21. stoletja, ki jih učenci potrebujejo v izobilju, zlasti po težkem in izoliranem času svetovne pandemije leta 2020. Učencem je potrebno ponuditi čim več priložnosti za nadgradnjo medsebojnih veščin, mobilnosti in možnosti za odkrivanje preteklosti v avtentičnem okolju. S tem ciljem v mislih smo pripravili nekaj dnevnih programov in primerov, kako bi izgledal študijski dan v našem Pomniku.

Vabljeni, da nas kontaktirate za natančnejši načrt, ki ustreza vašim specifičnim željam, da bo izkušnja za vaše učence in dijake nadvse poučna, hkrati pa čimbolj celostna in pristna.

ZGODOVINSKO-LITERARNI PROGRAM

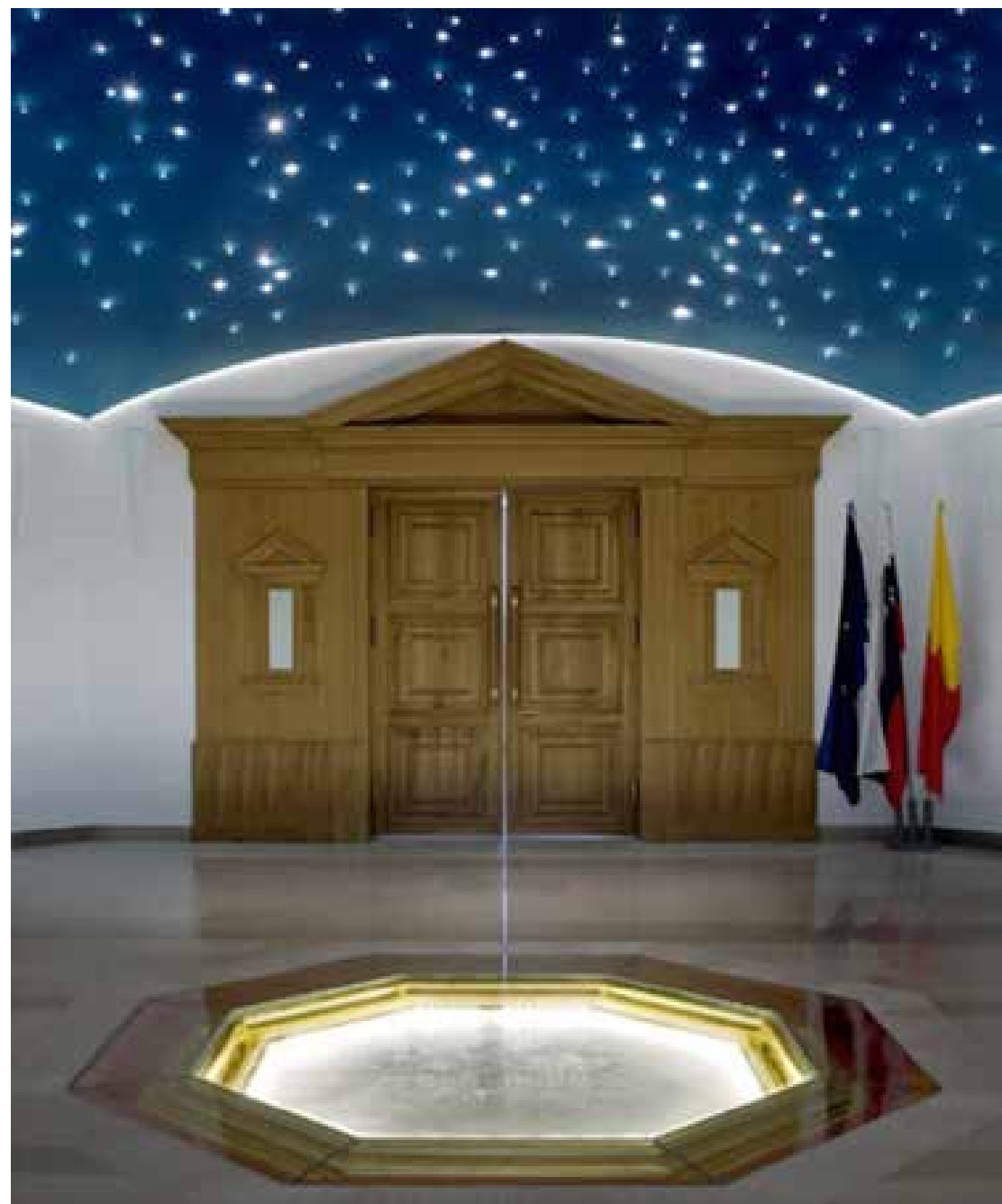
V tem programu se učenci ali dijaki osredotočijo na razstave 1. svetovne vojne in likovni umetnini akademskega slikarja in grafika Rudija Španzla: Ples življenja in smrti ter Veter pozabe. V delavnici sodelujejo skupinsko pri branju, razumevanju, pisanju in analiziranju vsebin. Pri delu se lahko določi voditelje skupine, predstavitelje oziroma poročevalce, zapisnikarje... Na koncu zbiranja informacij in pogovora sledi predstavitev, na katero se morajo učenci skupno pripraviti. Delavnica lahko temelji na:

1. Uvodnem predavanju v Konferenčni sobi (do 60 ljudi) z uporabo digitalnih sredstev (PC, projektor, platno), ki jo opravi učitelj.
2. Ogledu kratkega črno-belega filma o vojni na Krasu, ki traja 15 minut.
3. Spoznavanju dogodkov in zbiranju informacij o 1. svetovni vojni (skupinsko delo, delovni listi) v Pomniku miru preko 3-eh razstav: Človek in vojna (vpliv vojn na civilno prebivalstvo), življenje vojaka na fronti (krutost razmer na bojišču), 11 bitk Soške fronte (digitaliziran prikaz).
4. Obisku jame Pečinke (kaverna z ostalinami 1.

sv. vojne) z vodnikom, branje tematske literature in pisma vojaka za poglobljeno izkušnjo v čevljih vojaka, kar je lahko posebej organizirano za nadarjene učence ali učence s posebnimi potrebami.

5. Možnosti pomerjanja vojaške uniforme in fotografranja.
6. Interpretaciji simbolizma slik Rudija Španzla v skupinskem delu.

Načrtovalci izobraževalnega dne lahko razdelijo naloge po skupinah. Po zaključku zbiranja podatkov sledi predstavitev rezultatov vsem udeležencem v konferenčni dvorani.

ŠPORTNO-NARAVOSLOVNI PROGRAM

Pomnik miru na Cerju je točka do katere lahko učenci in dijaki pridejo peš. Avtobusi lahko parkirajo na spodnjem parkirišču ob lokalni cesti, učenci pa se peš odpravijo na 2,6 km dolg pohod do vrha. Izobraževalne možnosti pohoda so lahko:

1. Pohod po glavni cesti ali po stranskih Poteh miru od Alp do Jadrana, za katere imamo zemljevide v Pomniku miru.
2. Pohod do kraških jam (Pečinka, Klobasja, Krompirjeva, Ruska) z usposobljenimi vodniki, ki interpretirajo dediščino.
3. Opazovanje naravovarstvenih zanimivosti na terenu (invazivne in strupene rastline).
4. Opazovanje divjih živali (ptic, srnjadi).
5. Opazovanje pogorišča po največjem požaru v zgodovini Slovenije z možnostjo sajenja dreves v spremstvu predstavnikov Zavoda za gozdove Slovenije (po planoti).

Glede na razpoložljivi čas, ki vam ga šolski urnik nudi, se lahko program raztegne tudi na celodnevni izlet oziroma ekskurzijo. V Pomniku miru šolam dodatno nudimo naslednje:

1. Vodene ogledе zgodovinskih in umetniških zbirk Pomnika miru v več jezikih.
2. Vodene ogledе okoliških jam, ki so igrale odločilno vlogo v in med vojnama.
3. Poučno doživetje igrifikacije Odkrivanje skritih simbolov Pomnika miru.
4. Prilagojene delovne liste, ki spremljajo eksponate (Zgodovinsko-literarni program).
5. Najem konferenčne dvorane za predavanje (kapaciteta do 60 ljudi).
6. Mize in stole za skupinsko delo.
7. Najem Slavnostne avle za predstavitve ali koncerte.
8. Seznam pohodniških ali kolesarskih poti.

9. Individualizirane predloge za izlete.

10. Možnost organizacije prehrane na izbrani lokaciji v bližini Pomnika ali dostave cateringa po predhodnem dogovoru.

11. Brezplačno parkiranje za avtobuse in osebna vozila.

Pomnik miru je certificiran s trajnostnim okoljskim znakom Zeleni ključ in nosi lovoriko najlepše razgledne točke v Sloveniji po mnenju tujih obiskovalcev. Obiskovalci, ki pridejo na Cerje so vedno navdušeni, saj je občutek prostorske lepote narave in svobode nepopisen. Poleg naravne lepote pa je Pomnik miru postavljen na točki, kjer se zamislimo o preteklosti in naši prihodnosti kot narod in individual. Na vrhu Pomnika miru imamo možnost načrtovati svoj prispevek človeštvu in prav ta občutek je pomemben tudi za naše prihodnje generacije.

Prezentacija projekta „Muzej u školama“ / Presentation of the project „Museum in Schools“

Bojana Petraš,

viša diplomirana bibliotekarka
Narodni muzej Zrenjanin (Srbija)
vidovicbojana.nmz@gmail.com

Branka Sikimić,

viša kustoskinja-etnološkinja
Narodni muzej Zrenjanin (Srbija)
etnobranka@gmail.com

Sažetak:

Muzej u školama je višegodišnji projekat, koji je započet 2020, a obuhvata rad sa decom školskog uzrasta u svim osnovnim školama na teritoriji srednjeg Banata. Terenski rad u školama do 2023. obuhvatio je tri faze i posetu 32 škole. Kustosi na interaktivan način đacima prezentuju rad, značaj i stalnu postavku Muzeja. Nakon prezentacije, porodične predmete koje su deca donela na uvid, kustosi i đaci zajedno obrađuju po muzeološkim standardima. Svaki predmet se na licu mesta dokumentuje putem fotografije i deskripcije u digitalnom kartonu izrađenom po uzoru na zvaničan muzejski dokument. Na taj način vršimo mapiranje potencijalnih kulturnih dobara, a tom prilikom veliki broj predmeta je poklonjen Muzeju.

Abstract:

The Museum in Schools is a multi-year project, which started in 2020, and includes work with children in all elementary schools in the territory of the middle Banat. Practical work in schools until 2023, included three phases and visits to 32 schools. The curators present the work, importance and permanent exhibition of the Museum to the students in an interactive way. After the presentation, the curators and students process the family items that the children brought, according to museological standards. Each object is documented by means of a photograph and a description in a digital cardboard modelled after the official museum document. In this way, we map potential cultural heritage. Large numbers of mapping objects were donated to the Museum.

Narodni muzej Zrenjanin je institucija koja se bavi očuvanjem, zaštitom, prezentacijom i interpretacijom bogatog kulturnog nasleđa srednjeg Banata iz oblasti prirode, arheologije, etnologije, umetnosti i istorije, kao i kontinuiranom edukacijom i radom sa publikom. Ideju za osnivanje muzeja u Zrenjaninu (nekadašnjem Velikom Bečkereku) inicirala je gradska inteligencija i predstavnici vlasti nekadašnje Torontalske županije krajem 1902. i početkom 1903. godine. Građanstvu je upućen poziv da prikupljaju stare posude, oružje, oruđe, alat, nakit, stari novac, slike, arheološke predmete i dr. Nakon par godina, županijske vlasti su tokom 1905/1906. godine u potpunosti preuzele inicijativu oko otvaranja Muzeja, da bi u trenutku kada je njegovo osnivanje trebalo konačno rešiti došlo do političkih promena koje su, uz nedostatak finansijskih sredstava i odgovarajućeg prostora za smeštaj prikupljenih predmeta, čitavu stvar odložile na još neko vreme. Muzej je konačno otvoren za publiku 1911. godine, kada je njegova zbirka smeštena u četiri prostorije Županijske palate (danas zgrada Gradske kuće). Muzej se selio još nekoliko puta, da bi u jesen 1966. godine bio smešten u prostorije nekadašnje Finansijske palate, u samom centru grada, gde se i dan-danas nalazi. Narodni muzej Zrenjanin negujući multikulturalnost ima veoma značajnu ulogu u društvenom životu lokalne zajednice. Od samog osnivanja, pa sve do današnjih dana, Muzej svoje zbirke formira i proširuje u saradnji sa lokalnom zajednicom, i to najčešće putem poklona.

Projekat *Muzej u školama*, inspirisan je upravo gorenavedom činjenicom, a osnovni cilj je da se kroz terenski rad napravi uvid u građu od kulturno-istorijske vrednosti koju poseduje stanovništvo srednjeg Banata i istovremeno i dalje razvija saradnja i poverenje građanja u našu instituciju, koja će budućim generacijama sačuvati i predstaviti njihovo dragoceno nasleđe. Važnost ovog projekta, pored mapiranja i dokumentovanja građe u digitalnoj formi, ogleda se i u omogućavanju korišćenja građe u naučno-istraživačkom i publicističkom radu, obogaćivanju fonda NMZ, međuinstitucionalnoj saradnji, dok se istovremeno stvara nova muzejska publika, edukuju se đaci o kulturno-istorijskom nasleđu, muzeološkom radu i značaju institucije muzeja.

Muzej u školama je višegodišnji projekat, koji je započet 2020. godine, a obuhvata rad sa decom školskog uzrasta u svim osnovnim školama na teritoriji srednjeg Banata. Projekti tim okupljen od nekoliko stručnjaka iz Narodnog muzeja Zrenjanin čine: Dušan Marinković – muzejski savetnik-master fotograf (rukovodilac projekta), Siniša Onjin – kustos-istoričar (director Narodnog muzeja Zrenjanin), Vladislava Ignjatov – viša kustoskinja-istoričarka, Branka Sikimić – viša kustoskinja-etnološkinja, Ksenija Đukić – viša kustoskinja-etnološkinja, Aleksandra Đukić – kustoskinja-etnološkinja i Bojana Petraš – viša diplomirana bibliotekarka.

Terenski rad u školama do 2023. godine je obuhvatio tri faze i posetu 32 škole. Srednjobanatski upravni okrug jedan je od 29 okruga u Srbiji i obuhvata teritoriju Grada Zrenjanina i opštine Sečanj, Žitište, Novi Bečej i Nova Crnja, koje se nalaze u

nadležnosti Muzeja. Ove godine (2024), planirana je i četvrta faza i obilazak poslednje opštine, čime će biti završen terenski rad, nakon čega će uslediti poslednja faza – izložba u Narodnom muzeju Zrenjanin (2025).

Prva godina rada na terenu (2020), bila je izazovna ne samo zbog toga što je bila prva, nego i zbog sad već dobro poznatog razloga – pandemije virusa korona. Ipak, to nije uticalo na rad kustosa sa decom, jer rezultati pokazuju da je te godine mapiran i poklonjen najveći broj predmeta do sada. U ovoj fazi uspešno je mapirano 1.396 predmeta i 2.064 fotografije u digitalnoj formi. Od tog broja, Muzeju je poklonjeno 308 predmeta i 2.064 fotografije u digitalnoj formi. Posećene su dve opštine – Sečanj (8 škola) i Novi Bečej (5 škola).

Druga faza započeta je 2022. godine, a zbog ograničenih finansijskih sredstava obuhvatila je deo naseljenih mesta na području Grada Zrenjanina (12 škola). Tom prilikom uspešno je mapirano 974 predmeta, a Muzeju je poklonjeno 142 predmeta.

Treća faza projekta *Muzej u školama* završena je krajem 2023. godine, kada smo nastavili obilazak naseljenih mesta na području Grada Zrenjanina (6 škola) i započeli deo opštine Nova Crnja (1 škola). Ovaj put mapirano je 624, a Muzeju je poklonjeno 36 predmeta.

Poslednja faza terenskog rada planirana je za kraj 2024. godine, budući da se čekaju rezultati konkursa Ministarstva za kulturu i informisanje

RS, gde ćemo nastaviti rad u opštini Nova Crnja (4 škole) i Žitište (3 škole), a palniran je i obilazak škola u samom gradu (10 škola).

Metodologija rada na terenu

Projekat se sastoji iz nekoliko segmenata. Pre početka samog terena obavljene su pripreme u vidu prikupljanja informacija, kontakata škola i direktora, formiranja univerzalnog digitalnog kartona. Tim je pripremio zvaničnu knjigu obaveštenja, opis projekta i i-mejl koji je poslat unapred svim školama koje su stavljene na spisak saradnje za realizaciju projekta *Muzej u školama*. Prethodno su sve škole kontaktirane putem telefona, a zatim su na njihove zvanične adrese poslate knjige obaveštenja i opis projekta. U zavisnosti od broja učenika, u svakoj školi stručni tim se zadržavao po 3 ili 4 radna dana. Prvi dan, pre samog rada sa učenicima, napravljen je detaljan plan sa direktorima škola i nastavnim osobljem, kako bi dinamika rada sa decom bila što efikasnija. Tom prilikom potpisan je i memorandum o saradnji između škola i Muzeja. Svaka škola je omogućila stručnom timu prostor za rad u okviru svoje zgrade, najčešće učionice ili biblioteke, kao i projektor za potrebe prezentacije. Od opreme, na teren su nošena dva laptopa, skener, pribor za merenje – lenjiri i krojački metri, stalak, foto-aparat i odštampani muzejski kartoni.

U narednim danima kroz interaktivnu prezentaciju kustosi deci predstavljaju bogate muzejske zbirke i stalnu postavku Narodnog muzeja Zrenjanina.

nin, obuhvatajući svih šest odeljenja – Arheološko, Etnološko, Prirodnjačko, Istorijsko, Umetničko i Fotografsko odeljenje, kao i Specijalnu biblioteku, kako bi ih upoznali sa istorijatom Muzeja, muzealijama koje se u njemu čuvaju, zanimanjem kustosa, a sve u cilju da se im se približi kulturno nasleđe, i ukaže na njegov značaj. Prezentacija se pokazala kao odličan interaktivni deo projekta jer su učenici, pretežno nižih razreda, aktivno učestvovali u njoj. Odgovarali su na postavljena pitanja vezano za Muzej, postavke, predmete i slično, ali su i samim kustosima postavljali pitanja.

Nakon prezentacije, kustosi i učenici koji su doneli porodične predmete na uvid, prema prethodno datim detaljnim uputstvima, zajednički obrađuju predmete prema muzeološkim standardima. Svaki predmet se na licu mesta dokumentuje putem fotografije i deskripcije u digitalnom kartonu izrađenom po uzoru na zvaničan muzejski dokument. Na taj način vršimo mapiranje potenci-

jalnih kulturnih dobara, a deca uče važan segment kustorskog poziva. Za opis su uzimani podaci o poreklu i istorijatu predmeta – đaci su te informacije dobijali od svojih ukućana – roditelja, baka ili deka, koji su po njima slali porodične predmete. U slučajevima gde su učenici imali saglasnost roditelja da ostave predmet kao poklon Muzeju, kustosi su to beležili, a zatim predmet adekvatno pakovali i prenosili u Muzej.

Zanimljivosti sa terena

Nakon dugogodišnjeg iskustva u jednoj kulturnoj instituciji i radu na razvoju muzejske publike, nepobitna je činjenica da deci iz sela nadomak Zrenjanina, posebno deci iz drugih opština Srednjobanatskog okruga, Muzej i kulturni sadržaji nisu dostupni koliko i deci iz samog grada. Obilazeći teren, u brojnim školama smo saznali da mnoga deca još uvek nisu imala mogućnosti da posete naš ili bilo koji drugi muzej, što ovaj projekat čini još značajnijim. Pored jednog od glavnih ciljeva projekta, a to je mapiranje predmeta za potrebe istraživačkog rada i prezentacije kulturnog nasleđa koje se nalazi u nadležnosti našeg muzeja, trudili smo se da na što bolji način uključimo školarce u rad Narodnog muzeja Zrenjanin. Upoznavanjem sa našim odeljenjima i zbirkama, pokušali smo da im ukažemo na značaj porodičnog nasleđa koje čuvaju u svojim domovima, ali i na odgovornost koju imaju kao čuvari dela kolektivnog kulturnog nasleđa, koje institucije kao što je naš muzej mogu sačuvati i prezentovati budućim generacijama.

Time smo im ukazali na značaj poklona u formiranju i proširivanju muzejskih zbirki.

Ono što smo posebno primetili kao specifičnost, a tiče se predmeta koje su donosili na uvid – jeste to da najveći broj predmeta koji su mapirani do sada možemo svrstati u etnološki materijal, što nas navodi na zaključak da se u porodica najčešće čuvaju predmeti vezani za način života i privređivanja u okviru jednog domaćinstva. Često su ti predmeti kod dece budili naročite emocije koje ih vezuju za drage članove porodice i uspomene na njih, što je dovodilo do jedinstvenih priča i sećanja, uz po koju suzu. Posebno su nam bile upečatljive priče dece koja su pored istorijata predmeta pred celim razredom, objasnili i njihovu namenu, čime su praktično odradili i deo našeg posla. Najčešće su deca donosila nekad upotrebne predmete, koji sada u njihovim kućama stoje kao ukras, poput mlina za kafu, fenjera, pegli na žar, ručnih preslica i sl. Primetili smo da se u mestima gde je stanovništvo kolonizovano nakon Prvog i

Drugog svetskog rata iz dinarskih krajeva i dalje čuva narodna nošnja, za koju su sentimentalno vezani i koju još uvek nisu spremni da poklone Muzeju. Ovakve predmete je pratila uvek detaljna priča o izradi i upotrebi.

Takođe smo mapirali i dobili na poklon pregršt starih fotografija, uz koje je uvek išla posebna priča, koju su učenici rado podelili sa nama, pričajući sa setom o svojim bakama, dekama i roditeljima. Ove fotografije su nam izuzetno značajne, budući da je Muzej nedavno oformio novo Fotografsko odeljenje, čime smo dopunili kolekcije fotografija koje oslikavaju život stanovništva na ovim prostorima. Najčešće su to bile fotografije iz ratnih perioda, često sa posvetama, potom fotografije sa vršidbe i rada u polju, kao i one iz svakodnevnog života.

Zanimljivo je pomenuti da su pronađeni kalupi za izradu bombona i lizalica porodice iz Farkaždina koja se generacijski bavi bombondžijskim zanatom, čime je omogućena potencijalna saradnja sa Muzejom nauke i tehnike, koji ima u planu da potpomogne u očuvanju ovog zanata. Porodica iz Farkaždina čuva stare bombondžijske kalupe, a i dalje se donekle bavi tim zanatom, budući da u selu imaju jedinu poslastičarnicu koja i dalje radi. Na ovaj način, potencijalno smo potpomogli očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa, koje doprinosi osećanju pripadnosti pojedinca, kako zajednici iz koje potiče, tako i čovečanstvu uopšte, jer povezuje ljudsku prošlost, sadašnjost i budućnost u jedinstveni niz.

Posebno bismo istakli škole u Aradcu i Čenti, gde nas je na inicijativu nastavnog osoblja i učenika, dočekala svojevrsna izložba sačinjena od velikog broja predmeta koji su doneti na uvid. U Sali za fizičko i u hodnicima škole, učenici inspirisani smernicama koje su dobili od projektnog tima, ponosno su poređali svoje predmete. Na stolovima su izložili sitnije predmete pokućstva, fotografije, novčiće i knjige, dok su pored stolova stajale velike nožne preslice, šivaće mašine, korita, velike drvene igračke, a na zidovima su bili okačeni ćilimi, delovi tekstilnog pokućstva i narodna nošnja.

Zbog velikog broja predmeta koje smo mapirali i na inicijativu škole, a u saradnji sa Turističkom organizacijom Sečanj i Opštinom Sečanj, otvorena je izložba u OKC Sečanj. Tom prilikom izložen je materijal dobijen u školama iz pomenute opštine. Izložba je trajala od maja do polovine juna 2021.

Ovom saradnjom opština Sečanj se prvi put priključila obeležavanju manifestacija *Noć muzeja i Muzeji za 10*.

Pri kraju terenskog rada u prvoj fazi projekta kupljene su vitrine koje su dostavljene školama za potrebe školskih kamernih postavki u opštinama Sečanj i Novi Bečej. Ove vitrine iskorišćene su za izlaganje predmeta koje su učenici odlučili da ostave u školi. Ova praksa u kasnijim fazama nije nastavljena, zbog ograničenih finansijskih sredstava.

Sve škole iz prve i druge faze projekta dobile su na poklon reprodukcije slika poznatih srpskih autora (Stevan Aleksić, Uroš Predić, Đura Jakšić, Milan Konjović i drugi), jer je na terenu uočeno da su reprodukcije izložene u školskim holovima dotrajale i oštećene. Nove reprodukcije su izrađene u saradnji projektnog tima Narodnog muzeja Zrenjanin i kolega iz Narodnog muzeja u Beogradu. U planu je da svaka škola obuhvaćena ovim projektom dobije nove reprodukcije.

Pored rada u školama, skoro u svakom mestu koje smo posetili, naišli smo na zainteresovanost lokalnog stanovništva, a često i samih kolekcionara, o potencijalnoj saradnji sa Muzejom, gde su uvek bili radi da nam pokažu šta čuvaju u svojim kućama

često na tavanima, u šupama i pomoćnim prostorijama. Ostvarena je odlična saradnja i sa mesnim zajednicama i kulturnim centrima u selima, koji su rado priložili svoje dragocenosti na uvid. Često su nam i same škole priložile predmete koji su se nekada koristili prilikom nastave a koje i dalje čuvaju, poput starih dnevnika, abakusa, drvenih tablica i pernica, skamija, lenjira, geografskih karata, materijala za učenje skupova i dr.

Izložba Škole u muzeju

U toku terenskog rada, kao promocija projekta *Muzej u školama* u okviru manifestacija *Noć muzeja* i *Muzeji za 10* u 2021. godini organizovana je kamerna postavka u Narodnom muzeju Zrenjanin kroz video-prezentaciju, panoe i vitrine sa poklonjenim predmetima. Ovo je bila svojevrsna najava predstojeće izložbe *Škole u muzeju*, koja je planirana nakon završetka terenskog rada, 2025. godine, kao poslednja faza projekta. Izložba će biti organizovana u Narodnom muzeju Zrenjanin, u godini kada naš grad dobija pretižnu titulu Prestonice kulture Srbije.

Na izložbi će biti prikazani pokloni koje smo

dobili na terenu, kao i deo mapiranog materijala. Na taj način ćemo dati uvid u predmete koji su obogatili odeljenja Narodnog muzeja Zrenjanin, a koji su svrstani u odgovarajuće zbirke i kolekcije. Drugi segment izložbe obuhvatiće istorijat školstva u srednjem Banatu, tako što će svaka posećena škola biti posebno predstavljena. Planirana je i ambijentalna celina u vidu učionice iz prve polovine 20. veka. Izložba pod simboličnim nazivom *Škole u muzeju* sumiraće konačne rezultate i rad na projektu *Muzej u školama*.

Svim đacima srednjobanatskih osnovnih škola biće omogućeno da lično posete NMZ i učestvuju u različitim aktivnostima u okviru izložbe. Time ćemo ispuniti našu misiju i svakom učeniku okolnih škola koje su u našoj nadležnosti omogućiti ličan doživaljaj i konzumaciju kulturnog nasleđa koje pripada svima nama i treba da bude dostupno i dostižno. Nadamo se da ćemo tako stvoriti jednu novu muzejsku publiku, koja će u nekom budućem periodu možda postati darodavac, kustos ili radnik Muzeja, jer kultura mora biti dostupna svima, a naše nasleđe sačuvano za buduće generacije koje tek dolaze.

C. Muzeji in oblikovanje identitete / Muzeji i formiranje identiteta

Obraćanja djeci kotorskih „muzeja“

Dr. Dušica Ivetić,

OJU „Muzeji“ Kotor

Jelena Vukasović,

www.muzejikotor.me

info@muzejikotor.me

Sažetak:

Opštinska javna ustanova „Muzeji“ Kotor je kompleksna gradska ustanova kulture osnovana 1992. godine. U svom sastavu ima Muzej grada Perasta u Perastu, Rimske mozaike u Risnu i Crkvu Svetog Mihaila (Lapidarijum), Galeriju solidarnosti i Crkvu Svetog Pavla (multimedijalnu dvoranu) smještene u kotorskom Starom gradu. U svojim muzejskim i galerijskim prostorima čuva, istražuje i predstavlja najprije arheološke nalaze neprocjenljive vrijednosti iz praistorijskog doba (3000 godina p.n.e), blago kotorskih lapida, rimske mozaike iz II vijeka nove ere, zatim kulturno nasljeđe drevnog grada Perasta i dragocjeni likovni fond Galerije solidarnosti solidarno poklonjen našem gradu i Crnoj Gori nakon zemljotresa 1979. godine.

U nastavku, za potrebe muzejskog skupa u Velenju aprila 2024. godine, predstavljamo najvažnija obraćanja djeci kotorskih „Muzeja“ od 2022. do danas među kojima su od posebnog značaja prve knjige za djecu koje je objavila ova muzejska ustanova.

„**K**otorske legendice“ (2022, CG/ENG/ITAL/RUS) predstavljaju legende kotorskog kraja i delikatno pojašnjavaju što je to nematerijalna kulturna baština i u čemu je razlika između materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Neke od objavljenih legendi su zaštićeno kulturno dobro Crne Gore (poput Legende o nastanku Kotora, Legende o Tre sorele i Legende o ljubavi Katice Kalfić i francuskog vojnika). Tekst je

priredila Milka Kolundžić, ilustracije uradila Ana Rodić. Knjiga „Kotorske legendice“ obraća se djeci do 12 godina, a prvo je izdanje naših „Muzeja“ namijenjeno djeci. Objavljena je na crnogorskom (oba pisma), engleskom, ruskom i italijanskom jeziku. „Kotorske legendice“ predstavljaju i vrijednu podršku upotrebi lokalizama, uglavnom bokeljskih romanizama, a iza svake legende nalaze se i pojašnjenja za manje poznate riječi. Udruženje

crnogorskih pisaca za djecu i mlade proglasilo je „Kotorske legendice“ Najboljom knjigom za djecu, a žiri hercegnovskog sajma knjiga „Trga od knjige“ Najljepšom knjigom objavljenom u 2022. godini. Legende smo prozvali Legendicama priželjujući blizak odnos najmlađe publike prema knjizi. Zato je potencirana potreba da tekst djeci bude „drugarski“ i na prvu shvatljiv. Štampan je najprije ćirilicom kao pismom sa kojim se djeca najprije

susrijeću u školi, a potom latinicom, kao i na jezicima najčešćih posjetilaca/teljki OJU „Muzeja“. Ilustracije odišu tradicionalnošću i autentičnošću, imaju jasnu poetiku, izraženu likovnost i uočljiv potez četkice. Interaktivnost smo pospjeli pita- njima i zadacima u očekivanju da naši najmlađi/e sugrađani/ke još u ranim godinama preuzmu ulo- gu koje se, nadajmo se, nikada neće odreći - onu u istraživanju svog kulturnog nasljeđa.

„**Kotorske priče o nasljeđu**“ (2022, CG/ENG) je knjiga za djecu koja kroz 12 priča publici pred- stavlja kako je dio kotorskog kulturnog nasljeđa stvaran, proučavan i čuvan. „Dva su lica kulturnog nasljeđa Kotora: prvo pripada onima koji su stva- rali i stoljećima se utkivali u biće našeg grada, a drugo - ljudima od znanja i struke koji ta kulturna postignuća proučavaju i štite. Gradski Muzeji ovom knjigom žele da ti skrenu pogled na raznovrsnu kulturnu baštinu Kotora kako bi umio/umjela da je prepoznaš i za budućnost čuvaš. Ko zna! Možda ćeš upravo ti izabrati neki od opisanih poziva, pa svojim znanjem i umijećem zaslužiti mjesto u isto- riji našeg grada. Tu smo i navijamo za tebe“ – stoji u uvodu ove knjige. Knjiga „Kotorske priče o na- sljeđu“ treba da najmlađoj čitalačkoj publici pruži saznanja o 12 značajnih ličnosti iz života Kotora koje su stvarale, proučavale i čuvale kulturno na- sljeđe našeg grada. Knjiga ilustruje živote Fra Vita, Lovra Marinova Dobričevića, Dimitrija Daskala, Jacinte Kunić Mijović, Tripa Kokolje, s jedne strane kao ljudi koji su dio izuzetnosti našeg nasljeđa, a sa druge onih koji su ga proučavali, opisivali, otkrivali, podržavali - Miloša Miloševića, Vide Ma-

tjan, Jovice Martinović, Vesne Lipovac Radulović, Jasminke Grgurević, Zorice Čubrović, Nade Rado- vić. U autorskom timu su Milka Kolundžić i Jelena Vukasović kao autorke teksta i Ana Rodić i Dušica Ivetić kao autorke ilustracija, dizajna i ukupnog likovnog ostvarenja knjige.

Čemu služe muzeji, ko u njima radi, što sve može činiti muzejsku postavku na primjeru Mu- zeja grada Perasta – pitanja su na koja kotorski „Muzeji“ odgovoraju knjigom „**Korak po korak muzej**“ (2023, CG/ENG). Knjiga je vodič kroz mu- zejsku postavku, ali i mali muzeološki leksikon za djecu koji najmlađima širi vidike o misiji muzeja i našem kulturnom nasljeđu. Korak po korak od najmlađih treba da stvaramo muzejsku publiku, istrajnu, punu pitanja i željnu znanja, sa potrebom za obilascima muzeja i u rodnom gradu i širom svijeta, a ova knjiga nam je značajan iskorak u tom cilju. Uz knjigu „Korak po korak“ štampano je uput- stvo za muzejsku avanturu po zamisli dječjeg pisca Uroša Petrovića.

Knjiga „**Arheologija za najmlađe**“ (2023, CG/ ENG) dječjoj publici predstavlja osnove ove nau- ke, najvažnije praistorijske i antičke arheološke lokalitete kotorskog kraja, kao i arheologe koji su sa najviše uspjeha radili u Boki Kotorskoj. Gdje se nalaze tumuli Mala i Velika gruda, ko je Hipnos, da li znate da je portret Domicijana nekad bio obojen – samo su neka od pitanja na koja odgovara knjiga „Arheologija za najmlađe“. U knjizi je (kodom ka videu) predstavljen i tandem arheologa – saradni- ka kotorskih „Muzeja“. Tekst knjige „Arheologija za

najmlađe“ uradili su Milka Kolundžić i Miloš Petri- čević, ilustracije Ana Rodić, a knjiga je objavljena na crnogorskom (oba pisma) i engleskom jeziku.

Posebno interesovanje djece vlada za **kam- panju kotorskih „Muzeja“ pod nazivom „Ar- heologija za najmlađe“**. Ona se sa posebnom pažnjom obraća mališanima koji, pored istoimene knjige, uče uz naše arheološke **radionice** i prvi arheološki **istraživački set** (2023). Gdje se nalaze Mala i Velika gruda, ko je Hipnos, da li znate da je portret Domicijana nekad bio obojen – neka su od najčešćih pitanja na koja na radionicama od- govaraju naši arheolozi Miloš Petričević i Jugoslav Pendić. Mališani su u prilici da šire svoja znanja kroz niz igara u ambijentu postavke multimedijal- ne izložbe „Buđenje ranobronzanog princa“ koja javnosti predstavlja praistorijskog čovjeka ovog kraja, njegove upotrebne predmete i grobno mje- sto. Takođe, naša muzejska ustanova nedavno je promovisala i prvi arheološki set za istraživanje. Pored alata u njemu se (u krtoj masi) krije replika jednog od predmeta sa lokaliteta Mala gruda koji svjedoče o životu ljudi Boke Kotorske prije 5000 godina i od neprocjenjivog značaja za naše kul- turno nasljeđe.

Kreativnim blokom „**Skiciraj grad**“ (2023) ko- torski „Muzeji“ pozivaju na crtanje gradskih sim- bola i istraživanje kulturnog nasljeđa. Prije svakog zadatka najmlađi će se sresti sa pitanjima od kojih se većina tiče kulturne baštine i kulture življenja u Kotoru. „Koristite maštu i pokažite nam kako vidite svoj grad. Nacrtajte svoju prvu karnevalsku ma-

sku, prvu barku za Bokeljsku noć, kotorsku pjacu, izmaštajte Gospu od škrpjela pod morem i vilu Alkimu na Vilinskim vratima“ – neki su od zadataka ovog kreativnog bloka. Kako djeca i mladi prepoznaju nematerijalno nasljeđe u svojoj porodici, na primjer, jedno je od pitanja na koja smo htjeli odgovore. Kreativnim blokom „Skiciraj grad“ pozvani su svi bez obzira na godine da crtaju na kandidovane teme i šalju na adresu kotorskih „Muzeja“, pa očekujemo da ćemo u budućnosti moći da pripremimo izložbu koja će moći da bude jedna od skica našeg grada.

Muzejske detektivske avanture (2023) za potrebe kotorskih „Muzeja“ pripremio je dječji pisac Uroš Petrović, a sadrže pravila igre i zagonetke koje djeca rješavaju gledajući postavku Muzeja grada Perasta. Za osvajanje svake igre dobija se po jedan pečat, a za tri pečata pobjedničku diplomu i misteriozni muzejski poklon (najčešće knjiga „Korak po korak muzej“ kao vodič kroz postavku i mali muzeološki leksikon za djecu). Detektivske avanture su za našu muzejsku ustanovu uspješan pokušaj da se boravak u muzeju djeci učini krajnje izazovnim i zanimljivim. Za pola godine nagradili smo oko 20 malih detektiva i detektivki, tzv. „šampiona svijeta u poznavanju našeg Muzeja“, a među njima većinu čine djeca stranih turista/kinja što ne čudi budući da su muzejske avanture odavno praksa svjetskih muzeja.

„Pravac muzej“ – ovom kampanjom kotorski „Muzeji“ obilježavaju Dječju nedjelju, planetarnu manifestaciju koja se početkom oktobra svake

godine organizuje u slavu djeteta. Kampanja podrazumijeva obilazak gradskih osnovnih škola i vrtića i interaktivne časove posvećene kulturnom nasljeđu Boke Kotorske. OJU „Muzeji“ za kotorske đake pripremaju niz programa i, po određenom rasporedu i uz stručno vođenje, grupne posjete svojim organizacionim jedinicama: Muzeju grada Perasta, Rimskim mozaicima u Risnu i u Starom gradu Galeriji solidarnosti, Crkvi Svetog Mihaila – Lapidarijumu i Crkvi Svetog Pavla. Pored likovnih radionica, vaspitno - obrazovne ustanove je obišao „kofer od muzeja“ što je bila dobra prilika da kroz igru pogađanja učenici/e saznaju više o upotrebnim predmetima koji se čuvaju u Muzeju grada Perasta. Takođe, djeci predškolskog uzrasta u svim gradskim vrtićima dramski je predstavljena Legenda o nastanku Kotora koja je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Crne Gore, a korišćena je lutka vile Alkime kao junakinje pomenute legend, izrađena u Italiji za potrebe otvaranja Kotorskog festivala pozorišta za djecu. U okviru kampanje „Pravac muzej“, naša muzejska ustanova se prevashodno oslanja na uspješnu saradnju sa kotorskim osnovnim školama i Resursnim centrom za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“.

„Stara vještina za nove generacije“ – naziv je programa koji podrazumijeva kampanju, ciklus radionica i izložbe kojim se među mladima školskog uzrasta promoviše i podržava vještina izrade dobrotorske čipke. Vještina izrade dobrotorske čipke zaštićeno je nematerijalno kulturno dobro Crne Gore čiju održivost i vitalnost brojnim aktivnostima pomažu „Muzeji“. Dobrotska čipka je dobila

naziv po naselju Dobrota, stigla nam je iz Italije i svakako je rezultat prožimanja različitih tehnika izrade čipke na prostorima istočnog i zapadnog Sredozemlja i zapadne Evrope. Za izradu dobrotorske čipke koristi se igla, konac za heklanje najtanji broj (broj 70 ili 75), naprstak, makaze i makazice. Materijali koji se koriste su lan, pamučno platno, saten. Čipka se izrađuje preko tankog bijelog papira koji je fiksiran za čvršću podlogu na kojem se koncem oblikuje slika. Potrebno je 4 do 6 sati rada da bi se uradio centimetar pune čipke. Najčešće se veze ušima igle, rijetko njenim vrhom. Vještinu izrade dobrotorske čipke Opštinska javna ustanova „Muzeji“ tokom jeseni 2022. godine prvi put je organizacijom radionica i obuke ponudila đacima starijih razreda osnovnih škola na području kotorske opštine. U radionicama izrade čipke tokom 2023. godine učestvovalo je nekoliko učenica kotorskih škola, a tokom 2024. godine je u planu da se animiranjem i obukom mladih osnaži vještina izrade dobrotorske čipke kao zaštićena nematerijalna kulturna baština Crne Gore.

U kratkim crtama predstavili smo ključna „obraćanja djeci“ kotorskih „Muzeja“ tokom proteklih par godina. Naša ustanova u fokusu rada i u narednom periodu ima nastavak djelatnosti koje djecu tretiraju kao muzejsku publiku izuzetnog značaja i potencijala. I osjetljive godine i taj jasan potencijal obavezuju „Muzeje“ na izrazitu ozbiljnost, stručnost i delikatnost u pripremi svakog izdanja ili programa namijenjenog djeci. To je jedan od razloga zašto smo na ovom skupu ovdje u Velenju.

Kulturni identitet domaćičkih škola u Srbiji – blagostanje i obrazovana varjača / Cultural Identity of schools for housewives in Serbia – wellbeing and an educated mixing spoon

Dr. Lidija Cvetić Vučković,

teoretičar umetnosti i medija

Muzej slatka – kuća Cvetića, Kraljevo, Srbija

Sažetak:

Tema domaćičkih škola u Srbiji prvi put je interpretirana u okviru višegodišnjih istraživanja Muzeja slatka, kroz interaktivnu izložbu u kojoj su prikazani raznorodni predmeti iz naših kolekcija poreklom iz ovih specijalizovanih obrazovnih institucija. Iako prepoznatljiva i valorizovana kao deo svakodnevne kulture u prvoj polovini XX veka, ideja škola za domaćice marginalizovana je usled političkih promena u statusu žene i njene društvene uloge. Ipak u širem kontekstu transformacije savremenog društva i univerzalnih vrednosti, ona danas otvara mnoga neizbežna pitanja o međuzavisnosti muško-ženskih odnosa, ekonomije i autonomije porodice, zdravlja, humanosti i ekologije.

Ključne reči: domaćičke škole, filantropija, porodična ekonomija, ekologija, održivi razvoj.

Abstract:

The theme of Schools for Housewives in Serbia was interpreted for the first time within the framework of multi-year research of Museum of spoonsweet, through a large, interactive exhibition in which various items from our collections originating from these specialized educational institutions were displayed. Although recognizable and valued as part of everyday culture in the first half of the 20th century, the idea of schools for housewives was marginalized due to political changes in the status of women and their social role. However, in the wider context of the inevitable transformation of contemporary society and the questioning of universal values, today it opens up important questions about the interdependence of male-female relations, the independent family economy, health, humanity and ecology.

Keywords: school for housewives, philanthropy, family economy, ecology, sustainable development.

Šta su ove institucije značile, zašto su osnivane, kakvo znanje su pružale ženama, kako su pomogle njihovom osamostaljenju i kakav je civilizacijski doprinos ostvarila „obrazovana varjača“ u rukama tzv. „gazdarica sa sertifikatom“.

Domaćičke škole u Srbiji nastale su kao deo evropskog instorijskog procesa ženske emancipacije, potpomognute različitim ženskim Udruženjima još od kraja XIX veka od kojih je najznačajnije bio Beoradsko žensko društvo pod pokroviteljstvom Kraljice Natalije.¹ Ove institucije specijalno profilisanog karaktera strateški su osposobljavale devojke nižeg staleža u starosti od 13-17 godina za praktičan, ručni rad koji bi im donosio finansijsku stabilnost. Pokrenut je i prvi ženski časopis Domaćica u kome su se do detalja beležile školske aktivnosti, kao i Pazar za prodaju proizvoda narodne ženske radinosti od koga su pitomice zarađivale mesečnu platu, a škola za sav potreban materijal. 1900. godine učestvovala su na Svetskoj izložbi u Parizu, a zatim u Petrogradu, Londonu, Liježu, Prahu i Torinu. Kreirale su i izrađivale svečane narodne nošne koje su rado nosili i članovi kraljevske porodice, afirmišući na najvišem nivou autentičnost

1 Od 1842. knez Mihajlo Obrenović ukazom je odobrio ravnoopravno obrazovanje dečaka i devojčica. Prvu „Višu žensku školu“ osniva Katarina Milovuk, predsednica Beogradskog ženskog društva. Kroz nju je do 1913. prošlo čak 23 000 učenica. Ona ostaje retka institucija ovakvog nivoa, uz još samo šest ovakvih osnovanih do kraja XIX veka u: Valjevu, Zaječaru, Negotinu, Nišu, Požarevcu i Šapcu. Prema: Stankov, Ljiljana, „Porodično i institucionalno obrazovanje u Srbiji krajem XIX veka i prvoj polovini XX veka“, u: „Odrastanje u Kraljevju u XIX i XX veku“, Narodni muzej Kraljevo, 2013.

Foto 1. (Moja baka) Milana Karajović udato Cvetić - pitomica Domaćičke škole u Prćilovici, 1939.

ženskih narodnih rukotvorina. Od različitih zanatskih i radničkih škola, kao deo opšte strategije za dobrobit društva i prevashodno pitanja zdravlja integrisanog u program prosvete, izdvojila se Škola za seoske domaćice osnovana 1906. godine u Kneževcu kod Beograda. Ona se ujedno smatra

i prvom zvaničnom domaćičkom školom u kojoj su već pismene učenice starosti od 14-30 godina stasavale za buduće gazdarice i supruge, prolazeći detaljnu edukaciju o domaćem radu kao posebnoj vrsti pripreme za brak. Brigu za njihovo razvijanje i omasovljenje nakon Prvog svetskog rata preuzima zvanično država kao nadogradnju osnovnog obrazovanja žena u Kraljevini Srbiji. Različitog sadržaja, naziva i trajanja, ove škole su pre svega podsticale kvalitetniji životni standard porodice, a zatim i angažovanje žena u privredi. Domaćičke škole bile su specijalizovane institucije internatskog tipa koje su pitomicama, bez obzira na njihov društveni stalež, pružale „osnove ljudske kulture, kako bi u društvu u kome se kreću mogle da nađu i daju dokaza o jednom školovanju koje zaista koristi.“² Ministarstvo prosveta osniva Odsek za narodno prosvetivanje, sa posebnim Odsekom za domaćičke škole gde sistemski propisuje program i vrši kontrolu rada u skladu sa opštim interesima nacije. Oko 1920. godine po povratku 40 domaćih učiteljica iz Češke sa stručnog usavršavanja otvara se najveći broj ovih institucija. U mnogim mestima širom Kraljevine grade se i internati po uzoru na najbolje evropske obrazovne institucije ovog tipa i gotovo da nije bilo mesta do kojeg nije stigla tzv. „obrazovana varjača“. U Sloveniji je pak obrazovanje u domaćičkim školama počelo već 1897. zahvaljujući društvu *Gospodijanska šola* (Domaćička škola) i *Kmetajskoj službi* (Seljačkom društvu), koje osniva Seljačku domaćičku školu u Marjanišću. U

2 Đurović, Natalija, uraviteljica Više domaćičke škole, dnevni list *Vreme*, 2.februar 1936, 7.

Ljubljani je 1911. otvorena škola „Mladika“, a 1905. list „Slovenska Gospodinja“ (Slovenska domaćica). Anđelka Ivanić primećuje da je jedino u Sloveniji rad u ovakvim školama razvijen, dok je u Srbiji, kao i svim ostalim državama tadašnje Kraljevine, sličak „odgojete neprosvećene majke“, neorganizovan i ostavljen privatnoj inicijativi po znanju i umenju pojedinca.³ Uzor su škole u Danskoj, Češkoj, Austriji, Švajcarskoj, Francuskoj, Rusiji, Holandiji, Britaniji, Belgiji, čak i SAD-u (Country life School). Program domaćičkih škola podržavaju i sprovode: Ministarstvo narodnog zdravlja, Ministarstvo poljoprivrede, Akademija nauka, Kraljev fond, Sokolski pokret, Društvo Knjeginje Ljubice, Podmladak Crvenog krsta, Materinsko udruženje, Higijenski zavodi u Beogradu, Nišu, Skoplju, Jadranska straža, Zadužbina Nikole Spasića. Postojale su i ugledne privatne domaćičke škole, kao i one pokretne koje su se selile iz mesta u mesto. Takav tečaj osmislila je Zadužbina Nikole Spasića, u iznajmljenom Karađorđevom domu u Topoli, 1935. Nakon izvršene osmonedeljne obuke, nastavljana je dalja edukacija u bližoj okolini. I tako bi se obrazovni lanac nastavljao. Podsticana su i stvaranja novih ženskih udruženja formirana od polaznica tečaja. Pored upravnice i predavača obuku je držao i lekar, koji je osim brige o zdravlju pitomica držao predavanja iz higijene i medicine. Sav materijal, nameštaj, alati i posuđe dopremani su iz Beograda. Na kraju svakog tečaja bio bi organizovan javni ispit i svečani ručak pred uvažanim gostima od kojih su neki bili

3 Prema: Ivanić, Anđelka, „Domaćičke škole“, Naše selo, Beograd 1929, 298-299.

referenti, privrednici i vredni donatori. Učenice su pored svedočanstva izrađenog po umetničkom nacrtu akademskog slikara Ljubiše Naumovića, kao poklon dobijale srebrne medaljone na lančićima koji su ih podsećali na osnivača – narodnog dobrotvora. U prvoj seriji izrađeno je čak 520 takvih medaljona i 224 lančića, sa utisnutim istim reljefom kao i na svedočanstvu, ispod kojeg je stajalo ime i prezime svake od učenica.⁴

Učiteljice angažovane u domaćičkim školama bile su u početku obrazovanije pripadnice građanske klase, koje su klasična i praktična znanja stekle krajem XIX veka, školujući se u inostranstvu. One su u Srbiju donele razne tehnike ručnog rada, do tada nepoznate srpskim devojkama poput: belog veza, ažura, finih veštačkih ukrasa za enterijere, mašinskog veza, klepovanja (izrade čipki i pozamanterije), pravljenja i ukrašavanja šešira, papir-mašea i kartonaža. U nekim ustanovama internatskog tipa pojavljuje se i visokoškoloovani kadar koji primenjuje i naučni pristup u praktičnoj nastavi. U programe se uključuju nauka o ishrani, medicina (koju predaju lekari), geografija i ekonomija. Učiteljice su bile cenjeni i profilisani predavači koje su i seljaci rado primali u svoje kuće kako bi dodatno podučile ženskinje. Osobe sa autoritetom i integritetom stiču sve veće poverenje u narodu, koji ih popularno oslovljava sa madmazel (fra. Mademoiselle - gospođica). Po sećanju Vere Seničić, učenice u seoskoj školi u Pečenogu 1951., madmazel je

4 Prema: Pavlović, Branka, *Poruke vremena prošlih: Istorija i tradicija filantropije u Srbiji u XIX i XX veku*, Balkanski fond za lokalne inicijative, Beograd 2007.

uvek nosila šešir, govorila francuski i vezla goblene dok su one praktično radile, učila ih ophođenju u svim prilikama: „Dete, sve su nas učili, bez toga ništa ne bismo znali. Kako se peru zubi, kako se trebe vaške.. kao i da se ne lizuće fil za tortu“. „One teorijsko znanje o ishrani izlažu na vrlo popularan način, a sem toga i praktično rade: kuvaju, mese i rade sve ostale poslove u vezi sa nastavom.“⁵ Učenice su se u potpunosti navikavale na „red, tačnost i čistotu“ i njihovo prosvetčivanje usvojeno je kao „temelj za podizanje naroda i njegove snage“⁶. Štedljivost je bila jedna o najcenjenijih osobina, proistekla iz iskustva rata, kao i originalnost, kreativnost i solidarnost. Svakog dana po jedna od učenica bila bi zadužena da pripremi ručak za sve ostale. Predmeti su bili prilagođeni ovim „školama za život“ kako bi one pomogle jačanje domaće privrede: na prvom mestu higijena, mešenje hleba, prerada mleka i mesa, konzerviranje voća i povrća, nega i vaspitavanje dece, pružanje prve pomoći, nega starih i bolesnika, pčelarstvo i svilarstvo, krojenje i šivenje, vez i tkanje, baštovanstvo, održavanje i čak dekoracija kuće. Uopšte svega onoga što danas zovemo kreativna industrija, žensko preduzetništvo, mikroproizvodnja, održivi razvoj, briga o fizičkom i mentalnom zdravlju. „Kad bi ruka razumne domaćice pružila mu dobru i zdravu hranu, on ne bi ni pomišljao na životvornu moć rakije.“⁷ „Prvo treba

5 Đurović, Natalija, „Kakva treba da bude ishrana našeg sela“, *Težak*, br.21, Beograd 1.novembar 1938, 669.

6 Popović, M.Jovan, „Pitanje narodnog prosvetčivanja“, *Naše selo*, Beograd 1929, 296.

7 Ibid.

Foto 2. Metalni kuhinjski predmeti iz zbirke Muzeja slatka.

naučiti seljanke da doteraju svoje muževe, jer naš seljak smatra ženu za stoku pa će sve ići svojim putem (...) Ne treba da se borimo za pravo glasa dok naše seljanke spavaju na podu. Prvo zdravlje, pa higijena, pa onda pravo glasa.”⁸

„Svaka devojka treba još od malena da radi u kuhinji, kako bi što više zavolela posao, da ne smatra posao kao neko mučilište, već da u kuhinju rado odlazi.”⁹

„Badava je začina kad nije načina!”, „Ne stoji kuća na zemlji nego na ženi. - Narodne izreke

„Savremene potrebe u domazluku zahtevaju da se i on preobuče u novo ruho.”¹⁰ (Foto 2.)

8 Drmplan, Eftalija, o Trećem godišnjem skupu Srpskog narodnog ženskog saveza, *Domaćica* 3, Beograd 1912, 87.

9 Iz *Domaćičke sveske* Vere Seničić, selo Pečenog kod Kraljeva 1951.

10 Midžina, Katarina, Poštovanim srpskim domaćicama, *Veliki*

Po sećanju Nevenke Kozić (Karajović) polaznice Domaćičke škole u Kraljevu, oko 1953., učenice su odlazile na praksu u Porodilište, Bolnicu i Dečji dom zdravlja. Odlazile su i na organizovane igranke, probe folklora, nasupale su i u Pozorištu i domovima kulture. Pre II svetskog rata, na kraju svakog domaćičkog kursa, priređivani su javni istiti, na kojima bi se okupili svi viđeniji ljudi, kao i roditelji, dok su pitomice demonstrirale naučene veštine neretko u formi izložbe. Ispit je trajao i po nekoliko dana, a sve se završavalo gozdom. Običaj je bio da najbolja učenica kao nagradu dobije deo školskog inventara, kompletno pokućstvo, ponekad i Singer mašinu, novac ili poljoprivredni kredit.¹¹ Devojke iz domaćičkih škola mogle su se „bez dukata”¹² udati. Diploma je bila garancija porodičnog blagostanja i dobrog braka. „To su one uvek doterane, koje vole svoj dom. Ponedeljkom idu kod frizera i nikad u keclji ne sede.”¹³

Dokumenta, artefakti, periodika i lična sećanja iz Domaćičkih škola govore nam da su se u njima negovali univerzalni i posebni kvaliteti: humanost, ekonomičnost, urednost, efikasnost, mentalno, fizičko i *duhovno zdravlje* naroda (za koje se verovalo da počivaju osobito na ženi), oslobođenje

srpski kuvar, Novi Sad 1923.

11 Opis javnog godišnjeg ispita u čuvenoj Domaćičkoj školi u Prčilovici, Miograg L. Marjanović, „niža poljoprivredno-domaćička škola u Prčilovici kod Aleksinca”, *Težak*, br 21, Beograd 1938, 671-674.

12 Prema sećanju dr Tatjane Mihailović, predsednice NK ICOM Srbija, na baki Neranžu. U Kraljevu, 2020.

13 Sećanje Tanje Golubović Madžarac o tetki Nadi Maček Gređelji, pitomici škole za domaćice u Zagrebu oko 1940.

od sujeverja, praznoverja, zabluda i konzervativnog pogleda na svet. Težilo se integraciji resursa. Etičko-nacionalne vrednosti i ljubav prema prirodi takođe su tekovina škola za domaćice, ali i onih za domaćine, jer osnivale su se i muške, zanatske i poljoprivredne škole¹⁴. Kao „prvorazredni činioци za podizanje privrede, zdravlja i kulture” ove škole su upućivale na „čuvanje plodnosti zemlje i prirodnih lepota mesta, inteligentnu upotrebu slobodnog vremena, širenje poljoprivrednog i opšteg znanja, čuvanja detinjstva, devojaštva i materинства”.¹⁵ (Foto 3.)

„Šta god radila – varjača ti ne ginel”, čujemo i danas od starijih žena koje nam prenose univerzalno iskustvo ženske rodne uloge u braku. Ipak, onovremene domaćice, upravo tom simboličkom *varjačom*, obeležile su domen ženskog uticaja, jednakosti, čak i preimućstva u privatnom prostoru kuće. Školovana domaćica postvarila je modernu ideju o rodno ravnopravijem društvu. Domaćičke škole unapredile su emancipatorski proces i politički položaj žena u Srbiji, postepeno

14 O svrsishodnosti i aktuelnosti ovog programa govori i podatak da je 2022.godine u okviru Erasmus+ programa i sardnju mnogih evropskih zemalja u Srbiji pokrenuta „Otvorena škola za domaćine”, sa ciljem da razvije ključne veštine koje pomažu seoskom domaćinu i podrži ruralna područja zarad poboljšanja kvaliteta života. Primarno pokrenut CDOP – Centar za društveno odgovorno preduzetništvo, pokrenu je i mentorski program za domaćice: „Novo lice žene sa sela”. Izvor: <https://cdop.rs/2024/01/13/ovo-nije-kraj-otvorena-skola-za-seoske-domacine/> <https://cdop.rs/tag/otvorena-skola-za-seoskog-domacina/> pristupljeno 25.3.2024.

15 Prema: Popović, M. J., „Pitanje narodnog prosvetčivanja”, *Naše selo*, Beograd 1929, 291.

transformišući ženske dužnosti u sistem modernog obrazovanja, istovremeno dokazujući značaj tog procesa u sferi privatnog kao i javnog života. Tako se u svakodnevni rečnik početkom XX veka sasvim prirodno uselio pojam *gazdarica*, jer su ove domaćice sa sertifikatom to uistinu i bile, suvereno vladajući unutrašnjošću doma. Paradoksalno ideji o mizoginoj strukturi patrijarhata, domaćicama su pridavane zasluge za harmonizaciju odnosa. Ideja Domaćičkih škola i identiteta školovanih domaćica odupire se popularnoj agendi postkapitalističkog feminizma po kome je samostalna žena ne samo ekonomski nezavisna već i predominantno sama, jedinka izolovana od strukture porodice. Takvi uslovi dovode do sve većeg broja stanja anksioznosti, panike i depresije, kao i porasta broja praktičara alternativnih modela pomoći i samopomoći. Institucionalna i stručna podrška mentalnom zdravlju žena međutim vrlo često se fokusira na prakse koje su odavno poznate iz programa škola koje su negovale ručni rad, domaće veštine, žensko stvaralaštvo i osnaženje kroz integraciju sa lokalnim resursima, prirodnim okruženjem, humanitarni rad i uopšte prakse koje podstiču prudenčijalnost. Samosvest u kombinaciji sa društvenom odgovornošću model je koji se integralno i praktično primenjivao kroz programe domaćičkih škola. Žene su se rado učile domaćičkim veštinama jer su u kontekstu udobnosti i lepote doma, blagostanja porodice, kao i potvrde okoline, redovno dobijale potvrdu informaciju o svojim vrednostima. Dobre domaćice bile su žene na glasu i zavređivale poseban status u društvu. Velika zasluga Domaćičkih škola je što se na domaći rad žene gledalo

Foto 3. Dozidnica „Mužiću zašto te nema?“, Kraljevo 1939. Porodična zbirka Kuće Cvetića.

višestruko afirmativno, ne apriori kao na dužnost, već na svesni, posebni i nezamenjivi ženski doprinos modernom srpskom društvu. Prevaziđeno i potisnuto najrazličitijim profesijama dostupnim ženama u vremenu ravnopravnosti, domaćičko obrazovanje iz prošlosti danas suptilno pita: da li smo zaista sve naučili i nismo li ipak nešto preskočili? Da li bi nam neke tradicionalne, praktične

domaćičke veštine pomogle da umanjimo stres i brzinu svakodnevice, rešimo ili predupredimo probleme, budemo samostalniji, ispunjeniji? Najzad, ne remetići konformistički standard današnjice, možemo li znanjem iz Domaćičkih škola postići kvalitetniji užitak i vreme provedeno sa svojom porodicom? Umemo li je nakon svega sa uživanjem samostalno (p)održati?

Muzej kot produkt in prostor zgodovinske zavesti – izziv za sodoben pouk zgodovine / Museum as a product and space of historical consciousness - a challenge for contemporary history teaching

mag. Borut Zidar,

Srednja trgovska in aranžerska šola Ljubljana

borut.zidar@stas-ljubljana.si

Povzetek

V prispevku izhajamo iz petih tez Michaela Fehra o oblikovanju zgodovine v muzejih: preoblikovanje muzejev v množične medije; muzej kot produkt in prostor zgodovinske zavesti; z razstavami proti muzejem; muzej kot časovni stroj in novo vrednotenje muzejskega prostora. Z vidika didaktike zgodovine analiziramo spremenjeno pozicijo muzejev kot izziv za pouk zgodovine pri oblikovanju zgodovinske zavesti in identitete učencev. Na osnovi razmerja med pojmi v didaktiki zgodovine (identiteta, zgodovinska kultura in zgodovinska zavest) predstavljamo model sodelovanja med poukom zgodovine in muzeji.

Ključne besede: muzej, zgodovinska zavest, pouk zgodovine, identiteta, razstava, čas

Abstract

This paper analyses Michael Fehr's five theses on museums' evolving roles in shaping history, addressing their transformation into mass media, function as spaces of historical consciousness, tension with exhibitions, role as time machines, and re-evaluation of museum space. It examines how these changes challenge history education in shaping students' historical consciousness and identity. By integrating museum experiences into history lessons, it proposes a collaborative model that considers key concepts such as identity, historical culture, and historical consciousness in history didactics.

Key words: museum, historical consciousness, history teaching, identity, exhibition, time

Uvod

Muzeji so v zadnjih desetletjih doživeli pomembne spremembe, ki segajo od prilagajanja sodobnim tehnološkim trendom do ohranjanja svoje relevantnosti za današnje občinstvo. V tem kontekstu je ključno razumeti vlogo muzejev kot prostorov zgodovinske zavesti in njihov pomen pri oblikovanju identitete posameznikov ter družbe kot celote. Prispevek se osredotoča na pet tez Michaela Fehra (Fehr, 2010) o vlogi muzejev pri oblikovanju zgodovine ter analizira, kako se te teze odražajo na sodoben pouk zgodovine.

Prva teza: preoblikovanje muzejev v množične medije

Fehr postavi tezo, da se sodobni muzeji spremenjajo v množične medije starega (distribucijskega) tipa. Z njo izraža kritiko muzejem, ki se s prirejanjem „blockbuster razstav“ (razstave, ki privabljajo izjemno visoko število obiskovalcev in postanejo velik komercialni uspeh) odmikajo od prvotne zgodovinske ideje muzejev, ki bi morali biti prostori razsvetljenstva in samorefleksije.

Izhaja iz procesa preobrazbe množičnih medijev, v katerem se je npr. oddajanje radijskih programov z etra preselilo tudi na internet. Transformacija množičnih medijev potekala v smeri od distribucijskih h komunikacijskim aparatom. Radijski programi, pa tudi televizijski programi, so sodobni publiki na voljo tudi na internetu. Omenjena medija sta

dobila povsem novo kvalitativno dimenzijo. Nekoč avtoritarno določena časovna struktura oddajanja zgolj preko radijskih valov oz. televizijskega signala je postala vsem poslušalcem in gledalcem na voljo v povsem individualni časovni strukturi na internetu. Poleg časovne neodvisnosti si poslušalci radia ali gledalci televizije na internetu lahko pripravijo lastno shemo programa, neodvisno od uredniške politike. Med poslušalci in ustvarjalci programov na internetu se z novim pristopom uveljavi neposredna in kvalitativno višja oblika sodelovanja. Rezultat dialoga so kvalitativno diferencirani programi in povečana kakovost radiodifuzije – tako na strani ponudbe kot povpraševanja.

Tudi muzeji kot komunikacijski aparati starega tipa se v zadnjih desetletjih pomikajo v smeri množičnih medijev. Vendar pri teh spremembah ne gre zgolj v smeri dviga kakovosti. Tendenco spreminjanja muzejev Fehr zazna že v 1970ih letih z novimi arhitekturnimi posegi v stavbe muzejev, ki so omogočali organizacijo množično obiskanih razstav. Med muzeji, ki so sledili novemu arhitekturnemu trendu, izpostavi Centre Pompidou (1977), podzemni prizidek Louvra (1989) in Tate-Modern (2000). V njih je več kot 50% prostora namenjenega druženju in srečevanju obiskovalcev. Fehr ne nasprotuje arhitekturnim spremembam muzejev, nasprotuje pa nereflektirani preobrazbi muzejev v množične medije. Moti ga nereflektirano spreminjanje notranje organizacije muzeja. Izpostavi, da se z množičnostjo razstav muzeji odmikajo od prej omenjene zgodovinske funkcije muzeja kot prostora razsvetljenstva in samorefleksije. Z novo usmeritvijo kul-

ture dogodkov obiskovalcem servirajo repertoar varnih vrednot, ki temelji na avtoritarni časovni strukturi in tako muzej spreminja v distribucijski aparat. V tem primeru namreč sprejme imperativ kulture in se prepusti kolonizaciji medijev, da bi šel v korak s časom. Množični dogodki v muzejih po njegovem niso nujno tudi znak uspeha muzejev, ampak predvsem znak, kako ne ravnati s časom obiskovalcev, če upoštevamo le čakalne vrste in gnečo v razstavnih prostorih.

Druga teza: muzej kot produkt in prostor zgodovinske zavesti

V drugi tezi Fehr pojasnjuje, da je sodoben muzej institucija zgodovinske zavesti, ki ima pri oblikovanju individualne in kolektivne zavesti funkcijo kompenziranja nepoznavanja sedanjosti, do katere pride zaradi vse večjega števila inovacij.

Sodobni muzeji so produkt zahodnih industrijskih družb. Doživljamo muzejski bum sodobnega sveta z muzealizacijo številnih področij človekovega življenja. V sodobni družbi, kjer se izgublja tradicija in zavest o njej, se pojavi *krčenje sedanjosti*. Zaradi velike količine znanstvenih in tehničnih inovacij v sodobni družbi se zmanjšuje število let, v katerih se lahko zanesemo na stalnost danih pogojev. Prostor izkušnje in prostor prihodnosti postajata neskladna. V teh okoliščinah se količina zastarelih predmetov z evolucijsko dinamiko močno povečuje. Ni zanemarljivo, da so predmeti še vedno uporabni, vendar z vidikov tehničnih ali

estetskih inovacij veljajo za zastarele – postali so smeti v smislu teorije Michaela Thompsona. S pojavom ogromne količine smeti je v naši sedanjosti modernih družb preteklost postala bolj prisotna.

Posledica gostote inovacij je tudi časovni pritisk na posameznike in inštitucije, ki poskušajo obdelati vse več informacij. V tej poziciji se znajde tudi muzej, ki skuša določiti in predstaviti svoj klasični kanon področij delovanja ter ustvariti ustrezne zbirke, razstave in izobraževalne dogodke. Po Fehru je sodobni muzej institucija zgodovinske zavesti, ki skuša v družbi kompenzirati izgubo poznavanja sedanjosti.

Tretja teza: z razstavo proti muzeju

Fehr sodobno razstavo v muzeju razume kot motnjo v muzejskem času, ki praviloma ne proizvaja znanja, ampak služi predstavljanju in trženju obstoječega znanja in vrednot.

Izhaja iz dejstva, da se lahko kompleksni sistemi prikazujejo le v več dimenzijah v odvisnosti od prostorskih struktur. Muzej razume kot klasično obliko, kjer se razvijajo in urejajo takšne ureditve. V muzejih so predmeti odstranjeni iz primarnih družbenih, naravnih in funkcionalnih kontekstov. Odstranjeni so iz primarnega časa! Ker praviloma vse stvari v muzeje prihajajo od drugod, so tako že izgubile svojo primarno funkcijo. Predmeti v muzeju postanejo priložnost za nove umetno ustvarjene kontekste, ki se konstruirajo. Tako razumljen muzej je prostor, kjer se ustvarja in vizualizira znanje.

Nasprotno je razstava po Fehru lahko zgolj inštrument, s katerim muzejsko zbirko začasno razširimo, ni pa namenjena proizvodnji novega znanja. Pri razstavi je poudarek na trženju in prenosu predstavljenega znanja. Zaradi razstav se pogosto tudi kompleksnejše muzejske predstavitvene oblike razbijejo, in jih včasih celo ni mogoče ločiti od začasnih dogodkov.

Muzej s svojo stalno zbirko ima povsem drugačno naravo kot razstava. Kot estetski prostor ima svojo posebno časovno strukturo: muzejski čas. Ta ne pozna časovnega pritiska. V klasičnem muzeju se lahko obiskovalec po razstavi giblje v svojem tempu. Ekspozite lahko opazuje z vseh zornih kotov in se k njim poljubno vrača. Omejen razstavni čas pri razstavah je kategorija, ki je muzeju tuja. Vpliva na obiskovalca in na razgradnjo splošnih prostorskih taksonomij v muzeju: ekspoziti se najpogosteje postavijo v preprosto kronološko zaporedje.

Četrta teza: muzej kot časovni stroj

Fehr muzej primerja s časovnim strojem v kontekstu romana Časovni stroj Herberta Georga Wellsa iz leta 1895. V romanu se muzej pojavi kot osrednji prostor dogajanja in kot aparatura. V njem junak romana muzej uporablja kot časovni stroj – kot skladišče znanja in orodjarno za potovanje skozi čas. Na primeru ideje o aparatu, ki deluje na preprosti časovni osi oz. razstavi, je mogoče videti kompleksnejšo časovno strukturo muzeja.

Muzej je za Fehra alternativa časovnemu stroju. Muzej je sam podvržen procesu staranja, se v času razvija in raste. Muzej lahko deluje kot muzej zgolj v primeru, kadar je razumljen in ohranjen kot del sedanjosti. Če le deluje v ustreznem tukaj in sedaj, lahko svoje zbirke ohrani pred propadom. V primeru, da bi muzej obstajal kot časovni stroj, bi moral obstajati konstanten in nespremenjen.

Koncept časa se nujno povezuje le z muzejskim ohišjem. V njem ne prevladuje nobeno pojmovanje časa, saj je prostor brez časa. V muzeju je čas odvisen od eksponatov in od časovnih obdobj iz katerih ti izhajajo. Sam muzej je brezčasen družbeni prostor v katerem izkusimo, da je čas kulturni konstrukt. Fehr navaja naslednje predstave o času, ki jih lahko doživimo v muzeju: čas kot kronos (čas kot ga poznamo danes; čas, ki ga štejemo), kairos (ugoden trenutek; pravi čas, da nekaj naredimo) ali ajon (obdobje ali doba); linearne, ciklične in spiralne časovne oblike; čas v obliki reke, drevesa, puščice...

Fehr trdi, da je muzej lahko proizvajalec časa. Izpostavi potencial muzeja kot časovnega laboratorija. Preko eksponatov se med sabo povežejo različni prostori in časovne oblike.

Peta teza: ponovno vrednotenje muzejskega prostora

Muzej si mora prizadevati za tematiziranje časa, predstavitve različnih oblik in konceptov časa ter jih narediti oprijemljive. Meni, da je to pogoj, za

razumevanje stvari, ki ne izvirajo iz našega časa in našega sveta.

Muzeje razume kot samostojne entitete, ki morajo same najti edinstven način, kako ravnati s svojo zgodovino in zbirkami. Svojih predmetov muzeji ne obravnavajo tako kot mediji. Z njihovo estetizacijo jih postavljajo v enoten časovni okvir. S tem ne uničijo njihove časovne identitete, ampak jo postavijo v ospredje.

Muzej po Fehru ni skladišče, temveč oblika spomina. Ravnanje z muzealiziranimi predmeti je enakovredno funkciji spominjanja. Gre za miselni proces, konstrukcijo, ki se izvaja z muzejskimi zbirkami. V muzejih čutno zaznavamo predmete, ki so običajno izven našega individualnega izkustva. Pri njihovem osmišljanju pa si pomagamo s pomožnimi konstrukcijami kot je to običajno tudi za zgodovinopisje, saj je tudi zgodovina konstrukcija oz. z zgodovino konstruiramo zgodbe.

Fehr se zavzema za organizacijo muzejev kot dogodkov v prostoru, po katerem se lahko prosto gibamo. Ob eksponatih pa predlaga različne pripovedne strukture in oblike vizualizacije – podobno kot to v zadnjem stoletju najdemo pri umetniških delih v likovni umetnosti. Muzej naj bo torej prostor, v katerem vstopamo v produktiven odnos z eksponati in v katerem muzejske zbirke postanejo izhodišče za muzejsko delo.

Muzeji kot izziv za sodoben pouk zgodovine

S poukom zgodovine učence določenega prostora in časa vpeljemo v zgodovinsko kulturo - približamo jim način, s katerim ta družba obravnava svojo preteklost. (Zidar, 2010) Medtem ko je fenomen zgodovinske kulture kolektiven, vsak učenec tekom svojega šolanja in kasnejšega življenja razvija svojo individualno zgodovinsko zavest, ki je del njegove identitete. (Schönemann, 2006)

V procesu razvoja posameznikove identitete, se vsak učenec sreča z muzeji pri pouku zgodovine. Učitelji zgodovine muzeje vključujejo v pouk na podlagi učnih načrtov. Učni načrt za pouk zgodovine v osnovni šoli (2011) med cilji navaja, da morajo biti učenci zmožni oceniti pomen muzejev. Sodobnemu osnovnošolskemu pouku zgodovine nalaga sodelovanje z muzeji, da v njih učenci razvijajo spretnosti iskanja in zbiranja novih informacij ter razvijajo spoštljiv in odgovoren odnos do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine. Učenci se morajo informacijsko opismeniti, da lahko pridobijo, izberejo, ovrednotijo, uporabijo in predstavijo informacije v informacijskih virih muzejev. Podobno stike z muzejem spodbuja tudi Učni načrt za zgodovino v gimnaziji (2008). Tekom gimnazijskih let se dijaki seznanijo z vlogo muzejev glede uporabe zgodovinske literature in virov, razvijajo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjene kulturne dediščine v muzejskih zbirkah,

šola pa naj jim omogoča tudi izbirnost pri pouku zgodovine v obliki muzejskega dela.

Na tej podlagi učitelji zgodovine načrtujejo obiske muzejev. Imeti morajo dober pregled nad zbirkami in razstavami v posameznih muzejih. Zato je koristno, da učitelj pred razrednim obiskom muzeja stopi v kontakt s strokovnimi delavci muzeja. Skupaj uskladijo pričakovanja učiteljev z zmožnostmi muzeja. Skupaj definirajo cilje ter načrt obiska muzeja. Če sledimo Fehrovim tezam, je za pričakovati, da bodo učenci ob v stiku z eksponati na različni stopnji svojega razvoja muzej doživeli različno. Za bistveno smatramo, da pridejo do pomembnih vsebin v muzejih in se po prvem stiku z njimi k njim lahko vrnejo kadarkoli kasneje v življenju, ko jih bodo v drugi situaciji lahko bolj poglobljeno razumeli.

Na koncu z vidika učitelja zgodovine izražamo pozitivno oceno Fehrove ključne misli o muzejskem času, ki pravi, da se k zbirkam posameznih muzejev lahko vedno znova vračamo. Njegova pozicija je varovanje klasičnega poslanstva muzejev, ki ne podleže trendu ekonomskih zakonitosti in preprečuje, da muzej postane reduciran zgolj na medij. Učitelj naj v okviru zmožnosti pouka in šole učencem približa muzeje in njihov bogati svet ter s tem prispeva k razvoju posameznikove identitete v družbi. Ta dejavnost učiteljev zgodovine je tudi njihov prispevek k oblikovanju kolektivne zgodovinske zavesti družbe.

Literatura in viri

- Fehr, M. (2010). Zur Konstruktion von Geschichte mit dem Museum – fünf Thesen. V: Martina Padberg in Martin Schmidt ur. Die Magie der Geschichte. Bielefeld: transcript Verlag, str. 39 – 51.
- Kunaver, V. (2008). Učni načrt. Zgodovina: gimnazija: obvezni predmet (280 ur): splošna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo.
- Kunaver, V. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo.
- Schönemann, B. (2006). Identität. V: Ulrich Mayer, Hans-Jürgen Pandel, Gerhard Schneider in Bernd Schönemann ur. Wörterbuch Geschichtsdidaktik. Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, str. 90 – 91.
- Zidar, B. (2011). Zgodovinska kultura in didaktika zgodovine. V: Danijela Trškan ur. Trojarjev zbornik Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 71 – 79.

Prema muzeju fotografije / To the photography museum

Karmen Travirka Marčina, prof., viši predavač,
Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja
kmarcina@unizd.hr

Prof. dr.sc. Smiljana Zrilić, red. prof. u trajnom zvanju,
Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja
szrilic@unizd.hr

Sažetak:

Fotografija je dio naše svakodnevnice. Vrlo brzo nakon njena otkrića, fotografija, osim što je predstavljala objektivni prikaz stvarnosti, prepoznata je i kao novi oblik umjetničkog vizualnog izražavanja. Tehnologija dobivanja fotografije mijenjala se tijekom vremena i uvijek je pronašla put ka umjetničkom izričaju. Kao takva još sredinom 20. st. ušla je u muzeje suvremene umjetnosti kroz izložbe i vremenom kao dio zbirke. Uvažavanjem fotografije kao oblika umjetničkog izraza mnogi muzeji posjeduju zbirke fotografija. Krajem 20. st. u mnogim svjetskim metropolama otvaraju se muzeji fotografije. Hrvatska ima dugu i zavidnu tradiciju umjetničke fotografije ali još uvijek nema muzej fotografije. Ideja je davno začeta ali još uvijek nije realizirana.

Ključne riječi: fotografija, muzej, zbirke

Abstract:

Photography is part of our daily lives. Very soon after its discovery, photography, in addition to being an objective representation of reality, was also recognized as a new possibility of artistic visual expression. The technology of photography has changed over time and always found its way to artistic expression. As such, it entered the museums of contemporary art in the mid-20th century through exhibitions, and eventually became part of private collections. By recognizing photography as a form of artistic expression, many museums today in Croatia and in the world possess diverse collections of photographs. In the late 20th century, many of the world's major cities recognized the importance of photography as an artistic heritage and opened their own photography museums. Somewhere like the National Museum of Photography. Croatia should also follow these museum trends. Croatia has a long and enviable tradition of artistic photography practice but still has no photography museum. The idea was conceived a long time ago, but it hasn't been realized yet. Among the many newly opened museums on a variety of subjects, the museum of photography certainly deserves its place.

Key words: photography, museum, collections

Fotografija je dio naše svakodnevnice. I više od toga, fotografija je nezaobilazni dio svakodnevnice virtualnog života na raznim društvenim mrežama gdje živimo iluziju života kakvog u biti priželjkujemo. Kada je fotografija izumljena prije gotovo 200 godina slavljena je kao konačni objektivni prikaz stvarnosti i nije dugo prošlo da je iznašla način stvaranja iluzije stvarnosti koja se zadržala sve do današnjih dana bez obzira na tehnologiju proces dobivanja fotografije. Također, vrlo brzo nakon njena izuma prepoznata je i kao oblik vizualnog umjetničkog izražavanja.

Likovni umjetnici stoljećima su rado prihvaćali nove tehnike i tehnologije kojima bi mogli izraziti svoju umjetnost. Fotografija je bila jedna od njih. Iako se u početku fotografiju smatralo mehaničkom kopijom stvarnosti, mnogi su je prihvatili kao medij svog umjetničkog izražavanja koristeći se njome manje ili više poput slikarskog platna. „Pojedini fotografi nastojali su povezati znanje o slikarstvu s fotografijom, kako bi fotografija dobila što više na svojoj autentičnost i vjerodostojnosti naspram drugih medija“ (Garner, 2013). Zsigurno je za mnoge fotografe -umjetnike predstavljalo veliki izazov kako od realne slike stvarnosti stvoriti umjetničku iluziju. Svako umjetničko djelo je na svoj način iluzija. Iluzija vlastitog svijeta kojeg nam umjetnik želi približiti.

Tehnologija dobivanja fotografije mijenjala se tijekom vremena i uvijek je pronalazila put ka umjetničkom izričaju. U početku su to bili tipični slikarski motivi kao što su pejzaži, portreti ili spomenici,

pa su i oni vremenom postali tipično *fotografski*. Ponekad je bilo dovoljno promijeniti naslov fotografije da bi se promijenio njen kontekst (primjer Z. Brkan *Div u Veneciji*). Svoj veliki uspon umjetnička fotografija doživljava za vrijeme analogne ili kemijske tehnologije postupka dobivanja fotografije. Fotografi -umjetnici imali mogućnost manipuliranja tijekom razvijanja filma, tijekom osvjetljavanja na fotografski papir i konačno tijekom samog postupka razvijanja fotografije. Sve u svrhu postizanja željenog umjetničkog dojma. Danas raširena, digitalna ili fotografija bez filmske vrpce za razvijanje, ima svoje zakonitosti i načine manipuliranja radi postizanja umjetničkog izričaja. Digitalna obrada fotografije (popularno *fotošopiranje*) pomoću softwera prilično pojednostavljuje proces obrade same fotografije i vrlo je raširena i mnogima dostupna, od fotografa amatera do onih profesionalnih. Posljednjih godina digitalna obrada fotografije dobila je negativnu konotaciju i smatra se laži i obmanom. Osobito ne etičnom se smatra pri obradi ljudskog tijela u svrhu promicanja i prodaje kakve robe ili ideje. Ipak, povijest fotografske manipulacije seže puno dalje u prošlost, još na sam početak 20.st. kada se koristila u svrhu zabave ili umjetničkog izričaja. Vjerojatno je da se obrada fotografije smatra negativnom i radi njezine raširene primjene pa i zlouporabe. Smatra ju se negativnom i ako shvaćamo tradicionalno ulogu fotografije pa time gubimo pouzdanost u nju kao točnog pokazatelja stvarnosti. Istina je da se fotografija uvijek obrađivala, a osobito za potrebe tiska. Obrada fotografije tehnički i kontekstualno je preduvjet bez kojeg tisak kao medij

jednostavno ne može. Nekad se to radilo ručno, tzv. retuširanje, a danas imamo digitalne alate. Neobrađeni, tehnički nesavršen prikaz neprimjeren je vizualnom mediju. Fotografije, slike i prikazi svih vrsta jednostavno više ne ulaze u tisak bez obrade, a obrada je postala barem jednako važna kao i sam izvorni prikaz. Danas bi trebali prihvatiti činjenicu da fotograf više ne razotkriva stvarnost, već je, na neki način, konstruirao, a ono što vidimo i ono što uistinu jest nije nužno izjednačeno.

Sredinom 20. st. umjetnička fotografija ušla je u muzeje suvremene umjetnosti i galerije kroz izložbe. „..... Samostalne izložbe fotografa u reprezentativnim prostorima namijenjene široj publici pedesetih su godina bile rijetke, uglavnom rezervirane samo za najprominentnije autore. Ostali su se pojedinačnim nastupima mogli nadati tek u klupskim prostorijama ili manje značajnim polujavnim prostorima. Specijalizirane fotogalerije bile su i u svjetskim razmjerima izuzetak.“ (Travirka, 2005.)

Uvažavanjem fotografije kao oblika umjetničkog izraza mnogi muzeji posjeduju i stvaraju zbirke fotografija u svom fundusu. Time se na određen način okončao rivalitet prema slikarstvu koji je fotografiju pratio od samog nastanka.

Je li fotografija dovoljno umjetnički medij da bi se osnivali muzeji fotografije?

U mnogim svjetskim metropolama smatraju da je, te se osnivaju prvi fotografski muzeji. Još 1974.g osnovan je International Center of Photography Museum, u New Yorku. Sastoji se od muzeja za

fotografiju i vizualnu kulturu te škole koja nudi niz obrazovnih tečajeva i programa. Nastala je kao ideja *odgovorne fotografije*- društveno i politički usmjerene slike koje mogu educirati i promijeniti svijet. Musée de l'Élysée u Lausanne u Švicarskoj osnovan je 1984. Sadrži preko 100 000 fotografija i obuhvaća razdoblje od dagerotipije do suvremene digitalne fotografije. Tokyo Photographic Art Museum, Japan, osnovan je 1990. Maison Européenne de la Photographie u Parizu, otvoren je 1996. Posjeduje zbirku od oko 20 000 fotografija te biblioteku koja broji 24 000 naslova posvećenih fotografiji i fotografima. Godišnje organiziraju tri do četiri tematske izložbe. Danski nacionalni muzej fotografije, Kopenhagen osnovan je 1996. Foam ili Fotografiemuseum Amsterdam osnovan je 2001.

Fotografiska je centar za suvremenu fotografiju. Osnovana su ga 2010. braća Jan i Per Broman u Södermalmu u Švedskoj. Braća su imala ideju i vjeru da je fotografija jedinstven medij sa sposobnošću oblikovanja emocija, prenošenja priča i utjecaja na promjene. Posebnost Fotografiske je ta što otvara svoje podružnice po cijelom svijetu; u Tallinu i New Yorku 2019. te u Berlinu 2023.

Hrvatska ima dugu i zavidnu tradiciju umjetničke fotografije ali još uvijek nema muzej fotografije. Najvažniju ulogu u afirmaciji hrvatske umjetničke fotografije treba pripisati Fotoklubu Zagreb. Osnovan 1892. i tada je bio šesti osnovani fotoklub u svijetu. Zagrebačka škola fotografije naziv je za radove i tehnike kojima su se koristili svi članovi Fotokluba Zagreb od tridesetih do pedesetih godi-

na prošlog stoljeća. „Naglasak je stavljen na umjetničku fotografiju kao vrstu, a radovi su uglavnom bili obilježeni socijalnom tematikom. Sam naziv zagrebačka škola nije nastao u Hrvatskoj, već na međunarodnim izložbama u kojima su sudjelovali članovi Fotokluba Zagreb. Njihovi radovi dostigli su visoku popularnost izvan Hrvatske te su priznati i prepoznati na svjetskoj razini. Nakon 1950. godine, Zagrebačka škola postala je dio povijesne zlatne ere fotografije u Hrvatskoj. Zajedničke karakteristike radova fotografa bljedili su, dok je individualni rad pojedinca te stvaranje autentičnih i originalnih karakteristika započeo svoj snažni rast“ (Janjanin, 2021.) Fotoklub Zagreb i dalje je aktivan te broji oko dvjesto članova.

U Zadru braća Ante i Zvonimir Brkan bili su osnivači zadarske fotografije i zadarske fotografske škole,

a povjesničari umjetnosti svrstavaju ih u najznačajnije hrvatske fotografe svih vremena. Prema karakteristikama rada braće Brkan počele su se izdvajati osnovne značajke i rad fotografa na području grada Zadra. „...odlike *zadarske fotografske škole* iz opusa braće Brkana, su: tematska povezanost uz more u doslovnom ili prenesenom smislu, ekonomično kadriranje s usredotočenosti na sadržaj kadriranja, fokus je na detalju koji simbolizira cjelinu, izrez slike s jedne ili više strana fotografije sječe objekt i stvara misaonu tenziju snimljenog sadržaja, kontrasti dubokih crnih tonova s izraženim

bijelim, izvedba je sinonimna savršenstvu i najvećim estetskim kriterijima, prisutna mjera humora

ili ironije i naziv slike kao jedan od temeljnih elemenata fotografije“. (Travirka 1992). Zadarska fotografska scena još uvijek je vrlo živa i na neki način nastavlja tradiciju zadarske fotografske škole što je vidljivo u zastupljenosti crno- bijele fotografije koja je unatoč afirmiranosti kolor fotografije uvijek prisutna kod zadarskih fotografa.

Veliki umjetnički doseg hrvatske fotografije koji traje već gotovo cijelo stoljeće zasigurno je zaslužio nacionalni muzej fotografije. Istina je da velik broj muzeja u Hrvatskoj posjeduje zbirke umjetničke fotografije ali vrijeme je da i Hrvatska dobije svoj prvi fotografski muzej. Ideja je davno začeta ali još uvijek nije realizirana. Samo Fotoklub Zagreb posjeduje 10 000 fotografija 400 autora i trenutno ima problem sa smještajem zbog oštećenja prilikom potresa 2020. Još 2005. tadašnji ministar kulture, najavio je da će se u Hrvatskoj otvoriti četrnaest novih muzeja, mislilo se da će jedan od njih sigurno biti i Muzej hrvatske fotografije. Ništa od najavljenog nije se realiziralo, a Muzej hrvatske fotografije na žalost još uvijek osim ideje ne postoji.

ZAKLJUČAK

Ovim radom željeli smo istaknuti kako je umjetnička fotografija u Hrvatskoj prisutna skoro pa cijelo stoljeće te je svojom kvalitetom afirmirala Hrvatsku na svjetskoj fotografskoj sceni. Umjetnička fotografija dio je zbirki velikog broja muzeja u Hrvatskoj a fotografske izložbe jedne su od najposjećenijih. Od kraja 20.st. u svjetskim metropolama

otvaraju se muzeji fotografija koji broje veliki broj posjetitelja a neki od njih postali su nezaobilazna turistička destinacija. Treba spomenuti švedsku Fotografisku koja otvara svoje muzeje po svijetu a osim već otvorene četiri podružnice u planu je i otvaranje one pete u Londonu. Ta praksa nam sve-

doči koliko su muzeji fotografija zaista potrebni i rado posjećeni. U Hrvatskoj je kroz zadnje desetljeće poplava otvaranja raznih muzeja uglavnom zabavnog sadržaja. Među njima je i Muzej selfija otvoren krajem 2022. Mišljenja smo da je vrijeme da se ideja o otvaranju muzeja hrvatske fotogra-

fije konačno realizira jer bogatom fotografskom baštinom to zaslužuje. Završit ćemo citatom još uvijek aktivne fotografkinje, devedeset šestogodišnje Slavke Pavić „Kako je moguće da se otvara Muzej mamurluka, a nemamo Muzej fotografije?“

Literatura:

Garner G., 2013., Photography and Society in the 20th Century, u: The Focal Encyclopedia of Photography, 4th edition, (ur.) Michael R. Peres, 187-198.

Janjanin, I., 2021., Suvremena umjetnička fotografija u Hrvatskoj, završni rad, Sveučilište Sjever, str.11

Travirka, A., 2005., Život umjetnosti, Vol. 74/75, str.124-133

Travirka, A., 1992., Svjetlopsi magičnog realizma (uz fotografiju Zvonimira Brkana), u: Čovjek i more, XIV. međunarodni triennale fotografije, Galerija umjetnina Narodnog muzeja u Zadru, (ur.) Antun Travirka,

Razstava ,Rock Postojna' v Notranjskem muzeju Postojna - Nostalgija kot sredstvo za krepitev identitete / The ,Rock Postojna' exhibition in the Notranjska museum of Postojna as a means of strengthening identity

Tine Kaluža,

kustos zgodovinar

Notranjski muzej Postojna

tine.kaluza@notranjski-muzej.si

Povzetek:

V Notranjskem muzeju Postojna smo 1.12.2023 otvorili razstavo kustosa zgodovinarja Tineta Kaluže, Rock Postojna. Gre za izrazito nostalgično obarvano razstavo, ki povzema preko pol stoletja glasbenega udejstvovanja na širšem območju Postojne in Pivke. Namen razstave je bil, skozi obravnavo spregledane in lokalno močno zastopane tematike, v muzej privabiti tudi občinstvo, ki sicer ne sodi med stalne obiskovalce muzeja in opozoriti, da je dediščina pojem, ki obsega zelo širok spekter družbenega delovanja. Razstava je bila zasnovana na podlagi participativnosti in inkluzivnosti (Van Mensch 2011), zato je pri njeni pripravi sodelovalo preko sto pričevalcev in predstavnikov postojnske glasbene scene.

Abstract:

On 1.12.2023, the exhibition Rock Postojna, curated by historian Tine Kaluža, was opened in the Notranjska museum of Postojna. It is an exhibition with a strong nostalgic touch, covering more than fifty years of musical activity in the broader area of Postojna and Pivka. The goal of the exhibition was attracting broader audiences, even those that are not common visitors of the museum, via analysing the often overlooked and locally very present theme of rock music and emphasizing the broadness of the spectre of heritage. The exhibition was prepared relying on the methods of participation and inclusion and was therefore prepared with the cooperation of over one hundred representatives of the Postojna musical scene.

UVOD

Postojna je med domačini od nekdaj veljala za ‚rockersko‘ mesto z izredno bogato glasbeno tradicijo. Prav vsak domačin pozna vsaj nekoga, ki je na neki točki v svojem življenju prijel za glasbeni inštrument in se glasbeno udeleževal. Razlogi za to so težko določljivi, pa vendar jih lahko pripisujemo tudi prepišni legi Postojne, pol ure oddaljeni od prestolnice, obale ali pa Ilirske Bistrice – vsaka od naštetih se utegne pohvaliti s podobno bogato tradicijo glasbene scene, ki se razteza že skozi desetletja. Ugodna lega je glasbenikom omogočala hitro migriranje med močnimi glasbenimi scenami in, po potrebi, tudi iskanje na sodelovanje pripravljenih glasbenikov onstran meja domačega praga. Poleg tega je ključnega pomena tudi sama družbena klima, ki je že od začetka šestdesetih let bila naklonjena glasbenemu udeleževanju skupin in posameznikov, saj smo priča nepojmljivemu številu, četudi zgolj začasnih in improviziranih, glasbenih prizorišč, prostorov za vaje in za druženje. Poleg tega je izredno pomemben faktor predstavljala dostopnost glasbene opreme. Postojna je danes le skromne pol ure oddaljena od meje z Italijo, kjer je bila ponudba glasbene opreme ter kaset in gramofonskih plošč izredno bogata, postojnski glasbeniki pa so se je, dasiravno potom tihotapstva in iznajdljivosti, brez zadržka posluževali. Poleg tega so postojnski glasbeniki glasbeno opremo izdelovali tudi sami, kar priča o bogati tehnični dediščini prostora; delavnica Jureta Škodiča je namreč ‚nahranila‘ celo generacijo glasbenikov z izredno kakovostnimi in vzdržljivimi kosi glasbe-

ne opreme, ki so brez dvoma parirali najboljšim prodajnim kosom v italijanskih trgovinah, kot sta Rossoni in Policardi. Nenazadnje lahko za razcvet postojnske scene ‚krivimo‘ tudi naključja, ki so nanesla na to, da so na Postojnskem ob istem času v več generacijah postojnskih glasbenikov živeli in ustvarjali močno talentirani in nadarjeni ter tudi visoko motivirani glasbeniki in celo glasbeni geniji, ki so s svojim čutom za ustvarjanje delovali kot izredno pomembni povezovalni členi, ustvarjajoči nova in nova žarišča scene.

ŠEST DESETLETJI NEUSAHLJIVE USTVARJALNOSTI

O obsegu postojnske glasbene scene in kreativnem zanosu govori že sama statistika. Od leta 1964 do otvoritve razstave smo na širšem območju Postojne našli preko 140 glasbenih zasedb ter preko trideset glasbenih prizorišč. Poleg tega so postojnski glasbeniki bili močno dejavni tudi navzven in pogosto igrali v zunanjih zasedbah, zlasti, če so bili zaradi služenja vojaškega roka ali študija nastanjeni drugje. Seveda je veljalo tudi obratno – Postojna je bila eno od pomembnih središč Jugoslovanske Narodne Armade in številni glasbeniki iz celotne Jugoslavije so služili vojaški rok v Postojni ter tu pustili močan glasbeni pečat. Glasbena scena se je na Postojnskem razvila že v šestdesetih letih, ko so tu začele muzicirati prve rockovsko obarvane zasedbe, ki so sledile tedanjim trendom v svetovni glasbeni sceni, šlo pa je predvsem za zasedbe, ki so svoje glasbene reper-

toarje znale dobro prilagajati občinstvu, kateremu so igrale – nastopali so namreč tako na protokolarnih dogodkih in maturantskih plesih, kot tudi na mladinskih koncertih in veselicah, pri čemer ni vedno šlo brez prekrivanja repertoarjev. Nekatere od zasedb so bile zelo uspešne in so z nekaterimi ponudniki koncertnih prizorišč, kot so Hotel Kras ali Jamski dvorec, sklenili celoletne pogodbe ter se z glasbo celo preživljali.

Sedemdeseta leta so prinesla pravcat razcvet glasbenih skupin, ki so pokrivalo skoraj vsa tedaj aktualna področja rock glasbe, od nežnih pop-rockovskih popevk do prebujajočih se težkih zvokov hard-rocka. Močno je narasla tudi kvantiteta zasedb, ki se je s preходом v osemdeseta leta le še stopnjevala. Slednja so poskrbela za pravo poplavo novih zasedb, zlasti spričo dejstva, da je bila večina glasbenikov tedaj v mladih letih in so prej ali slej bili primorani odslužiti vojaški rok, zaradi česar je bilo obdržati stabilno zasedbo glasbene skupine skorajda nemogoče – tako so pogosto, ko je kateri od članov moral v vojsko, preprosto poiskali nadomestnega člana in včasih kar spremenili ime zasedbe. Tedaj so se v Postojni pričeli osnovati tudi prvi festivali, obilica koncertov pa se je odvijala tudi po vaseh, zlasti v kulturnih domovih in posameznih improviziranih prizoriščih. Nekatere zasedbe so pričele dobivati tudi širšo, celo mednarodno prepoznavnost in prave studijske izdaje, zastopanih pa je bilo čedalje več rockovskih podzvrsti. Korenite spremembe so prinesla devetdeseta leta, ko je zaradi lažje prehodnosti meje z Italijo oprema postala mnogo dostopnejša,

velik pa je bil tudi vnos širših glasbenih vplivov, ki so bili zaradi pestrega dogajanja na svetovni glasbeni sceni izredno raznoliki. Instrumente je igralo čedalje več ljudi, postojnska scena je dobila več, tudi stalnih prizorišč, prizadevna in na prostovoljski bazi delujoča društva pa so pričela organizirati številne koncerte in festivale, mnogi od katerih imajo danes že četrto stoletno tradicijo.

METODOLOGIJA

Že samo število 140 zasedb daje vedeti, da je bilo terenskega dela ogromno, saj je bilo potrebno za vsako od skupin preveriti, kdaj so bili aktivni, kdo so bili njihovi člani ter pridobiti morebitno gradivo v obliki fotografij, plakatov, posnetkov ali, v najboljših primerih, predmetov. Pri tem so največje težave predstavljale skupine, ki so bile krajšega roka trajanja oziroma tiste, pri katerih so se člani zelo pogosto menjali; ničkoliko težav je bilo tudi s skupinami, katerih člani so že preminuli. Številni akterji so že v visoki starosti in šibkejšega spomina, eden od pričevalcev je tekom priprave končal celo za zapahi. Opravljenih je bilo krepko preko sto pogovorov s pričevalci, skoraj vsak od njih pa nas je napotil k drugim osebam, ki bi utegnile vedeti več o katerih od zasedb.

Pri tem velja opozoriti na dejstvo, da še zdaleč niso bili v ospredju zgolj glasbeniki, saj je glasbena scena tako široko zastavljena, da je bilo potrebno govoriti tudi z organizatorji, ilustratorji, tonskimi mojstri, pogosto tudi s preprostimi srčnimi ljubite-

lji glasbe, ki so že od nekdaj obiskovali koncerte in skrbno shranjevali plakate, vstopnice in fotografije. Prav vsak od sodelujočih je po svoje postal soavtor razstave, saj brez njihove pomoči postavitev ne bi bila mogoča. Pričevalci so se, ko so začutili, da je to razstava o njih in o sceni, ki so ji že desetletja pripadli, sami angažirali in začeli komunicirati med seboj ter zbirati potencialno atraktiven material. Obudila so se številna stara prijateljstva in vezi.

IZVEDBA

Izvedba razstave je terjala izredno previdno postopanje. V zasedbah postojnske rock scene so se namreč skozi desetletja znašli vidni predstavniki lokalne skupnosti, med katere spadajo tudi sam župan, poveljnik civilne zaščite, občinski arhitekt in podobne zveneče funkcije. Z vsakim od njih je bilo potrebno preveriti, do kolikšne mere želijo biti poimensko izpostavljeni v razstavi; v večini primerov je bil odziv zelo topel. Posebna pozornost je bila namenjena tudi temu, da ne bi katere od zasedb po nesreči izpustili – pri osupljivi količini zasedb je to namreč povsem verjetno. Zaradi tega smo na razstavo, nastalo v sodelovanju z oblikovalko Manco Filipič, tudi namestili tablo, na katero so lahko obiskovalci sami dopisali ime zasedbe, ki jo na razstavi nismo omenili. Potrditev dobrega dela je, da se je na tabli v nekaj manj kot petih mesecih znašel le par imen, ki smo jih spregledali.

Sicer smo na hodniku muzeja predstavili tudi obsežno zbirko koncertnih plakatov iz sedemde-

setih in osemdesetih let, ki so, številni delo avtorja Predraga Žvaba, krojili estetiko prostora in scene. Poleg njih je razstavljen še nostalgичen kolaž fotografij koncertnega dogajanja na Postojnskem. V največjem prostoru razstave so tri stene namenjene panojem z besedili, ki zajemajo historiat postojnske rock scene, ob njih pa je predstavljena obilica fotografij zasedb in prizorišč skozi desetletja, ob katerih so se na vodstvih po razstavi obujali bogati spomini, dopolnjena pa je bila prenekatera vrzel v našem poznavanju tematike. Poleg naštetega smo na stene pozicionirali tudi tri interaktivne elemente v obliki kviza 'ali ste vedeli?', ki se gledalcu pokažejo, ko z ročajem zavrti na steno pritrjeno gramofonsko ploščo. Razstavljen je tudi danes čedalje popularnejši 'selfie-spot', ogledalo z motiviko razstave. Poleg tega je v prostor postavljeno tudi sušilo za perilo, na katerem so originalni primerki oblačil, majic in jaken, postojnskih zasedb iz sedemdesetih in osemdesetih let, ki so nam jih posodili pričevalci, velik poudarek pa je tudi na inštrumentih. Razstavili smo dvojce klaviatur z bogatimi zgodbami, ki jih obiskovalec lahko locira tudi na starih fotografijah na panojih razstave ter doma proizvedeni ojačevalci Jureta Škodiča, v centru prostora pa je svojevrstna reprodukcija dnevne sobe iz osemdesetih let, vključno z retro foteljem ter katodnim televizorjem, na katerem se predvajajo posnetki koncertov postojnskih glasbenih skupin.

V manjšem prostoru ob recepciji so razstavljeni resnično dragoceni inštrumenti, tri kitare z ojačevalci v treh vitrinah, katerih lastniki so (bili) najvi-

dnejši in najbolj prepoznavni akterji postojnske scene. Poleg nekaj plakatov na stenah pa je soba namenjena tudi tistim najmlajšim oziroma najbolj razigranim. Na steni je krajše pojasnilo ključnih nosilcev zvoka – zgoščenke, kasete in plošče, katerih delovanje je najmlajšim abstraktno; pojasnilo je preprosto, nosilci zvoka pa so v fizični obliki pritrjeni na steno in na voljo za dotik. Na mizi ob steni je na voljo za uporabo žepni analogni sintesajzer, stilofon, ki poskrbi za obilico zabave tudi pri starejših; poleg njega je kasetofon, ob katerem so kasete s posnetki postojnskih glasbenih skupin, ki jih obiskovalci lahko poljubno vstavljajo v radio, zraven pa je še električna kitara (z blokiranim gumbom za glasnost), na katero lahko obiskovalec zaigra. Vse od naštetega ima zraven tudi skrbna navodila za uporabo, z namenom, da se pozabljene medije, instrumente in nosilce zvoka približa tudi tistim, ki z njimi niso odraščali.

Ker smo glede na močan odziv javnosti pričakovali, da bodo zgodbe in predmeti v muzej prihajali tudi po otvoritvi razstave, smo na hodniku muzeja namestili vitrino meseca, v kateri lahko redno menjujemo vsebine in razstavo na redni bazi dopolnujemo s predmeti, za katere si obiskovalci želijo, da bi bili razstavljeni in predstavljajo pomemben kamenček v mozaiku zgodbe postojnske rock scene. Poleg naštetega je ob otvoritvi izšla tudi obsežna dvojezična publikacija s celotno vsebino

razstave. Njeno naslovnico je, tako kot majice in značke, ki smo jih natisnili za otvoritev, da bi vzbujali povezave na koncertne in festivalske majice, zasnoval lokalni akademski slikar in velik podpornik postojnske rock scene, Leon Zuodar, 'Lele'.

SPREMLJEVALNI PROGRAM

Dobro obiskana razstava je terjala tudi spretno zasnovan spremljevalni program, ki je nastal v sodelovanju s pedagoškim oddelkom. Že na otvoritvi razstave smo obiskovalce presenetili z akustičnim koncertom zasedbe Aliens, ki postojnske odre spremlja že od sredine osemdesetih let, zaigrali pa so nekatere od njihovih najstarejših uspešnic. Poleg tega smo tik po otvoritvi pripravili pedagoško delavnico, na kateri smo z najmlajšimi na avdio kasete snemali njihove najljubše skladbe – kasete so lahko poljubno okrasili in jih tudi odnesli domov, kar jim je morda predstavljalo vzpodbudo, da poiščejo kak starejši kasetofon in ga obudijo k življenju, poleg tega pa se tudi naučijo rokovanja s kasetami. Poleg tega so s topljenjem odpadnih gramofonskih plošč pripravljali sklede, ki so jih pozneje pobarvali in odnesli s sabo. Pripravili smo tudi več tematskih vodstev po razstavi, nekatera tudi v spremstvu ključnih predstavnikov scene, eno od vodstev pa je pospremil tudi sejem gra-

mofonskih plošč, ki je za Postojno bil prava novost. Do zaključka razstave nas loči še mesec dni, do tedaj pa imamo načrtovanih še nekaj vodstev in dogodkov, vključno s poslovnim večerom, ki bo zopet glasbeno obarvan. Poleg naštetega smo skrbeli tudi za medijsko prisotnost in na lokalnem Radiu 94 posneli več pogovorov s ključnimi predstavniki lokalne rock scene, z enim od njih pa smo posneli tudi daljši podcast, ki ga je začel oddajati Notranjski muzej. Na muzejskem facebook, instagram in tiktok profilu smo redno objavljali zabavne promocijske vsebine, ki so doživele dober odziv in v muzej privabile še več obiskovalcev, na spletni strani muzeja pa smo, v okvirjih redne rubrike, Zeleni kavč modruje objavljali poljudne prispevke o zgodovini postojnske rock scene.

ZAKLJUČEK

Razstava Rock Postojna je s svojo nostalgичno vsebino in interaktivnimi, participativnimi prijemi, požela zelo tople odzive in veliko število obiskovalcev, ki je bilo nakazano že ob sami otvoritvi, ko se je na dogodku nagnetlo preko štiristo obiskovalcev. Gre za potrditev, da je obravnava dostopnih, široko zastopanih tem pomembna ter, da v pokrajinski muzeje sodijo tudi teme, ki so del polpretekle zgodovine in ne nujno del visoke kulture.

Literatura

Van Mensch, P.(2011), New Trends in Museology, Celje, MNZC.

Kaluža T. (2023), Rock Postojna, Postojna, Notranjski muzej Postojna.

Kneif T. (1987), Rock glasba in subkultura, Ljubljana, ČKZ.

Babič, J. (2016), V vrtincu subkultur, Ljubljana, Sophia.

Suhadolnik J. (2016), Balkan punk, Novo mesto, Goga.

Arpin R. (1992), Musee de la Civilisation. Mission, Concept and Orientations, Quebec, Musee de la Civilisation.

Black G. (2005), The engaging museum. Developing museums for visitor involvement, London, Routledge.

Falk J. (2002), Lessons without limit. How free-choice learning is transforming education, Oxford, AltaMir

Etnološki muzej u Čačku u službi novog identiteta grada / Ethnological museum in Čačak in service of the new identity of the city

Snežana Šaponjić Ašanin,

kustos etnolog - antropolog, muzejski savetnik

Narodni muzej Čačak

etnocacak@gmail.com

Sažetak:

Čačak je 2023. godine bio prva nacionalna prestonica kulture u Srbiji. Ustanove kulture su tim povodom realizovale više stotina projekata i programskih sadržaja. Jedan od njih je i stalna postavka „Etnološki muzej,. Postavka je realizovana u kući, sagrađenoj u 19. veku. Predstavljena je kultura života i stanovanja u gradskoj sredini. Jedan odeljak (galerijski prostor) predviđen je za povremene tematske izložbe. Trenutno, u tom prostoru je izložba „Šešir moj,, na kojoj su izloženi šeširi iz muzejske zbirke. Stalnom postavkom, kao i tematskom izložbom ostvareni su novi sadržaji koji verno oslikavaju nove identitete u gradu. Ostvaren je odličan odnos sa publikom i darodavcima koji u muzejskim eksponatima pronalaze deo sebe i deo ličnog i porodičnog identiteta.

Ključne reči: muzej, postavka, identitet, kultura, tradicija, izložba, tema, publika, darodavci.

Abstract:

Čačak was the first national capital of culture in 2023. On this occasion, a house built in 19th century provided a place for a permanent museum exhibition titled „Ethnological Museum“. In a separate gallery space, an exhibition titled „This Hat of mine“ was presented, where hats from the museum collection were displayed. With this thematic exhibition, new contents were created that faithfully represent new identities in the city. Workshops for kids attending school and kindergarten were organized. Together with the teachers, the children had the opportunity to learn about the cultural heritage of our city and participate in mastering the skills of traditional crafts. It is our firm belief that this is a great way towards establishing cooperation and communication between curators and younger visitors

U Republici Srbiji od 2023.godine uvedeno je nacionalno predstavljanje kulture po gradovima. Prvu titulu Nacionalne prestonice kulture poneo je Grad Čačak. Tim povodom ustanove kulture su realizovale više stotina projekata i programskih sadržaja. Jedan od njih je i stalna postavka „Etnološki muzej“. Postavka je realizovana u „Hadžića kući“ sagrađenoj u 19. veku,

U ovom muzeju predstavljena je kultura života i stanovanja u gradskoj sredini u drugoj polovini 19. i početkom 20. veka. Kuća je pravougaone osnove i sastoji se od prizemnog i sptatnog dela. Njen izgled se prvi put vidi na crtežu poznatog putopisca Fekiksa Kanica iz 1860. godine. Pripadala je Vladimiru Hadžiću, bogatom trgovcu i narodnom poslaniku koji je jedno vreme obavljao i dužnost predsednika čačanske opštine. Hadžić je zaslužan i za rekonstrukciju čačanske crkve, ali i za pokretanje Čačanskog čitališta i podizanje bedema na Moravi. Sa balkona ove kuće građanima se obraćao i srpski knez Mihailo Obrenović kada je dolazio u Čačak. U ovoj kući je postavljena i prva telefonska centrala. Kuća je pod zaštitom države.

Novootvoreni Etnološki muzej sastoji se od nekoliko celina, kao što su: trpezarija, mali salon, veliki salon, spavaća soba, devojačka soba i hodnici. Posebno, u prizemnom delu nalazi se zaseban galerijski proctor koji je predviđen za posebne tematske izložbe i dečje radionice. U okviru svečanog otvaranja muzejske postavke u ovom delu je izložena posebna tematska izložba „Krsna slava“. Reč je o običajnoj praksi karakterističnoj kod srp-

skog naroda, a odnosi se na proslavljanje sveca, zaštitnika porodice. Ovaj običaj je upisan na Nacionalnu, ali i na UNESCO-vu listu nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva.

Imajući u vidu da je ova izložba realizovana u decembru mesecu, u vreme kada se kod srpskog naroda najviše obeležava krsna slava, želeli smo da se publici predstave i drugi sadržaji. U tom periodu beležimo veoma dobru posećenost. Pored želje da vide novi muzej, naši gosti su izrazili veliko interesovanje upravo za izložbu koja se odnosila na nematerijalno kulturno nasleđe. Značajnu ulogu imali su naši najmlađi sugrađani. U nekoliko navrata kustosi našeg muzeja su organizovali predavanja za decu školskog uzrasta na temu običaja i običajnih praksi vezanih za obeležavanje slave, odnosno, krsnog imena. Posebno je ostvarena odlična saradnja sa Osnovnom školom „Ratko Mitrović“, čiji đaci pohađaju izborni predmet „narodna tradicija“.

Želja da se pored stalne muzejske postavke obrađuju i neke druge teme iz oblasti etnologije je već na samom početku krenula dobrim putem. Naši kustosi imaju odličnu saradnju sa svim čačanskim vrtićima i školama. Pored toga što su deca naša verna publika, mi smo učinili iskorak. Već duži period etnolozi odlaze u obrazovne i vaspitne ustanove kako bi širili informacije o važnosti čuvanja i negovanja sopstvenog kulturnog nasleđa. U školama smo organizovali razne radionice iz tradicionalnih zanata, domaće radinosti i duhovne kulture. Rezulati tih radionica su veoma često bili

predstavljani na školskim svečanostima ili obeležavanju važnih datuma i praznika. Deca su često imala ulogu živih učesnika u sprovođenju pojedinih običaja. Tako su u okviru narodne tradicije prisustvovali obeležavanju kolektivnih svečanosti, kao što su zavetine ili bele poklade pred početak Vaskršnjeg posta. Organizovane su radionice na kojima su deca učila da tkaju, pletu, vezu, pustuju vunu, izrađuju sapune i savladavaju veštine voškarskog, liciderskog, grnčarskog, korparskog ili bojadžijskog zanata.

U okviru naših muzejskih delatnosti organizovane su i škole pevanja uz gusle i sviranja na fruli. Imajući u vidu bogato kulturno nasleđe vezano za veštine sviranja na ovim instrumentima smatrali smo veoma važnim da se kod dece jača svest o značaju očuvanja i negovanja ovih znanja, sposobnosti i veština. Znanja koja su đaci stekli na ovim radionicama predstavljani su u okviru školskih svečanosti.

Još jedan od elemenata koji se nalazi na Nacionalnoj listi nematerijalnog kulturnog nasleđa vezan je za znanja i veštine izgovaranja zdravica – „počašnica“. U okviru naše saradnje sa nastavnicima srpskog jezika i književnosti predložili smo im zajedničke aktivnosti, a sve u cilju negovanja izvornog jezika i izražavanja lepih želja za sreću i zdravlje gosta ili domaćina. Etnolozi su organizovali predavanja i radionice u veštinama izgovaranja zdravica. Veliko interesovanje su iskazale i neke škole van našeg grada. U Ivanjici, gradu koji je od Čačka udaljen 60 kilometara u nekoliko navrata

u gradskim i seoskim školama organizovane su radionice na kojima su deca mogla da sagledaju važnost negovanja lepog govora i izražavanja lepih želja na jednostavan, ali produhovljen način.

U okviru naše prve tematske izložbe u Etnološkom muzeju organizovane su i radionice sa drugim tematskim sadržajima. Tako je pred Novu godinu organizovana „Novogodišnja čarolija“, na kojoj su deca izrađivala novogodišnje čestitke i ukrase. Ovom prilikom ostvarena je saradnja sa privatnom školom „Kreativna jazbina“ čiji su polaznici u nekoliko grupa imali priliku da saznaju o tradicionalnim božićnim i novogodišnjim praznicima, kao i da ojačaju svoje kreatorske sposobnosti, ali i da se lepo zabave.

Posebno važna radionica koja je organizovana u okviru izložbe o krsnoj slavi je i radionica u pripremanju slavskog kolača. Znamo da je slavski kolač osnovni element obeležavanja porodične slave, pa se zbog toga njegovoj pripremi prilazilo sa posebnom pažnjom. Slavski kolač obiluje ukrasima koji predstavljaju posebne simbole noseći sa sobom i posebne poruke, odnosno želje. Vešte ruke naših domaćica su oduvek veoma vešto i spretno izrađivale ukrase. Znanja i veštine su se prenosile sa kolena na koleno, odnosno sa starijih članova zajednice na mlađe. Organizovana su i takmičenja u pripremanju slavskog kolača, a u okviru Svetosavskih svečanosti organizovana je i izložba. Sličnu aktivnost imali smo u okviru Prestonice kulture kada smo na gradskom trgu predstavili tradicionalnu srpsku kuhinju, a u okviru nje i veštine

vezane za pripremanje slavskog kolača i izradu ukrasa. Iz Zanatske radnje „Dezert“ vešti majstori su radili sa decom i zajedno izrađivali ukrase. Sve se odigravalo pred brojnom publikom koja je sve aktivnosti oduševljeno posmatrala i veoma rado postajala verbalni učesnik u ovim aktivnostima. Sredstva informisanja su veoma aktivno pratila sve ove aktivnosti što je u svakom slučaju delovalo veoma podsticajno i inspirativno.

Druga tematska izložba u novootvorenom muzeju nosi naziv „Šešir moj...“ na kojoj su izloženi šeširi iz zbirke našeg muzeja. Ovom izložbom otvoreni su novi sadržaji koji verodostojno oslikavaju nove identitete u našem gradu. Izloženo je 25 šešira, koji vode poreklo iz perioda samih početaka 20. veka. Predstavljaju deo gradske culture odevanja koja je već u tim periodima odisala evropskim trendovima i sadržajima. Posebnu važnost na ovoj izložbi zauzima cilindar Raše Gavrovića, predsednika čačanske opštine u periodu između dva Svetska rata. Na otvaranju ove izložbe pored veoma brojne publike prisustvovali su i njegovi prauunci koji već odavno ne žive u Čačku.

Izložba „Šešir moj...“ je veoma pozitivno odjeknula u našem gradu. Najbrojniji su posetioци školskog uzrasta koji sa svojim profesorima i učiteljima dolaze organizovano u muzej. Ovom izložbom prikazujemo našim posetiocima deo jednog vremena i jedne kulture. Pojava da je šešir, odnosno pokrivalo za glavu, u vreme pre sto i više godina predstavljala sastavni deo odevanja kako muškaraca, tako i žena predstavlja veoma zanimljiv

podatak koji u glavama naših mladih posetilaca budi želju za novim saznanjima i izazovima.

Da bi deca bolje shvatila kulturu odevanja naših predaka, ali i da bi se bolje upoznala sa veštinama i znanjima tradiciomalnih zanata organizovali smo radionice sa decom školskog i predškolskog uzrasta. Deca su sa pedagozima imala priliku da se upoznaju sa kulturnim nasleđem našeg grada i da učestvuju u savladavanju veština šeširdžijskog zanata. Etnolozi su deci objasnili kako je izgledao život u gradu, kako su se ljudi odevali, kako su se bavljali, ponašali, kako su se ophodili jedni prema drugima. Posebna pažnja posvećena je nošenju šešira. Kada se i koji šešir nosio za određene prilike i događaje i koliko je šešir bio važan element odevanja.

Posebno je važno da deca shvate od kojih su se sve materijala izrađivali šeširi. Posebno su se razlikovali svakodnevni šeširi od onih koji su se nosili na zabavama i balovima. Posebno je deci objašnjeno kako su se ponašali ljudi koji su na glavama nosili šešire. Nisu izostajala ni pravila iz bontona i pravila lepih manira. Šešire u Čačku su izrađivali majstori – šeširdžije ili su se nabavljali iz evropskih modnih kuća. Šeširi su se mogli kupiti i u prodavnicama odeća, a ponuda je bila veoma bogata o čemu svedoče reklame iz modnih časopisa i lokalnih novina.

Deca su na radionicama izrađivala šešire od najraznovrsnijih materijala. Naučili su delove šešira, način krojenja, sastavljanja i ukrašavanja. Posebno

interesovanje za sve ove aktivnosti pokazali su i roditelji koji su oduševljeno posmatrali predavače

i edukatore, ali i svoju decu koja su pomno upijala znanje. Smatramo da je ovo odličan put ka

uspostavljanju saradnje i zdravih komunikacija na relaciji kustos – mladi posetilac.

D. Sodobni muzejsko-pedagoški pristopi in posebnosti muzejsko-pedagoške didaktike / Savremeni muzejsko-pedagoški pristupi i osobenosti muzejsko-pedagoške didaktike

„Vijesti iz prapovijesti“ - priprema i realizacija izložbe namijenjene djeci

Lorka Lončar Uvodić,

prof. povijesti i filozofije

Viša muzejska pedagoginja

Muzeji Hrvatskog zagorja

Muzej krapinskih neandertalaca

lorka.loncar@mhz.hr

Sažetak:

Osnovna namjera prve didaktičke izložbe Muzeja krapinskih neandertalaca namijenjene isključivo djeci, bila je da se na slikovit i interaktivan način predstave različite prapovijesne teme, ali bez korištenja ekrana i multimedije. Izložba se temelji na principu „otvori, zaviri, iskopaj, istraži, dodirni, osluhni, izradi“. Osmišljeni su i izrađeni različiti didaktički postamenti i materijali koji potiču na aktivno istraživanje, stvaranje i kreativno izražavanje te tako djeci omogućuju da postanu autori vlastitog muzejskog iskustva. Na izložbi djeca mogu slijediti vlastitu intuiciju, birati aktivnosti kojima će se baviti, a sve što im se nudi mogu obaviti samostalno, bez pomoći odraslih. Na taj način stječu samopouzdanje i mogu istinski doživjeti izložbu na način „Ovo je samo za mene!“.

Muzej krapinskih neandertalaca posjećuje veliki broj djece koja ponajviše dolaze u sklopu školskog izleta ili terenske nastave, a vikendima i u vremenu školskih praznika, krapinski muzej je jedna od omiljenih destinacija obiteljima s djecom. Stalni postav Muzeja krapinskih neandertalaca, smješten u arhitektonskom zdanju koje asocira na špilju te samim time posjetitelja vraća u vrijeme kamenodobnih lovaca, prezentira znanstvene spoznaje o evoluciji života na Zemlji,

razvoju čovjeka i krapinskom pračovjeku na zanimljiv način, te pobuđuje interes kako kod odraslih, tako i kod djece različitog uzrasta. Zahvaljujući brojnim originalnim eksponatima, ponajviše fosilima koji se mogu istražiti dodirom te impresivnim replikama kostura gmazova i hiperealističnim rekonstrukcijama neandertalaca, Muzej pozitivno doživljavaju i oni čiju je pažnju teže privući, a to su djeca. Jedan od glavnih razloga zanimanja potencijalne publike za krapinski muzej su i in-

teraktivne multimedijalne instalacije koje potiču posjetitelje da prilikom spoznavanja angažiraju sva svoja osjetila. Time se obogaćuje njihovo iskustvo i pruža im se mogućnost dubljeg upoznavanja s baštinom i njezinom interpretacijom. Pojedine multimedijalne instalacije posebno su privlačne djeci, a među njima se ističe instalacija „Ledeno doba“ koja simulira osjećaj hodanja po ledu koji krcka svakim učinjenim korakom. U prostranom muzejskom prostoru spiralne, uzlazne forme, djeca

predškolske dobi vole potrčati, dodirnuti mineral, fosil, a ponajviše ih privlače kosturi gmazova, osobito dinosaura. Iako je zbog svega navedenog stalni postav privlačan djeci različitog uzrasta, krapinski muzej je 2023. godine napravio još jedan korak dalje. U staroj muzejskoj zgradi postavljena je izložba koja je namijenjena upravo onima najmlađima, djeci predškolskog uzrasta i nižih razreda osnovnih škola, a koja dolaze u sklopu obiteljskog posjeta Muzeju. Izložba nosi naziv „Vijesti iz prapovijesti“, a njezina je realizacija prvenstveno rezultat dugogodišnjeg rada s djecom, u sklopu različitih edukativnih muzejskih programa kroz koje se autorica izložbe vrlo dobro upoznala sa željama, interesima i potrebama djece, koja svijet ne vidi na jednak način kao odrasle osobe.¹

Foto 1. „Neobična bića paleozoika“ - dio postava izložbe „Vijesti iz prapovijesti“, arhiva MKN

1 „Connecting Kids to History with Museums Exhibitions“ (2010), New York
https://www.google.hr/books/edition/Connecting_Kids_to_History_with_Museum

Edukativne muzejske radionice – prostor istraživanja dječjih interesa, potreba i želja

Ubrzo nakon otvorenja, Muzej krapinskih neandertalaca 2011. godine zapošljava muzejsku pedagoginju koja osmišljava, organizira i vodi različite edukativne programe. Godišnje, oko 2500 djece sudjeluje u raznovrsnim edukativnim aktivnostima Muzeja, što je dovoljna brojka ako se želi upoznati način na koji djeca razmišljaju te pronaći odgovor na različita pitanja: Na koji način djeca doživljavaju Muzej? Što najviše vole raditi u Muzeju? Koje priče su ih se najviše dojmile? Koje teme su im najzanimljivije? Koji predmeti su privukli njihovu pažnju? Sviđa li im se kako izgleda muzejski prostor? Što ih je u Muzeju razveselilo, a što rastužilo? Koje dijelove će prepričati ukućanima i svojim prijateljima jer su ih najbolje zapamtili? Jesu li očekivali nešto bolje, zanimljivije? Što ih je iznenadilo u Muzeju? Tek s pronalaskom odgovora na sva navedena i brojna druga pitanja, kroz praksu i vlastiti rad s djecom, muzejska pedagoginja je stvorila bazu za osmišljavanje i realizaciju izložbe koja je namijenjena upravo najmlađim posjetiteljima.

Održavanje određene muzejske radionice koja se nalazi u stalnoj muzejskoj ponudi pa se ona održava i po dvadesetak puta godišnje, svaki je put ponešto drugačije iskustvo. Iako radionica ima svoje ciljeve i svoju strukturu te je čine uvijek iste aktivnosti, sudionici su uvijek druga djeca te je stoga i svako njezino održavanje pomalo specifično. Muzejske radionice u kojima se komunicira, stvara i

radi s uvijek drugačijim individuama, dopuštaju da se edukator prilagodi, da u jednom trenutku nešto pridoda ili izbaci, a sve ovisno o grupi djece s kojom je u interakciji. Muzejska radionica je *živa*, muzejski edukator vodi aktivnosti imajući na umu ostvarenje ciljeva, a s obzirom da je važno prilagoditi se i uvažiti potrebe i interese sudionika, i djeca u velikoj mjeri određuju tijek radionice pa se često događaju preinake. Dakle, ne samo da muzejsku radionicu u trenutku izvedbe možete modificirati, to je svojevrsna nužnost koja odražava svijest muzejskog edukatora o različitosti onih s kojima komunicira, s obzirom da je svako dijete individua za sebe, s različitim interesima, sposobnostima i potrebama.²

Osnove idejne koncepcije izložbe za djecu

Izložbe koje posjetitelji obilaze bez pratnje kustosa ili muzejskog edukatora, razlikuju se od radionica upravo po tome što je mogućnost modifikacije i prilagodbe uvelike smanjena. Bez obzira što će svaka osoba prezentaciju i interpretaciju baštine doživjeti na svoj način, postavljena izložba je zadana i na neki način *gotova* te se ne mijenja niti u jednom svom segmentu ulaskom nove grupe posjetitelja u izložbeni prostor. Dakle, imajući u vidu da su djeca koja će posjećivati planiranu

2 Grimes Rand, Anne; Kiihne, Robert (2010). „Experts, Evaluators, and Explorers: Collaborating with Kids“. U: „Connecting Kids to History with Museums Exhibitions“, New York
https://www.google.hr/books/edition/Connecting_Kids_to_History_with_Museum

izložbu, dobi od 4 do 10 godina starosti, različita, potrebno je u prvom redu pravilno odabrati temu, a zatim stvoriti prostor u kojem izložci i didaktički materijali potiču na aktivno istraživanje, stvaranje i kreativno izražavanje, čime se djeci omogućuje da postanu autori vlastitog muzejskog iskustva.³ Kada dijete istražuje u izložbenom prostoru i donosi odluke čime će se baviti, kojoj aktivnosti će se ponajviše posvetiti, zapravo stječe kontrolu, shvaća da ima izbor, i na taj način svojom osobnošću *mijenja* izložbu, prilagođava je sebi, svojoj intuiciji i svojim potrebama. Krenulo se od odabira izložbenih tema i aktivnosti za koje se tijekom dugog rada s djecom utvrdilo da su zanimljive gotovo svima. Jer, kroz duži vremenski period, tijekom rada s određenim skupinama djece u sklopu različitih edukativnih programa, uočavaju se najčešće reakcije na određene predmete i slični doživljaji pojedinih priča. Uočava se nit koja povezuje djecu određene dobi, nit koja povezuje mirne istraživače od razigranih istraživača. Iako je svako dijete različito, upravo te niti koje spajaju ciljanu publiku, odredile su sadržaj izložbe i način izlaganja. Prilikom izrade koncepcije izložbe za djecu, potrebno je koristiti znanje o načinu na koji djeca uče, a koje započinje željom. Dječja želja za učenjem počiva na radoznalosti koja proizlaze iz njihove slobodne i zaigrane prirode, a tu znatiželju je za određene teme potrebno probuditi. Za razliku od odraslih, djeca do znanja ponajviše dolaze kroz otkrivanje koje se događa kroz

3 „Connecting Kids to History with Museums Exhibitions“ (2010), New York
https://www.google.hr/books/edition/Connecting_Kids_to_History_with_Museum

pokret, gledanjem, osluškivanjem, eksperimentiranjem. Pojedina djeca obavljaju određenu aktivnost duže vremena te se vole posvetiti zadatku sve do konačnog otkrivanja, no, veliki broj djece ubrzano prelazi od jednog do drugog sadržaja, užurbano otkrivaju jednu pa drugu informaciju, kao da su u potrazi za iskustvom koje je njima najvrjednije, najzanimljivije ili najuzbudljivije te se, nakon obilaska svih aktivnosti, često tome vraćaju.

Didaktička izložba od sedam zanimljivih priča

Prva didaktička izložba krapinskog muzeja namijenjena isključivo djeci nazvana je „Vijesti iz prapovijesti“. Osnovna namjera je bila predstaviti djeci različite, zanimljive prapovijesne teme na slikovit i interaktivan način. Izložba je podijeljena na 7 manjih cjelina, a započinje pitanjima s kojima se djeca susreću prije samoga ulaska u izložbeni prostor. Na taj način im se želi probuditi znatiželja i želja za pronalaskom odgovora na postavljena pitanja. Susret s prvom temom „Neobična bića paleozoika“ djecu upoznaje s prvim životinjama i biljkama na Zemlji. Zatim slijede „Strašni gmazovi mezozoika“ koja otkriva zašto su dinosauri tako zanimljivi. Predstavljeni su i „Novi sisavci kenozoika“, tema koja prikazuje kako su izgledali prvi konji, prve zvijeri i prvi kitovi. „Razvoj čovjeka“ je cjelina koja djeci prikazuje kako su živjeli i izgledali najstariji preci čovjeka, a posebno je prikazana i tema „Neandertalac – krapinski pračovjek na Hušnjakovu“. Priča završava prikazom života „Modernog čovjeka

u Europi u kamenom dobu“, a posebna tema koja je uklopljena u izložbu nosi naziv „Iskopaj i istraži“ koja omogućava djeci razumijevanje načina na koji znanstvenici otkrivaju i istražuju prošlost Zemlje. Izloženi eksponati prikazani su u slikovitom kontekstu koji djecu potiče na razmišljanje i istraživanje te ih motivira za spoznavanje. Odabrane teme su povezane te djecu upoznaju s razvojem života na Zemlji, a u izložbenom prostoru djeca stječu različite vještine, uspoređuju današnji svijet s onim u prošlosti, život današnjeg čovjeka sa životom pračovjeka. Kroz usporedbu, doživljaj i istraživanje, djeca osvještavaju promjenu i shvaćaju da prošlost koju je potrebno istražiti skriva brojne tajne, drugačija i neobična bića. Olakotna okolnost prilikom odabira tema koje će se predstaviti jest činjenica da kod djece već postoji povećani interes za prapovijesne teme. Djecu privlači istraživanje drugačijeg, skrivenog svijeta, među kojima su dinosauri svakako najpopularniji, o čemu svjedoče brojni animirani filmovi, slikovnice i dječje igračke na tu temu. Vezano uz prethodno rečeno, izložba

„Vijesti iz prapovijesti“ realizirana je na način da se vodilo računa i o prethodnom znanju djece koja dolaze na izložbu. Naravno, to znanje varira, ali je iskustvo pokazalo da se brojna djeca od najranije dobi upoznaju sa temama koje obrađuju prapovijesni živi svijet (dinosauri, *Megalodon*, vulkani, minerali, fosili, pračovjek). U skladu s time, bilo je potrebno njima već poznate informacije predstaviti na drugačiji način te poznatom pridodati nešto novo, nedavno otkriveno, što nisu imali prilike vidjeti i doživjeti.

Foto 2. „Strašni gmazovi mezozoika“ – dio postava izložbe „vijesti iz prapovijesti“, arhiva MKN

Interakcija bez ekrana i multimedije

Izložba za djecu „Vijesti iz prapovijesti“ počiva na principu „otvori, zaviri, iskopaj, istraži, dodirni, osluhni, izradi“, ali bez korištenja ekrana i multimedije. Bilo je potrebno detaljno osmisliti edukativne sadržaje i aktivnosti koje će zainteresirati i zadržati pažnju djece koja su, nažalost, od rane dobi naviknuta na ekrane o čijim štetnim utjecajima i posljedicama korištenja svakodnevno svjedočimo.

Prilikom izrade idejne koncepcije izložbe, namjera je bila osmisliti prostor istraživanja i učenja koji bi bio pomalo u *retro* stilu, stoga su umjesto nabave *touch screen*-ova, za izložbu osmišljeni i izrađeni raznovrsni didaktički postamenti od prirodnih materijala, dimenzijama prilagođeni djeci predškolske dobi i nižih razreda osnovne škole koji omogućuju da su izlošci nadohvat ruke. Velika pažnja posvećena je i grafičkom dizajnu te je svaka cjelina predstavljena slikovitim ilustracijama, grafika je

ugodna, neformalna i šarena kako bi potaknula maštu i kreativnost djece. Tekstualni sadržaji pisani su velikim štampanim slovima, jasni su, jednostavni i zanimljivi, no uzimajući u obzir i djecu koja uslijed velikog interesa za određene teme pamte i najkompliciranije riječi, svaka izložbena cjelina u određenoj mjeri sadrži nazive i pojmove koji su naizgled kompleksni (nazivi za geološka razdoblja, vrste dinosaura, prakonja, ljudskih predaka), ali ih pojedina djeca s lakoćom usvajaju.

Općenito govoreći, sadržaj izložbe je prilagođen sposobnostima učenja djece. Pri tome je potrebno znati da djeca nisu umanjene verzije odraslih te da se njihovo poimanje stvarnosti u osnovi razlikuje od poimanja odraslog čovjeka.⁴ Izdvojene su najneobičnije činjenice, intrigantne spoznaje i informacije koje lako ostaju u sjećanju. Mladi posjetitelji izložbe mogu iskopavati replike fosilnih kostura u pješčaniku, primiti u ruke i proučiti originalne minerale, na interaktivan način povezati lubanje s licima naših predaka, zaviriti u kutije i ladice te otkriti i dodirnuti različite fosile. Tu su i kosti dinosaura, impresivni 3D modeli letećeg gmaza roda *Dimorphodon* i prapovijesnog divovskog vretenca roda *Meganeura* koji se može usporediti s izloženim vretencem iz modernog doba. Za izložbu je nabavljena i replika lubanje dinosaura *Pachycephalosaurus wyomingensis*, a tu su i brojne druge replike kostiju praživotinja poput nosoroga i špiljskog medvjeda te neandertalaca.

4 Ringel, Gail (2005). *Designing Exhibits for Kids: What Are We Thinking?*, Boston Children's Museum

Foto 3. „Iskopaj i istraži“ - dio postava izložbe „Vijesti iz prapovijesti“, arhiva MKN

Veliku pažnju privlači i rekonstrukcija špilje u kojoj se na *krznenom* naslonjaču mogu poslušati zvukove prirode kakvi su prije više od 100.000 godina okruživali neandertalce. Osim iskopavanja replike kostura kojoj prethodi upoznavanje s geološkim alatom i opremom, djeca na izložbi imaju priliku izraditi malo koplje korištenjem alatke koja je izrađena od originalne vulkanske stijene tuf kakvu su koristili i neandertalci.

Tu su i umjetna koža i umjetno krzno te drvena igla i rafija pa se djeca mogu okušati i u prapovijesnom načinu šivanja. Posebnu pažnju privlači i set za prapovijesni način paljenja vatre trljanjem i trenjem drveta te igra s kamenčićima. Cjelokupna atmosfera izložbe budi dječju

znatiželju i maštu, a različiti didaktički sadržaji potiču djecu na istraživanje rukama, očima i ušima. Izložbeni prostor su od prosinca 2023. do travnja 2024. godine posjetila brojna djeca, a njihove reakcije su pokazale da su ciljevi izložbe „Vijesti iz prapovijesti“ postignuti. I bez korištenja ekrana i multimedije, djeca su s velikim zanimanjem istraživala predmete te su se uključila u sve ponuđene aktivnosti. U izložbenom prostoru koji je uređen u prostoriji od svega 60 m², obitelji s djecom su se bez pratnje vodiča u prosjeku zadržavale i preko 40 minuta, što je najbolji pokazatelj dječjeg interesa i angažmana. Cilj izložbe je postignut jer su je djeca uistinu doživjela kao prostor istraživanja, učenja i igre, kao mjesto koje je osmišljeno baš za njih.

Izložba za najmlađe, publikacija za njihovu pratnju

Imajući u vidu da djeca mlađeg uzrasta dolaze u pratnji odraslih, autorica izložbe je osmislila i publikaciju istoimenog naziva koja je namijenjena širokoj publici. Publikacija „Vijesti iz prapovijesti“ napravljena je u formi novina što joj daje određenu atraktivnost, a sadrži članke o najnovijim znanstvenim otkrićima iz područja paleontologije, geologije i arheologije, intervju sa znanstvenicima i stručnjacima za dinosaure, mamute, amonite, mikrofosile i minerale te zanimljivosti i zabavne sadržaje poput križaljke, recepta za desert iz kamenog doba i humora. Na taj način se u izložbenom prostoru angažiraju i odrasli, a pokazalo se da publikaciju prelistavaju i čitaju najčešće dok su djeca

na izložbi zaokupljena aktivnostima koje traju duže vremena, poput iskopavanja fosilnog kostura u pješčaniku ili izrađivanju koplja. Potrebno je nagla-

siti da u izložbenom prostoru djeca mogu slijediti vlastitu intuiciju, mogu birati aktivnosti kojima će se baviti, a sve što im se nudi mogu napraviti sa-

mostalno, bez pomoći odrasle osobe. Na taj način stječu samopouzdanje i uistinu mogu izložbu doživjeti na način „to je baš za mene!“.

Literatura:

Ringel, Gail (2005). Designing Exhibits for Kids: What Are We Thinking?, Boston Children's Museum

„Connecting Kids to History with Museums Exhibitions“ (2010). Ur: D. Lynn McRainey and John Russick, Routledge, New York

https://www.google.hr/books/edition/Connecting_Kids_to_History_with_Museum

Kalumpahaiti, Kanpat (2017). The Exploration of Graphic Design Methods: Case Study on the Science Museum Exhibition for Children. U: International (Humanities, Social Sciences and Arts), Volume 10, Number 4

Muzejska slikovnica Ko to gricka? / Picture book Who's been nibbling?

Tatjana Ljubojević,

muzerjski edukator

Muzej vojvodine Novi Sad

tatjana.ljubojevic@muzejvojvodine.org.rs

Sažetak:

Slikovnica Ko to gricka? je prva publikacija Muzeja Vojvodine napisana u stihu i rimi. Uz zanimljive ilustracije i šarmantan tekst, deca će saznati od kojih materijala su muzejski predmeti i ko ih oštećuje. Slikovnice su važan deo odrastanja svakog deteta. Povezujući ilustracije sa stihovima oni postavljaju pitanja, dobijaju odgovore i uče, razvijaju istraživački duh i ljubav prema kulturi, muzejima, ali i pisanoj reči. Zbog toga je ovakva slikovnica idealna prva muzejska literatura za decu, koju mogu da koriste u muzeju, ali i kod kuće, u vrtiću ili školi. Akcenat je na razvijanju svesti o značaju zaštite i očuvanja kulturnog nasleđa.

Abstract:

Picture book Who's been nibbling? is the first publication of the Museum of Vojvodina written in verse and rhyme. With interesting illustrations and charming text, children will find out what materials museum objects are made of and who damages them. Picture books are an important part of childhood. Children connect the illustrations with the read text, ask questions, get answers and learn, develop a spirit of inquiry and a love for culture, museums, and the written word. This is why this kind of picture book is the ideal first museum literature for children, which they can use in the museum, but also at home, in kindergarten or school. The emphasis is on developing awareness of the importance of protecting and preserving cultural heritage.

Muzejski migatlon – športno obarvani programi v slovenskem šolskem muzeju / Museum Movathlon – sports-themed programmes at the Slovenian School Museum

Mateja Pušnik,

Slovenski šolski muzej

mateja.pusnik@solskimuzej.si

Povzetek:

Prvi pedagoški program Slovenskega šolskega muzeja, tesno povezan s športom, oziroma telovadbo, je učna ura Zdrav duh v zdravem telesu, ki je nastala ob razstavi Umetnost, šport in dediščina leta 2017. Ko je Muzej športa februarja 2022 postal organizacijska enota Slovenskega šolskega muzeja, je poleg učne ure nastalo več športno obarvanih programov, ki jih v članku predstavljamo: aktivno vodstvo po razstavi Zbiramo, raziskujemo, obujamo. Športna dediščina in Muzej športa, delavnica Muzejski migatlon in drop-in delavnica Vaje iz športno-vzgojnega kartona.

Abstract:

The first pedagogical programme of the Slovenian School Museum closely related to sport or exercise is the old school lesson „A healthy mind in a healthy body“. It was designed for the exhibition Art, Sport and Heritage in 2017. When the Sports Museum became an organisational unit of the Slovenian School Museum in February 2022, several other sports-themed programmes presented in this article were created: an active guided tour of the exhibition Collecting, researching, reviving. Sports Heritage and the Sports Museum, a Museum Movathlon workshop and a drop-in workshop Exercises from the Sports Educational Chart.

Šola in šport

Šola in šport sta sicer dve precej različni temi, ki ju je mogoče povezati v skupno točko učnega predmeta športne vzgoje, oz. športa, kot se predmet v učnih načrtih imenuje od leta 2013 (Ribarič, 2023). V Slovenskem šolskem muzeju smo se s temo telovadbe intenzivno ukvarjali ob pripravi vsebine ene od štirinajstih učnih ur. Muzejska kustosinja Mateja Ribarič in zunanji sodelavec Matej

Prevc sta pripravila scenarij za učno Telovadba, oziroma učno uro Zdrav duh v zdravem telesu, kot se je program takrat imenoval. Nastal je leta 2017 ob posvetu in razstavi z naslovom *Umetnost, šport in dediščina* (Ribarič, 2020).

Ko je bila februarja 2022 dejavnost Muzeja športa prenesena v Slovenski šolski muzej (Curk, Hakl Saje, Šafarič, 2023), je bila to spodbuda, da se ponovno lotimo raziskovanja športa in ga po-

vežemo s šolstvom, kjer je to smiselno. Muzej športa je pripravil razstavo z naslovom *Zbiramo, raziskujemo, obujamo. Športna dediščina in Muzej športa* (Zbiramo, raziskujemo ..., 2022), ki bo v prostorih Slovenskega šolskega muzeja na ogled predvidoma do konca leta 2024. V sodelovanju s Slovenskim šolskim muzejem so ob razstavi nastali različni programi, predvsem za osnovnošolce, ki so najštevilčnejši obiskovalci muzeja.

Aktivno vodstvo po razstavi *Zbiramo, raziskujemo, obujamo. Športna dediščina in Muzej športa*

Razstava z muzejskimi predmeti in gradivom predstavlja razvoj različnih športnih področij, dosežke slovenskih športnikov in dosedanje delovanje Muzeja športa. Na razstavi ni bilo predvidenih interaktivov ali drugih dopolnitev za otroke. Razstavo sestavljajo muzejskih predmeti, fotografije in besedila. Predvsem otroci morajo biti ob ogledu čim bolj aktivno vključeni, zato smo oblikovali vodstvo, kjer so povabljeni, da sami opazujejo razstavljene predmete in o njih razmišljajo. Ogled razstave tako bolj sledi ideji muzeja kot foruma, kjer se izmenjujejo mnenja in obiskovalci niso zgolj pasivni sprejemniki informacij (Byszewski, 2003). Pred začetkom ogleda vsak otrok izvleče listek z napisanim pridevnikom (primeri so staro, poškodovano, dragoceno, tipično slovensko). Njegova naloga je, da na razstavi najde predmet, ki najbolje prikaže pridevnik in da razmisli, zakaj ga je izbral. Ko vsi udeleženci odložijo listke s pridevniki ob

Slika 1: Zdrav duh v zdravem telesu, foto Andrej Peunik.

predmete, vodič začne vodstvo po razstavi z vključevanjem učencev. Ustavi se pri izbranih predmetih, kjer učenci dobijo priložnost, da izrazijo svoje mnenje. Ne išče se pravilnih in nepravilnih odgovorov, temveč se spodbuja različne interpretacije enakih pridevnikov ali predmetov. Tako je besedo „zapleten“ nekdo uporabil za predmet, ki ga ni razumel, drug pa za mrežasto prepleteno sabljaško masko. Vodičeva naloga je, da izbrane predmete razloži, vodi pogovor in dodaja informacije, ki so potrebne za razumevanje razstave ali posameznega predmeta ter da udeležence spodbudi k izražanju lastnega mnenja, dialogu in interpretaciji (Byszewski, 2003). Večina udeležencev aktivnega vodstva po razstavi so bili učenci 2. triade osnovne šole, za katere se je prilagoditev v aktivno vodstvo izkazala za ustrezno. V večini so bili otroci motivirani pri iskanju ustreznega predmeta in podajanju svojega mnenja.

Časovno trajanje vodenja je mogoče prilagoditi na 30 do 60 minut glede na želje obiskovalcev in kombinacijo z ostalimi programi v muzeju. Za skupine, ki so imele na voljo polnih 60 minut, smo pripravili tudi možnost udeležbe na delavnici.

Delavnica Muzejski migatlon

Delavnica je primerna za 2. in 3. triado osnovne šole, za srednješolce in študente. Traja 60 minut in je razdeljena na dva dela. V prvem delu vodič obiskovalce popelje po razstavi in jim predstavi osnovni koncept razstave ter izpostavljene sklo-

Slika 2: Učna ura Telovadba, foto Gregor Gobec.

pe: gimnastika, kolesarstvo, atletika, težka atletika, vodni športi, drsanje in hokej na ledu, smučanje, planinstvo in plezanje, igre z žogo, tenis, namizni tenis, balinanje in kegljanje.

Drug del predstavlja delavnica, na kateri se obiskovalci razdelijo na 3 do 5 skupin in se pomeri v različnih nalogah. Udeleženci morajo uporabiti svoje znanje, pokazati gibalne spretnosti in sodelovati kot uigrana ekipa. Prva naloga je kviz, povezan s slišanim na vodenju po razstavi in splo-

šnim znanjem ter aktualnim dogajanjem v športu. Učenci s kvizom ponovijo, kar so slišali na kratkem vodstvu po razstavi, in izvedo še kaj novega na temo športa. Druga naloga je pantomima, kjer prav tako ponovijo nekatere pojme z razstave (npr. težka atletika) in poznane termine, povezane s športom (npr. rumeni karton, navijaški šal). Pri tej nalogi morajo poleg znanja uporabiti tudi svojo iznajdljivost in se izraziti s telesom ter mimiko. Tretja naloga je povsem športna in preizkuša eno

od šestih glavnih gibalnih sposobnosti človeka - natančnost (Pistotnik, 2017). Četrta naloga poleg gibalne spretnosti, tokrat sposobnosti koordinacije in hitrosti, zahteva tudi dobro sodelovanje. Člani skupine si kot štafeto predajajo majico, ki jo mora vsak udeleženec obleči. Ko je oblečen zadnji član ekipe, je igra za skupino končana. Najhitrejši si seveda priborijo največ dodatnih točk. Na koncu se razglasi zmagovalno ekipo z največ točkami, še vedno pa v olimpijskem duhu velja: Pomembno je sodelovati, ne zmagati. Namen delavnice je, da so učenci med programom aktivni, motivirani, da si skozi igro zapomnijo vsaj nekaj novih pojmov ter nenazadnje, da imajo z obiskom muzeja dobro izkušnjo. Izkušnja muzeja, ki ni le dolgočasna zgradba, kjer vlada tišina, je predvsem za mlajše otroke zelo pomembna. Z njo se gradi spoznanje, da sodobni muzeji nudijo pester izobraževalni program, ki je lahko tudi zabaven in zanimiv.

Vodstvo in delavnico večina skupin v Slovenskem šolskem muzeju kombinira z obiskom stare učne ure. Učitelji lahko izbirajo med 14 različnimi vsebinami učnih ur, med katerimi je tudi v uvodu omenjena učna ura Telovadba, ki jo v Slovenskem šolskem muzeju izvajamo že od leta 2017.

Učna ura Telovadba

Učna ura je postavljena v leto 1932 v čas Kraljevine Jugoslavije in je oblikovana po takratnih sokolskih načelih telovadbe. Nastala je ob preučeva-

nju učnih načrtov in sokolske telovadbe. Predmet „telovadba in otroške igre“ se je s spremembo v učnem načrtu leta 1932 preimenoval v „telovadbo po sokolskem sistemu“, a vadbena snov se ni spremenila. Šolska telovadba se je povezovala s telovadbo v društvih Sokola Kraljevine Jugoslavije. Udeleženci pri učni uri izvajajo telesne vaje in igre po sokolskem sistemu: redovne vaje (pravilna stoja telesa, nastop v vrstah, hoja in tekanje v vrsti) ter proste vaje (okretanje na levo in desno, poskok), program pa se zaključí z otroško igro. (Prevc, Ribarič, 2017).

Poleg spoznavanja poteka pouka nekoč so učni cilji programa: spretnost in gotovost v gibih, razvijanje odločnosti, samozavesti ter vzdrževanje duševnega in telesnega zdravja, navajanje na dostojno in lepo vedenje (Pedagoški programi ..., 2023).

Delavnica Vaje iz športno-vzgojnega kartona Drop-in delavnico so pripravili v Muzeju športa in je primerna za dneve odprtih vrat v muzeju in festivalske prireditve, kjer se obiskovalci pridružijo delavnici ob različnem času ter se aktivnosti lotijo v različnem zaporedju. Tematsko se delavnica navezuje na vaje iz športno-vzgojnega kartona. „Športnovzgojni karton je v širšem smislu centralni informacijski sistem, razvit v Sloveniji med leti 1969 in 1989, s katerim spremljamo in ovrednotimo vsakoletne spremembe v telesni zmogljivosti šolajočih se otrok in mladine, starih od 6. do 19. let. V ožjem smislu ga opredeljujemo kot obvezno podatkovno zbirko, ki jo morajo od leta 1996

skladno s šolsko zakonodajo voditi vse slovenske osnovne in srednje šole za tiste učence in dijake, od katerih pridobijo pisno soglasje“ (Kovač, Jurak, Starc, Leskošek, Strel, 2011, str. 13). Obiskovalci delavnice se lahko preizkusijo v štirih od enajstih vaj in meritev: dotikanje plošče z roko, skok v daljino z mesta, dviganje trupa in predklon na klopici (Strel, 2011). Poleg tega rešijo kratek delovni list z vprašanji, kaj športno vzgojni karton sploh je in kaj z njim preverjamo.

Največje zanimanje je delavnica požela pri odraslih obiskovalcih, ki so se z veseljem preizkusili vsaj v eni aktivnosti in so jim vaje verjetno zbudile tudi nekaj nostalgije. Šoloobvezni otroci pa so dejavnosti prepoznali kot nekaj, „kar poznajo že iz šole“.

Športno-vzgojni karton je pomemben vir informacij o tem, kako se spreminjajo gibalne sposobnosti otrok. Tako je bil po epidemiji covid-19 ključen vir, ki je za leto 2020 pokazal upad vseh gibalnih sposobnosti tako pri dekletih kot dečkih (Upad gibalne ..., 2020). Vemo, da primerno gibanje pripomore k boljšemu splošnemu zdravju in počutju, za učence pa je pomembno tudi zato, ker vpliva na razvoj možganov in miselne procese. (Intenzivni pouk ...). Zadostna količina gibanja torej pripomore k boljšemu učenju in pomnjenju pri različnih učnih predmetih, zato lahko sklepamo, da bosta šola in šport (v širšem smislu in tudi kot učni predmet) še dolgo tesno povezana ter da ostajata zanimivi temi nadaljnjih raziskav in debat.

Zaključek

Povezovanje šolstva in športa je hvaležna tema za pripravo pedagoških programov, saj sta obe

področji učencem znani iz njihovega vsakdanjega življenja. Prav tako postaja vse bolj pomembna promocija gibanja predvsem med mlajšimi, saj rezultati športno-vzgojnega kartona kažejo na upad gibalnih sposobnosti pri otrocih. Z razstavami in

pedagoškimi programi želimo v Slovenskem šolskem muzeju in enoti Muzeja športa spodbuditi zanimanje za dediščino športa ter zavedanje, da je gibanje človekova osnovna potreba, ki vpliva na boljše zdravje in počutje.

Literatura

Byszewski, J. (2003). Drugačen muzej. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije.

Curk, T., Haki Saje, M., Šafarič, A. (2023). Muzej športa. Tek na dolge proge. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Intenzivni pouk športne vzgoje in učenje gibalnih spretnosti. https://www.slofit.org/Portals/0/Vsebina/Hudo_dobre_igre_projekt_JoyMVPA_manj%C5%A1a.pdf?ver=2022-10-05-110914-760 (2. 4. 2024).

Kovač, M., Jurak G., Starc G., Leskošek B., Strel J. (2011), Športnovzgojni karton. Diagnostika in ovrednotenje telesnega in gibalnega razvoja otrok in mladine v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za šport.

Pedagoški programi v šolskem letu 2023/24 (2023). Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Prevc, M., Ribarič, M. (2017). „Zdrav duh v zdravem telesu!“. Učna ura telovadbe (scenarij učne ure).

Pistotnik B. (2017). Osnove gibanja v športu. Osnove gibalne izobrazbe. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Ribarič, M. (2020). Učna ura „Zdrav duh v zdravem telesu“ in telovadba v šoli na Slovenskem skozi zgodovino. Šolska kronika, 29, št. 3, str. 488-502.

Ribarič, M. (2023). Od telovadbe do športa. Šolska telovadba na slovenskem skozi čas. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Strel J. (2011), Športnovzgojni karton. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Upad gibalne učinkovitosti in naraščanje debelosti slovenskih otrok po razglasitvi epidemije COVID- 19 (2020). https://www.slofit.org/Portals/0/Clanki/COVID-19_razvoj_otrok.pdf?ver=2020-09-24-105108-370 (2. 4. 2024).

Zbiramo, raziskujemo, obujamo. Športna dediščina in Muzej športa (2022). Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Od telovadbe do športa. Šolska telovadba na Slovenskem skozi čas. Občasna razstava Slovenskega šolskega muzeja / From exercise to sports. School gymnastics in Slovenia through time. Temporary exhibition of the Slovenian School Museum

Mateja Ribarič, muzejska svetnica,

Slovenski šolski muzej

mateja.ribaric@solskimuzej.si

Povzetek:

S postavitvijo občasne razstave SŠM izpostavlja vse večji problem nezdravega okolja, v katerem so zlasti mladi izpostavljeni boleznim sodobne družbe, ki je izgubila stik z naravo. Vse to se odraža tudi v šoli, predvsem se slabšajo gibalne sposobnosti učencev. Na občasni razstavi je pogled zato najprej usmerjen v preteklost in v razmere, v katerih so začeli telovaditi mladi, ko je bila telovadba prvič uvedena v šolski predmetnik leta 1869. Ime učnega predmeta se je skozi zgodovino spreminjalo: telovadba, telovadba po sokolskem sistemu, telesna vzgoja, športna vzgoja in šport. Razstava je glede na spremembo imena razdeljena na štiri obdobja. V zadnjem obdobju od leta 1991 dalje smo izpostavili problematiko, ki se je po covidu še poglobila. Šola in šport imata zelo pomembno vzgojno nalogo pri spodbujanju učencev k aktivnemu življenjskemu slogu.

Abstract:

By setting up a temporary exhibition, the SŠM highlights the growing problem of an unhealthy environment in which young people in particular are exposed to the diseases of modern society, which has lost touch with nature. All this is also reflected in school, especially the motor skills of pupils are deteriorating. At the temporary exhibition, the view is therefore first focused on the past and on the conditions in which young people began to exercise when gymnastics was first introduced to the school curriculum in 1869. The name of the subject has changed throughout history: exercise, gymnastics, physical education and sports. According to the name change, the exhibition is divided into four periods. In the last period since 1991, we have highlighted issues that have worsened since COVID. School and sport have a very important educational task in encouraging pupils to lead an active lifestyle.

Uvod

Človek je rojen za gibanje. Raziskave telesnih značilnosti in gibalnih sposobnosti otrok poudarja jo pomen gibanja kot enega od dejavnikov zdravja. Nevrofiziologi v zadnjem času ugotavljajo, da je vse več razvojnih motenj (težave s pomnjenjem gradiva, pomanjkanje zbranosti, motnje govora ...) kot posledica gibalne nedejavnosti. Vse več otrok ima čezmerno telesno težo, tudi gibalne sposobnosti se iz generacije v generacijo slabšajo. Vzroke lahko iščemo v spremenjenem načinu življenja, vse manj otrok se igra zunaj na igriščih, v naravi, vse več jih preživi v sedečem načinu življenja ob sodobni tehnologiji v virtualnih svetovih. S covidom-19 in dvoletno socialno izolacijo so se razmere še poslabšale. Šolska in zdravstvena stroka ugotavlja negativne vplive na zdravje in življenje mladih., zato imata šola in šport danes zelo pomembno vzgojno nalogo pri spodbujanju učencev k aktivnemu življenjskemu slogu. Mlade je potrebno izobraževati in vzgajati v tej smeri, da se lahko tudi s športom koristno preživlja prosti čas. S tem pa poskrbimo za zdrav slog življenja in ne dopustimo negativnim vplivom okolja, da nas posrkajo vase.

V raziskavi za razstavo nas je zanimalo, kako se je razvijal učni predmet skozi zgodovino za lažje razumevanje položaja športa v šoli danes in izzivov v prihodnosti.

Razstava obsega čas od uvedbe telovadbe v učne načrte osnovnih šol leta 1869 pa vse do danes. Ime učnega predmeta se je skozi zgodovino spreminjalo (1869 - telovadba, 1932 - telovadba po sokolskem sistemu, 1945 - fizkultura, 1950 - telesna vzgoja, 1996 - športna vzgoja, 2013- šport). Poimenovanju smo sledili prek učnih načrtov, predmetnikov in spričeval v posameznih obdobjih. Včasih so se lahko razlikovala tudi glede na šolsko zakonodajo. Razstavljeni so učni načrti, knjižno gradivo in predvsem fotografije. Razstava je glede na spremembo imena razdeljena na štiri obdobja.

Ker smo želeli bolj dinamično postavitev razstave, saj je namenjena kot gostujoča razstava na šolah, si je oblikovalec Marjan Javoršek zamislil štiri stolpe v obliki kock (za vsako obdobje 6 kock v velikosti 0,5 m). Obiskovalci tudi pri ogledu razstave skrbijo za telesno aktivnost, če želijo videti zapise in fotografije na vseh kockah. Ob razstavi je izšla zloženka z vsebino razstave. Za šole smo pripravili pedagoški program - Učna ura telovad-

be po sokolskem sistemu iz leta 1932 - Zdrav duh v zdravem telesu, delavnica Stare otroške igre in vodstva prilagojena starostni skupini.

Vsebina razstave

Potreba po gibanju in telesni dejavnosti je osnovna človekova potreba. Že v antični Grčiji so imeli to dejavnost za nepogrešljiv del šolskega pouka, prosvetljenstvo konec 18. stol. pa jo je začelo šteti za nujno sestavino splošne vzgoje. Uvajanje telesne vadbe oz. telovadbe ali ponekod gimnastike se je na Slovenskem začelo najprej v društvih, šele potem v šolah. Telovadba je imela dvojni namen: podpirati telesni razvoj in zdravje otrok, na splošno gledano pa vzgajati njihov značaj in osebnost. Športno udejstvovanje je ena od dejavnosti, ki lahko pripomore k razvoju značajskih in deloma tudi intelektualnih vrlin.

Telovadba: 1869 – 1918 (Avstro Ogrska)

Telovadba je bila v predmetnik osnovne šole prvič uvedena s tretjim avstrijskim državnim ljud-

skošolskim zakonom leta 1869. Že leta 1849 so di-jaki gimnazij telovadbo lahko izbrali kot neobvezni predmet. Ker pa šole niso imele ne primernih telovadnih prostorov ne telovadnih učiteljev, prav tako ni bilo primerne telovadnega učnega načrta, so učenci telovadili neredno ali sploh ne. Kot redni učni predmet so telovadbo v gimnazije začeli uva-jati v šolskem letu 1909/10, na realkah in učiteljiščih pa so jo kot obvezni predmet uvedli že leta 1871.

Učni smotri telovadbe so bili v vseh vrstah ljud-skih šol bolj ali manj isti: krepitev telesa in duha, ljubezen do reda, samozaupanje. Vendar pa telo-vadba ni bila enakovreden šolski predmet, v pred-metniku je bila na zadnjem mestu. V 1. razredu so imeli učenci eno uro telovadbe na teden ali sploh nobene, v preostalih razredih pa po eno ali dve uri na teden. V učnem načrtu so bile redovne vaje, proste vaje, opora leže, vaje s palicami, kolebnica za skakanje, nizka greda, lestve, plezalne vaje, vaje na bradlji, telovadne igre.

Med telesnimi sposobnostmi dečkov in deklic je vladalo ostro razlikovanje. Nekatere vaje so ve-ljale samo za dečke (deklice niso skakale v počepu, telovadile na drogu, se dvigale na navpični lestvi, hodile po gredi ...). Leta 1883 so dekliško telovadbo iz učnih načrtov celo izbrisali. Ukrep so leta 1901 omilili in dovolili telovadbo za deklice, a prostovoljno, če se je prijavilo vsaj 15 učenk.

Na Slovenskem so prvo šolsko telovadnico sezi-dali leta 1874, ob na novo zgrajeni realki v Ljubljani.

Najsodobneje opremljeno šolsko telovadnico v začetku 20. stoletja pa so leta 1905 zgradili na

škofijski zasebni gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano.

Na osnovnih šolah so se najprej telovadnice veselili v II. deški ljudski šoli v Ljublja-ni leta 1876, nato v Krškem 1878. Do leta 1914 je bilo na celotnem slovenskem naro-dnem ozemlju 59 telovadnic. Večji del ljudskih šol je že zgodaj imel letna telovadišča, kjer so lahko telovadili samo ob lepem vremenu. Najpogo-steje pa so učenci telovadili kar na šolskem vrtu, ki ga je konec 19. stol. dobila večina šol.

Leta 1872 je Janez Zima napisal prvi učbenik za telo-vadbo, *Telovadba v ljudskeji šoli*, in vpeljal sistem šolske telovadbe, ki se je ohranil še dolgo.

Čeprav so bili starši spr-va nezaupljivi do novega predmeta, saj so se bali, da si bodo otroci pri telovadbi str-gali obleko, in so predvsem za deklice menili, da so razne vaje nemoralne, je telovadba med otroki postajala vse bolj priljubljena. Šolarji so najprej

telovadili v običajnih oblačilih, postopoma pa so v šolah zahtevali, da dečki telovadijo v kratkih črnih hlačkah in spodnji majici.

Telovadba po sokolskem sistemu: 1918–1941 (Med obema vojnama)

Že leta 1920 je ministrstvo za prosveto šolam zapovedalo izvajanje telovadbe po sokolskem sistemu, vendar se je predmet še vse do leta 1932 v predmetniku imenoval telovadba. Z novim učnim načrtom, sprejetim leta 1932, se je preimenoval v „telovadbo po sokolskem sistemu“. Tako je sokolski program postal temelj šolskega učnega načrta Kraljevine Jugoslavije za osnovne in meščanske šole ter gimnazije. Šolska telovadba se je povezovala s telovadbo v društvih Sokola Kraljevine Jugoslavije. V učnih načrtih v času med vojnama ni bilo veliko vsebinskih razlik. Čeprav so dekleta lahko telovadila, so bili učni načrti za dekleta in fante pisani ločeno.

Vključevali so redovne vaje (pravilna stoja telesa, nastop v vrstah, hoja in tekanje v vrsti), proste vaje z orodjem in vaje na orodju, nekatere atletske vsebine – skoki, teki in meti, izlete, plesne korake in dihalne vaje ter na koncu otroško igro. Učni načrt je telovadbi odmerjal 2 uri na teden.

Učenci so v krajih, kjer ni bilo šolske telovadnice, lahko vadili v sokolskih telovadnicah in na letnih telovadiščih. Šolska mladina je s t. i. redovnimi vajami sodelovala na vseh večjih sokolskih prireditvah s posebnimi telovadnimi nastopi.

Kraljevska banska uprava dravske banovine je leta 1938 uvedla enotno telovadno obleko za učence in učenke srednjih šol, učiteljskih in meščanskih šol. Za telovadbo v telovadnici in na letnem telovadišču je predpisala telovadno obleko posebej za dečke in posebej za deklice.

Telesna vzgoja: 1945–1991 (Socialistična Jugoslavija)

Učni predmet telovadba se je preimenoval v telesno vzgojo (od 1945 do 1950 se ponekod uporabljata dva izraza – telesna vzgoja in fizkultura).

Šolska telesna vzgoja je na začetku zaostajala za drugimi predmeti. Najprej je bilo treba rešiti prostorske težave, zgraditi nove telovadnice in igrišča, nabaviti potrebno športno opremo in telovadno orodje. Prav tako je bilo treba izučiti šolski kader in ga ozavešiti o pomenu telesne vzgoje v šolah.

Do sprememb je prišlo tudi v učnih načrtih. Telesna vzgoja je bila vključena v predmetnik vseh šol v vseh letih šolanja in je postala obvezna. S šolsko reformo so bile ob uvedbi enotne osemletne šole 1958. leta zanjo določene v prvih šestih razredih po tri, v zadnjih razredih pa po dve uri na teden.

Od začetnih učnih načrtov, v katerih najdemo redovne vaje, vaje za oblikovanje, vaje za ravnotežje, gimnastične vaje, narodne igre in lahko atletiko, so se pozneje v učni načrt postopoma dodajale različne športne panoge, od plavanja, smučanja, iger z žogo, pohodov ...

S spreminjanjem metod izvajanja vaj in izbiri sredstev se je začel razvijati nov sistem telesne vzgoje. Vaje so postopoma izbrali tako, da so jih učenci sprejeli za svoje in jih izvajali tudi v prostem času. Telesna vzgoja in šport sta se začela vsebinsko povezovati.

S prepletom telesne vzgoje in športa se je od začetka 50. let začela po šolah širiti pestra ponudba različnih dejavnosti:

– svobodne in prostočasne/interesne/obšolske dejavnosti (od začetka 50. let), tj. športni krožki kot dopolnjevanje šolske telesne vzgoje: rokomet, košarka, strelski, planinski, atletski, taborniški krožek, gimnastika, športni dnevi (po letu 1953/54), smučarski tečaji (po letu 1958), plavalni tečaji (po letu 1958), šola v naravi (po letu 1958), šolska športna društva, v katerih se je zbrana mladina lahko samostojno odločila za športno panogo, s katero se je želela ukvarjati (od 1953 naprej), množična šolska tekmovanja in manifestacije (spomladanski in jesenski tek čez drn in strn/kros, štafeta mladosti, v Ljubljani pohod ob žici okupirane Ljubljane od leta 1957 naprej ...), športna tekmovanja: šolska, občinska, medobčinska, republiška/državna tekmovanja (telovadni mnogoboj, med dvema ognjema, atletika, odbojka, košarka, rokomet, nogomet, smučanje, plavanje).

S posebnimi testi so merili telesni razvoj in zmogljivost učencev. Telesnovzgojni karton se je v praksi začel uporabljati leta 1970/71, veljati pa je začel že 1. septembra 1969. Meritve za telesnovzgojni karton je moral učitelj izvesti vsako leto

v mesecih aprilu in maju, tako v osnovni šoli kot v srednji šoli: vitalna kapaciteta in obseg oprsja, telesna teža in telesna višina, dotikanje plošč z roko, skok v daljino z mesta, dviganje nog, vesa v zgibi in dviganje trupa, zgibe v mešani vesi, tek in hoja na 600 metrov, tek na 30 metrov, tek 4 x 15 metrov, tek na 60 metrov.

Vse do 1975 je bilo v veljavi številčno ocenjevanje od 1 do 5. Do uvedbe devetletke 1998 so telesno vzgojo ocenjevali s tristopenjsko besedno oceno (manj uspešno, uspešno, zelo uspešno), nato pa spet s petstopenjsko številčno oceno.

Leta 1946 je bil ustanovljen Zavod za fizkulturo z enoletnim tečajem, ki je bil zatem preoblikovan v srednjo fizkulturno šolo. Leta 1953 je bil ustanovljen Inštitut, leta 1956 preimenovan v Višjo šolo telesno vzgojo z višješolskim študijem, leta 1960 Visoka šola za telesno kulturo z višje in visokošolskim študijem, ki se je leta 1982 preoblikovala v Fakulteto za telesno kulturo. Leta 1990 je fakulteta spremenila ime v Fakulteto za šport, s tem imenom deluje vse do danes.

Športna vzgoja: 1996, Šport: 2013 (Samostojna Slovenija)

Leta 1996 se je spremenilo ime predmeta iz telesne vzgoje v športno vzgojo, leta 2013 pa iz športne vzgoje v šport.

Na podlagi šolske zakonodaje iz leta 1996, s katero je bila uvedena devetletka (izvajati pa se

je začela 1999), je bil leta 1998 sprejet nov učni načrt za športno vzgojo. Športna vzgoja se izvaja v vseh razredih osnovne šole v treh zaokroženih šolskih obdobjih: prvem, drugem in tretjem triletju. V vsakem triletju šola ponuja tri vrste programov: obvezen program za vse učence, programe, ki jih šola mora ponuditi, vključevanje učencev vanje je prostovoljno, ter dodatne programe, ki jih šola lahko ponudi, vključevanje učencev je prostovoljno.

Učenci prvega in drugega triletja imajo tri ure športne vzgoje tedensko, učenci tretjega triletja pa dve uri. Na petih športnih dnevih in šolah v naravi učitelji izpeljejo del vsebin športne vzgoje. Redni del pa morajo učitelji obogatiti tudi z interesnimi dejavnostmi, tekmovanji in nastopi. Šole lahko ponudijo kar nekaj dodatnih programov, kot so: program za otroke s posebnimi potrebami, športni oddelki, minuta za zdravje, izbirna predmeta in športni programi Zlati sonček, Krpan, Ciciban planinec, Mladi planinec (Ribarič, M., 2023).

Gostovanje razstave po Sloveniji

Razstava je bila narejena za gostovanja po šolah. Prvič nam je uspelo, da z isto razstavo gostujemo v vrtcu, osnovni šoli, srednji šoli in na fakulteti. Do sedaj smo izvedli 7 gostovanj na štirih osnovnih šolah, vrtcu, gimnaziji in fakulteti. Razstavo je do sedaj obiskalo 1733 obiskovalcev.

OŠ Prežihov Voranc Ljubljana: 9. - 30.11.2023 (211 učencev, učiteljev, 4x učna ura, 4x vodstvo)

Gimnazija Slovenj Gradec: 16.1. - 14.2.2024

(250 dijakov, profesorjev, 1x učna ura, 1x vodstvo)

Vrtec Vodmat Ljubljana: 15. - 1.3.2024 (455 otrok in vzgojiteljic, 3x učna ura, 8x vodstvo, 4 delavnice)

OŠ Matije Čopa Kranj: 4. - 18.3.2024 (467 učencev in učiteljev, 3x učna ura, 17x vodstvo)

Fakulteta za šport Ljubljana: 18.3. - 4.4.2024 (350 študentov, vodstva)

OŠ Col: 4. - 11.4.2024

OŠ Otlica: 11.-22.4.2024

Načrtujemo še gostovanja na OŠ Sladki Vrh (27.5.-14.6.), Pedagoški Fakulteti Maribor, OŠ Kungota (oktober 2024) in na Pedagoški Fakulteti Ljubljana (januar 2025).

Ob zaključku gostovanj v Slovenskem šolskem muzeju načrtujemo okroglo mizo o sodobnih izvivih pouka športa.

Pedagoški program ob razstavi

Vodstva po razstavi so prilagojena različnim starostnim skupinam (vrtec, osnovna šola, srednja šola, fakulteta). Vrtec: vodstvo po razstavi – otroci si v vsakem obdobju izberejo eno fotografijo, jo opišejo, ugotovijo, kakšen šport predstavlja. Na koncu povedo, kakšen šport je všeč njim. Po kratkem vodstvu sledi delavnica, na kateri se igramo stare otroške igre – vlečenje vrvi, gumitvist, Abraham ima sedem sinov, ristanc, mačka in miši. OŠ, SŠ: prilagojena vodstva in Učna ura telovadbe po sokolskem sistemu iz 1932.

Študenti: vodstvo.

Učna ura telovadbe po sokolskem sistemu iz 1932 „Zdrav duh v zdravem telesu“

Učna ura je bila prvič izvedena v okviru Evropskega tedna športa 25. septembra 2017 v Centru kulture Španski borci v Ljubljani. Scenarij učne ure je ob pomoči kustosinje Mateje Ribarič pripravil Matej Prevc na temelju starih učnih načrtov, učbenikov, pedagoške literature in časopisnih člankov, slikovnih in ustnih virov. Kustosinja Marjetka Balkovec Debevec je v sodelovanju z Belokranjskim muzejem in po vzoru dresov metliškega Sokola za gospoda učenika priskrbel ustrezen telovadni dres. Izvajalec prve učne ure je bil Matej Prevc, ki je nastopil v vlogi gospoda učenika telovadbe

Matija Prevca. Kasneje je začel poučevati to uro tudi Matej Hrastar pod imenom Matevž Grom. Oba izvajalca učno uro še vedno izvajata v Slovenskem šolskem muzeju, jo sooblikujeta in vsak ji doda svoj osebni pečat. Od leta 2017 do 2024 sta jo v muzeju in na gostovanjih odigrala tridesetkrat. Učna ura je primerna za učence osnovne šole od 3. razreda naprej, za dijake, študente in odrasle, pri tem se scenarij lahko prilagaja zahtevnostni stopnji udeležencev. Učni cilji ure so: spretnost in gotovost v gibih, razvijanje odločnosti, samozavesti in vzdrževanje duševnega in telesnega zdravja ter navajanje na dostojno in lepo vedenje. Pri učni uri se izvajajo telesne vaje in igre po sokolskem sistemu: redovne vaje (pravilna stoja telesa, nastop v vrstah, hoja in tekanje v vrsti) ter

proste vaje (okretanje na levo in desno, krčisteza, poskok), program pa se zaključi z otroško igro. Gospod učenik uporablja besedišče iz tega obdobja. Zakaj smo se odločili za učno uro po sokolskem vzoru? Sokol je bilo prvo telovadno društvo na Slovenskem, ki je spodbujalo narodno in kulturno zavest ter s telovadbo vzgajalo k disciplini telesa in duha. Za obdobje po letu 1918 smo se odločili, ker telovadba v nobeni slovenski šoli pred razpadom Avstro-Ogrske ni zaživela kot enakovreden učni predmet. Šolska telovadba se je povezovala s telovadbo v društvih Sokola Kraljevine Jugoslavije. S spremembo v učnem načrtu leta 1932 se je predmet telovadba in otroške igre preimenoval v telovadbo po sokolskem sistemu, a vadbena snov se ni spremenila (Ribarič, M., 2020).

Literatura

- Doupona Topič, M., (2003). Ženske v športu. V: *Telesna vzgoja in šport v preteklosti, Seminar za mentorje zgodovinskih krožkov*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine, str. 44–50.
- Kimovec, M., (2009). Primerjava učnih načrtov športne vzgoje iz leta 1973, 1984 in 1998. Ljubljana: Fakulteta za šport (diplomsko delo).
- Pavlin, T., (2010). Glasnik novega, zdravega načina življenja. V: *Zbornik Fakultete za šport Univerze v Ljubljani 1960–2010*. Ljubljana: Fakulteta za šport, str. 11–70.
- OŠ I Murska Sobota, (2023). Primerjava meritev športnovzgojnega kartona pred epidemijo COVID-19 v letih 2016–2019 in po njej, v letu 2022. Zgodovinska raziskovalna naloga: Šport skozi čas. Murska Sobota: OŠ I Murska Sobota.
- Pajak, M., (2019). Naše telo je narejeno za gibanje. V: Maja Pajak ur. *Gibalna športna dejavnost za zdravo družino: zbornik prispevkov Kongres športa za vse*. Ljubljana: Olimpijski komite Slovenije, str. 16–20.
- Ribarič, M. (2020). Zdrav duh v zdravem telesu. V: Mateja Ribarič ur. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*, 29, št. 3. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, str. 488–502.
- Ribarič, M. (2023). Od telovadbe do športa. Šolska telovadba na Slovenskem skozi čas. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, zloženska razstava.
- Stepišnik, D., (1978). Razvoj šolske telesne vzgoje na Slovenskem. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Elektronski internetni viri
- Kroflič, R., (2012). <https://www2.arnes.si/~rkrofl1/Teksti/sport%20mladih%202012.pdf>

Muzej za zelence / Museum for rookies

Ana Čič, kustosinja,

pedagoginja, Notranjski muzej Postojna

ana.cic@notranjski-muzej.si

Povzetek:

Notranjski muzej je v sodelovanju z Ljudsko univerzo Postojna pripravil poseben andragoški program, poimenovan Muzej za zelence. Z njim smo vse zainteresirane povabili k aktivnemu sodelovanju pri pripravi muzejske razstave. Pedagoški oddelek muzeja je tako s ciljem, da dobijo obiskovalci konkreten vpogled v delo kustosov, začel s pripravo razstave, katere avtorji bodo obiskovalci sami. Udeleženci programa so si na uvodnem srečanju izbrali temo razstave, si ogledali muzejske prostore in si razdelili vloge. Pod mentorstvom kustosinje pedagoginje pripravljajo omenjeno razstavo, ki bo odprta v okviru Poletno muzejsko noč 2024. V prispevku želim poleg predstavitve ideje in ciljev navedenega programa osvetliti tudi njegove prednosti in slabosti ter razlike med teorijo in prakso pri izvedbi takšnih projektov.

Abstract:

The Notranjska Museum, in cooperation with the Adult Education Centre Postojna, prepared a unique andragogic program called the Museum for Rookies. With this, we invited all interested parties to actively participate in preparing the museum exhibition. With the intention to give visitors a concrete insight into the curators' work, the museum's pedagogical department started preparing an exhibition, the authors of which will be the visitors themselves. The program participants chose the exhibition theme at the introductory meeting, toured the museum premises, and divided roles. Under the mentorship of the curator educator, they are preparing the exhibition mentioned above, which will be opened as part of the Museum Summer Night 2024. In addition to presenting the idea and goals of the mentioned program, I also want to shed light on its strengths and weaknesses and the differences between theory and practice in implementing this kind of project.

Zakaj Muzej za zelence?

V letu 2023 je na pedagoško andragoški oddelek Notranjskega muzeja prišla pobuda Ljudske univerze Postojna, o oblikovanju skupnega andragoškega programa, ki bi bil namenjen tako že obstoječim „učencem“ programov Ljudske univerze, kot novim zainteresiranim, seveda s poudarkom na spoznavanju muzejskih aktivnosti. Ljudska univerza Postojna ponuja razvejano številno delavnic in tečajev, med katerimi je tudi t.i. Univerza za tretje življenjsko obdobje, ki je namenjena „izobraževanju in dejavnemu razvoju starejših, tesnejšemu povezovanju generacij ter višji stopnji sodelovanja starejših v družbi.“ (U3O, Univerza za tretje življenjsko obdobje, 2023/2024, 2).

Zaradi pestrosti programov, ki zajemajo vse od računalništva in rekreacije do ogledov znamenitosti in učenja tujih jezikov, je bilo osnovanje novega, inovativnega programa, namenjenega zgoraj navedeni populaciji dokaj zahtevno, olajševalna okoliščina pa je bila ravno navezava oziroma povezava z muzejem. Slednji se s konkretnjšimi andragoški programi oziroma aktivnostmi, namenjenimi publiki od 30. leta naprej (z izjemo družin kot posebne skupine) ni ukvarjal. Starejšim so v muzeju namenjena odprtja razstav in vodstva, ter določena predavanja. Poseben andragoški program bi bil zato dobrodošla popestritev muzejske ponudbe.

Od kje torej Muzej za zelence? Idejo je v bistvu podal naključni obiskovalec stalne razstave Notranjskega muzeja, ki je, tako kot marsikateri dru-

Slika 1: Simbol programa Muzej za zelence

gi, podal (pikro) pripombo „Zakaj pa na razstavi ni ...?“. Z vprašanjem ali je bila njegova pripomba na mestu ali ne, se v prispevku ne bom ukvarjala, verjamem pa, da se kustosi in drugi muzejski delavci velikokrat soočajo s podobnimi mnenji in komentarji obiskovalcev, ki za razstave sprašujejo, zakaj so postavljene na način kot so, zakaj so uporabljene prav tiste fotografije, zakaj na razstavi ni tega in onega... In prav iz vprašanja obiskovalca se je razvila osnovna ideja andragoškega programa Muzej za zelence – vse zainteresirane, ne glede na njihov poklic, spol, izobrazbo, itd. povabiti k pripravi razstave.

Program priprave prave muzejske postavitve smo lansirali v okviru muzejskega abonmaja, ki je v Notranjskem muzeju ravno tako nov produkt – do leta 2023 muzej namreč v ponudbi ni imel abonmajev. Njegova posebnost je, da so bili k delu na razstavi povabljeni amaterji, ne-kustosi, ljudje, ki se z razstavami običajno ne ukvarjajo. Iz slednjega izhaja tudi njegovo ime: Muzej za zelence. Vse zainteresirane smo povabili, da sodelujejo v za javnost običajno nedostopnih muzejskih dejavnostih, da se konkretnije seznani z delom kustosov, spoznajo muzejski „background“ in si na ta način, z dejansko izkušnjo, sami odgovorijo na v prejšnjem odstavku zastavljena pogosta vprašanja v zvezi z razstavami.

Cilji programa

Glavni cilji abonmaja Muzej za zelence s strani Notranjskega muzeja so naslednji:

- Čim širše odpiranje muzeja zainteresirani javnosti in vključevanje le-te v muzejske aktivnosti
- Povezovanje muzeja z lokalno skupnostjo in gradnja trdnjega, tesnejšega odnosa z njo
- Predstavljanje muzeja javnosti¹
- Predstavljanje dela kustosov (raziskovanje, inventarizacija, pripravljanje razstav, administrativno delo, oblikovanje spremljevalnih programov, promocija razstav in projektov...)
- Privabljanje novih ciljnih skupin
- Izobraževanje in vseživljenjsko učenje
- Poskus odgovora na vprašanje „Zakaj na razstavi ni...?“ s pomočjo konkretne izkušnje obiskovalcev (predstavitev možnosti in omejitve pri pripravljanju muzejskih razstav)

Potek dela

Uvodni sestanek Muzeja za zelence je potekal na začetku oktobra 2023, udeležilo pa se ga je 17 obiskovalcev oziroma obiskovalk (na program se ni prijavil noben moški). Večina ude-

¹ Pri Notranjskem muzeju gre za zanimiv pojav, da ljudje (predvsem Postojnčani) zaradi njegovega spreminjanja statusa skozi zgodovino – od kraške zbirke v Postojnski jami do samostojne institucije in nenazadnje ene od organizacijskih enot Zavoda Znanje – ter s tem povezanega pogostega menjavanja lokacije, ne vedo, kjer muzej sploh je in ga zamenjujejo z Inštitutom za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

leženk je sodelovala na Univerzi za tretje življenjsko obdobje Ljudske univerze Postojna in je za abonma izvedela prek njihove mreže.

Na sestanku so bili izbranim predstavljani sam program in cilji muzeja, hkrati pa so se predstavile tudi udeleženke same, predvsem svoje vzroke zaradi katerih so se prijavile na Muzej za zelence in svoja zanimanja s katerimi bi se na razstavi ukvarjale. Presenetljivo je dejstvo, da se je srečanja udeležila tudi gospa z diagnosticiranim avtizmom, ki je (po njenih besedah) z udeležbo na abonmaju želela stopiti izven cone udobja, sodelovati v skupini neznanih ljudi in se udeleževati na kulturnem področju.

Od 17. prijavljenih na abonma so se drugega sestanka udeležile le štiri gospe, od njih ena, ki je že več kot deset let prostovoljka dokumentarnega oddelka Notranjskega muzeja. Vzroke za tako močan upad zanimanja lahko verjetno pripišemo trajanju programa, ki poteka devet mesecev (od oktobra do junija), srečanja pa enkrat na teden in obsegu obveznosti, ki jih imajo udeleženci – raziskovanje in nabiranje gradiva za razstavo poteka večinoma individualno, doma, v prostem času. Program zaradi svoje specifičnosti tako zahteva veliko mero obveze in samodiscipline, kar pa mnogim ne ustreza.

Udeleženke, ki so se odločile ostati na programu in bodo avtorice razstave, so se dogovorile, da se bodo sestajale enkrat tedensko s ciljem kontinuiranega dela in reševanja dilem, ki se morebiti

pojavljajo. Na prvih srečanjih so si pod vodstvom mentorice ogledale muzejske prostore, ki so na voljo za razstavo in morebitno opremo, ki jo lahko uporabijo. Avtorice so se na začetku veliko časa ukvarjale predvsem z vprašanjem teme razstave – vsaka je namreč imela svoja zanimanja, ki jih je bilo težko združiti. Naposled je bil izbran delovni naslov

razstave „Vpliv plemiških rodbin na razvoj Postojne“. Zaradi določenih omejitev (čas, prevoz,...) je bilo dogovorjeno, da avtorice ne bodo raziskovale arhivskega gradiva, ampak bodo pregledovale že obstoječe vire in literaturo, pregled primarnih virov pa bo omejen na depoje zgodovinskega oddelka Notranjskega muzeja.

Primarna naloga avtoric je bilo zbiranje literature in virov za razstavo, mentorica pa je morala iskanje usmerjati. Poleg tega je bilo potrebno tudi konkretno izbiranje vsebine, saj se je raziskovanje udeleženk velikokrat prekrivalo, ponekod pa je tudi odstopalo od prvotne zasnove razstave oziroma rdeče niti. Najzahtevnejše delo je bilo omejevanje avtoric pri pripravi besedil, saj gre za majhno razstavo, ki je omejena tako s prostorom, kot z naborem predmetov in dokumentarnega gradiva. Pri težavah bi izpostavila tudi dojemanje uporabe dokumentarnega gradiva in razpolaganje z njim, na primer mnenje, da je vse arhivsko gradivo ves čas in hitro dostopno za brezplačno uporabo na katerikoli razstavi. V teku projekta so se torej pokazale določene težave, na katere kustosi niti ne pomislimo, a pomenijo pri učenju nekoga drugega, ki ni več dela v muzeju, ogromno.

Poleg usmerjanja raziskovanja je bila naloga mentorice še iskanje morebitnih predmetov in dokumentarnega gradiva za razstavo, povezovanje z zunanjimi sodelavci, izbira oblikovalcev razstave in drugih izvajalcev (prevajalca, lektorja...), po prošnji avtoric pa tudi priprava uvoda v razstavo in zaključka le-te.

Razlike med teorijo in prakso

Projekt, ki ga opisujem v prispevku je še v teku – vse njegove lekcije tako še sledijo, kljub temu pa lahko že zdaj navedemo nekaj spoznanj. Pri slednjih gre, kot sem omenila že zgoraj, za raz-

Slika 2: Pregledovanje arhivskega gradiva

liko v dojemanju kustosa/mentorja in udeleženk programa/nepoznavalcev ter za razlike med teorijo in prakso oziroma idejami in pričakovanji ter dejansko izvedbo.

Zasnova projekta

Že takoj v začetku se je pokazalo, da je bil program priprave razstave zasnovan preveč ohlapno. Z željo po čim večji vključenosti udeležencev, upoštevanjem njihovih zanimanj in demokratičnosti mnenj tema razstave ni bila vnaprej določena. Posledično je prišlo do trka različnih mnenj in prevelike izgube časa samo za odločitev o tematiki razstave. Iz istega vzroka je bilo zamudno tudi iskanje literature, virov, dokumentarnega gradiva in predmetov, saj nič od tega ni bilo pripravljeno vnaprej.

A po drugi strani je bil ravno to eden od čarov priprave razstave. Tudi kustosi nimajo gradiva določenega vnaprej, ampak se sami odločijo, kakšno razstavo bodo pripravili. Tako kot je pred kustosom naloga, da sam zasnuje razstavo, je bila pred avtoricami ista naloga, pri čemer pa so se učile tudi upoštevanja mnenj drugih, prilagajanja in seveda kompromisov.

Določitev vlog

Zaradi že omenjenega ohlapnega okvirja projekta je bila veliko težja tudi določitev vlog pri pripravi razstave. Bistvo programa je bila namreč

popolna vključitev udeležencev v vsa področja priprave razstave, torej tudi v iskanje in izbiro zunanjih izvajalcev (prevajalca, lektorja, oblikovalca...), razporejanja finančnih sredstev, povezovanja z zunanjimi sodelavci in institucijami. Pri tem pa ni bilo upoštevano, da je časovni okvir, kljub temu, da se morda zdi dolg, za usposabljanje ljudi, da bi lahko uspešno počeli zgoraj navedeno, prekratek. Avtorice razstave se tako niso konkretnje vključile v spremljevalna dela, ampak so se v veliki meri ukvarjale samo s pripravo besedil za razstavo.

Preveč splošna je bila tudi naloga zbiranja literature in virov, saj so se, kot sem omenila že zgoraj, avtorice na določenih mestih prekrivale, na določenih delih pa so povsem skrenile s teme razstave. To se je kazalo pri zelo obširnih prvih osnutkih razstave, zaradi česar bi bilo v prihodnje dobro razmišljati o določenih omejitvah na primer že določitvi maksimalne količine znakov pri pisanju.

Časovni okvir

Kljub temu, da bo program potekal skoraj devet mesecev (od oktobra 2023 do junija 2024), je zmanjkalo časa za bolj teoretično spoznavanje dela kustosov, ki pa je po mojem mnenju ravno tako pomembno. Pod slednje bi zagotovo spadali obiski katerega od arhivov, muzejev (ali njihovih depojev), konservatorskih delavnic. Na ta način bi se udeleženke lahko še bolj seznanile s področjem muzealstva in institucijami, ki so z njim povezane.

Po drugi strani pa je za tako obsežen projekt oziroma lahko rečemo, izobraževanje potrebno veliko več priprav, finančnih sredstev in nenazadnje časa, česar pa žal nismo imeli. Bi bilo pa to vsekakor vključeno v načrt, v kolikor bi podoben projekt izvajali v prihodnosti, saj se je želja za tak način izobraževanja pokazala tudi pri udeleženkah.

Namesto zaključka

Program Muzej za zelence bo okronan z razstavo, ki bo odprta na Poletno muzejsko noč, junija 2024. V času pisanja pričujočega prispevka je tako projekt še v teku, zato ne morem posredovati in predstaviti vseh zaključkov in ugotovitev. Kljub temu pa lahko z gotovostjo trdim, da gre za enega najbolj inkluzivnih programov, ki so bili kadarkoli pripravljene v slovenskih muzejih. Slednji se vedno bolj odpirajo javnosti, nihče od njih pa ni le-tej dal tako velike in odločujoče vloge. Z vključevanjem različnih tipov obiskovalcev pa seveda naletimo na različna mnenja, interese in nenazadnje zmožnosti. Če smo se na programu kaj naučili je to dejstvo, da je za izvedbo le-tega potrebna občutno boljša oziroma bolj podrobna priprava, nezanemarljiva pa je tudi vloga mentorja.

Glede na zapisano lahko trdimo, da smo dosegli večino osrednjih zastavljenih ciljev. Še najmanj uspešni smo bili pri privabljanju novih ciljnih skupin k muzejskim aktivnostim, saj na projektu sodelujejo ženske upokojenke, ki so že aktivne v podobnih programih in že poznajo muzej.

Pred nami so še vsa izvedbena dela – lektoriranje besedil, prevodi, postavitve razstave in nena-
zadnje odprtje ter organiziranje spremljevalnega

programa. Razstava sama po sebi ne bo prinesla
novih ugotovitev in izjemnih odkritij, bo pa plod
sodelovanja zelo različnih ljudi, ki so v njej našli

skupna zanimanja za zgodovino, kulturo in po
svojih najboljših močeh prispevali k širjenju zna-
nja.

Literatura

Zgibanka U3O, Univerza za tretje življenjsko obdobje, 2023/2024

Umetnost ranljivosti / The art of vulnerability

Nina Vošnjak,

MGML, Cukrarna

Nina.Vosnjak@mgml.si

Povzetek:

Ob razstavi umetnice Saše Spačal z naslovom Knjižnica padlih solz, ki je bila na ogled v Cukrarni, sem z delavnico Živa slika želela nasloviti odnos najstnikov do ranljivosti in njihovo doživetje tega občutja, ki je v sodobni družbi razumljeno kot stanje, v katerem pokažemo vse svoje slabosti in je zato nezaželeno. Umetnica v okviru svojega projekta ranljivost obravnava kot most, ki nam omogoča iskreno in smiselno povezovanje, kar smo skušali v okviru delavnice tudi doseči na ravni povezovanja znotraj razreda.

Abstract:

At the exhibition The Library of Fallen Tears by the artist Saša Spačal, showcased at the Cukrarna Gallery, my Living Painting workshop aimed to address the relationship teenagers have towards vulnerability and their perception of this sensation, which contemporary society views as a state in which we expose all our weaknesses and is thus undesirable. As part of her project, the artist sees vulnerability as a bridge that enables sincere and meaningful connections. We also aimed to achieve this within the framework of the workshop at the level of creating connections within a class.

O RANLJIVOSTI

Sposobnost biti ranljiv je ključna lastnost, ki nam omogoča graditi medosebne odnose. Največ spoštovanja, bližine, zaupanja in ljubljenosti čutimo le v globokih intimnih odnosih. Kljub temu pa je ranljivost v naši kulturi razumljena kot šibkost, posledično pa se toliko ljudi izogiba čustveni do-

stopnosti in težko govori o svojih čustvih in občutkih. Nesprejemanje svoje ranljivosti in čustvene odprtosti, ki prihaja iz okolice, vodita v občutke sramu, ki krepí prepričanje o posameznikovi manjvrednosti. Biti ranljiv je res neobhodno povezano z občutkom negotovosti, saj ko se čustveno odpremo tvegamo, da bomo razočarani, prizadeti, zavrnjeni. Vendar biti ranljiv pomeni tudi, da smo

lahko, kdor smo, si dovolimo, da čutimo, kar čutimo in svoje občutke tudi sprejmemo. Ranljivost je v resnici predpogoj za srečo in izpopolnjujoče življenje. Če se s čustveno nedostopnostjo želimo zavarovati pred ranljivostjo in posledično pred bolečino, ki jo ta lahko prinese, si hkrati zapremo možnosti za iskreno ljubezen, intimnost in globoko povezanost (Brown, Ted Talk, junij 2010).

KNJIŽNICA SOLZ

Razstava Knjižnica padlih solz je predstavila serijo del Saše Spačal z imenom *Kako nikoli ne jočemo sami*. Skozi projekt umetnica razmišlja o možnostih, ki bi človeštvu pomagale pri preživetju na izčrpanem planetu nenehnih kriz, konfliktov in negotovost. Dela naslavljajo več tem: odnos ljudi v razmerju do drugih entitet, prihodnost človeške vrste na planetu, ki mu grozi čedalje več okoljskih sprememb, naše telo kot množica živih organizmov in ne kot zgolj eno živo bitje,... Vse teme pa povezuje ranljivost, kot most oziroma predpogoj za povezovanje z drugimi.

Umetniška dela povezuje video zgodba v treh delih. Videi predstavljajo zgodbo o namišljeni delklici Namidi, ki v svoji osamljenosti najde uteho v spoznanju, da pravzaprav ni sama. Odkrije, da se v njenih solzah nahajajo živi organizmi, bakterije. Zavedanje, da med jokom ni sama, ji prinese olajšanje, hkrati pa tudi naklonjenost do organizmov, ki se nahajajo v njenih solzah. Namidina ranljivost se pokaže kot ključen trenutek za možnost zblizovanja, razumevanja in naklonjenosti med človeško vrsto in bakterijami. Idejo lahko kot sporočilo o tem, da drugega lažje razumemo, če se mu približamo in ga spoznamo, lahko razširili na odnose tako med človeško vrsto, kot odnose človeške vrste z drugimi entitetami.

Saša Spačal je iz izmišljene Namidine želje, da svoje solze shrani, oblikovala svetlobni objekt z imenom Knjižnica padlih solz, ki je v obliki solzne

kaplje, napolnjen pa je z ampulami solznih mikrobiomov. Pod njo se nahaja bazen, v katerem so steklene skulpture bakterij. Sledi *Svetišče živih solz* oziroma zbiralnik solz, kjer lahko obiskovalci v instalacijo darujejo svoje solze in kot recipročni odgovor na podarjeno prejmejo zvočno gesto. V zbiralniku nameščeni senzorji za prevodnost in gibanje namreč zaznajo solzno donacijo in jo koreografirajo v ritual darovanja z zvočnim odzivom. Po koncu razstave umetnica zbrane solze posuši in shrani v ampule, ki postanejo del *Knjižnice padlih solz*. Tretja postaja so *Pošasti hipermorja*. Gre za v peščeno reko – ta povezuje celotno postavitev – vstavljeno stekleno skulpturo s hibridi očesnih bakterij in ene najodpornejših poliekstremofilnih bakterij *Deinococcus radiodurans*. (Trebušak, A., 2023).

DELAVNICA Z MLADOSTNIKI

Ob razmisleku pri pripravi programa sem sledila ranljivosti kot rdeči niti. Želela sem preveriti, kaj mladostniki že vedo o ranljivosti, kakšen odnos imajo do nje in ali ranljivost v njihovih očeh s pomočjo ogleda razstave Saše Spačal in vodenih aktivnosti lahko postane pozitivna lastnost, če pred programom nanjo še niso gledali tako.

Zamislila sem si vrsto aktivnosti, razen pri dveh nalogah pa so se mladostniki vanje vključevali anonimno. S to možnostjo sem udeležencem želela omogočiti, da pokažejo svojo ranljivost vendar jim hkrati zagotoviti varno okolje, kar smo najlažje

dosegli tako, da je bilo njihovo odzivanje večinoma anonimno. Pomembno mi je bilo, da so odgovori otrok iskreni, saj se z s tem, ko niso bili izpostavljeni, niso bali obsojanja in posmehovanja, hkrati pa so bili lahko iskreni in resnično izrazili svoje misli, čustva in ideje in se tako vseeno na nek način odprli pred razredom, učitelji in vodiči.

V prvi nalogi smo se navezali na Namidino žalost. Reševali so delovni list, s pomočjo katerega sem želela preveriti, kakšen je njihov odnos do joka in kazanja čustev ter kaj si predstavljajo pod pojmom ranljivost. O rešenih delovnih listih smo se nato pogovorili in skupaj rešili naslednjo nalogo, kjer so udeleženci k besedi ranljivost pristavili lističe, na katerih so bila zabeležena različna pozitivna in negativna občutja. Ob vsakem lističu smo se pogovorili, zakaj so ga izbrali in preverili, kakšno je strinjanje ostalih članov razreda z izborom. Skozi nalogo smo ugotavljali, da z besedo ranljivost povezujemo več negativnih kot pozitivnih občutenj in da ranljivost mladostniki povezujejo skoraj izključno z izkazovanjem negativnih čustev, kot so strah, sram, žalost, strahopetnost, nemoč. Medtem ko pojmi ljubezen, pripadnost, radost, pogum, empatija, odgovornost in pristnost niso tako zlahka povezovali z ranljivostjo.

Sledil je pogovor o različnih vprašanjih, ki so se nam ob nalogi odprle, na primer zakaj izkazovanje čustev povezujemo s šibkostjo, ali lahko resnično izrazimo to, kar smo, če ne moremo biti odprti z drugo osebo, kakšen je naš odnos do drugih (ljudi, živih bitij) in kako želja po razumevanju drugega

pripomore k prijetnejšemu sobivanju, kaj ima z ranljivostjo občutek sramu, ali lahko polno živimo, če si ne upamo izražati čustev ipd.

Udeleženci so bili nato povabljeni, da v umetničino zbirko oddajo svojo solzno mikrobioto, nato pa smo se pogovorili o tem, ali je ranljivost res lastnost, ki označuje šibkost. Ogledali smo si namreč umetniško delo, ki predstavlja hibrid solzne mikrobiote z eno najodpornejših bakterij, *Deinococcus radiodurans*. Delo problematizira nujno človeške vrste, da se prilagodi okoljskim spremembam. Pogovarjali smo se o tem, kaj si predstavljajo pod pojmom, da je nekdo 'močan' in pogumen in kaj naj bi pomenila Darwinovo teorija o preživetju najmočnejšega.

Ker je smisel ranljivosti v povezovanju z drugim, smo povezovanje s sošolci izvedli z nalogo, kjer smo izpostavili občutek, za katerega bi lahko rekli, da je univerzalen vzrok ranljivosti in sicer občutek, da nismo dovolj. Vsak udeleženec je najprej razmišljal o situaciji, v kateri čuti, da ni dovolj dober v nečem ali zaradi nečesa. Učenci in dijaki so na samolepilne lističe napisali eno ali več stvari, zaradi katerih se nenehno počutijo slabo, ne upajo pa si o tej težavi govoriti z drugimi oziroma izpostaviti svojo ranljivo točko. Naloga je bila odlična priložnost, da to, kar jih teži, sporočijo vsem sošolcem. Udeleženci so pri tej nalogi delili misli, da so olajšani, saj so videli, da niso edini, ki imajo določene težave oziroma je njihov občutek, da 'niso dovolj' zaradi iste težave enak tudi nekaterim drugim sošolcem.

Veliko dopolnitev stavka *Imam občutek, da nisem dovolj* ... je bilo zelo podobnih. Na primer: pаметen/na, če dobim slabo oceno/nisem privlačen/na, nikomur ne bom všeč/dobra, ker nikoli ne naredim nič prav/dobra prijateljica. Lističe so nalepili na Drevo ranljivosti, risbo drevesa z golimi vejami. Poleg tega, da so se učenci in dijaki med seboj povezali na način, da so videli, da si delijo, lahko bi rekli, univerzalne občutke, so morali naslednji nalogi dopolniti izpovedi svojih sošolcev. Napisati so jim morali namreč neko tolažilno misel, ki se je nanašala na *imam občutek, da nisem dovolj*. Obe nalogi sta potekali anonimno, saj so učenci najprej izžrebali listič s številko, s katero so označili samolepilni listek, na katerega so napisali svoje občutke o 'nisem dovolj'. Nato so ponovno žrebali in se s svojim tolažilnim sporočilom nanašali na že obstoječi listič. Tako se je Drevo ranljivosti, sprva golo in žalostno izgledajoče drevo, olistalo, bolj zadovoljni pa so bili tudi udeleženci, ko so brali spodbudna in empatična sporočila, ki so jim jih namenili sošolci.

Z zadnjim delovnim listom smo zaključili ogled razstave in preverili, če se je mnenje o tem, kako gledajo na ranljivost pri njih kaj spremenilo.

Aktivnost smo zaokrožili s slikanjem z bakterijami. Na delavnici smo za medij za slikanje uporabili organizme, ki so imeli glavno vlogo v umetniškem delu, ki smo si ga ogledali, ranljivost pa je bila tema oziroma izhodišče za slikanje. Vsak udeleženec si je zamislil situacijo, ki jo je bodisi omenil že na delavnici ali pa kakšno drugo izkušnjo, v kateri se počuti ranljivega, in jo upodobil s pomočjo bakterij.

STATISTIČNI PODATKI

Delavnice se je udeležilo 144 mladostnikov. Od tega 78 učencev 8. in 9. razreda OŠ in 66 dijakov. V osnovnošolskih skupinah je bila približno polovica fantov in polovica deklet, dijaki so bili vsi moškega spola. Dekleta so lažje in bolj iskreno komunicirala o ranljivosti, zelo odprt je bil odziv tudi nekaterih fantov, medtem ko se je večina teh v pogovoru skušala izogniti direktnim odgovorom tako, da so skušali zbijati šale, preusmeriti pozornost s sebe ali na drugačen način kazali, da jim je pri pogovoru o svojih in tujih čustvih neprijetno. V primeru srednješolskih skupin smo imeli tri različne skupine. V prvi so dijaki komunicirali zelo odprto, v drugi so bili do delavnice zelo odklonilni, v tretji pa so bila mnenja in odzivi na obravnavanje ranljivosti deljeni.

Mnogo ljudi povezuje moč s tem, da ne pokažejo svojih čustev in ne pustijo nikogar blizu, saj lahko to boli. Enakega mnenja so bili udeleženci delavnice na začetku programa, saj je iz anket, ki so jih rešili razvidno, da ranljivost nikakor niso povezovali s pogumom ali močjo ravno nasprotno (Graf 1). Po pogovoru in nalogah in po seznanitvi z razstavo pa se je mnenje nekaterih spremenilo. Kot je vidno na grafu 2, večina od anketiranih učencev in dijakov meni, da ranljivost terja pogum. Sledi mnenje, da je ranljivost ključna za to, da smo lahko iskreni do sebe in drugih in smo lahko to, kar smo. Približno tretjina anketiranih čuti, da jih ranljivost ogroža, ne glede na to, da so morda hkrati obkrožili tudi zgoraj omenjeni trditvi in da ranljivost

prepoznavajo tudi kot pozitivno lastnost. 13 anketirancev je ranljivost prepoznalo kot šibkost in jo povezujejo s strahopetnostjo. Da je šlo za same osebe moškega spola vem glede na dodane komentarje v moški obliki pri OŠ skupini in dejstvo, da so bili v skupinah SŠ samo fantje.

Zaradi pomanjkanja časa zadnjega delovnega lista nismo uporabili pri vseh skupinah. Končno število izpolnjenih delovnih listov je bilo 85, trije dijaki delovnega lista niso želeli izpolniti. Ker je delovni list dopuščal več možnih odgovorov, je bilo končno število teh 144.

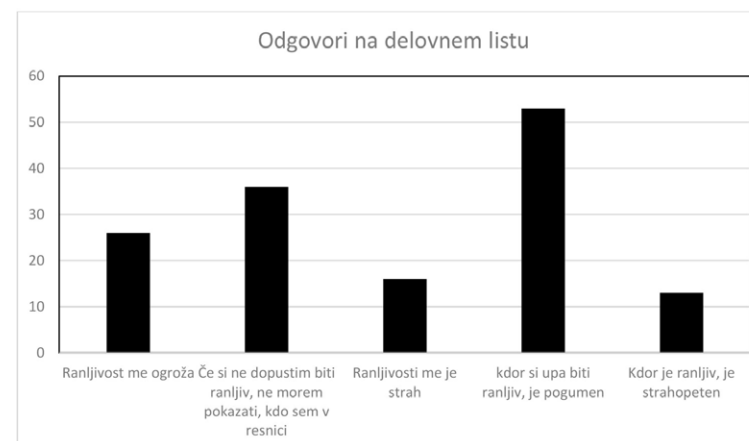
ZAKLJUČEK

Sodobna umetniška dela so pogosto odlična iztočnica za pogovor o aktualnih temah, hkrati pa mladostnikom z aktualizacijo sodobno umetnost nevsiljivo približamo. Glede na odziv udeležencev, učiteljev in profesorjev menim, da smo na opisanem programu uspeli mladostnikom v Cukrarni učinkovito približati umetniško instalacijo Saše Spačal, hkrati pa izpeljati pomenljivo navezavo na ranljivost posameznika v sodobni družbi.

Med delavnico z mešano skupino se mi je zdelo zanimivo, da je ranljivost stereotipno še vedno nekaj, kar se lažje dopušča ženskemu spolu, ki velja za šibkejšega, ki sam po sebi ne more nadzorovati svojih čustev. Medtem ko se za fante in moške ne spodobi, da bi jokali, bili obupani, razočarani, naklonjeni, ljubeči oziroma na kakršen koli način kazali svoja čustva, razen mogoče jeze. Priznam, da sem pričakovala, da so bila takšna prepričanja stvar, ki je bila običajna pri starejših generacijah. Udeleženci so imeli starše, rojene v 70ih in 80ih letih. Kljub vsemu analiza odgovorov, ki kažejo na odnos do ranljivosti mladostnikov po koncu programa, kaže pozitivno sliko, česar sem vesela. Morda je to tudi znak, da lahko muzeji in galerije s svojimi dejavnostmi prispevamo svoj kamenček k boljšemu jutri, oziroma, kot bi se bolj poetično izrazila Saša Spačal, k odnosu do drugega, ki bi „človeštvu pomagal pri preživetju na izčrpanem planetu“.

Graf 1

Graf 2

Viri in literatura:

Brown, B. (2010). The power of vulnerability. Ted talk, junij 2010. Dostopno na: https://www.ted.com/talks/brene_brown_the_power_of_vulnerability (29. 3. 2024)

Trebušak, A. (2023). Knjižnica padlih solz. Dostopno na: <https://cukrarna.art/sl/program/razstave/23/sasa-spacal/> (29. 3. 2024)

Notranjski muzej Postojna za obiskovalce s slabovidnostjo in slepoto / The Notranjska Museum Postojna for Visitors with Visual Impairments and Blindness

Tina Poljšak, Nika Jerman,

OE Notranjski muzej Postojna

tina.poljsak@notranjski-muzej.si

Povzetek:

Za obiskovalce s slepoto in slabovidnostjo smo v sodelovanju s študentko magistrskega študija Inkluzivne pedagogike Univerze na Primorskem, Niko Jerman, v Notranjskem muzeju Postojna položili talni taktilni vodilni sistem, ki uporabnika bele palice varno pripelje do recepcije in sanitarij ter pedagoškega dela razstave Junior.

Na pedagoškem delu razstave imenovanem Junior je obiskovalcem na voljo interaktivno pisalo, s katerim se ob dotiku na označeno točko, začne predvajati avdio vodnik, ki obiskovalca popelje skozi vsebino informacijskih tabel na sami razstavi. Na ta način so informacij deležni tako obiskovalci s slepoto in slabovidnostjo kot mlajši obiskovalci, ki še ne znajo brati. Nekaj ključnih informacijskih napisov smo opremili še z brajevo pisavo, ki obiskovalcem s slepoto ponuja lažjo orientacijo. Vse našete prilagoditve so nujne za osebe z gibalno in senzorno oviranostjo, izkušnjo muzeja obogatijo in olajšajo tudi starejšim obiskovalcem, prav tako pa pomagajo pri ozaveščanju in izobraževanju vseh obiskovalcev in dodajajo kamenček v mozaiku inkluzivnem oblikovanju prostorov.

Abstract:

For visitors with blindness and visual impairments, in collaboration with a master's student in Inclusive Pedagogy at the University of Primorska, we have installed a floor tactile guiding system in the museum. This system safely guides users with white canes to the reception, restrooms, and the educational part of the Junior exhibition.

In the educational section of the exhibition called Junior, visitors have access to an interactive pen. When touched to a designated point, this pen activates an audio guide

that takes the visitor through the content of the information panels in the exhibition. This way, both visitors with blindness or visual impairments and younger visitors who cannot yet read can access information. Some key informational signs are also equipped with Braille, providing easier orientation for visitors with blindness. All these adaptations are essential for individuals with mobility and sensory impairments, enriching the museum experience and making it easier for older visitors. Additionally, they contribute to raising awareness and educating all visitors, adding a piece to the mosaic of inclusive spatial design.

Dostopnost naših zbirk

Notranjski muzej Postojna je pokrajinski muzej v notranjsko-kraški regiji, ki je pooblaščen za opravljanje muzejske službe v petih občinah – Postojna, Pivka, Cerknica, Logatec, Loška dolina in Bloke. Zbira gradivo širše zgodovine in naravno ter kulturno dediščino pokrajine, ki jo pokrivajo omenjene občine. Je redna točka obiskov vseh osnovnih šol, tako bližnjih kot bolj oddaljenih, saj s svojo redno razstavo KRAS Muzej Krasa predstavlja edinstveno zbirko o krasu v Evropi. Muzej s svojimi petimi oddelki – arheološki, biološki, etnološki, zgodovinski, pedagoški – ohranja, varuje in popularizira pomen premične kulturne in naravne dediščine ter na ta način prispeva h krepljenju narodne identitete. Vizija Notranjskega muzeja Postojna je, da bi bili „sodoben in dostopni muzej, ki sodeluje z različnimi deležniki, hkrati pa želi graditi prepoznavnost muzeja v lokalnem, regijskem in mednarodnem okolju“

Za boljšo dostopnost smo ob prenovi muzejske zgradbe leta 2011, uredili fizično dostopnost gibalno oviranim osebam, ki lahko v muzej nemoteno dostopajo do stranskega vhoda in preko dvizne vzpetine vstopijo do recepcije muzeja, vsa

nadstropja pa so dostopna z dvigalom. V muzeju si želimo, da bi bili dostopni vsem obiskovalcem, vendar so, vedno izziv finančna sredstva, za katera pa smo v tem projektu poskrbeli sami.

Odkar je češki muzeolog Fridolín Macháček (1884–1954) pozval muzeje, naj nehajo biti zgolj ‘templji’ in naj se s svojim delovanjem obrnejo k potrebam širših množic, se je na muzejskem področju spremenilo marsikaj. Tudi te prilagoditve so odsev strmenja k ‘demokratizaciji’ kulture, saj uresničujemo dostopnost naših zbirk. (Dolak, 89)

Pri načrtovanju prilagoditev smo se osredotočili na pedagoški del muzeja, ki je v prvi medetaži ob recepciji. Tam je postavljena pedagoška razstava pod imenom „Jamar Junior: Jama ni igralo!“, ki smo jo ustvarili z namenom spoznavanja kraškega podzemlja in življenja jamarjev. Razstava je že sama po sebi vsebinsko zelo interaktivna in vsebuje veliko taktilnih elementov in kontrastnih barv. Želeli smo jo še dodatno obogatiti in približati obiskovalcem s slepoto in slabovidnostjo. S pomočjo zapisov v brajici, avdio vodnikov in oznak stopnic, ograj in vrat smo želeli prostor fizično in vsebinsko dopolniti, ob tem pa ohraniti estetsko podobo razstave.

Cilji prilagoditev pedagoške razstave in potek

„Muzej je stalna neprofitna ustanova, ki deluje v korist družbe, raziskuje, zbira, konservira, interpretira ter razstavlja snovno in nesnovno dediščino. Muzeji so odprti za javnost, dostopni in vključujoči ter spodbujajo raznovrstnost in trajnostni razvoj. Delujejo in komunicirajo etično, profesionalno in v sodelovanju s skupnostmi, pri čemer omogočajo raznovrstne izkušnje za izobraževanje, uživanje, premišljevanje in širjenje znanja.“ (ICOM, 2022)

Projekt prilagoditve muzeja za slepe in slabovidne je odličen primer zasledovanja te definicije, saj je vključujoč, dostopen, raznovrsten in trajnosti. Pri snovanju smo vključili več deležnikov od strokovnjakov za dostopnost, kulturno dediščino, do samih obiskovalcev s slepoto ali slabovidnostjo ter velik nabor novinarjev.

Namen in cilji dela je bil na podlagi študija ustrezne literature domačih in tujih avtorjev prilagoditi celotno pedagoško razstavo Notranjskega muzeja Postojna; za osebe s slepoto s pomočjo brajice in talnih oznak, taktilnih kopij in avdio za osebe s slabovidnostjo s pomočjo močnih in

kontrastnih barv, avdio vodnikov in povečanega tiska; del Notranjskega muzeja Postojna, in sicer: stopnišče od vhodnih vrat do vhoda na recepcijo; stopnišče od recepcije do sanitarij; sanitarije; pot od recepcije do pedagoške razstave muzeja.

Cilji dela so bili:

- prilagoditi pedagoško razstavo Notranjskega muzeja Postojna osebam s slepoto in slabovidnostjo;
- prilagoditi vstopni del muzeja z recepcijo in s sanitarnimi prostori osebam s slepoto in slabovidnostjo;
- prilagoditi prostore v muzeju tako, da bi bili nemoteči za vse obiskovalce in bi se podoba prilagoditev skladala z estetsko podobo muzeja – inkluzivno okolje.

Načrtovanje prilagoditev smo začeli z obiskom muzeja, kjer smo se s somentorico in vodstvom muzeja sprehodili po celotnem muzeju, osredotočili pa smo se na pedagoški del razstave. Razpravljali smo o željah, ki jih ima glede prilagoditev muzej, možnostjo izvedbe, predvsem pa smiselnostjo posameznih prilagoditev. Ker je sama pedagoška razstava že zelo inkluzivna in interaktivna ter pri določenih predmetih omogoča precej aktivno vlogo tudi slepega ali slabovidnega obiskovalca, smo imeli pomisleke o prenasitosti prostora s prilagoditvami. Po razmisleku smo naredili okvirni načrt zelenih prilagoditev in predlagali zunanje iz-

vajalce, ki bi ob tem sodelovali. Poseben poudarek smo dali estetski podobi muzeja, ki bi jo vodstvo muzeja rado obdržalo. Ugotovili smo, da so barve v njihovem muzeju dovolj kontrastne in močne, da bodo tudi označbe v teh barvah dosegle svoj namen pri osebah z ostankom vida. Po študiju strokovne literature o prilagoditvah prostorov za osebe s slepoto in slabovidnostjo v Sloveniji in po svetu smo dokončno naredili načrt prilagoditev in z njim seznanili tudi vodstvo muzeja. Pri zunanjih izvajalcih smo preverili možnost izvedbe in se lotili izdelave tehničnega načrta.

ICOM-ova nova definicija muzeja interpretira, kot: Vsak obiskovalec ima svoje želje, interese in pričakovanja, katerim je potrebno prilagoditi interpretacijo muzejske razstave. Pri interpretaciji dediščine so zato nujni metodična pestrost in didaktično znanje ter strokovno sodelovanje med kustosi in muzejskimi pedagogi. (Tavčar, 2001)

Od načrta do izvedbe

„Prosimo, ne dotikajte se predmetov“ je pogosto pravilo muzejev. To pravilo je utemeljeno s tezo, da bi se predmeti z dotikom poškodovali ali celo uničili. V današnjem času interaktivne družbe je izziv muzejev pokazati in predstaviti muzejske predmete na zanimiv, sodoben in dinamičen način (Oter, 2006).

Izobraževanje v muzejih tretjega tisočletja mora temeljiti na doživljajskem učenju, učenju z

aktivno udeležbo in v skladu z načelom „hands-on oziroma dotikajte se“. Vse muzejske predmete je potrebno „oživiti“ z razlago, ki vključuje učenčeve pretekle izkušnje. Pomemben del tega učenja so tudi muzejski nadomestki, replike, ki se jih obiskovalci lahko dotaknejo in s tem celoviteje doživijo muzej. Posledica tega je celovita izkušnja v muzeju (Pleško, 2011).

Začeli smo z izvajanjem projekta z namenom širitve dostopa kulturnih ustanov do oseb s slepoto in slabovidnostjo, kar bi omogočilo večjo kulturno participacijo in dostop do muzejskih zbirk. Naš cilj je bil olajšati obisk muzejev ter prilagoditi razstave na način, ki bi koristil vsem obiskovalcem in obogatil izkušnjo za vse. Po pregledu relevantne literature smo načrtovali prilagoditve, poiskali zunanje izvajalce za dobavo materialov ter prilagoditve implementirali v muzejske prostore. Med procesom izvedbe so se pojavila odstopanja od prvotnega načrta, ki jih nismo predvideli, zaradi česar je bila končna izvedba prilagoditev delno spremenjena. Pri tem smo posebno pozornost namenili uporabnosti za osebe s slepoto in slabovidnostjo, ob upoštevanju tudi trajnosti in smotrne rabe materialov.

Inkluzivno oblikovanje muzejskih prostorov

Naša raziskava je bila usmerjena v ustvarjanje prilagoditev, ki bi ustrezale tako vsebini kot estetskemu videzu ter bi bile popolnoma prilagojene potrebam oseb s slepoto in slabovidnostjo.

Za dosego tega smo združili znanje s področja tiflopedagogike, didaktike ter tehničnega znanja in ustvarjalnosti. Prilagoditve smo načrtovali in izvajali s posebnim premislekom in pozornostjo do specifičnih potreb oseb s slepoto in slabovidnostjo, pri čemer smo ugotovili, da bi lahko nekatere prilagoditve bile še boljše izvedene. To nas je prepričalo o pomenu tesnega sodelovanja z osebami s slepoto in slabovidnostjo že v fazi načrtovanja, saj lahko podajo dragocene predloge za izboljšave in optimalno rabo pripomočkov.

V Notranjskem muzeju Postojna trenutno potekajo dela za pripravo interaktivne muzejske razstave, namenjene družinam, v katero želimo vključiti vse prilagoditve, ki smo jih načrtovali za pedagoški del razstave. Projekt bomo izvedli v sodelovanju z osebami s slepoto in slabovidnostjo, kar nas bo približalo inkluzivnemu oblikovanemu prostoru.

V Sloveniji še vedno obstaja veliko priložnosti za izboljšave dostopnosti muzejev, vendar je spodbudno, da je veliko muzejev in kustosov zavezanih k inkluzivnemu pristopu. Notranjski muzej Postojna je dober primer, kako lahko z združenimi močmi naredimo korak naprej proti bolj inkluzivnemu okolju. Pomembno je, da se zavedamo, kako zelo je izkušnja muzeja, še posebej za obiskovalce s posebnimi potrebami, odvisna od občutka, ki ga

dobijo v muzeju. Pozitivni odnosi s kustosi in drugimi obiskovalci lahko zelo pomembno vplivajo na izkušnjo muzeja in kulture kot celote.

Zaključni del: Povečanje dostopnosti

V Notranjskem muzeju Postojna smo v sodelovanju s študentko magistrskega študija Inkluzivne pedagogike Univerze na Primorskem izvedli prilagoditve nekaterih muzejskih prostorov za obiskovalce s slepoto in slabovidnostjo. Na tla smo položili taktilni vodilni sistem, ki uporabnika bele palice varno usmerja do recepcije, sanitarij in pedagoškega dela razstave Jamar Junior. Stopnišča, ograje, robove vrat, kljuke in druge ovire smo označili s kontrastnimi trakovi, da bi muzejski prostor postal čim bolj vključujoč za vse obiskovalce. Sanitarije so bile posebej prilagojene osebami s slepoto in slabovidnostjo, saj je vsa oprema, ki prevladuje belo barvo, opremljena s kontrastnimi oznakami.

Pri namestitvi oznak smo posebno pozornost namenili tudi estetskemu vidiku, da bi ohranili skladnost z obstoječo grafično podobo muzeja. Na pedagoškem delu razstave Jamar Junior je na voljo interaktivno pisalo, s katerim se ob dotiku na označeno točko začne predvajati avdio vodnik, ki obiskovalca popelje skozi vsebino informacijskih tabel na razstavi. Na ta način so informacije dostopne tako obiskovalcem s slepoto in slabovidnostjo

kot tudi mlajšim, ki še ne znajo brati. Nekatere ključne informacijske napise smo dodatno opremili z brajevo pisavo, ki omogoča lažjo orientacijo slepim obiskovalcem.

Vse našteje prilagoditve niso pomembne le za osebe z gibalno in senzorno oviranostjo, temveč tudi obogatijo in olajšajo izkušnjo muzeja starejšim obiskovalcem. Hkrati pa služijo tudi kot orodje za ozaveščanje in izobraževanje vseh obiskovalcev ter prispevajo k uresničevanju inkluzivnega oblikovanja prostorov.

Prilagoditve muzejskih prostorov za obiskovalce s slepoto in slabovidnostjo v Notranjskem muzeju Postojna predstavljajo pomemben korak k bolj inkluzivnemu in dostopnemu okolju za vse obiskovalce. S taktilnimi vodilnimi sistemi, kontrastnimi oznakami, interaktivnim pisalom in brajevo pisavo smo omogočili osebami s posebnimi potrebami boljšo orientacijo in dostop do informacij ter jim omogočili bogatejšo izkušnjo muzeja.

Poleg tega pa so te prilagoditve koristne tudi za starejše obiskovalce in prispevajo k ozaveščanju ter izobraževanju vseh, kar gradi bolj vključujočo družbo. S temi ukrepi smo pokazali, kako lahko sodelovanje med muzeji, strokovnjaki in skupnostjo vodi k ustvarjanju prostorov, ki so odprti za vse in kjer se cenijo in spoštujejo različne potrebe in zmožnosti posameznikov.

Literatura

- Jerman, N. (2024), Prilagoditve pedagoške razstave v Notranjskem muzeju Postojna za osebe s slepoto in slabovidnostjo, magistrsko delo. Koper: UP PEF.
- Obonyo, J. (2012) Community museums as places for remembrance, City Museum on the move. Str. 27.
- Oter, M. (2006). Nekaj predlogov in namigov za boljšo dostopnost muzejev. Argo, Časopis slovenskih muzejev, št. 49/1., str. 134.
- Pleško, T. (2011). Pogled na muzejsko pedagogiko v arheoloških muzejih in arheoloških parkih ter muzejih na prostem. Argo. Časopis slovenskih muzejev, št. 54/2, str. 66-74.
- Tavčar, L. (2001). Otroci, mladostniki in odrasli v galeriji. Priročnik za kustose pedagoge, učitelje, vzgojitelje in starše. Ljubljana: Narodna galerija.

Elektronski internetni viri

- Notranjski muzej Postojna (2023). <http://www.notranjski-muzej.si/si/> (Datum dostopa: 28.3.2024).
- ICOM Slovenija <http://www.icom-slovenia.si/> (Datum dostopa: 27.3.2024).

Rimljani v Ljubljani, družinski festival / The Romans in Ljubljana, family festival

Nika Damjanovič, višja kustosinja,

Muzej in galerije mesta Ljubljane, programska vodja festivala Rimljani v Ljubljani

nika.damjanovic@mgml.si

Povzetek:

Festival Rimljani v Ljubljani smo v Muzeju in galerijah mesta Ljubljane zasnovali v želji približati antično dediščino družinam. Brezplačni družinski dogodek ponuja mladim radovednežem in njihovim staršem pravo raziskovalno doživetje. K sodelovanju smo povabili tudi druge partnerje, kulturne inštitucije, umetnike itd. in s skupnimi močmi pripravili dogodek, ki odstira skrivnosti Emona, starodavne predhodnice Ljubljane, in za eno popoldne obuja Rimljane. Družine na samostojnem potepu obiščejo postojanke Arheološkega parka Emona in druge, kjer antično dediščino doživijo z vsemi čuti. Družinski dogodek na interaktiven, sodelovalen in kreativen način spodbuja odnos do kulturne dediščine, otrokom približuje skrivnostno preteklost, spodbuja soustvarjanje in krepi družinske vezi.

Organizator: Muzej in galerije mesta Ljubljane, v sodelovanju z Narodnim muzejem Slovenije

Partnerji: Šolski muzej Slovenije, KD Vespesjan, Društvo Poetovio LXIX, Gašper Kvartič, Lene Lekše, Julija Hoda, Picerija Foculus

Abstract:

„The Romans in Ljubljana“ free family festival, initiated by the Museum and Galleries of Ljubljana, aims to bring ancient heritage closer to families through and interactive research experience. Partners, including cultural institutions and artists, join to revive the secrets of ancient Emona. Families independently explore the Emona Archaeological Park, immersing themselves in heritage through all senses. This interactive event fosters a positive cultural heritage attitude, bringing children closer to the mysterious past while promoting cooperation and strengthening family ties.

Interpretacija dediščine za otroke

„Povej in slišal bom, pokaži in videl bom, dovoli, da sam naredim in naučil se bom.“ (Konfucij)

Če je za tradicionalni muzej značilna enosmerna komunikacija, formalnost, statičnost, zaključena misel in usmerjenost navznoter, pa sodobni muzeji vedno bolj težijo k dvosmerni komunikaciji, neformalnosti, dinamičnosti, odprtosti in usmerjenosti v javnost. Vse naštetu pomembno prispeva tudi k zadovoljstvu in dobremu počutju mladih obiskovalcev, saj muzeji danes šolske skupine in družine štejejo med najpomembnejše ciljne skupine. Zato je pomembno, da otrokom prilagodimo tudi interpretacijo dediščine.

Danes se zavedamo, da dobra interpretacija ni informacija, ampak zgolj bazira na njej. Teoretik interpretacije dediščine Freeman Tilden je v sredini 20. stoletja zapisal: „Interpretacija je razkrivanje neštetih pomenov določenega predmeta, živega bitja, spomenika ali območja. Interpretacija je način komunikacije, ki pomaga razumeti in ceniti svet, ki nas obdaja. Interpretacija je razkritje globljih pomenov, ki ležijo za golim navajanjem dejstev. Interpretacija mora unovčiti radovednost, za obogatitev človekovega razuma in duha (F. Tilden 1957, str. 34)“. Tilden skozi šest načel interpretacije opozarja, da dobra interpretacija dediščine za otroke ni le razredčena verzija tiste za odrasle. Vsako informacijo je potrebno postaviti v širši kontekst, ki bazira na otrokovem predznanju, izkušnjah in interesih ter se dotika njegovega čustvovanja. Ne sme dajati

občutka poučevanja, ampak mora pozivati k razmišljanju, sklepanju, raziskovanju in dodatnemu učenju. Pri interpretiranju dediščine lahko miselne procese učinkovito sprožimo s čudenjem, aktualizacijo in provokativnimi vprašanji, ki spodbujajo mišljenje. S tovrstnim pristopom poskrbimo, da otrok dediščini sam pripiše pomene, medtem ko smo interpretatorji dediščine zgolj mediatorji. Vsak posameznik, še posebej najmlajši, namreč realnost doživlja skozi svoje okvirje. Znanje, pridobljeno iz

šolskih knjig, se razlikuje od tistega, ki ga učencem lahko ponudi muzejsko okolje, v katerem stopajo v stik z originalnimi predmeti in njihovimi replikami ter raziskujejo srce muzeja – zbirke. „Razstava je prazen znak, ki začne funkcionirati v trenutku dojemanja (J. Byszewski 2003, str. 5)“ ... in otroško dojemanje je največje, kadar ga pospremi izkušnja, zato muzejska pedagogika temelji na avtentičnem stiku s predmeti in multisenzorični izkušnji, ki sta lahko učinkovita dopolnitev kurikulumu.

Slika 1: Foto: Blaž Gutman, Festival Rimljani v Ljubljani

Družine v muzeju

„Muzeji prispevajo k vrednotenju, razumevanju in uveljavljanju naravne in kulturne dediščine. Pomembna dolžnost muzejev je, da razvijajo izobraževalno vlogo in pritegnejo širšo javnost iz skupnosti, kraja ali skupine, v kateri delujejo. Sodelovanje s skupnostjo in uveljavljanje njene dediščine sta sestavni del izobraževalne vloge muzeja (Icomov kodeks muzejske etike, 2005, str. 22)“. Tudi zaradi vsega naštetega so pomembna ciljna skupina sodobnih muzejev tudi družine.

Družine iščejo neformalne, zanimive, a hkrati edukativne priložnosti za preživljanje svojega prostega časa. Muzej lahko postane tisti prostor, kjer skupni čas preživijo v sproščenem, poučnem, ustvarjalnem in zabavnem okolju. Zanje pripravljamo družinske delavnice, ki bi morale vključevati tako otroke kot njihove starše, vodene in samostojne ogled razstav, ki jih lahko popestrijo igri-ve interaktivne postaje ali eksperimentalne sobe, celodnevne tematske dni itd. Odličen pristop so tudi otroški vodniki, ki zahtevne teme približajo najmlajšim, hkrati pa staršem odtrgajo minuto za samostojen ogled razstave.

V Muzeju in galerijah mesta Ljubljane (MGML) že dve desetletji pripravljamo raznolike družinske programe, ki temeljijo na medgeneracijskem sodelovanju, interakciji in izkušnjskem učenju. Eden takšnih so tudi tematski dnevi. Obisk slednjih se iz leta v leto zvišuje. Dva izmed tematskih dni sta prerasla svoje okvirje in postala prava družinska festivala: jesenskega smo poimenovali Rimljani v

Ljubljani, pomladanskega pa Plečnikov dan. Festival Rimljani v Ljubljani je v svoji prvi izvedbi leta 2014 privabil 150 obiskovalcev, v drugi (leta 2021) 240, leto kasneje 360, v septembru 2023 pa že kar 910 obiskovalcev. Festival Plečnikov dan pa smo v letu 2023 izvedli prvič. Obiskalo ga je kar 1000 obiskovalcev.

Festival Rimljani v Ljubljani

Leta 2014 smo praznovali 2000-letnico nastanka antične Emone. V tem letu smo na Arheološkem parku Emona, katerega upravitelj je MGML, pripravili bogat program. Eden izmed dogodkov je bil tudi Pohod po Emoni za družine, ki se ga je udeležilo 150 zadovoljnih obiskovalcev, ki so se skozi lokacije arheološkega parka sprehodili v družbi prvoosebni vodilcev, zanimivih nalog in ustvarjalnih delavnic. Pozitivni odzivi na dogodek so nas spodbudili, da smo program ponovili. Lansko leto je bil izveden že četrty. Od leta 2022 poteka pod imenom Festival Rimljani v Ljubljani, od leta 2023 pa ima dogodek tudi svojo spletno stran *rimljanivljubljanisi*.

Muzeji se danes za pozornost otrok borimo z računalniškimi igrkami, družbenimi omrežji, zabavišnimi parki itd., zato jih postaja vedno težje navdušiti. Še posebej, če želimo ostati pri svojem delu še vedno strokovni. Menim, da je eden pomembnejših ključev v sodelovanju. Tako bomo mladim radovednejšem s skupnimi močmi, raznolikimi pristopi, pestrim naborom aktivnosti itd. iz obiska

muzeja pričarali dogodivščino, jih s pravimi vprašanji spodbudili k družbeno-kritičnem premisleku in tako tlakovali pot do spoštovanja kulturne dediščine in zavedanja pomena njenega ohranjanja.

Ker smo mnenja, da muzeji ne bi smeli ljubo-sumno varovati svojih zbirk, saj so slednje nenazadnje v lasti javnosti, smo k sodelovanju povabili tudi druge skrbnike in ljubitelje antične dediščine. Leta 2023 smo festival organizirali v sodelovanju z Narodnim muzejem Slovenije (NMS), s svojimi aktivnostmi pa so se nam pridružili tudi Kulturno društvo Vespesjan, Društvo Poetovio LXIX, umetnica Lene Lekše, glasbenik Gašper Kvartič, latinistika Julija Hoda in picerija Foculus. Leto pred tem je pri izvedbi festivala sodeloval tudi Šolski muzej Slovenije, s katerim si sodelovanje obetamo tudi v prihodnje.

Za glavni cilj festivala smo si zadali, da bi mladi radovednejši in njihovi starši pridobili nova znanja, izvedeli več o vsakodnevnem življenju Rimljanov in izgledu mesta Emona, se medtem povezali, zabavali, prepoznali vrednost antične dediščine in pomen njenega varovanja ter s tem tkali vezi z muzejem kot institucijo.

Družine so na eni izmed šestih lokacij festivala prejele zloženke z zemljevidom za samostojno raziskovanje antične predhodnice Ljubljane. K nadaljevanju poti jih je spodbudilo tudi zbiranje žigov in obet lepih rimsko obarvanih nagrad.

Tako preteklost kot arheologija sta otrokom privlačni, skrivnostni in zanimivi, a nemalokrat odda-

Slika 2: Foto: Blaž Gutman, Festival Rimljani v Ljubljani

ljeni in težko dojemljivi. Kako jim ju torej približati in ju narediti razumljivi in zabavni?

Program festivala

V sklopu festivala smo pripravili bogat program: kratka poučna vodstva za mlade in njihove starše, srečanja s prvoosebni vodji – Rimljani, ki so z doživetjo pripovedjo oživljali rimski čas,

omogočili smo vodene ogledde lokacij Arheološkega parka Emona, ponudili raznolike ustvarjalne delavnice (npr. izdelava kovinskih fibul s KD Vespesjan), plesno delavnico antičnega plesa s plesalko Lejo Ito Menard, demonstracijo vojaških formacij z Društvom Poetovio LXIX, razstavo namiznih iger s KD Vespesjan, predstavitev oblačil in pomerjanje slednjih z NMS, Pizzeria Foculus nam je pripravila pico po rimskem receptu, otroci so se lahko preizkusili kot arheologi, prisluhnili so

lahko antičnim mitom o nastanku glasbil, v družbi Gašperja Kvartiča so lahko na antične inštrumente tudi sami zaigrali, preizkusili so se v rimskih igrah na prostem (NMS), z latinistko Julijo Hodo pa so ugotavljali, kaj imata skupnega Harry Potter in latinščina. Aktivnosti so popestrili pristopi gledališke pedagogike (mnoga prvoosebna vodstva, urjenje vojakov itd.), glasbene pedagogike (poslušanje in igranje na antične inštrumente), ustvarjalnega giba (antični ples), delavnice so temeljile na aktivni izkušnji (arheološka izkopavanja, izdelava fibul, pomerjanje oblačil itd.) in ustvarjalnosti (npr. tiskanje sodobnega mozaika z umetnico Lene Lekše, ustvarjanje glinenih oljenk). Leta 2022 smo na nekdanjo lokacijo rimskega foruma povabili tudi magistra iz Šolskega muzeja Slovenije, ki je izvedel kratko učno uro za otroke.

Na vseh lokacijah smo v ospredje postavili stik z dediščino. Stik z ostalinami Emone in avtentičnimi rimskimi predmeti ter njihovimi kopijami je v obiskovalcih vidno prebudil občutek spoštovanja, občudovanja in radovednosti. Zgoraj naštetih aktivnosti in pristopov so burili domišljijo, razvijali kreativnost in kooperativnost. Z njimi smo povečali pomnjenje, saj družine niso bile zgolj pasivni opazovalci, ampak so ves čas dejavno soustvarjale dogodek.

Eden izmed pomembnejših ciljev projekta je bil tudi medgeneracijski stik. Družine so bile med samostojnim raziskovanjem Emone prisiljene aktivno sodelovati. Verjamemo, da so se družinski člani in njihovi prijatelji med tem še dodatno po-

vezali. Aktivnosti smo prilagodili tako, da je v njih vsakdo našel nekaj zase, kar so obiskovalci še posebej pohvalili.

Evalvacije:

Tekom festivala smo pridobili velik nabor evalvacij. Obiskovalce smo pozvali, da so na zadnji točki obiska pustili evalvacijski list. Vsa pridobljena mnenja so potrditev dobrega počutja na festivalu in obilice pridobljenih znanj, so odličen vir za nove ideje in morebitne izboljšave pri naslednjih projektih. Navajam nekaj mnenj udeležencev festivala:

Zelo poučno. Misliš, da poznaš Ljubljano potem pa ugotoviš, kaj vse skriva.

Mislim, da je dogodek odličen in zanimiv za velike in majhne otroke. Vse je bilo popolno!

Enkrat letno tak dogodek, prosim. Vsi smo uživali v dobrih igralcih, zanimivih predstavitev, delavnicah, prijaznosti. Všeč nam je bil cel koncept.

Všeč mi je bil duh časa, domišljene zgodbe, živa zgodovina. Odlično ste se potrudili. Vse pohvale.

Težko bi katero stvar izpostavila, saj je bilo vse zelo dobro načrtovano in organizirano. Morda organizirajte še kakšen sprehod po srednjeveški Ljubljani ali Plečnikovi Ljubljani.

Krasno! Zelo lepo predstavljeno in vsega je bilo dovolj. Dobra predstavitev, fino povezovanje preteklosti in sedanjosti. Mi smo potrebovali več kot 3 ure. Všeč nam je bilo vse. Predvsem glasbeni del, ob zidu in ustvarjanje z glino.

Všeč nam je bila ustvarjalna delavnica, tavanje po mestu, učitelj na forumu, samostojno reševanje

nalog v knjižici, vsi nastopajoči in ostala ekipa, primerjava nekoč in danes ... Le tako naprej, doživeli smo več kot smo pričakovali ... veliko več!!!! Sedi, odlično 5!

Na evalvacijskih listih so družine lahko pustile tudi svoje soglasje za obveščanje o družinskih programih. Pridobili smo kar nekaj novih kontaktov.

Zaključek

V MGML si prizadevamo, da svoje poslanstvo odprte, dostopne in vključujoče institucije ureničujemo v praksi preko projektov, namenjenih različnim družbenim, ranljivim skupinam in še posebej otrokom. Poudarek naših izobraževalnih programov je na izkustvenem učenju, naš

Slika 3: Foto: Blaž Gutman, Festival Rimljani v Ljubljani

cilj pa, da so šolarji in otroci aktivno udeleženi, da raziskujejo, spoznavajo, se dotikajo, izražajo, doživljajo in se uživljajo. S tem želimo spodbujati njihovo naravno radovednost in njihovo kreativnost. Želimo nastopiti kot sproščen aktivni posrednik med mladimi obiskovalci in kulturno dediščino. Delo muzeja bi moralo biti približano čim širši množici, predvsem mlajšim, pri katerih se

kulturno-umetnostna vzgoja prične, saj to pomeni dobro naložbo v prihodnost razumnega, kulturno osveščenega in socialno občutljivega razmišljanja družbe.

Ker smo prepričani, da smo s projektom širili nova znanja in pozitiven odnos do kulturne dediščine, ki nas obdaja; ker verjamemo, da so se

družine na projektu zabavale, se spodbujale in povezale ter doživljale izredno pozitivne občutke, za katere menimo, da bodo ostali vezani na kulturne institucije, in nenazadnje – ker je bila takšna tudi zapisana želja mnogih – umeščamo festival Rimljani v Ljubljani med tradicionalne dogodke v Ljubljani. Potekal bo vsako drugo jesen.

Literatura:

BYSZEWSKI, J.(2003), *Drugačen muzej*, Ljubljana.Skupnost muzejev Slovenije

Icomov kodeks muzejske etike (2005), Ljubljana.

TILDEN, F. (1957), *Interpreting our Heritage*. Chapel Hill, NC, The University of North Carolina Press.

Digitalne asistivne tehnologije kao didaktički alat za osobe s invaliditetom u muzeju / Digital Assistive Technologies as Didactic Tool for People with Disabilities in Museum

Aida Šarac Berbić,

MA historije umjetnosti (nastavnički smjer)

Muzejska pedagogica

Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine

aidaa91@live.com

Sažetak:

Ovim radom želi se definirati pojam (digitalnih) asistivnih tehnologija (AT) i ispitati mogućnosti njihove upotrebe u muzejskom kontekstu u svrhu zadovoljenja određenih potreba osoba s invaliditetom. U širem kontekstu društvene odgovornosti muzeja i progresivnim razvojem digitalnih tehnologija savremenog doba, rad elaborira oblike saradnje muzeja sa IT sektorom i kreativnim industrijama u cilju povećanja pristupačnosti muzejskih sadržaja i značenja različitim grupama osoba s invaliditetom u društvu. Kao pozitivan primjer sistematične inkluzivne digitalne transformacije muzeja, rad će predstaviti internacionalni projekat SHIFT koji kroz istraživanje o potrebama ciljne grupe u muzejskom kontekstu, saradnjom sa IT sektorom i kreativnim industrijama provodi digitalnu transformaciju četiri muzeja u Evropskim državama.

Ključne riječi: digitalne asistivne tehnologije, muzeji, osobe s invaliditetom, inkluzivni dizajn, pristupačnost, SHIFT projekat

Abstract:

Digital Assistive Technologies as Didactic Tool for People with Disabilities in Museum

This paper aims to define the concept of (digital) assistive technologies (AT) and examine the possibilities of their use in a museum context to meet the needs of people with

disabilities. In the broader context of the social responsibility of museums and the progressive development of digital technologies of the modern era, the paper elaborates on the forms of cooperation of museums with the IT sector and creative industries to increase the accessibility of museum contents and meanings to different groups of people with disabilities in society. As a positive example of systematic inclusive digital transformation of museums, the paper will present the international project SHIFT, which, through research on the needs of the target group in the museum context, in cooperation with the IT sector and creative industries, is implementing the digital transformation of four museums in European countries.

Keywords: digital assistive technologies, museums, people with disabilities, inclusive design, accessibility, SHIFT project

MUZEJ PO MJERI DRUŠTVA

Promjene koje u muzejima treba pokrenuti nova definicija¹ izglasana 2022. godine od strane Internacionalnog Vijeća muzeja (ICOM – *International Council of Museums*), podrazumijevaju učešće

1 Za prethodno važeću definiciju muzeja koju je ICOM izglasao 1974. godine, muzejski stručnjaci širom svijeta od 2007. godine ukazuju da ona ne odražava savremeno društvo, njegove tokove i potrebe. Isuviše fokusirana na kolekciju ovakva definicija zanemarila je aspekt generalne publike i posjetilaca, te su muzejski stručnjaci okupljeni oko ICOM-a 2016. godine pokrenuli proces revizije muzejske definicije koji je okončan 2022. godine na Vanrednoj konferenciji Komiteta u Pragu. Nova definicija glasi: „Muzeji su demokratski, inkluzivni i polifoni prostori koji su otvoreni za kritičke dijaloge o prošlosti i budućnosti. Prepoznajući konflikte i izazove sadašnjosti, muzeji čuvaju artefakte za društvo i različita sjećanja za buduće generacije. Garantiraju jednaka prava i ravnopravan pristup naslijeđu svim ljudima. Muzeji su neprofitni. Oni su participatorni i transparentni, aktivno sarađuju sa različitim zajednicama na prikupljanju, čuvanju, istraživanju, interpretaciji, izlaganju i boljem razumijevanju svijeta u svrhu doprinosa ljudskom dostojanstvu i socijalnoj pravdi, globalnoj jednakosti i planetarnom blagostanju.“ <https://icom.museum/en/activities/standard-guidelines/museum-definition/> (stanje na dan 24. 03. 2024.)

društvene zajednice u kreiranju muzejskih sadržaja, društvenu odgovornost muzeja te ravnopravan pristup i pristupačnost muzejima i njihovim sadržajima i značenjima. Ove promjene najvidljivije su u nastojanjima muzeja da u svoj rad i dodatne muzejske aktivnosti i programe uključe i osobe iz društveno marginalizovanih skupina kao što su osobe s invaliditetom.² Pored direktnog rada sa članovima društva iz marginalizovanih grupa kroz dodatne aktivnosti i programe koje vode muzejski pedagozi i edukatori, muzeji u saradnji sa IT sektorom, kreativnim industrijama i ciljnom grupom mogu kreirati različite oblike (digitalnih) asistivnih tehnologija i na taj način omogućiti posjetiocima

2 U preambuli Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom iz 2009. godine invaliditet je opisan kao: „razvojni proces, koji nastaje kao rezultat djelovanja osoba s invaliditetom i prepreka koje proizilaze iz stajališta njihove okoline, te iz prepreka koje postoje u okolini, a koje sprječavaju njihovo potpuno i djelotvorno sudjelovanje u društvu ravnopravno s drugim članovima tog društva.“ Oblici invaliditeta obuhvataju dugotrajne ili cjeloživotne tjelesne, mentalne, intelektualne ili senzorne teškoće. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities> (stanje na dan 28. 03. 2024.)

veću senzornu i informacijsku pristupačnost sadržajima i značenjima muzejske zbirke. Digitalne asistivne tehnologije su se posebno pokazale korisnima za vrijeme globalne pandemije COVID-19 kada su javne i društvene institucije poput muzeja u više navrata bile zatvorene za posjete.

ASISTIVNE TEHNOLOGIJE

Prema glosaru *Situacione analize položaja djece s poteškoćama u Bosni i Hercegovini*³ asistivna tehnologija je svaki uređaj koji je dizajniran, napravljen ili prilagođen da pomogne osobi u obavljanju nekog zadatka. Ove tehnologije pomažu osobama s invaliditetom kod čitanja, razumijevanja, gledanja, pamćenja, slušanja, kretanja i komunikacije. Proizvodi mogu biti namijenski proizvedeni za osobe s invaliditetom ili se nalaziti u širokoj upotrebi. Razlikujemo mehaničke i digitalne asistivne tehnologije. Među mehaničke asistivne teh-

3 *Situaciona analiza položaja djece s poteškoćama u Bosni i Hercegovini*, UNICEF, 2017. 9. str.

nologije koje se koriste u svakodnevnom životu ubrajamo: povećalo, abakus, uzdignute podloge za pisanje, hvatač olovke, taktilna slova ili kolica. Mehaničke asistivne tehnologije u muzeju mogu biti: taktilna karta muzeja, ilustrovane kartice za iskazivanje osnovnih potreba neverbalnih posjetitelja muzeja, legende eksponata na Brajevom pismu ili pisani/ilustrovani okvir izložbi. U digitalne asistivne tehnologije ubrajamo: software za raspoznavanje glasa, software koji pretvara tekst u glas, portabilne procesore riječi ili e-čitače. Digitalne asistivne tehnologije u muzeju mogu se koristiti navedenim software-ima kako bi nadomjestile određeno čulo koje je umanjeno ili nedostaje kod posjetitelja, razne haptičke uređaje i aplikacije (proširene ili virtuelne realnosti) za alternativnu interpretaciju eksponata. Asistivne tehnologije u muzeju će osobama s invaliditetom omogućiti kvalitetnije iskustvo muzejske posjete, posredovati u interakciji između muzejskog eksponata i posjetitelja, povećati pristup eksponatima i pristupačnost njihovim značenjima. Ovi uređaji također mogu dodatno motivisati osobe s invaliditetom na kontinuiranu posjetu muzejima. Navedene tehnologije nisu ekskluzivno namijenjene osobama s invaliditetom; one mogu doprinijeti većoj interaktivnosti između generalne publike i muzejskih eksponata. Kako bi bile prijemčive što širem krugu korisnika digitalne asistivne tehnologije kreiraju se uz pomoć principa univerzalnog dizajna za učenje. Ovim tehnologijama se posjetitelji muzeja mogu koristiti samostalno i (ili) uz pratnju staratelja, ali i u okviru struktuiranih i od strane muzeja organizovanih grupnih aktivnosti u izložbenom kontekstu muzeja

i u direktnoj interakciji sa originalnim eksponatima. Treba napomenuti da cilj asistivnih tehnologija nije da zamijeni originalne eksponate već da posreduje u stvaranju iskustva određenog eksponata kod posjetitelja i kreiranju značenja. Kako bi društveno odgovoran muzej kreirao jedan oblik (digitalnih) asistivnih tehnologija, neophodno je prije svega da konsultuje ciljnu grupu za koju želi kreirati ove didaktičke alate. U ovu svrhu muzej može konsultovati udruženja koja se bave zaštitom prava osoba s invaliditetom ili kreirati fokusne grupe osoba s invaliditetom kako bi identificirali njihove potrebe u muzejskom okruženju te saznali što je to što oni žele i što im odgovara. Nakon što se potrebe ciljne grupe u muzejskom kontekstu utvrde, muzej može kontaktirati IT stručnjake i kreativni sektor kako bi zajedničkim snagama i prateći principe univerzalnog dizajna kreirali digitalne asistivne tehnologije koje će dati muzej učiniti pristupačnijim javnim prostorom kulture i socijalizacije.

DIGITALNA TRANSFORMACIJA MUZEJA KAO ISKORAK KA INKLUZIJI

S ciljem omogućavanja veće pristupačnosti muzejskim sadržajima i njihovim značenjima, povećanjem interaktivnosti između originalnog eksponata i posjetitelja ali i digitalnog pristupa sadržajima zbirke publici za vrijeme pandemije, muzeji pokreću intredisciplinarne oblike saradnje sa informacijsko – tehnološkim i obrazovnim sektorom, te kreativnim industrijama. Pri kreiranju digitalnih tehnologija i sadržaja, namijenjenih

publici, muzeji se vode principima univerzalnog dizajna (za učenje) koji će svim grupama društva omogućiti ravnopravnu pristupačnost uslugama, sadržajima i značenjima. Termin „univerzalni dizajn“ skovao je arhitekta Ronald Mace, korisnik invalidskih kolica, kako bi opisao skup dobrih arhitektonskih i dizajnerskih rješenja koja neće biti korisna samo osobama s invaliditetom, već i svim drugim ljudima.⁴ Kako saznajemo od Johnstone-a,⁵ u posljednjih 20 godina, Centar za primijenjenu specijalnu tehnologiju (CAST - *The Center for Applied Special Technology*) proveo je istraživanja o tehnološkim mogućnostima i fleksibilnom dizajnu u svrhu poboljšanja obrazovanja osoba s invaliditetom, njihovih vršnjaka, djece i odraslih. Iz ovog istraživanja proizlazi inovativan pristup pod nazivom „univerzalni dizajn za učenje“, koji se koristi za dizajniranje bogatijih i fleksibilnijih nastavnih kurikuluma koji će učenicima pružiti niz mogućnosti koje će zadovoljiti njihove raznolike potrebe u učenju.

Preduslov za iniciranje saradnje muzeja sa IT, obrazovnim i kreativnim sektorom je identifikacija potreba društvene grupe osoba s invaliditetom u muzejskom kontekstu. U ovom procesu neophodno je da se muzej vodi modelom socijalnog

4 Rose, H. David i Strangman, Nicole (2007). Universal Design for Learning: meeting the challenge of individual learning differences through neurocognitive perspective. *Universal Access in the Information Society*, (5), 381-391.

5 Johnstone, Christopher J. (2014). *Pristup školi i obrazovno okruženje II – Univerzalni dizajn za učenje*. New York: Dječiji Fond Ujedinjenih nacija (UNICEF).

pristupa osobama s invaliditetom koji zagovara izmjenu stereotipnih stavova, upotrebu korektno terminologije, razumnu prilagodbu okruženja i metoda rada. Ovaj model barijere za uključenje osoba s invaliditetom u društvo prepoznaje u okruženju i stavovima ostalih članova društva, a ne u invaliditetu osobe. Identifikacija obrazovnih, fizičkih, senzornih, komunikacijskih i informacijskih potreba osoba s invaliditetom može se sprovesti u saradnji sa udruženjima iz lokalne zajednice muzeja koja štite prava ovih osoba. U svrhu sprovođenja istraživanja o potrebama osoba iz ove grupe muzej može izvesti *outreach* program⁶ putem kojeg će identificirati potrebe članova ciljane grupe opsevanjem u muzejskom prostoru ili diseminacijom upitnika roditeljima/starateljima ovih osoba o ponašanjima i potrebama u kategorijama socijalizacije, komunikacije i senzornih spoznaja. Tek nakon što se stekne uvid u potrebe ciljane grupe, muzej u saradnji sa stručnjacima za specijalno obrazovanje može razmišljati o tome kakvu digitalnu asistivnu tehnologiju želi razviti: na kojim oblicima softvera će se ona bazirati, koji će biti njeni obrazovni ciljevi, kojim medijima će se služiti da bi se ti ciljevi ostvarili, koje interpretacijske strategije će se koristiti u tu svrhu i koliko nivoa interpretacije ta tehnologija može imati, koju razinu interaktivnosti

⁶ Outreach program je metod rada savremenog i društveno-odgovornog muzeja sa publikom, u kojem se osmišljava i realizuje program kojim bi se trebale zadovoljiti potrebe određene grupe društva koja iz nekog razloga nema pristup muzeju. U ovom slučaju muzejski stručnjaci i eksponati mogu izaći iz arhitektonskog okvira muzeja u zajednicu kako bi se susreli sa potrebama društvene grupe koju žele uključiti u svoj rad.

će tehnologija podržati itd. Sada slijedi saradnja sa IT sektorom gdje se vizija i ideja muzeja treba jasno iskomunicirati u korist kranjih korisnika koji će tehnologiju koristiti u muzeju. Muzej angažuje stručnjake iz kreativnog sektora koji će prema principima univerzalnog dizajna (za učenje) kreirati vizuelni identitet tehnologije ali i njene vizuelne, audio, tekstualne i haptičke sadržaje.

SHIFT : PRIMJER DOBRE PRAKSE

Pozitivan primjer saradnje muzeja sa IT i kreativnim sektorom u svrhu kreiranja digitalnih asistivnih tehnologija koje će povećati pristupačnost i pružiti veće mogućnosti za inkluziju osoba s invaliditetom je projekat SHIFT.⁷ Ovim projektom u muzejima se nastoje implementirati posljednje inovacije na polju umjetne inteligencije, a koje se ogledaju u učenju mašina (*machine learning*), multimodalnom procesuiranju podataka, metodologijama za transformaciju digitalnih sadržaja, semantičkim reprezentacijama, lingvističkim analizama historijskih spisa i upotrebi haptičkih interfejsa za efikasnu i efektivnu komunikaciju novih iskustava svim građanima. Projekat je prepoznao sljedeće

⁷ SHIFT je međunarodni projekat punog naziva *MetamorphoSis of cultural Heritage Into augmented hypermedia assets For enhanced accessibility and inclusion* finansijski podržan od strane HORIZON granta Evropske Unije kojeg čini konzorcij od 13 fondacija, univerziteta, udruženja, muzeja i drugih instanci koje se bave datom temom. Projekat je započet 01. oktobra 2022. godine i trajat će 36 mjeseci. <https://shift-europe.eu/> (stanje na dan 27.03. 2024.)

barijere u institucijama kulturno-historijskog naslijeđa: manjak metodologija čijim dizajnom bi se omogućila inkluzija i manjak pristupačnosti eksponatima, arheološkim nalazištima itd. Ove barijere projekat nastoji premostiti pokretanjem strategija i politika koje se odnose na digitalnu transformaciju u institucijama kulturno-historijskog i umjetničkog naslijeđa, bogaćenjem iskustava korisnika putem interakcije sa objektima kulturnog naslijeđa uz pomoć pristupačnijih alata i metodologija koje su u skladu sa internacionalnim standardima.

Nakon sprovedenih istraživanja o potrebama ciljnih grupa osoba s invaliditetom posredstvom članica konzorcija i promišljanja o oblicima digitalnih asistivnih tehnologija, među učesnicima projekta odabrane su četiri institucije za koje će se razviti digitalni oblici asistivnih tehnologija.

1. ZAVIČAJNI MUZEJ U KNJAŽEVCU

Ovaj muzej čuva bogatu zbirku umjetnina iz 19. i 20. stoljeća, arheološku zbirku koja se odnosi na prethistorijski i antički period, kolekciju fotografija s kraja 19. stoljeća koja prikazuje običaje i svakodnevni život ljudi tog kraja, zbirku video radova iz 60.ih godina proteklog stoljeća o svakodnevnom životu te bogatu dokumentaciju koja se odnosi na kolekciju. Sa implementacijom SHIFT projekta u ovom muzeju želi se proširiti iskustvo svih posjetitelja koji dođu u muzej uz pomoć sljedećih digitalnih metoda: transponiranje slika/fotografija u video, interpretacija video sadržaja u govor i tek-

sta u govor i alata koji prevodi historijska značenja u savremeniji jezik.

Mjerljivi očekivani rezultati od implementacije projektnih aktivnosti na ovom muzeju su: više od 20 kratkih videa nastalih na osnovu odabranih slika/fotografija, više od 15 kratkih videa sa audio titlovanjem i jedan dugi video sa audio titlovanjem.

2. SEMMELWEIS : MAĐARSKI MUZEJ MEDICINE

Kolekcija ovog muzeja čuva umjetničku zbirku sa prikazima liječenja, epidemija, starih bolnica, doktora i naučnika koji su vezani za medicinu, fotografsku zbirku, video zbirku i bogatu dokumentaciju. Zbog prirode kolekcije muzeja i želje muzeja da svoje posjetitelje uroni u historiju medicine, projekat SHIFT će u ovom muzeju najviše implementirati haptičke alate koji će omogućiti virtuelni osjećaj dodira, toplote i drugih senzacija na koži zbog čega će posjetitelji imati lično iskustvo kako su se određene bolesti tretirale u davna vremena.

3. NACIONALNA UNIJA JAVNIH BIBLIOTEKA I BIBLIOTEKARA U RUMUNJI

Projekat će uključiti deset biblioteka članica Unije kako bi revitalizirali prezentaciju i opis svojih knjiških fondova javnosti. Također, ove biblioteke će poticati svoje korisnike na dijeljenje ličnih kolekcija historijskih fotografija i kratkih videa.

Kako bi se postigao navedeni cilj, projektom će se implementirati sljedeći digitalni alati: transponiranje slika/fotografija u video, interpretacija video sadržaja u govor i teksta u govor, alat koji prevodi historijska značenja u savremeniji jezik i razumljiv intuitivan i pristupačan alat za multimodalno pričanje priča (*storytelling*) o predmetima kulturno-historijskog naslijeđa.

4. GRADSKI MUZEJ U BERLINU

Od sva četiri muzeja koje projekat obuhvata kao studije slučaja, Gradski muzej Berlina je najbolje opremljen digitalnim tehnologijama, ali manjka onim tehnologijama koje ciljano zadovoljavaju potrebe grupa osoba s invaliditetom. Kolekcija ovog muzeja čuva umjetničku zbirku koja obuhvata preko šest hiljada godina postojanja čovjeka na zemlji, kolekciju ornamentalnih printova, zbirku knjiga o umjetnicima iz 20. stoljeća i zbirku video radova. Kako bi se kroz implementaciju projektnih aktivnosti u ovom muzeju ostvarila izložba bez senzornih barijera namjeravaju se upotrijebiti sljedeći digitalni alati: „tekst u govor“ koji će se služiti izvorima iz knjiga i kustoskim opisima slika/fotografija i koji će automatski omogućiti komplementarne informacije koje se odnose na muzejske eksponate; alat koji transponira fizički objekt u digitalni i koristi se haptičkim interfejsom kako bi korisnik „osjetio“ predmet i razumljiv intuitivan i pristupačan alat za multimodalno pričanje priča.

UMJESTO ZAKLJUČKA

U savremenom dobu svjedočimo progresivnom razvoju tehnologije koji prate konstantne promjene na globalnom socio - ekonomskom planu. Kao javna i društvena institucija, muzej da bi ostao relevantan tokovima savremenog života, treba osluškivati razvoj i potrebe društva, te kroz prizmu zbirke pravovremeno odgovoriti na njih. Neophodno je stoga da muzeji sprovedu digitalnu transformaciju u kontekstu svog programskog djelovanja u javnosti, rada sa publikom ali i internih muzeoloških praksi. Svjedoci smo velikih promjena koje je globalna pandemija virusa COVID-19 učinila redovnom radu muzejima i da su iz tih razloga bili primorani veliki dio svog djelovanja ka javnosti „prenijeti“ u virtuelni svijet. Muzeji sada moraju naučiti mudro koristiti digitalne tehnologije u radu sa publikom ili im jednostavno ponuditi ove tehnologije na izbor pri posjeti muzeju.

Ovo može biti mač sa dvije oštrice jer su muzeji po svom karakteru institucije u kojima se provodi socijalizacija i koji s toga imaju veliki potencijal za pružanje dodatnih mogućnosti za socijalnu inkluziju grupa koje su marginalizovane u društvu. Otužno bi bilo u potpunosti odstraniti ljudski faktor u muzeju tehnologijom. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, topli ljudski pristup je ono što će učiniti razliku u motivaciji posjetitelja da se ponovo vrati u muzej. Digitalne asistivne tehnologije u ovom slučaju trebaju funkcionisati kao posrednik u spoznaji između korisnika/posjetitelja muzeja s invaliditetom i muzejskog eksponata.

Dobno diferencirani pristup dječjim arheološkim muzejskim priručnicima u Republici Hrvatskoj / Age-differentiated approach to Children's archaeological museum manuals in the Republic of Croatia

Dobriła Radeka, mag. praesc. educ.,

Dječji vrtić Žuto pače, Zadar, Hrvatska

dobriła.radeka@gmail.com

Sažetak:

U radu se obrađuju tiskane muzejske publikacije za djecu, s posebnim osvrtom na arheološke muzejske publikacije. Kroz tekst se analizira posebni oblik odgojno-obrazovnog materijala koji je još uvijek rijetko dostupan široj javnosti kroz klasične oblike diseminacije te se sporadično pronalazi na policama dječjih knjižnica. Muzejske publikacije za djecu su isključivo dostupne unutar kulturnih institucija u brojčano malim nakladama. Pretežno se radi o publikacijama koje se dobno široko postavljene, tako da su pisane i ilustrirane za djecu od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta. Analizom sadržaja će se utvrditi u kojoj su mjeri prilagođeni elementi svake posebne publikacije te jesu li primjereni dobi djece za koju su namijenjene.

Ključne riječi: muzejske publikacije, dijete, muzej, arheologija

Abstract

The paper deals with printed museum publications for children, with special reference to archaeological museum publications. The text analyzes a special form of educational material that is still rarely available to the general public through classical forms of dissemination and is sporadically found on the shelves of children's libraries. Museum publications for children are exclusively available within cultural institutions in numerically small editions. These are mostly publications that are set for a wide age range, so they are written and illustrated for children from preschool to high school age. Content analysis will determine to what extent the elements of each special publication are adapted and whether they are suitable for the age of the children for whom they are intended.

Key words: museum publications, child, museum, archaeology

Uvod

U radu se istražuje muzejska izdavačka djelatnost s posebnim naglaskom na publikacije namijenjene djeci i mladima. Radom se želi analizirati svrha publikacija u kontekstu institucije muzeja, utvrditi njezina uloga, te prepoznati pedagoške implikacije. Tema koja se obrađuje je relevantna u kontekstu razvoja svijesti o važnosti muzejskih institucija te povezanosti s odgojno-obrazovnom ulogom muzeja. U tom dijelu muzejske publikacije imaju značajnu ulogu jer su na neki način stručna dopuna razumijevanju muzejske građe kao važnog oblika neformalnog učenja kojim se snažno podupire razvoj niza vrlo značajnih kompetencija djece i mladih. Radom su obuhvaćene muzejske publikacije za djecu koje su usko povezane s arheologijom. Obzirom da se radi o posebnom obliku izdanja koji je rijetko dostupan široj javnosti i kojem su autori pretežno muzejski djelatnici, analizom sadržaja pokušalo se kroz navede publikacije utvrditi jesu li one zadovoljile svoju odgojno-obrazovnu ulogu i u kojoj mjeri su prilagodljive za korištenje izvan matičnih muzejskih institucija. Kako

bi muzejske publikacije za djecu ispunjavale svoje temeljne zadaće i ostvarile cilj, važno je uočiti njihovu vrijednost ili pak nedostatke koji će utjecati na odgoj i obrazovanje djeteta odnosno, na njegov socijalni, kognitivni i emocionalni razvoj.

Muzejske publikacije za djecu

Definicija muzejskih publikacija za djecu i mlade jest: „svako djelo kojemu je izdavač muzej u kojemu su muzejski sadržaji prezentirani na način razumljiv i primjeren djeci i mladima.”¹ Takve publikacije mogu biti u obliku: vodiča kroz muzejske postave ili izložbe, kataloga, radnih listića, slikovnica, bojanke, slagalice i sl. U Zakonu o muzejima² navedena je izdavačka djelatnost kao jedna od osnovnih muzejskih djelatnosti.

Suvremena podjela edukativnih publikacija za

¹ Jelavić, Ž.: *Promišljanja o svrsi i namjeni muzejskih publikacija za djecu i mlade*, Muzejske publikacije za djecu i mlade, MDC, Zagreb, 2013., str. 9.

² *Zakon o muzejima*, NN 61/18, 98/19, <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>.

djecu i mlade može se razvrstati na pet osnovnih kategorija: publikacije specifične za muzeje, didaktičke interaktivne publikacije, znanstveno-popularne publikacije, dječja književnost i književnost za mlade, ne-knjižna građa. Navedena podjela je napravljena prema kriteriju sadržaja, namjene, oblika te jezičnih i stilskih obilježja.³

Metodologija istraživanja

Predmet istraživanja

Muzejske publikacije u uskoj su vezi s dječjim izdavaštvom, u koje spadaju slikovnice, udžbenici, dječji priručnici i enciklopedije te drugi srodan tiskani materijal. Dječje izdavaštvo je jedan od prvih oblika odgojno-obrazovnog materijala s kojim se dijete susreće tijekom odrastanja. Kroz brojne tiskane publikacije dijete prima i doživljava nova iskustva, potiče kreativnost, otkriva nove spoznaje te razvija kritičko mišljenje. U posljednjih dvadeset

³ Muzejske publikacije za djecu i mlade, MDC, Zagreb, 2013., str. 27.

i pet godina izuzetno se snažno razvilo muzejsko izdavaštvo, posebice dječja muzejska publicistika. Arheološka građa predstavlja poseban predmet proučavanja u muzeju i svojevrsan je izazov kako i na koji način je predstaviti djeci i mladima. Kroz rad analizom sadržaja opisanog materijala u publikacijama te ga diferencirati prema dobi djece.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je analizirati arheološke muzejske publikacije za djecu prema pedagoškoj perspektivi, primjerenosti dobi djece te načinu na koji je materijal prezentiran.

Zadaci istraživanja

Utvrđiti ispunjava li arheološka muzejska publikacija za djecu svrhu kojoj je namijenjena. Utvrditi načine na koji su autori i ilustratori publikacija pristupili pedagoškoj perspektivi. Istražiti glavne značajke i primjerenost obzirom na dob djece.

Postupak istraživanja

Obzirom da je zadatak i cilj rada pedagoška analiza kvalitete i procjena dobne primijenjenosti za djecu i mlade, u radu se koristi metoda kvalitativne analize sadržaja.

Za potrebe istraživanja istraženo je 18 publikacija iz područja arheologije za djecu i mlade. Jedinica analize istraživanja su: tekstualni prikazi predloženih publikacija prema kojima će se definirati dobna primjerenost te kvaliteta u obliku ukupnog sadržaja, jezika i stila pisanja. Sadržaj treba biti vezan za muzejske predmete. Zadatak istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri je način pisanja

i interpretacija primjerena za razumijevanje u dječjoj dobi. Izabrane publikacije nastale su u izdanju muzejskih ustanova, i to: Arheološkog muzeja u Zagrebu, Arheološkog muzeja Istre iz Pule, Arheološkog muzeja iz Splita, Muzeja antičkog stakla iz Zadra, Muzeja vučedolske kulture, Muzeja Cetinske krajine-Sinj te Dubrovačkih muzeja.

Temeljna obilježja razmatranih publikacija za djecu i mlade

Prema provedenoj analizi izdanja vidljivo je da se muzejski djelatnici prilikom osmišljavanja publikacija u prvom redu obraćaju djeci od sedam do osamnaest godina, čime pretežno zahvaćaju

osnovnoškolsku i srednjoškolsku populaciju djece i mladih. Analizom sadržaja se došlo do zaključka da korisnik publikacije ipak treba imati osnovna znanja i razumjeti temeljne pojmove iz prošlosti kako bi lakše mogao pratiti publicirani materijal.

Katalozi projekata predstavljaju posebnu ka-

tegoriju izdanja i u prvom redu su namijenjeni za rad s djecom, tj. za korištenje odgojno-obrazovnih stručnjaka. Neke od projektnih kataloga mogu direktno koristiti i učenici, ali se to u prvom redu odnosi na učenike strukovnih škola koja su upoznata sa strukturom projektnog rada i, s druge strane, razumiju stručnu terminologiju koja se kori-

sti tijekom aktivnosti. Muzejske ustanove su javne institucije te im je jedna od temeljnih zadaća prezentacija muzejske građe i sustavna edukacija šire javnosti o muzejskim eksponatima. S druge strane, muzejske ustanove bi trebale djelovati u stalnoj sinergiji s odgojno-obrazovnim ustanovama s ciljem permanentne edukacije o kulturnoj baštini na područjima kojim djeluju. Kako su analizirane publikacije jedne od oblika prezentiranja kulturnog nasljeđa postavlja se pitanje, u kojoj mjeri se ovakav tip izdanja koristi direktno u odgojno-obrazovnom sustavu.⁴ Jedan od ključnih dokumenata koji određuje sve bitne sastavnice odgojno-obrazovnog sustava od predškolske do srednjoškolske razine su Nacionalni okvirni kurikulumi. U njima su definirane temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi odgojno-obrazovanih područja, načela i vrijednosti. Jedan od ciljeva odgoja i obrazovanja unutar Nacionalnih kurikulumata je poticanje i osnaživanje razvoja osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje, koje je obrazovna politika u Republici Hrvatskoj prihvatila od Europske unije.⁵ Između ostalog, kompetencija poticanja i razvijanja kulturne svijesti i izražavanja kod djece i mladih je direktno povezana s kulturnim institucijama. Prema njoj, kroz razne umjetnička područja i na osnovu iskustva i emocija djeca razvijaju i osnažuju svijest o lokalnoj, nacionalnoj i Europskoj kulturnoj baštini. Navedena kompetencija se izgrađuje

⁴ Autorica rada nije do sada naišla niti jedan stručni članak koji upućuje da su navedena izdanja korištena unutar pedagoškog rada ili nastavnog programa.

⁵ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, MZOŠ, Zagreb, 2011.

i razvija još od predškolskog sustava i ugrađena je također u ciljeve Nacionalnog predškolskog kurikula.⁶

Prema dosadašnjim godišnjim izvještajima odgojno-obrazovnih ustanova, brojne generacije djece posjećuju kulturne institucije. Unutar institucija zajedno s muzejskim pedagogima sudjeluju u različitim aktivnostima. Međutim, za sada ne postoje analize u kojoj mjeri se dodatan sadržaj u obliku muzejskih publikacija direktno koristi u radu s djecom u odgojno-obrazovnim institucijama. Posljedično se postavlja pitanje u kojoj mjeri su muzejske institucije ispunile jedan od osnovnih zadataka, a to je prijenos informacija putem tiskanih ili digitalnih izdanja na djecu i mlade. Obzirom da navedene publikacije spadaju u posebnu kategoriju književnosti, nerijetko šira javnost nema saznanja o njihovom izdavanju. Većinom se tiskaju u manjoj nakladi i nerijetko imaju samo jedno izdanje, tako da brojna dosadašnja izdanja nisu više dostupna.

Na temelju svih analiziranih publikacija može se zaključiti da do sada objavljenim publikacijama dominiraju vodiči koji su strukturom, načinom pisanja, izborom te količinom objavljenog materijala prilagođeni djeci u osnovnoj školi. Analizom je utvrđeno da se od osamnaest muzejskih publikacija njih dvanaest obraća djeci osnovnoškolskog uzrasta. Detaljniji pregled upućuje na to

da su te publikacije pretežno namijenjene djeci od trećeg do osmog razreda primarnog obrazovanja. S druge strane, ukoliko se prati sadržaj publikacija i način na koju se autori obraćaju mladim korisnicima, onda je tek osam publikacija primjenjivo i za djecu srednjoškolskog uzrasta. Posebnu kategoriju publikacija predstavljaju katalozi projekata koji su u prvom redu namijenjeni odgojno-obrazovnim stručnjacima. Do sada je ovaj oblik publikacija od šest izdanja osmislila i tiskala jedna muzejska ustanova i na neki način one su postale njihov zaštitni oblik publikacija. U sklopu kataloga projekta tek četiri publikacije od njih šest su dijelom primjenjive za mlade u sekundarnom obrazovanju s posebnim naglaskom da se u publikacijama obrađuje sadržaj i provode aktivnosti koji su karakteristične za određene srednje strukovne škole.

Analizom je utvrđeno da je najmanji broj publikacija prilagođen djeci predškolskog uzrasta. Dvanaest publikacija od njih osamnaest je pretežno tiskano u formi slikovnica, pa se postavlja pitanje nedovoljne usklađenosti oblika publikacija koje se najviše koristi u svakodnevnom radu s djecom predškolskog uzrasta i sadržaja gdje se još nije pronašao prikladan model prezentacije izložaka. Tek četiri publikacije su u nekim elementima prihvatljive za djecu od pet do sedam godina starosti. Tako da u budućnosti postoji velika potreba za pronalaženjem modela i pristupa na koji način bi se i arheološka baština približila predškolskom uzrastu.

Zaključak

Analizom osamnaest arheoloških muzejske publikacije za djecu i mlade u Republici Hrvatskoj utvrđeno je da sve navedene publikacije udovoljava svrsi kojoj su namijenjene. Međutim, u tom pogledu postoje određene razlike: s jedne strane jedan dio publikacija precizno je fokusiran na dob kojoj su namijenjene, dok druge u tom pogledu nisu jasno određene. Publikacije s precizno određenim stupnjem zrelosti djece i mladih kojima su namijenjene u pravilu su primjerenije toj istoj dobi.

Autori i ilustratori su generalno uzimali u obzir razvojne posebnosti djece i mladih kojima su publikacije namijenjene te odgovarajući dobno prilagođeni pedagoški pristup. I u tom su pogledu utvrđene određene razlike: dok se većina publikacija svodi na pregledno upoznavanje s građom dostupnom u muzejima ili organizacijom muzeja na faktografski način, dio publikacija posegnuo je za dubinskim pedagoškim približavanjem djeci i mladima izradom publikacija radioničkog ili problemskog tipa. Na taj način se korisnici publikacija upoznaju s baštinom aktivnijim uključivanjem pomoću rješavanja određenih zadataka, čime se podiže operativna razina stečenih spoznaja. Ovim istraživanjem se došlo do zaključka da bi sinergijski učinak aktivnije suradnje između muzejskih institucija i odgojno-obrazovnih ustanova prilikom izrade ovakvih publikacija ostvario puno bolje rezultate. Na taj bi se način značajno unaprijedila njihova pedagoška kvaliteta.

⁶ Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, MZOS, Zagreb, 2014.

Može se zaključiti da su muzejske publikacije za djecu i mlade opravdale svoje postojanje i primjenu u muzejima, jer su po svojim karakteristikama vrlo važan edukativni materijal unutar muzejskih institucija za djecu od predškolske do mladih srednjoškolske dobi. S druge strane, kod

nekih se mogu uočiti određene manjkavosti. U prvom redu se to odnosi na one publikacije u kojima autori nedovoljno poznaju razvojne karakteristike djece te tekst i ostale elemente iznose bez konzultacije s pedagoškom strukom. U tom pogledu, neke buduće analize muzejskih izdanja

kroz podjednake stručne osvrte muzejskih i odgojno-obrazovnih djelatnika mogu poslužiti kao pomoć svim zainteresiranim za kulturnu baštinu te bolje uskladiti oblike i načine na koji će se kulturne teme i činjenice prenijeti djeci.

Literatura

Jelavić, Ž.: Promišljanja o svrsi i namjeni muzejskih publikacija za djecu i mlade, Muzejske publikacije za djecu i mlade, MDC, Zagreb, 2013., str. 9.

Muzejske publikacije za djecu i mlade, MDC, Zagreb, 2013., str. 27.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, MZOS, Zagreb, 2014.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, MZOŠ, Zagreb, 2011.

Zakon o muzejima, NN 61/18, 98/19, <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>.

Interaktivne vsebine v Muzeju novejše in sodobne zgodovine Slovenije / Interactive content of the National Museum of Contemporary History of Slovenia

mag. Nataša Robežnik,

Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije
(MNSZS) Ljubljana
nataša.robeznik@muzej-nz.si

Tina Bizjak,

Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije
(MNSZS) Ljubljana
tina.bizjak@muzej-nz.si

Povzetek

V prispevku so predstavljene raznolike digitalne vsebine Muzeja novejše in sodobne zgodovine Slovenije (MNSZS), osrednjega državnega muzeja, ki zbira, hrani, dokumentira, preučuje in popularizira premično kulturno dediščino s področja zgodovine današnjega slovenskega prostora od začetka 20. stoletja dalje. Interaktivne vsebine MNSZS so namenjene raziskovanju in popestritvi učne ure zgodovine ali učenju zunaj učilnice. Spodbujajo aktivno vključenost v proces učenja. Preko uporabe zgodovinskih virov interaktivne vsebine MNSZS prispevajo tudi k izboljšanju bralne pismenosti mlajših generacij in k večji življenjski pouka slovenske zgodovine 20. in 21. stoletja. Digitalne vsebine predstavljajo orodje za izboljšanje poučevanja, nadaljnji razvoj in implementacija digitalnih vsebin v muzejsko izobraževalno prakso pa nujen korak za zagotavljanje kakovostnega in sodobnega poučevanja zgodovine.

Abstract

The article presents online interactive content of the National Museum of Contemporary History of Slovenia, the central national institution for cultural heritage in the field of Slovenian contemporary history. Museum's interactive content is intended to contribute to the exploration of contemporary Slovenian history, enrichment of school History lessons and out-of-school learning. Moreover, by including primary sources, it encourages children's active involvement in the learning process, improves their

reading literacy and increases their comprehension and knowledge of Slovenian contemporary history.

Consequently, the museum's online interactive content is an essential tool for improving school History lessons and children's understanding of the past. Therefore, it is necessary to further develop and implement museum's online interactive content to ensure modern and quality History teaching.

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (MNSZS) je osrednji državni muzej, ki zbira, hrani, dokumentira, preučuje in popularizira premično kulturno dediščino s področja zgodovine današnjega slovenskega prostora od začetka 20. stoletja dalje. Poslanstvo nas zavezuje k ohranjanju in posredovanju znanj o zgodovini in dosežkih Slovencev od prve svetovne vojne do današnjih dni. Pri oblikovanju pedagoških programov sledimo trendom sodobnega poučevanja zgodovine z aktivnim vključevanjem učencev. Prizadevamo si, da bi obisk muzeja popestrili z vsebinami, ki so dosegljive tudi na spletu. Interaktivne vsebine so namenjene predhodni pripravi na obisk, ponovitvi že usvojene snovi ali obogatitvi vidnega. Vsebine oblikujemo v sodelovanju z učiteljskim kadrom po vzoru učnih načrtov za osnovne in srednje šole. Namen prispevka je pokazati raznolike interaktivne vsebine MNSZS, ki lahko služijo kot dopolnilne vsebine pri pouku zgodovine.

Uporabnost muzejskih interaktivnim vsebin

Čeprav ima uporaba spletnih gradiv svoje pomanjkljivosti,¹ lahko kvalitetne digitalne vsebine motivirajo učence in dijake k učenju – jih spodbudijo, da razvijejo spretnosti, potrebne za usvajanje novega znanja. Dostop do različnih gradiv in dodatnih vsebin na enem mestu olajša učenje in raziskovanje. E-gradiva, ki vključujejo interaktivne elemente, kot so vprašanja, kvizi, video posnetki in druge oblike, pripomorejo k povečanju angažiranosti učencev pri učenju. Spletni portali, ki omogočajo, da učenci sproti spremljajo svoj napredek in dosežke, pa lahko spodbudijo njihovo motivacijo in samozavest.

Spletna anketa o učenju zgodovine na daljavo, izvedena leta 2020, je pokazala, da večina respondentov (79 %) pri pouku uporablja gradiva, ki jih objavljajo slovenski muzeji, galerije, knjižnice in ar-

¹ Uporaba e-gradiv zahteva dostop do interneta, kar lahko predstavlja izziv za učence, ki nimajo stalnega dostopa do omrežja, ali za šole, ki imajo slabo internetno povezavo. Če pride do tehničnih težav ali motenj v omrežju, je lahko učenje prek spletnega portala ovirano ali celo ustavljeno. Spletno učenje lahko odvrča od osebne interakcije med učitelji in učenci ter med samimi učenci, kar lahko vpliva na poslabšan socialni in čustveni razvoj.

hivi (Robežnik, 2020, str. 56). Raziskava je pokazala, da med najbolj priljubljenimi načini podajanja snovi prednjačijo filmi o predmetih, kratke predstavitve določenih tem in naloge za ponovitve. Na spletnih straneh muzejev pedagogi iščejo gradiva, ki širijo in poglobljajo znanja, in ne zgolj teme, ki se navezujejo na učno snov. Izkazalo se je, da so zaželena predvsem gradiva, ki so prosto dostopna na spletni strani muzeja in ki jih ni potrebno natisniti (Robežnik, 2020, str. 56–57).

Tipi interaktivnih vsebin MNSZS

Po mnenju D. Trškan (2016, str. 27) aktivna udeležba učencem omogoča, da dosežejo trajnejše, uporabnejše in koristnejše znanje. Zato v MNSZS pri oblikovanju vsebin, tudi spletnih, sledimo trendom sodobnega poučevanja zgodovine z aktivnim vključevanjem učencev.

Vsa e-gradiva so prosto dostopna na spletni strani Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (www.muzej-nz.si) pod zavihkom *Izobraževanje – E-gradiva*. V grobem bi jih lahko razdelili na tri vsebinske sklope – na (1) učna gradiva, namenjena dopolnitvi usvojene snovi, (2) naloge za ponovitve in (3) interaktivne vsebine, ki želijo

sicer izvajamo v muzeju. Predstavljajo intenziven pregled slovenske zgodovine 20. stoletja, vključene v evropske in svetovne okvire. Učenci iščejo informacije iz zgodovinskih virov: analizirajo pisne vire, grafe, slikovno gradivo, poslušajo pričevanja ter spoznajo muzejske predmete. Kot pove že naslov, so naloge namenjene ponovitvi že usvojene snovi. Na koncu vsakega sklopa nalog je PDF z rešitvami, da lahko učenci preverijo pravilnost svojih odgovorov.

V prihodnje nameravamo naloge predstaviti v bolj interaktivno obliko med e-Gradiva v eTorbi,

torej v aplikacijo, ki jo razvija Ministrstvo RS za vzgojo in izobraževanje.

Kahoot kviz

V času epidemije se je kot zelo priljubljena izkazala aplikacija Kahoot, zato smo se tudi v muzeju odločili, da ob 30. obletnici osamosvojitve pripravimo serijo tematskih kvizov v povezavi z Republiko Slovenijo: Slovenski simboli, Mednarodno povezovanje, Denar v Republiki Sloveniji in Plebiscit 1990. Kahoot omogoča učenje skozi igro. Kvizi so

namenjeni zabavni ponovitvi že usvojene snovi oziroma zabavnemu preizkušanju znanja. Ker je kviz lahek za uporabo, je odziv različnih starostnih skupin zelo pozitiven.

Interaktivni delovni list

Vodstvo po stalni razstavi *Slovenci v 20. stoletju* spremljajo delovni listi za osnovne in srednje šole ter gimnazije. Ker je bilo med epidemijo veliko povpraševanje šol po vodstvih in delovnih listih, ki bi omogočali ogled razstave in raziskovanje na daljavo, smo že obstoječe delovne liste prenesli v aplikacijo Liveworksheets. S šolskim letom 2023/2024 smo delovne liste, ki jih delimo učencem ob ogledu muzeja, delno prenovili. V prihajajočem šolskem letu pa nameravamo aktualne delovne liste prilagoditi in prenesti tudi med e-Gradiva v eTorbi, in s tem omogočiti večjo interaktivnost ter sprotno preverjanje pravilnosti odgovorov.

Zabavne interaktivne vsebine, Interaktivne ilustracije

Interaktivne ilustracije smo razvili po vzoru iz tujine. Z ilustracijami želimo vizualno približati izbrano temo iz določenega zgodovinskega obdobja. Ilustracije učencem in dijakom omogočajo, da se preko raziskovanja podobe spoznavaajo z vidiki življenja v strelskem jarku ob soškem bojišču v prvi svetovni vojni, življenjem v nemških concen-

Prva svetovna vojna

Naloge za ponovitev snovi

PRED IZBRUHO V OJNE

Prva svetovna vojna ni bila presenečenje, saj so nasprotja med državami naraščala že več let in na koncu Evropo razdelila na dva tabora – centralne in antantne sile. Nasprotja v Evropi so bila tolikšna, da so se vsi začeli pripravljati na vojno. Čakali so le še na povod, ki bi ga lahko izkoristili za začetek vojne.

Odhod iz sarajevske mestne hiše. Hrani: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

23. junija 1914 je Avstro-Ogrska poslala Srbiji z 48-urnim rokom za odgovor. Srbska vlada je bila skrajno popustljiva in še pred iztekom roka sprejela skoraj vse zahteve, razen ene.

1. Preberi trditve in povej, kaj so vzroki za prvo svetovno vojno

- a) naraščanje mednarodnih napetosti v Evropi
- b) tekmovalstvo med evropskimi narodi za pridobitev surovin in trgov
- c) boj za nove trge za nakopičene presežke industrijske proizvodnje
- d) umor prestolonaslednika Ferdinanda in njegove soproge v Sarajevu
- e) nacionalna nasprotja zaradi političnih interesov posameznih držav in narodov
- f) tekmovalstva med evropskimi državami za kolonijami v Afriki in Aziji
- g) vojne in medsebojni spori na Balkanu – Balkan kot sod smodnika

Slika 2: Detajl nalog za ponovitev *Prva svetovna vojna*

tracijskih taboriščih med drugo svetovno vojno in vsakdanjim življenjem ter bivalno kulturo v 50. letih 20. stoletja. Ko učenec klikne na detajl slike, se odpre opis določenega pojma oziroma predmeta, podkrepljen s fotografijo ali videom. Takšen način raziskovanja pripomore k večji aktivizaciji učencev in dijakov in predvsem k večji življenjskosti učenja zgodovine.

Ilustracije je narisala ilustratorica Janja Kosi. Tik pred objavo je tudi ilustracija na temo vsakdanjega življenja v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja.

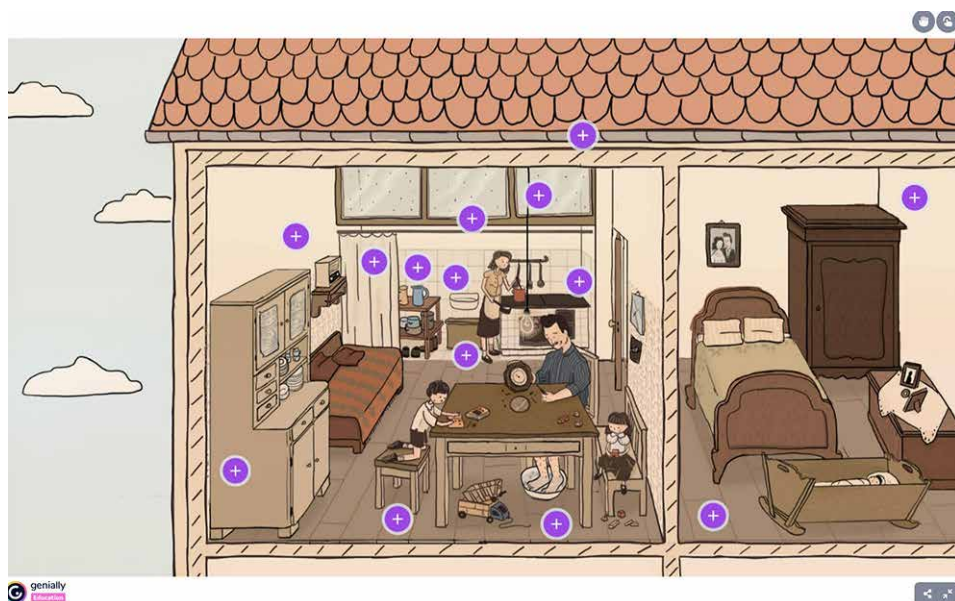
b) Zgodovinske sobe pobega

V okviru Seminarja o muzejskem učnem delu, ki sta ga leta 2022 organizirala Zavod RS za šolstvo

in Muzej novejšje zgodovine Slovenije, je učitelj zgodovine Tomaž Smole pripravil sobo pobega na temo prve svetovne vojne. Ker je bil odziv pedagogov zelo pozitiven, smo v letu 2023 skupaj razvili še tri dodatne sobe pobega, namenjene učencem 3. triade in dijakom. Zgodovinske sobe pobega preko pustolovščine vabijo k odkrivanju izbranih poglavij iz slovenske zgodovine 20. stoletja – poleg življenja v strelskih jarkih med 1. svetovno vojno še obdobji 2. svetovne vojne, 80. let in osamosvojitve (90. leta). Učenci in dijaki morajo najti skrite namige, razvozlati uganke in dešifrirati sporočila ter se uspešno rešiti iz časovne kapsule. Na 30 minutni zgodovinski preizkušnji spoznajo muzejske predmete in raznovrstne zgodovinske vire. Zgodovinske sobe pobega lahko služijo kot predpriprava na določeno zgodovinsko temo ali pa kot ponovitev že usvojene snovi.

Zaključek

V prispevku smo predstavili raznolike digitalne vsebine Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (MNSZS). Interaktivne vsebine MNSZS so namenjene raziskovanju in popestritvi učne ure zgodovine ali učenju zunaj učilnice. Spodbujajo aktivno vključenost v proces učenja. Učenci oziroma dijaki lahko sami raziskujejo, se poglobijo v temo ali celo sodelujejo pri ustvarjanju vsebine, kar vodi k bolj poglobljenemu razumevanju in večjemu zanimanju za preučevano temo. Preko uporabe zgodovinskih virov interaktivne vsebine MNSZS prispevajo tudi k izboljšanju bralne pismenosti mlajših generacij in k večji življenjskosti pouka slovenske zgodovine 20. in 21. stoletja.

Slika 4: Zgodovinska soba pobega na temo osemdesetih let.

Slika 3: Ilustracija simbolično prikazuje življenje v petdesetih letih 20. stoletja

Digitalne vsebine pomenijo veliko večjo dostopnost vsebin muzeja, saj je do gradiva mogoče dostopati kjerkoli in kadarkoli. Objavljena gradiva so se izkazala kot neprecenljivo orodje pri poučevanju zgodovine. Predstavljajo odlični didaktični pripomoček, ki učiteljem in profesorjem omogoča

prilagoditev učnega načrta in s tem tudi obogatitev izkušnje učencev oziroma dijakov. Prilagoditi jih je namreč mogoče različnim učnim stilom in potrebam posameznega učenca, s čimer lahko pripomorejo k večji učinkovitosti učnega procesa.

Digitalne vsebine predstavljajo orodje za izboljšanje poučevanja, nadaljnji razvoj in implementacija digitalnih vsebin v muzejsko izobraževalno prakso pa nujen korak za zagotavljanje kakovostnega in sodobnega poučevanja zgodovine.

Glavni viri in literatura

Robežnik, N. (2020). Muzeji in pouk na daljavo. *Argo: Časopis slovenskih muzejev*, LXIII, št. 2, str. 52–59.

Trškan, D. (2016). Razvijanje učnih spretnosti pri aktivnih učnih oblikah v srednji šoli pri pouku zgodovine. V: Trškan, D. ur. *Didaktika zgodovine 1996–2016: Prispevki k zgodovini v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 27–36.

Muzejska planinska pot še vedno hit Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani / The Museum Alpine Path remains the hit of the Slovenian Alpine Museum in Mojstrana

Natalija Štular, kustosinja pedagoginja,

Slovenski planinski muzej – Gornjesavski muzej Jesenice

neli.stular@planinskimuzej.si

Povzetek:

Prispevek govori o sodobnem in unikatnem muzejsko-pedagoškem pristopu podajanja muzejskih vsebin na stalni razstavi o zgodovini planinstva in gorništvu na Slovenskem, ki združuje različna splošna gorniška znanja in spodbuja gornike k varnemu obiskovanju gora, k spoštovanju njihovih naravnih in kulturnih vrednot. Gre za kratko predstavitev animacij na stalni razstavi z naslovom Vzpon na goro, katere cilj je spodbujanje obiskovalcev k aktivnemu doživljanju muzejskih planinskih vsebin in prepoznavanje pomembnosti ustrezne predhodne priprave na obisk gora.

Abstract:

The paper discusses a contemporary and unique museum pedagogical approach to presenting museum content at a permanent exhibition on the history of mountaineering in Slovenia. The content combines various mountaineering knowledge and encourages mountaineers to safely visit the mountains while respecting their natural and cultural values. The paper gives a brief description of the animations included in the permanent exhibition titled Mountain Climb, aimed at encouraging visitors to actively experience the museum's content and make them aware of the importance of adequate preparation prior to visiting the mountains.

Zasnova stalne razstave Vzpon na goro

Slovenski planinski muzej je bil zgrajen in odprt leta 2010. Takrat je bila zasnovana tudi povsem nova razstava o zgodovini planinstva in alpinizma na Slovenskem. Njeni avtorici in strokovni sodelavci smo se znašli pred izzivom, kako jo zasnovati, da bo vsebinsko zajela vsa področja gorniške dejavnosti in bo primerna za čim širši krog obiskovalcev, hkrati pa bo interpretacija njenih vsebin atraktivna, privlačna, poučna, izobraževalna in ves čas tudi aktualna; takšna, da se bo obiskovalec na njej počutil prijetno, radovedno, raziskovalno, a še vedno

spoštljivo do vsebin in muzejskih predmetov, ki jo bogatijo s svojimi zgodbami. Za rdečo nit smo vzeli vzpon na goro in nanj navezali številne izbrane zgodbe, ki so kot preplet preteklosti in sedanjosti povezane v enajst sklopov. Pripoved začnemo z motivi, zaradi katerih so ljudje začeli obiskovati vzpeti svet in ga obiskujejo še danes, ter njihovo potrebo po organiziranem povezovanju in združevanju v različnih planinskih organizacijah.

Nadaljujemo s predstavitvijo nastanka planinske infrastrukture, ki bo obisk gora olajšala in ga naredila varnejšega in prijetnejšega (nadelava planinskih poti, planinske oznake in kažipoti, prvi

planinski zemljevidi in vodniki ...). Predstavimo razvoj planinske opreme, vodniške službe, naravovarstvene vsebine, nastanek gorske reševalne službe in začetke alpinizma, ki jih simbolizirata Aljažev stolp in Triglavska severna stena in ki prerastejo v vrhunske uspehe svetovnih razsežnosti. Zaključimo pa z raznolikostjo spominov, ki jih obisk gora pusti v gorniku.

Oblikovalsko je razstava zasnovana tako, da ves čas dopušča panojske in računalniške, tekstovne in slikovne posodobitve ter predmetne dopolnitve in se s tem lahko aktivno in kritično odziva na trenutno situacijo v družbi ter tako nenehno ostaja v koraku s časom. Leta 2019 smo, z namenom kritičnega pogleda na množičen obisk gora in številne nesreče, ki se dogajajo v njih, obstoječe stalne vsebine dopolnili s humornimi karikaturami z naslovom Nazaj v (instant) planinski raj. V sodelovanju z Geografskim inštitutom Antona Melika pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti smo naslednje leto obogatili sklop Hodim po gorskem svetu in ga spoznavam z zgodbo o Triglavskem ledeniku in opozorili na problematiko podnebnih sprememb. S prevzemom in umestitvijo prvega slovenskega policijskega in reševalnega helikopterja smo poudarili pomembnost preventive pri obiskovanju gora in hitrega ter učinkovitega reševanja v primeru nesreče. Predmet smo v sodelovanju z domačimi gorskimi reševalci povezali z novim demonstracijskim interaktivnim programom, ki je dobil še dodatno humanitarno noto in je postal eden najbolj priljubljenih programov naših obiskovalcev.

Foto 1: Oprtaj si krošnjo in se sprehodi po grebenu. Foto: Natalija Štular.

Aktiven, razmišljujoč, učeč, sproščen in spoštljiv obiskovalec

Že od zasnove se trudimo, da ohranjamo vez med izobraževalnim, izkustvenim in doživljajskim elementom predstavljenih vsebin. Zavedamo se, da muzej v današnjem času vse bolj postaja prostor razvedrila in družabnega preživljanja prostega časa. Zato skušamo naše kulturnodediščinske vsebine oblikovati na način, da pritegnejo radovednost obiskovalcev in jih aktivno zapeljejo v njihovo raziskovanje in doživljanje. S tem namenom smo pripravili praktične animacije, ki obiskovalca vabijo, da se prestavi v izbrano terensko situacijo ali gorniško dejavnost. Kot nosač, ki oskrbuje planinsko koč, si lahko oprta na rame 30-kilogramsko krošnjo, naloženo z drvmi, in jo nese po muzeju oz. razstavi. (F1) V vlogi pohodnika na zelo zahtevni/zahtevni planinski poti ima možnost, da si nadene samovarovalni komplet in čelado ter se po pripravljenem triglavskem grebenu poda na vrh Triglava ter pokuka v Aljažev stolp. Kot gornik, ki ga je dohitela nevihta, ima možnost, da se zateče v bivač in tam doživi simulacijo nevihte v gorah. Med samim ogledom lahko sestavi svojo kamnito markacijo, imenovano možic ali pa iz lesenih puzzle zgradi svojo gorsko pokrajino z značilnim rastlinstvom in živalstvom.

Na nevsiljiv, a jasen način želimo pri obiskovalcih poudariti tudi vzgojo, ki je za varen obisk gora v današnjem času še kako pomembna in se s svojimi značilnostmi in zakonitostmi v nekaterih elementih lahko preslika tudi na samo obnašanje pri ogledu oz. obisku muzeja.

Po vzoru najstarejše slovenske vezne planinske poti, imenovane Slovenska planinska pot (SPP), smo pripravili muzejsko verzijo le-te. SPP je obhodnica, po kateri naj bi gornik hodil odprtih oči in ušes, pridobival pohodniške izkušnje in znanja ter seveda ob tem spoznaval domovino. Tako obiskuje različne vrhove slovenskih gora, planinske koč, muzeje, kraje in si v posebno knjižico ali dnevnik odtiskuje v ta namen pripravljene žige na posamezni, v naprej določeni lokaciji. Ko pot prehodi v celoti, od Spodnjih Radvanj na Pohorju, čez vsa naša gorovja, do Debelega rtiča pri Ankaranu, knjižico, zapolnjeno z žigi, pošlje Planinski zvezi Slovenije, ki ga nagradi s častnim znakom.

Naša muzejska planinska vezna pot poteka med posameznimi sklopi na razstavi. Zasnovana je bila z vzgojno-izobraževalnimi cilji ozavestiti obiskovalce o varni hoji v gore in spoštljivem odnosu do narave in njene naravne in kulturne dediščine. Vsebinsko je bila precej splošno planinsko obarvana. Zaobjela je pet tem: poznavanje pravljičnega ljudskega izročila o gorah, priprava planinske opreme za planinsko pot, odnos do narave s poznavanjem ogroženih planinskih cvetlic, ravnanje v primeru nesreče v gorah in obisk planinske koč. Naloge so bile zasnovane v obliki enostavnih, med seboj povezanih računalniških animacij,

Foto 2: Oznake na tleh vodijo obiskovalca po točkah na muzejski planinski poti. Foto: Natalija Štular.

ki si jih aktiviral s posebno kartico tako, da si na začetni računalniški postaji izbral goro, na katero se med ogledom muzeja želiš podati. Potem pa si sledil poteku sive črte na tleh. (F2) Ob njej so bile nalepljene Knafelčeve markacije, ki so opozarjale na bližnjo postajo z nalogo, kjer si si pridobil in odtisnil ustrezen žig na svojo kartico. Žig se je zabeležil avtomatsko, če si nalogo pravilno rešil. Ko si

co muzeja z zbranimi žigi pravilno rešenih nalog. Naloge in tudi navodila so bila zelo enostavna, saj smo k reševanju želeli pritegniti čim več starostnih skupin obiskovalcev. Tako se je bilo npr. pri igrici POIŠČI ZAKLAD potrebno le na pravem mestu dotakniti gore. Takrat se je na priloženem ekranu pokazalo pravljično bitje, ki si ga našel ob dotiku gore ter kratek zapis o njem, na kartico pa se je

palčke in rdečekape škrate, zlatolase vile, hudobno Pehto ..., kot pa slovenskega Zlatoroga, Žarkžene, Pehtro babo, Čateža ...

SPOZNAJ PLANINSKO CVETJE je igrica, ki je opozarjala na lepoto in posebnosti gorskih cvetlic. S pomočjo „plonk listka“ zraven panoja je obiskovalec moral prepoznati pet ogroženih cvetlic na planinskem travniku. Cilj naloge je bil prepoznavanje in poimenovanje gorskih cvetlic, spoznavanje njihovih posebnosti in opozarjanje na njihovo izumiranje zaradi različnih dejavnikov. Obiskovalcem so bile igrice zanimive, privlačne in poučne. Večina se je iz njih naučila nekaj osnovnih informacij o življenju v vzpetem svetu in o upoštevanju nekaterih pravil, kot je npr. vpisovanje podatkov v vpisnih knjigah koč, ki olajšajo pomoč v primeru nezgod.

Igrice so bile kljub nekaterim tehničnim težavam pravi hit tako pri mladini kot pri starejših obiskovalcih. Spodbudile so medgeneracijsko povezovanje odraslih in mladine pri rokovanju s tehnologijo in pripomogle k zmanjševanju strahu pred njeno uporabo pri starejših generacijah, kar je bil tudi eden od ciljev priprave vsebinsko in tehnično enostavnih animacij. Kljub socialnim omrežjem in drugim modernim oblikam komunikacije, so si obiskovalci želeli pridobiti razglednico muzeja z žigi. In neredko se je zgodilo, da so jo tudi spisali in poslali po klasični pošti kot vtis in spomin iz muzeja. Igrice smo morali večkrat prilagoditi, ker smo ugotavljali, da obiskovalci ne berejo, sicer zelo kratkih, spremnih pojasnjevalnih besedil, pa tudi pri branju navodil so bili zelo površni. Zaradi premajhnega števila ekranov na posamezni postaji

Foto 3: Računalniška animacija NAJDI ZAKLAD, sestavi zaporedje zgodbe. Foto: Natalija Štular.

obiskal vse postaje in si prislužil pet žigov, si odšel po „nagrado“ za prehojeno pot na zadnjo postajo, kjer si prisluhnil vrisku z izbrane gore, na katero si se povzpел. Za nagrado pa si dobil še razgledni-

zabeležil žig. Cilj naloge je bil opozoriti in seznaniti obiskovalce o domačem pravljičnem ljudskem izročilu, povezanem z gorami, saj smo ugotavljali, da otroci v vrtcih in šolah bolje poznajo enoroge,

je prihajalo do zastojev in do podaljšanega obiska predvsem šolskih skupin. Večkratni obiskovalci pa so naloge reševali že povsem avtomatizirano in so tako sčasoma izgubile svojo vzgojno in izobraževalno vrednost.

Na igriv način do novih vsebin in znanj

Razmišljati smo začeli o posodobitvi. Naslednja serija naj bi bila tehnično bolj dovršena, vsebinsko bogatejša in animacijsko bolj dinamična. Obiskovalca naj bi poučila o domači pravljici dediščini vzpetega sveta, ga seznanila o lokaciji in posebnostih različnih slovenskih gora, o primerni izbiri planinske opreme za posamezne ture, o varovanju rastlin in živali, ki jih srečamo na poti, in o spoštljivem odnosu do njih, o pravilni fizični pripravi na turo, izbiri ustreznega vremena, upoštevanju planinske „signalizacije“ ... Sprva enostavne računalniške igrice smo po desetih letih prenovili. Vpeljali smo lik Planinka, glavnega animatorja igrice, katerega naloga je, da obiskovalca usmerja po muzejski planinski poti z navodili in ga s kratkimi komentarji tudi animira.

Navodila so postala zelo kratka, ključne besede smo poudarili z velikimi črkami in odebeljenim tiskom ter na konec vsake igrice dodali digitalno knjižico, v katero obiskovalci sami odtiskujejo digitalne žige v za to pripravljene prostorčke za posamezno postajo. Igrice smo vsebinsko obogatili z uvedbo splošnih vsebin iz planinske šole in se oprli tudi na praktične izkušnje in znanja obisko-

valcev. Naloge smo oblikovali na način izkustvene učenja, logičnega sklepanja iz priloženih slik in opazovanja razstave. Pustili smo osnovnih pet tem in igralno kartico, ki jo je še vedno potrebno na začetku poti aktivirati z izborom gore, na katero se bomo med ogledom muzeja povzpeli. Dodali pa smo različne težavnostne nivoje nalog glede na težavnost izbrane planinske poti. Tako ima obiskovalec možnost izbrati lahko, zahtevno in zelo zahtevno planinsko pot in temu primerno goro. Potem pa se lahko odloči, katero od petih postaj bo najprej obiskal in si prislužil žig. Z namenom prijaznega odnosa do obiskovalca in predvsem motivacijsko-izobraževalnega cilja smo naloge zasnovali tako, da v primeru neuspešnega reševanja ponudimo večkratno možnost reševanja iste naloge toliko časa, dokler je obiskovalec ne reši. Velik izziv med nalogami predstavlja prva postaja POIŠČI ZAKLAD, saj večina obiskovalcev ne pozna dobro našega pravljice Ljudskega izročila in naloge rešuje na slepo oz. s poskušanjem. Pri najlažji stopnji se v narisani ilustraciji išče skrito pravljice bitje. Pri prepoznavanju lika si obiskovalec lahko pomaga s slikami, nalepljenimi na podstavku okoli gore. Zahtevna stopnja vabi k sestavljanju pravega sosledja štirih sličic neke zgodbe. (F3) Pri zelo zahtevni stopnji pa je potrebno s pomočjo igre spomin najti prave pravljice pare. Pri zadnjih dveh nalogah obiskovalcu po uspešno opravljeni nalogi ponudimo tudi možnost ogleda rešitve v obliki kratke animirane predstavitve pravljice ali parov z opisi po principu „želiš vedeti več“. Tako mu na nevsiljiv način ponudimo opis celotne zgodbe.

Na vseh petih postajah so torej glede na težavnost pripravljeni trije tipi nalog, ki se naključno menjajo znotraj istega tipa. Tako mora biti obiskovalec ves čas pozoren na kratka navodila igre. S tem smo želeli preprečiti avtomatsko reševanje in ga na zabaven, nemoteč način spodbuditi k večji osredotočenosti na posamezno vsebino, ga seznaniti ali naučiti nekaj o planinsko-muzejskih vsebinah, ki mu bodo koristile v praksi ali pa bodo pripomogle k njegovi splošni razgledanosti in poznavanju nacionalne kulturne dediščine. Igre PRIPRAVI NAHRBTNIK, POKLIČI POMOČ in USTAVI SE V PLANINSKI KOČI imajo podobno zasnovo. Njihova sporočilnost in izobraževalna vloga sta v tem, da obiskovalca poskušajo naučiti, kako naj v vsakdanjem življenju reagira v primeru nevihte, kako se je potrebno obleči in opremiti za posamezno planinsko turo in ga seznani s pomenom in upoštevanjem različnih piktogramov, ki jih srečuje v vsakdanjem življenju. Razglednico muzeja z odtisnjenimi žigi pravilno rešenih nalog so nadomestili magneti z upodobljenimi pravljice liki iz naših ljudskih pravlji. Ko obiskovalec prispe na vrh gore oz. na cilj, oz. ko uspešno reši vseh pet nalog in si prisluži vseh pet žigov v svoji digitalni planinski knjižici, si po hitrem in natančnem prebiranju navodil na zadnji postaji lahko prisluži magnet z motivom, ki mu naključno pade v posebno osvetljeno škatlico. Tako imajo obiskovalci posebno motivacijo, saj zbir magnetov tvori novo družabno igro parov oz. spomina, ki se jo lahko igrajo v privatnem okolju. Motivi na njih pa spodbujajo k nadaljnjemu raziskovanju zgodbe izven muzejskega okolja. (F4)

Tehnično smo predstavljeno muzejsko vezno planinsko pot nadgradili z dodatnimi dotikalnimi ekrani na posamezni postaji in tako omogočili obiskovalcem večjo pretočnost in hitrejšo reševanje nalog, kar je bil eden od ciljev naše posodobitve. Vendar kljub temu pri velikih skupinah prihaja do težav, zato obiskovalce razdelimo v manjše skupine, ki jih spodbujamo k medsebojnemu sodelovanju in povezovanju v duhu tradicionalnih planinskih vrednot.

K večji pretočnosti animacij za večje skupine pa pripomorejo v veliki meri tudi čisto „analogne“ in klasično muzejsko predstavljene zanimivosti, ki dopolnjujejo stalno razstavo. Npr. prepoznavanje živalskih stopinj in poslušanje njihovih glasov ter opazovanje razstavljenih živalskih preparatov, vključno z medvedom, ki je predstavljen z zgodbo in fotografijo o legendarnem gorskem vodniku Antonu Tožbarju - Špiku, ki mu je medved odtrgal spodnjo čeljust. Zanimiva prenosna hladilna skrinja in posebna steklenica z brezbarvno tekočino in posvetilom prav tako uspešno privabljajo pozornost obiskovalcev, ki z raziskovanjem ugotovijo, da gre za Tolija ali stopljeni triglavski ledenik. Njegovo tragično izginjanje skozi stoletja lahko v digitalni animaciji odkrijejo na zraven stoječem ekranu ali pa se soočijo z njo na fotografiji močno zmanjšanega ledenika, v kateri so zapičene zastavice na lokacijah, kjer so bili najdeni razstavljeni izgubljeni predmeti gornikov iz preteklosti, ko je ledenik segal vse do roba Triglavse severne stene. Toli je torej eden naših najsodobnejših muzejskih predmetov, ki priča o aktualni problema-

tiki podnebnih sprememb in z njimi povezanih sprememb gorskih pokrajin.

Pestrost in izobraževalno-vzgojna vrednost vsebin novih didaktičnih igrice, konkretnih dodatnih animacij (npr. sestavi možica, poskusi narediti voz, npr. osmico, potipaj kozorogove rogove, namesti si samovarovalni komplet in se sprehodi po grebenu ...), predstavitve planinsko-zgodovinskih vsebin s pomočjo reprezentativnih fotografij, karikatur, muzejskih predmetov in dodatnih vsebin v računalniških ekranih s filmi, pogovori, glasbenimi in literarnimi prispevki nudijo obiskovalcu, ne glede na starost, ogromno vzpodbud in idej za razvoj socialnih interakcij, za zbir vtisov in razmišljanj o lastni kulturni dediščini v nekem danem okolju in njenem zgodovinskem in sedanjem pomenu. Obiskovalca spodbujajo k opazovanju, povezovanju, sklepanju in oblikovanju lastnih mnenj. Velikokrat se zgodi, da se o predstavljenih vsebinah „zapletejo“ v pogovor z uslužbenci muzeja na recepciji ali z vodnikom. Takrat vemo, da so naše vsebine dosegle zastavljeni cilj. Igrice kot kustos pedagog uporabljam tudi kot del skoraj vseh pedagoških programov. So pravi hit vsakoletnih poletnih in zimskih počitniških delavnic. Prilagojeno vodenje po razstavi z udeležbo na omenjeni poti traja najmanj uro in pol. Sliši se veliko, a je v praksi celo premalo. Zato se zlasti mladina rada vrača nazaj in s sabo pripelje še svojo družino. Muzejska planinska pot je tako unikaten primer sodobnega muzejsko-pedagoškega pristopa podajanja muzejskih vsebin, ki združujejo različna splošna znanja in spodbujajo gornike k varnemu obisko-

vanju gora, k spoštovanju naravnih in kulturnih vrednot. Obiskovalce pa k razmišljanju in krepitevi socialnih veščin.

Foto 4: Magnetki s pravljičnimi bitji. Foto: Natalija Štular.

3.

Plakati / Poster prezentacije

Zorica Babić,

muzejska savjetnica pedagoginja,

Arheološki muzej u Zagrebu

zbabic@amz.hr

„AMZ+YT=nastava povijesti“ 〈Učenje kroz integraciju muzejskih edukativnih programa i digitalnih platformi〉 / „AMZ+YT=history education“ 〈Learning through integration of museum educational programs and digital platforms〉

Sažetak:

Poster prikazuje ključni aspekt odnosa između digitalnog sadržaja i nastave povijesti, fokusirajući se na primjenu u petim razredima osnovne škole, ali i u srednjim školama. Poseban naglasak je na video sadržaju „Vučedolska kultura“ koji prikazuje razvoj najpoznatije bakrenodobne kulture, a svakodnevno se koristi u nastavi povijesti, čime je postao izuzetno popularan na YouTube kanalu Arheološkog muzeja u Zagrebu, obilježen najvećim brojem pregleda do danas.

Poster će prikazati interakciju između nastave povijesti, muzejskih materijala te edukativnih programa koje nudi Muzej u svom virtualnom obliku. Analizirat će se važnost ovakvih sadržaja u kontekstu obrazovanja i doprinosi koje pružaju u učenju. Istaknut će se kako ovakvi sadržaji mogu obogatiti učenje, ali i potaknuti interes učenika prema muzejima.

AMZ+YT=NASTAVA POVIJESTI

Učenje kroz integraciju muzejskih edukativnih programa i digitalnih platformi

Na primjeru Vučedolske kulture

zauzima 1. mjesto pri pretraživanju pojma „vučedolska kultura“ na YT

Vizualni sadržaj nadopunjuje tradicionalni nastavni materijal. Gledajući video, učenici mogu dobiti dublje razumijevanje života, običaja i nalaza iz tog razdoblja, što može poboljšati njihovo usvajanje gradiva.

Interaktivni mediji poput videozapisa često su privlačni za učenike jer pružaju dinamičniji i zanimljiviji način učenja.

Važnost muzejskih materijala i edukativnih programa u virtualnom obliku ➡ muzej proširuje svoj doseg putem virtualnih edukativnih programa, omogućuje pristup predmetima i informacijama koje su teže dostupni, čime se nadopunjuje i obogaćuje tradicionalni muzejski posjet.

Poticanje interesa za muzeje i doprinos učenju ➡ videozapis potiče učenike da dalje istražuju temu ili posjete muzej kako bi vidjeli predmete uživo, pružaju priliku za interakciju i produbljivanje interesa za povijest i kulturno nasljeđe, što može doprinijeti boljem učenju i razumijevanju gradiva.

amz

Zorica Babić
muzejska savjetnica pedagoginja
Arheološki muzej u Zagrebu
zbabic@amz.hr

Abstract:

The poster depicts a key aspect of the relationship between digital content and history education, focusing on its application in fifth-grade primary schools and in secondary schools. Special emphasis is placed on the video content „Vučedolska kultura,” which illustrates the development of the most famous Copper Age culture and is regularly used in history lessons, becoming highly popular on the YouTube channel of the Archaeological Museum in Zagreb, marked by the hig-

hest number of views to date. The poster will illustrate the interaction between history education, museum materials, and educational programs offered by the museum in its virtual form. The importance of such content in the context of education and the contributions they provide to learning will be analyzed. It will be emphasized how such content can enrich learning and stimulate students' interest in museums.

Dušan Marinković,
muzejski savetnik-master fotograf
Narodni muzej Zrenjanin (Srbija)
marinkoviczr@yahoo.com

„Muzej u školama“ / „Museum in Schools“

Sažetak:

Muzej u školama je višegodišnji projekat, koji je započet 2020, a obuhvata rad sa decom školskog uzrasta u svim osnovnim školama na teritoriji srednjeg Banata. Prezentacijom postera „Muzej u školama“, predstavimo atmosferu na terenu i rad sa učenicima, koji podrazumeva obradu predmeta po muzeološkim standardima. Svaki predmet se na licu mesta dokumentuje putem fotografije i deskripcije u digitalnom kartonu izrađenom po uzoru na zvaničan muzejski dokument. Na taj način vršimo mapiranje potencijalnih kulturnih dobara, a tom prilikom veliki broj predmeta je poklonjen Muzeju. Završna faza podrazumeva izložbu u Muzeju i publikaciju koja će obuhvatiti sve faze rada na ovom projektu.

Abstract:

The Museum in Schools is a multi-year project, which started in 2020, and includes work with children in all elementary schools in the territory of the middle Banat. With the presentation of the poster, we will present the atmosphere in the field and the work with the students, which involves the processing of objects according to museological standards. Each object is documented by means of a photograph and a description in a digital cardboard modelled after the official museum document. In this way, we map potential cultural heritage. Large numbers of mapping objects were donated to the Museum. The final phase includes an exhibition in the Museum and a publication that will include all phases of work on this project.

MYU
МУЗЕЈ У ШКОЛАМА

Ciljevi:
Dokumentovanje predmeta sa terena u digitalnoj formi i uvid u materijal i građu koju stanovništvo na teritoriji Srednjobanatskog okruga poseduje.
Saglasnost o korišćenju dokumentovane građe u daljem naučno-istraživačkom i publicističkom radu Muzeja.
Edukacija đaka o kulturno-istorijskom nasleđu, poslu kustosa i značaju institucije muzeja.
Obogaćivanje muzejskih zbirki.

Brojke:
3 faza projekta
32 škole
2550 poklonjenih predmeta
5058 mapiranih predmeta

Misija:
Izložba „Škole u muzeju“
Deca u Muzeju
Stvaranje nove muzejske publike

Petra Govorčin,

kustos - muzejski pedagog

Muzej antičkog stakla u Zadru

petra.govorcina@mas-zadar.hr

STEAM obrazovanje u muzeju / STEAM education in museum

Sažetak:

Kratice STEAM označava znanost, tehnologiju, inženjerstvo, umjetnost i matematiku. Navedeni pojmovi objedinjeni su na muzejskoj pedagoško-edukativnoj radionici *Od (staklenog) otpada do umjetničkog djela*. Radionica je koncipirana na način da se može prilagoditi svim uzrastima, od vrtićke do odraslih posjetitelja, a na njoj su, između ostalog, sudjelovali i profesori iz raznih europskih zemalja u sklopu Erasmus+ projekta „Climate change and STEM education in classrooms“. Cilj radionice je ukazivanje na važnost pravilnog skladištenja staklenog otpada i približavanje načina njegovog recikliranja na interaktivan način.

EDUCA
IZOBRAŽAVANJE

SOLE VRTCI MUZEJI GALERIJE

MAS MUZEJ
ANTIČKOG
STAKLA

Suvremeni izazvi teorije in prakse muzejske pedagogike

18. - 20. 4. 2024., Velenje

STEAM obrazovanje u muzeju

Petra Govorčin, kustos - muzejski pedagog

Muzej antičkog stakla u Zadru

Kratice STEAM označava znanost, tehnologiju, inženjerstvo, umjetnost i matematiku. STEAM obrazovanje je pristup učenju koji se služi navedenim disciplinama kako bi učenike potaknuo na istraživanje, dijalog i kritičko razmišljanje. U MAS-u se provodi putem pedagoško-edukativne radionice *Od (staklenog) otpada do umjetničkog djela* na kojoj je do sada prisustvovalo preko 200 polaznika. Za prezentaciju je odabrana varijanta radionice na engleskom jeziku pod nazivom *From (Glass) Waste to Upcycled Art* na kojoj je sudjelovalo 40 profesora tehničkih i prirodoslovnih predmeta iz Švedske, Belgije, Portugala, Turske i Hrvatske u sklopu Erasmus+ projekta *Climate change and STEM education in classrooms*.

Sudionici su i sami imali priliku sudjelovati u recikliranju stakla na način da su na pločicama izrađenima u tehnici fuzije od otpada iz muzejskih demo-radionica oslikavali razglednice za uspomenu na projekt. Aktivnosti koje se prožimaju kroz ovu edukativnu radionicu spajaju znanost, tehnologiju i umjetnost, tri značajke STEAM obrazovanja, a iskustvo projekta profesorima omogućuje daljnji transfer znanja o osnovama recikliranja, obnovljivim izvorima energije, održivosti, ublažavanju i prilagodbi klimatskim promjenama.

Fotografije: Fabija Franulović, Petra Govorčin

Kontakt: petra.govorcina@mas-zadar.hr

Staklo je 100% reciklabilno i može se taliti beskonačno puta. Još su u 2. tisućljeću prije Krista bliskoistočni staklari proizvodili ingote iz kojih su se sekundarno izrađivali finalni proizvodi, no reciklaža stakla u punom smislu riječi po prvi je put posvjedočena u antičkim pisanim izvorima. Staklo se može reciklirati taljenjem, lijepljenjem ili prenamjenom predmeta. Cilj radionice je približiti načine recikliranja polaznicima i ukazati na važnost pravilnog skladištenja staklenog otpada. Nakon predavanja inkorporiranog u stručno vodstvo muzejski staklopuhači Antonija Gospić i Marko Štefanac demonstrirali su izradu replika antičkog nakita i uporabnih predmeta od staklenog otpada.

Literatura:
Freestone, Ian C. „The Recycling and reuse of Roman Glass: Analytical Approaches“. *Journal of Glass Studies* 57 (2015): 29–40.
Paynter Sara, Jackson Caroline. „Re-used Roman Rubbish: a thousand years of recycling glass“. *Post-Classical Archaeologies* 6 (2016): 31–52.
Perović, Šime. „Nove spoznaje o restauraciji i recikliranju stakla u antičkom“. U: Zbornik 8. susreta selekcije restauratora i preparatora Hrvatskog muzejskog društva, Sisak, 5. – 6. svibnja 2016., ur: Slađana Latinić, 60–63, Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2016.
www.artsintegration.com

Roberta Mijalić Krešić,

Policijska škola Josip Jović Zagreb

rmijalic@mup.hr

Pilot – projekt Domovinski rat u policijskoj školi Josip Jović / Homeland war in the Police School – pilot project

Sažetak:

Tijekom školske godine 2022./2023. u suradnji s Hrvatskim povijesnim muzejem, Hrvatskim memorijalno-dokumentacijskim centrom Domovinskog rata i drugim institucijama u Policijskoj školi proveden je pilot-projekt koji je uključivao niz aktivnosti kako bi polaznici naučili i obnovili povijest Domovinskog rata, upoznali važne sudionike Domovinskog rata koji su im izravno prezentirali iskustva te o ulozi policije. Time su doprinikli izgradnji vlastitog, ali i nacionalnog identiteta. Evaluacijski proces na kraju rezultirao je izrazito dobrim vrednovanjem od strane polaznika projekta te je projekt postao dio Školskog kurikuluma za školsku godinu 2023./2024. kao izvannastavna aktivnost.

Na posteru će biti prikazane najznačajnije aktivnosti i činjenice pilot-projekta.

Abstract:

During the 2022/2023 school year a pilot project was carried out at the Police School in cooperation with the Croatian Historical Museum, the Croatian Memorial

Domovinski rat u Policijskoj školi – pilot projekt

sudionici:

Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“
Udruga „Tigar 90/91 Rakitje“
Ustanova za sveobuhvatnu skrb „Tigrovi“
Zaklada „Biskup Josip Lang“
Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb
Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata
Hrvatski povijesni muzej

trajanje aktivnosti

16.2.-15.6.2023.

predavanja na temu Domovinski rat s povijesnog aspekta

01

predavanje na temu logori u Domovinskom ratu

posjet Memorijalnom centru Domovinskog rata u Vukovaru (likovna kolonija)

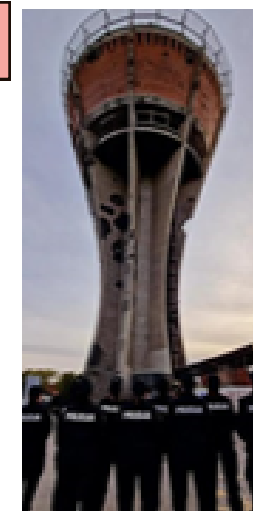
02

03

terenska nastava u bazi Rakitje

ciljevi

- upoznavanje s Domovinskim ratom iz perspektive sudionika
- uloga policije u Domovinskom ratu
- razvijanje osjećaja pripadnosti i formiranje identiteta
- bolje razumijevanje branitelja Domovinskog rata kao ranjive skupine društva

Roberta Mijalić Krešić
Policijska škola „Josip Jović“

and Documentation Center of the Homeland War and other institutions, which included a series of activities for the participants to learn and renew the history of the Homeland War, to meet important persons involved in the Homeland War who presented them directly experiences and the role of the police. By doing so, the participants was contributed in the construction of their own identity, as well as their national identity.

The evaluation process at the end has resulted in an extremely good evaluation by the participants of the project, and the project became part of the school curriculum for the school year 2023/2024. as an extracurricular activity. The most important activities and facts of the pilot project will be presented on the poster.

Gordana Pajić,
etnolog, muzejski svetnik,
Narodni muzej Valjevo,
23bobita@gmail.com

Jelena Nikolić Lekić,
muzejski edukator i direktor,
Narodni muzej Valjevo

Etnološko i nematerijalno nasleđe - lični i nacionalni identitet / Ethnological and nonmaterial heritage - Personal and National Identity

Sažetak:

Etnološka zbirka Narodnog muzeja Valjevo u protekloj deceniji bila je više puta predstavljena u okviru tematskih izložbi, a kreativni programi sa decom bili su sastavni deo tog programa. Od velikog značaja u ovom muzejskom radu je saradnja kustosa koji vode zbirke sa muzejskim edukatorima i pedagozima.

Ove radionice su se bavile prezentacijom: duhovnog i društvenog života, materijalnom kulturom i nematerijalnim nasleđem. U radionicama su učestvovala deca razlicitog uzrasta (iz vrtića, niži razredi osnovne škole ali i učenici srednjih škola). Uspostavljanjem interaktivnog odnosa dece i predavača saznajemo kako se u lokalnoj zajednici čuva i kreira kolektivno pamćenje.

Sve ove edukativne aktivnosti imaju za cilj da se razbije stereotip o muzejskoj delatnosti. Zajedničkim aktivnostima muzeja i predstavnika lokalne zajednice kreiraju se novi programi, čuva i prenosi nasleđe i njihov identitet.

Abstract:

Ethnological collection of the Valjevo National Museum was presented many times in the last decade within thematic exhibitions, and creative programmes

with children who were participants in that programme. These workshops dealt with presentation: spiritual and social life, material, as well as non-material culture. Establishing interactive relationship between children and teachers, we get to know how collective memory is cherished and created in the local community. All these educational activities have an aim to break the stereotype about museum activities. New programmes are created, heritage and their identity are being cherished and carried on.

Daniela Bilopavlović Bedenik,
Muzej suvremene umjetnosti Zagreb
Daniela.Bilopavlovic@msu.hr

MSU na dodir - Edukativno iskustvena radionica Vidjeti drugačije / Museum of contemporary art by touch – Educational and Experiential Workshop „Seeing differently“

Sažetak:

Muzej suvremene umjetnosti već niz godina provodi programe prilagođene socijalno osjetljivim skupinama posjetitelja, s posebnim naglaskom na osobe s invaliditetom i inkluziju. Godine 2020-te započeli smo sa održavanjem programa „Drugačiji i jednaki“ koji obuhvaća prilagodbu muzejskog sadržaja publici sa drugačijim mogućnostima.

U cilju što bolje senzibilizacije javnosti, unutar programa je osmišljena radionica „Vidjeti drugačije“ koja se provodi kroz postav izložbe „MSU na dodir“. Kroz ovu iskustvenu radionicu nastojimo osvijestiti i senzibilizirati publiku prema osobama oštećena vida i pokazati joj kako je umjetnost moguće doživjeti i na drugačiji način.

MSU NA DODIR

**EDUKATIVNO ISKUSTVENA RADIONICA
VIDJETI DRUGAČIJE**

DANIELA BILOPAVLOVIĆ BEDENIK
viša kustosica, voditeljica zbirke
marginalne umjetnosti

1. Muzej suvremene umjetnosti već niz godina provodi programe prilagođene socijalno osjetljivim skupinama posjetitelja, s posebnim naglaskom na osobe s invaliditetom i inkluziju. Godine 2020-te započeli smo sa održavanjem programa *Drugačiji i jednaki* koji obuhvaća prilagodbu muzejskog sadržaja publici sa drugačijim mogućnostima.

2. Glavni cilj programa *Drugačiji i jednaki* je pružiti ciljanim skupinama priliku da se upoznaju sa kulturnim sadržajem Muzeja, te da kroz poznanstva, razgovor, upoznavanje i kreativnost, prihvate Muzej kao mjesto u kojem će se osjećati ugodno, dobrodošlo i "kao kod kuće".

3. Osim programa namijenjenih osobama s drugačijim mogućnostima, osvijestili smo potrebu za održavanjem edukacija za redovnu publiku. Na taj način, nastojimo otvoriti Muzej svim skupinama posjetitelja, te svima osigurati što bolji i kvalitetniji pristup muzejskom sadržaju.

4. MSU Zagreb je u 2022. godini prilagodio dio izložbenog postava Zbirka kao glagol za osobe oštećena vida – MSU na dodir. Postav *MSU na dodir* rezultat je višegodišnjeg projekta BEAM UP (Blind Engagement in Accessible Museum Projects) / PRISTUP (Uključivanje slijepih u pristupačne muzejske projekte). Jedan od novih programa koji smo razvili uz novi prilagođeni postav je i *Edukativno iskustvena radionica Vidjeti drugačije*. Program obuhvaća vodstvo kroz izložbu *MSU na dodir* na kojem publiku učimo drugačijem razumijevanju umjetnosti, ali i pristupu osobama oštećena vida. Kroz ovu iskustvenu radionicu nastojimo osvijestiti i senzibilizirati publiku prema osobama oštećena vida i pokazati joj kako je umjetnost moguće doživjeti i na drugačiji način.

5. Na ovoj radionici sudionici dobivaju potpuno novu i drugačiju percepciju umjetnosti. Sudionici imaju priliku kretati se i istraživati okolinu sa povezima na očima ili koristeći simulacijske naočale, te dodirivanjem različitih materijala i površina dobivaju potpuno drugačije ali cjelovito iskustvo doživljaja umjetnosti na taktilan način. Upoznavanjem i senzibiliziranjem javnosti prema osobama s invaliditetom i ostalim marginaliziranim skupinama, a sve kroz umjetnost, stvaramo jednak pristup prema svima, a građane činimo spremnima i otvorenima za život bez predrasuda.

Kultura i umjetnost mogu i moraju biti dostupni i pristupačni svima bez obzira na različitosti koje ih obilježavaju. Osobe s invaliditetom moraju biti uključene u svakodnevni život, a umjetnost je jedinstven način pronalaska zajedničkog jezika u cilju potpune inkluzije.

msu

Abstract:

For several years now, the Museum of Contemporary Art has been implementing programs designed for socially sensitive groups of visitors, with a specific focus on individuals with disabilities and promoting inclusion. In 2020, we introduced the „Different and Equal“ initiative, aimed at adapting museum content to accommodate diverse audiences.

As part of our ongoing efforts to sensitize the public more effectively, we have also developed the „Seeing Differently“ workshop, conducted in conjunction with the „Museum of Contemporary Art by Touch“ exhibition. Through this experiential workshop, our goal is to heighten awareness and sensitivity among the audience toward individuals with visual impairments, illustrating how art can be experienced in alternative ways.

Mr. sc. Željka Sušić,
muzejska savjetnica pedagoginja,
Tiflološki muzej Zagreb
zsusic@tifloloskimuzej.hr

Muzej kao platforma za globalno učenje / Museum as a platform for global learning

Sažetak:

Globalno učenje edukacijski je pristup koji seže izvan konvencionalnih granica, a cilj mu je poticati razumijevanje i sagledavanje globalnog kauzaliteta. Snaži kulturne kompetencije, potiče kritičko razmišljanje i njeguje društvenu odgovornost. Primijenjeno na rad muzeja, ovaj pristup preoblikuje kulturne institucije u aktivne platforme za obrazovanje. Muzeji postaju središta gdje posjetitelji s različitim perspektivama stupaju u nenabrojive interakcije, ali ističu globalnu svijest. Putem raznovrsnih programa moguće je baviti se složenim globalnim izazovima, zagovarati održivost i ekološku svijest, a što potvrđuje i radionica Antičko staklo održana u Tiflološkom muzeju. Inkluzivna priroda globalnog učenja u muzejima osigurava ne samo čuvanje baštine već doprinosi aktivnom oblikovanju društveno odgovornog i globalno svjesnog građanstva.

Muzej i globalno učenje

Globalno učenje: ljudima otvara oči i um za realnost svijeta i pokreće ih da stvore svijet veće pravde, pravičnosti i ljudskih prava za sve*

*Global Education Guidelines

Tema

Ekologija — Likovna intervencija kao pokretač ekološkog djelovanja

Ciljna skupina

Učenici Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek –
Odjel srednjoškolskog obrazovanja (učenici oštećena vida)

Metodologija

Upoznati stilska obilježja muzejskih predmeta (vaze, čaše...)
Definirati uporabne vrijednosti nekad i sad
Uočiti problem – globalna perspektiva
Umjetnička intervencija
Izložba

Metoda rada

Likovna radionica

Vrijednosti i stavovi

Društvena odgovornost
Proaktivni stavovi
Samopoštovanje i samopouzdanje

Vještine

Kritičko razmišljanje i analiza
Suočavanje sa složenim i nesigurnim pojavama
Umjetnička kreativnost

Zaključno

Objedinjeni elementi kulturne baštine, ekologije,
neformalnog učenja, psihologije potvrdili su da je muzej
idealno mjesto za globalno učenje.

tifloloskimuzej

Tiflološki muzej, Šenoina 34, Zagreb, Croatia
zsusic@tifloloskimuzej.hr

AUTORICA KONCEPTA: mr. sc. Željka Sušić, muzejska savjetnica
AUTORICE I VODITELJICE RADIONICA: Tanja Parlov, prof. i
Tanja Kovačić, prof.

Abstract:

Global learning is an educational approach that reaches beyond conventional boundaries and aims to foster an understanding and appreciation of global causality. It strengthens cultural competence, encourages critical thinking, and promotes social responsibility. This approach, applied to museum work, transforms cultural institutions into active platforms for education. Through a variety of programmes,

it is possible to address complex global challenges and advocate sustainability and environmental awareness, as confirmed by the Antique Glass workshop held at the Typhological Museum. The inclusive nature of global learning in museums ensures the preservation of heritage and contributes to the active formation of socially responsible and globally aware citizens.

Barve se igrajo in raziskujejo s kandinskim / Colors at play and explored with Kandinsky

Povzetek:

Navdih za izvedbo projekta sem iskala v delih Vasilija Kandinskega. Kandinski je bil ruski slikar in pionir v razvoju abstraktne umetnosti. Njegova dela so značilna po uporabi svetlih, živahnih barv ter geometrijskih oblik, kot so krogi in linije ter abstraktne kompozicije. Otroci v vrtcu najraje posegajo po živahnih in pisanih barvah ter uživajo v ustvarjanju in raziskovanju na različne načine. Tako smo se posvetili barvnemu raziskovanju z mešanjem barv, ustvarjali smo abstraktne oblike s pomočjo igračk, poslušali smo barve, se poigrali s krožnim gibanjem in ustvarjali glasbene slike s katerimi smo spodbujali otroško izražanje skozi več čutov.

Abstract:

The inspiration for the project was sought in the works of Wassily Kandinsky. Kandinsky was a Russian painter and pioneer in the development of abstract art. His works are characterized by the use of bright, vibrant colors, geometric shapes such as circles and lines, and abstract compositions. Children in kindergarten often gravitate towards vivid and colorful hues, enjoying creation and exploration in various ways. We focused on color exploration through mixing colors, creating abstract shapes with toys, listening to colors, playing with circular movements, and creating musical paintings to encourage children's expression through multiple senses.

e-zbornik

VII. strokovno / znanstvena mednarodna konferenca

Izdala in založila: **Založba EDUCA** v okviru zavoda
EDUCA izobraževanje Nova Gorica

Za založbo: **Dorjan Krapše**

Urednik zbornika: **Štefan Krapše**

Avtorica koncepta in vsebinske
zasnove konference Šola in muzeji: **dr. Metoda Kemperl**

Oblikovanje in grafična priprava: **Desenia, Danijela Milašinović s.p. Nova Gorica**

Nova Gorica, april 2024

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni
knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 194254339

ISBN 978-961-6753-57-9 (PDF)